Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE DI TORINO
1182
Cavaglià-Cossato

... Michaelis

... R. bibl. praefecti.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ROTTERODAMI, apud J. HOFHOUT. 1722.

Digitized by Google

MARCELLI PALINGENII

STELLATI POETAE

ZODIACUS VITAE,

ID EST

DE HOMINIS VITA, STUDIO, AC MORIBUS OPTIME INSTITUENDIS

LIBRI XII.

Nunc demum ad exemplaria primaria ſedulò caſtigati, centenis aliquot mendis expurgati, aliiſque acceſſionibus aucti.

ROTTERODAMI,
APUD JOANNEM HOFHOUT,
ANNO 1722.

Digitized by Google

Digitized by Google

A D

ILLUSTRISSIMUM

omnique laude digniſſimum Ferrariae Ducem

HERCULEM SECUNDUM,

MARC. PALINGENII STELLATI

PRAEFATIO.

COnſueverunt ſcriptores, tum antiqui tum recentiores, illuſtriſſime atque invictiſſime Dux Hercules, Eſtenſis familiae ſummum decus, ſplendor, & gloria, poſtquam libros ſuos, imo liberos, quos ingenio ſuo veluti pepererunt, ad calcem perduxere, illisque ultimam manum impoſuere, virum quempiam ampliſſima dignitate ac

poteſtate conſpicuum quaerere, cui ſuos labores, * *libros*, *opera & monumenta* dedicent, nuncupent, atque commendent, ut ejus favore ac patrocinio muniti, peſtilentiſſima invidorum ſpicula, criticorumque temeritatem non reformident. Quandoquidem in hac vitae tragico-comoedia contingere plerumque ſolet, ut ignavi homines voluptatibus addicti eos contemnant quos virtute praeſtare vident. Divina tamen providentia fieri ſemper ſolet, ut, in tanto humanae vitae errore, aliquis Princeps reperiatur qui virtutem diligat, ſuoque patrocinio tueatur: ne ſtudioſis viris praeſidium deſit, & locus ad quem confugere valeant. Caeterùm, ut antiquos Reges atque Imperatores ſilentio praeteream, qui viros ingenio praecellentes amplexi ſunt, tu unus es tempeſtate noſtra, Dux Excellentiſſime, cui Deus talem tribuit mentem, ut nil pulcrius, nil honeſtius, nil divinius virtute ipſa exiſtimes: ideoque virtutem habentibus praeſto eſſe conſueviſti. Minimè mirum igitur videri debet, ſi ad Celſitudinem tuam confugi, libroſque meos tibi dedicare conſtitui. Nam quem alium patronum in tota Italia invenire poſſum, cui Muſae cordi ſint? qui carmen ſibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expendere ſciat?

Q

* *Haec deſunt in edit. primaria & Tornaeſ.*

O corruptiſſima tempora! Quid mihi cum Principe, qui alienis oculis videt; ore loquitur alieno? illum volo qui per ſe poſſit curvum diſcernere recto; cui non auſint maligni homines dicere candida de nigris, & de candentibus atra. Talem igitur cùm te eſſe omnes praedicent, Dux Illuſtriſſime, audacter ad te profectus ſum: eo maximè, quod Antonius Muſa Braſavolus, vir ſingulari doctrina integritateque conſpicuus, qui Excellentiam tuam fideliſſimè colit, mihi de te ſpem optimam attulit: quippe qui doctrinam, prudentiam, humanitatem, liberalitatemque tuam mirificè apud me commendavit. Cujus verbis tantum habeo fidei, quantum dici poſſit. Eo igitur ſuadente, opus noſtrum, cui titulus eſt ZODIACUS VITAE, in duodecim libros digeſtum, multosque per annos elaboratum, Celſitudini tuae donamus, dicamus, nuncupamus: ut apud poſteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquam longè precioſiori munere dignus es, tamen hoc exiguum noſtrum accipere tua Celſitudo ne dedignetur: magisque donantis animum, quam donum ipſum aſpicere velit. Spero tamen fore, ſi opus hoc tuis auſpiciis ſemel in lucem eruperit, ut apud viros bonos ac verè doctos laudem haud ſpernendam ſit habiturum, praeſertim apud poſteros. Quando-

quidem poſteritas ipſa ſolet absque invidia judicare, juxta illud, paſcitur in vivis livor, poſt fata quieſcit. Nonne ſua etiam ſecula Maeonidem riſere? Accipe igitur, Dux Illuſtriſſime, exiguum pauperis clientis munus: tuoque favore, quaſi Palladis aegide, ab invidorum maledictis defende. Si tamen in tanto opere aliquid fortè reperitur quod à noſtra religione aliquantum diſſentire videatur, mihi minimè imputandum cenſeo. Nam dum aliquando de rebus Philoſophicis loquor, diverſorum Philoſophorum opiniones refero, praeſertim Platonicorum. Quae ſi falſae ſunt * *& erroribus nec paucis, nec levibus involutae, equidem* non ego, ſed ipſi reprehendi debent: cùm mea ſit intentio, à Catholica fide nunquam declinare: * *Nequaquam igitur exiſtimandum eſt me harum opinionum defenſioni aut ſeriae aſſertioni mordicus velle inhaerere: nam clarè profiteor & omnibus haec lecturis teſtatum eſſe volo*, me in omnibus quae hoc in opere ſcripſi, Orthodoxae & Catholicae Eccleſiae judicio ſubmittere, ejusque cenſuram, ut virum Chriſtianum decet, libenter accipere.

Vale Princeps optime. Dii te nobis diutiſſimè ſervent.

* *Haec deſunt in edit. primaria & Tornaeſiana.*

THOMAS SCAURANUS
A D
LECTOREM.

PRaelia grandiloquo ſcribunt Mavortia verſu,
Pugnaceſque ſolent tollere ad aſtra viros,
Aut maeſtos referunt alterno carmine caſus,
Aut lyricis celebrant te, Cytherea, modis
Multi atque egregii vates, Oenotria tellus
Quos tulit, aut Graji quaelibet ora ſoli.
Haec via jam cunctis nota eſt, haec trita poëtis
Materia, hanc omnis tractat ubique liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare ſeveras
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri caecas aperire latebras.
Quiſque jocos ſequitur, ſeria quiſque fugit.

Quàm facile eſt chartas nugis implere canoris?
Quàm facile in calamum fabula blanda venit?
Auſonios inter vates Lucretius unus
Scrutator veri ſedulus ipſe fuit,
Abdita naturae cupiens irrumpere clauſtra,
Et ſuperos acie mentis adire Deos.
Saepe tamen recto deflectit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.
At nunc Marcellus, meliori numine ductus,
Vera magis, nec non utiliora canit.
De Diis, deque anima oſtendit quid credere ſit fas,
Dum ſequitur noſtrae relligionis iter,
Carmine complexus, Phoebo Muſisque ſecundis,
Quae intra ſe, & quae extra maximus orbis habet.
Vive igitur felix, Vates digniſſime, donec
Suſpendet mundi pondera uterque polus.
Tu Marcellus eris: nunquam tua fama peribit,
Et tua laus nullo eſt interitura die.
Candide Lector, habes divinum carmen: in illo
Invenies animi grata alimenta tui.

Quae

Quae ſint ſumma bona, & quo pacto ducere vitam
Conveniat, praeſens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat ſophiae coeleſtia munera, per quae
Te poteris ſummo conciliare Jovi:
Hoc tibi naturae myſteria multa recludit:
Denique te doctum, te facit eſſe bonum.
Zodiacus vitae fertur; quia vita per ipſum
Ducta nitet, ceu ſol per ſua ſigna means.
Majoremque ut ſol mundum, ſic iſte minorem
Illuſtrat, vegetat, ornat, alitque liber:
Quem quicunque Deo charus cupit eſſe, tenebit
Saepe manu, & magna ſedulitate leget.

Digitized by Google

HEINRICUS PANTALEON BASILIENSIS
AD
CHRISTIANAE JUVENTUTIS MODERATORES.

HActenus inflatas nugas, falſosque poëtas,
Graecia quos mendax, Ethnica turba, dedit,
Legimus, heu, omnes pueri, juvenesque ſenesque
In celebri coetu, Chriſtiadumque ſcholis.
Ergo Marcellus virtutis culmina ſcandens
Vera modò nobis & meliora tulit.
Non hic Harpyas, Circes, vaſtosque Cyclopas,
Non vanos ſuperos, nomina ficta, docet:
Sed quae prudentum collegit turba Sophorum,
Sublimes animos quae ſuper aſtra levant.
Quae ſint ſumma bona, & venturae gaudia vitae,
Quae nos ſollicitos nocte dieque tenent,

Expo-

Expoſuit ſanctè: credo illi adſiſtere Muſas,
Ordine ſic pulchro verba diſerta canit.
Hunc igitur placuit noſtro renovare labore,
Omnibus ut pateat gloria lausque Dei.
Ut pueri imberbes diſcant pia dogmata primum,
Coetera poſt Vatum dulcia ſcripta legant.
Vos ergo patres divinam quaeſo poëſin
Tradite diſcipulis: proemia magna refert.
Alta ſub incluſo retinet myſteria ſenſu,
Omnibus Attalicas undique pandit opes.

Praefixum hoc carmen eſt editioni Baſil. 1574.

Digitized by Google

NICOLAUS BORBONIUS NUGARUM

Lib. VIII. Carm. CXXXI.

AD PALINGENIUM POETAM.

OPus tuum, vates Palingeni optime,
Opus tuum editum recens,
Zodiacus cui titulum indidiſti, avidiſſime
Percurri: & ut paucis tibi
Quid ſentiam, dicam: ingenium admiror tuum,
Et laudo diligentiam.
Sed eſt, quod ſcire aveam aliquid ex te, & quod tibi
Dixiſſe in aurem pervelim:

Amice, quid hoc monſtri eſt?

Digitized by Google

SCALIGER

Poëtic. Libr. VI.

PALINGENII poëma totum Satyra eſt: ſed ſobria, non inſana, non foeda. ejus dictio pura, verſus ac ſtilus in imo genere dicendi. quare ſi noluit melius: ne à nobis quidem id tentandum eſt. &c.

LIL. GREGOR. GYRALD.

De Poëtis ſuorum temporum Dialog. II.

LEgitur quoque Marc. Palingenii Zodiacus vitae: opus varium, multisque rebus ad conſtituendam vitam minime idoneum: quod niſi principi noſtro Herc. Eſtenſi (ſi minus vobis placet Ateſtio) nuncupatum foret, ejus minime meminiſſem. nam & poſt ejus mortem in ejus cineres ſaevitum eſt, ob impietatis crimen.

Digitized by Google

B O R R I C H.

Diſſertat. de Poët, pag. 102.

M. Palingenius, ſtellatus Poëta, reliquit poſteritati Zodiacum vitae, hoc eſt, de hominis vita, ſtudio & moribus optime inſtituendis libros XII epico carmine, nec eo poenitendae induſtriae: humiliori tamen plerumque ſtylo, & dictione, quam ut noſtri ſeculi aures impleat. In cujus rei fidem iſta ex lib. V. 466-474. adducuntur.

CAſtum poëtam, mirâ facundiâ nil niſi roſas & lilia loquentem vocat *Georgius Richterus* Orat. XXXII. pag. 72. 74. 84. vid. *Valeſiana* pag. 132. *Lotichius* P. 2. Bibl. poët. pag. 89. *Baillet* Jugem. Tom. VII. pag. 147. Ante omnia *Bayle* Dictionaire, in voce *Palingenius*, & *Broukhuſii* not. ad *Propert*. pag. 36. 171. 231. & ad *Tibull*. pag. 264.

MAR-

MARCELLI PALINGENII
ZODIACUS VITAE.

SYNOPSIS LIBRI I.

Hoc libro, qui (ut ipſe verſu ultimo innuit) praeludii loco praemittitur, poſt brevem apoſtrophen ad Apollinem, Muſas, Ferrariaeque ducem, propoſitum ſuum exponit autor; ſcribendi nempe multa diverſa, tam quae ad ſcientias & artes, quam ad mores pertinent; adeo ut quidquam inde boni valeant haurire legentes; vanitatem aliorum ſcriptorum explodens. Propoſitaque quaeſtione, utrum doctum an bonum eſſe praeſtet, probitatem doctrinae praefert.

ARIES.

MEns mea neſcio quo jamdudum impulſa furore
Ardet lauriferos Parnaſſi inviſere colles,
Ruraque Caſtaliae Muſis celebrata canoris:
Cirrha placet, ſemperque virens nemus. ô ego quantas
Effugiam tenebras! video ſurgentis Eoo
Luciferi radios paulatim albeſcere coelo.
Livor abi, & ſtygio procul hinc te abſconde profundo.
Vincit amor Muſae, vincit Deus: ardua quamvis
Sit via, non metuit virtus invicta laborem.
Phoebe pater, vatumque decus, da noſcere calles

Digitized by Google

Interea vultu, & praeſentibus annue coeptis.
Scribere fert animus multa & diverſa, nec uno
Gurgite verſari ſemper: quò flamina ducent
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus undas,
Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus:
Et quanquam interdum, fretus ratione, latentes
Naturae tentabo vias, atque abdita pandam,
Praecipuè tamen illa ſequar quaecunque videntur
Prodeſſe, ac ſanctos mortalibus addere mores,
Heu penitus (liceat verum mihi dicere) noſtro
Extinctos aevo, quò non obſcoenius ullum
Aut fuit, aut poſthac erit: & quaecunque nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior, non virginibus magis apta Camoenis
Materies, quàm quae tractat de moribus, ulla eſt.
Haec hominem reddit ſanum, ingenioque valentem,
Sit quamvis hebes, & ſtolidi cognatus aſelli,
Impius, & recti contemptor, turpiter & qui
Luxuriam ſequitur, vel quem ſcelerata cupido
Sollicitat, cujusve premit praecordia dirum
Invidiae virus, mendax, vafer, atque bibendi
Conſultus, demum vitio quocunque laborans.
Hac poterit ſola perverſae crimina mentis
Exuere, atque viam vitae reperire ſalubrem.
Efficit haec claros homines, & honoribus aptos,

Qui

Qui ſibimet, domuique ſuae, patriaeque decenter
Conſulere, ac dubiis rebus ſuccurrere norint.
Non tantùm facies roſeo niveoque colore
Miſta placet, pulchrique oculi, pulchrique capilli,
Singulaque aethereas imitantia membra figuras;
Quantum compoſiti mores, & ſplendor honeſtae
Mentis, quam vitio virtus ſecluſit ab omni:
Quid quòd juſtitiae cultor, morumque bonorùm
Laetus agit, ſperatque Deos ſibi profore ſemper?
Nec curat, ſiquis ſecreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel Iudicis ora vocatus.
Contra, qui malus eſt, formidat ſemper apertum
Ne fiat facinus, quòd clàm commiſit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, ſibi conſcius horret.
Siquid ſecum homines muſſant, nunc dicitur eheu
De me, nunc recitant noſtrae praeconia culpae.
Quid faciam? Iudex, vel Rex me accerſit. adibon'?
An potius fugiam miſerae diſcrimina vitae?
Lege deûm ſtabili ſemper metus angit iniquos.
Namque malus, quamquam interdum gaudere videtur,
Aeſtuat ipſe tamen mediis ut ſtrongylos undis,
Aethnave, quum fabricat flagrantia tela Pyracmon.
Num magis ergo canam mille oppugnata carinis
Pergama, perjurum ſtultè miſerata Sinonem?
Ogygiasve domos infauſto Marte petitas?

An laudabo aliquem dictis mendacibus, ut pars
Magna ſolet vatum, & corvum phœnica vocabo?
Num melius plumis Junonia regna ſecantem
Daedalon, Icarioſque auſus & fata gementem,
Mutatasque deûm atque hominum memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris?
Num melius juvenum laſcivos dicere amores,
Quodque nefas majus, dictis temerare profanis
Coelicolas? quid enim dementia noſtra veretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantque puellas:
In coelo eſt meretrix, in coelo eſt turpis adulter.
Prò pudor! haec pietas? hoc fas? haec debita divis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid non mentiri, vel quid non protinus audet
Fingere mortale ingenium, ut ſibi major eundi
In praeceps pateat via, liberiorque poteſtas
Peccandi detur, minus & peccata pudoris
In ſe contineant? O ſtulta, ô putida certè
Scriptorum turba Anticyris purganda duabus,
Ad vos hic ſermo eſt: alios vexatis & ipſi:
Nec parcit cuiquam veſtrae petulantia linguae.
Quid mirum, ſi vos eadem quoque fulmina tangunt?
Dicite, quid tantum noctesque diesque laborem
Fertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde
Laudis habere licet: nam qui ſua commoda ſolum
Quaerit,

Quaerit, nec prodeſſe aliis curat, potius ſed
Damna aliena malus ridet, dum quod ſibi credit
Utile perficiat, ſaeviſſima jure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo ſic ſcribere oportet,
Ut quicquam inde boni valeant haurire legentes,
Ne fruſtra tempus ſeſe triviſſe querantur,
Fallaces nugas & inania monſtra legendo.
Atqui ſcire opus eſt, triplex genus eſſe bonorum,
Utile, delectans, majusque ambobus honeſtum.
Horum aliquod, vel plura ferat quodcunque poëma,
Sic tamen, ut metae nunquam frangantur honeſti.
Sed quibus eſt dignus titulis, qualive corona,
Qui non vana modò, ac nullam praebentia frugem,
Verùm quae potius vitam corrumpere, necnon
Inſanis poſſint majorem adhibere furorem,
Affigit chartis, dirae monumenta relinquens
Luxuriae, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos urget ſtimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat! ab auribus audet
Improba vox imas cordis penetrare latebras:
Ad ſcelus inde ſolet torpentia membra movere.
Dicet fortè aliquis, delectant talia magnum
Saepe virum, cujus florente ſatelles in aula
Plurimus eſt, & quem rerum jubet eſſe verendum
Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.

Quid tum? proinde licent, & ſunt laudanda, quòd ipſis
Divitibus placeant? Non ſic. nam quilibet haud ſcit,
Quot bipedes aurum, quot purpura veſtit aſellos.
Sunt ô ſunt multi, Sidonia concha ſuperbos
Quos facit, & Seres depexae frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
Annulus, & rubro collecta in littore gemma;
Hos tu jurares magnum ſuperare Platona
Ingenio, & ſanctis non cedere moribus illi,
Quem ſolum cecinit Phoebi cortina beatum.
Nil tamen intus habet ſpecies haec tanta: ſed ipſos,
Nomine non vano, ventoſos dixeris utres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorſus lumen rationis obumbrat.
Inde fit ut raró ſapiant. tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, ſi praemia deſint?
Praemia quis quaerit, niſi quem dura urget egeſtas?
Gaudia ſectatur dives, dulcemque quietem:
Dumoſos odit calles, clivoſque viarum
Difficiles, per quas doctrinae ſcandimus arcem.
Non poſſum tota non excandeſcere bile,
Quin ego devoveo verſus pariterque poëtas,
Cum video pueros, obſcoena docente Magiſtro
Carmina, pejores fieri, primumque pudorem
Linquere paulatim, & ſceleratos diſcere mores,

Unde magis poſſit nativa augerier illis
Nequitia, & citius ſub tartara delabantur.
Sed mihi non deſunt ſolatia debita: nam cùm
Scribant, ut magnam poſſint acquirere laudem,
Magnam ignominiam pro laude, & dedecus ingens
Accipiunt. meritò quis enim non judicet illos
Flagitio imbutos omni, talesque fuiſſe,
Qualia ſunt chartis quae mandavere nefandis?
Index eſt animi ſermo, morumque fidelis
Haud dubiè teſtis: quoniam quisque illa libenter
Et crebro loquitur, quibus oblectatur. arator
De bobus, raſtris, de vomere: navita narrat
De velis, remis, de reſtibus, atque carinis:
Miles equos memorat, gladios, haſtilia, pugnas:
Sic obſcoeni homines plerunque obſcoena loquuntur.
Vos moneo, quorum eſt fidei commiſſa juventus,
Et quorum eſt teneras puerorum fingere mentes,
Ceu molles digito ceras: haec ſcripta peroſi
Deteriora, aliis incumbite: & illa docete,
Arida quae non ſint, & non indigna referri.
Hiſtoriae placeant noſtrates, ac peregrinae:
His ſe cirrati oblectent, has mente reponant.
Nectareos manant ſuccos, (mihi credite,) vitam
Inſtituunt, quae ſint fugienda ſequendaque monſtrant.
Fabula non omnis ſpernenda eſt. ſaepe legatur

Utile quid moneat puris Comoedia verbis.
Sunt etiam (fateor) complura poëmata, pravis
Haud temerata jocis, ſed quae gravitate virili
Procedunt, placidoque tegunt ſub cortice mella.
Iſta juvant, eadem pariter ſine crimine proſunt:
Iſtis diſcipulos epulis educite veſtros.
Firmior ac poſtquam vivendo acceſſerit aetas,
Liberius poterunt lato diſcurrere campo,
Et quaſcunque volent decerpere tutius herbas.
Eſt operae pretium poſt haec perpendere, majus
Utrum opus, atque utrum potiori in ſede locandum,
Quo probitas, an quo tantum ipſa ſcientia creſcit?
Praeſtet utrum eſſe bonum,an doctum? divina quidem res
Doctrina eſt, decorat mites, oditque ſuperbos:
Ipſa voluptatis refugit ſomnique clientes,
Nec niſi per longum tempus, multoque labore
Percipitur: regit haec urbes: haec arma ciere,
Haec auferre poteſt: terras, & ſidera monſtrat,
Morborum expultrix: varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibusque apponere vocem:
Tecta Dei ſcandit, naturae arcana recludit:
Qua ſine nemo poteſt perfectus dicier: haec nos
Diſſimiles pecudum reddit, ſimilesque deorum:
Fit tamen exigui pretii, perditque nitorem
Ipſa ſuum, quoties vitiorum faecibus oblita

Induit informes vultus: ceu ſordet Iaſpis
In putri demerſa luto: ceu Phoebus ab atra
Obductus nebula, vel cum premit ora ſororis.
Nec modo vileſcit, ſed fit quoque noxia: quippe
Si malus hanc habeat, poteris conceſſa furenti
Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Baccharique magis. Quisquis ſine crimine vitam
Ducere conatur, divina humanaque ſervans
Jura ſcelusque cavens, tanquam praeviſa draconis
Guttura, quem ſtimulat paſtus inſana cupido,
Sit licet upilio, vel agaſo, aut mulio, libros
Qui nullos penitus norit, precioſus haberi,
Laudibus ac debet magnis ornarier: illum
Spernere non homines, non coeli numina poſſunt.
Quis, niſi mentis inops, virtutumque improbus hoſtis,
Non amet, atque illum laudet, qui ſacra veretur,
Juſtitiamque colit, caeco non vincitur auro,
Non aliena rapit, miſeris ſuccurrit, & arcet
Infames à ſe; aſt humiles fovet, impia linguae
Mordacis vitat contagia, laedere quenquam
Non gaudet, potius cunctis prodeſſe laborat?
Quodque decus mirum eſt, in re quacunque modeſtum
Oſtendit ſeſe? felix hic nempe. ſed illum
Felicem magis eſſe reor, qui pollet utroque,
Qui probus atque idem doctus: diademate talem
Quis dignum neget? hic aliis praecellit, ut aurum

Eſt

Eſt orichalco nobilius, vitroque pyropus.
Tu tamen invenies raro peccare peritum,
Vel cautè, aut levius: rudibus vix ulla pudoris
Eſt ratio, atque palam vetitos labuntur in actus:
Irridetque ſacras petulans inſcitia leges.
Ut caecus neſcit ſcrobibus divertere ab imis,
Impinguntque pedem tenebroſa nocte vagantes,
Quum ſilet inferno recubans Proſerpina lecto;
Sic mens quae caeca eſt, ſine lumine doctrinarum,
In quodcumque nefas facili deſcendere lapſu
Non dubitat, niſi ſit poenae compreſſa timore:
Nec quicquam quod non placeat ſibi, judicat aequum.
Saepè vicem tamen ipſa gerit natura magiſtri,
Inque utero ingenium multis largitur, ut illi,
Quod ſchola non docuit, coeleſti munere diſcant.
Quid prohibet tales inſontem ducere vitam?
Maxima ergo illi debetur gratia, cujus
Praeſtat utrumque liber. Biſidi vos numina montis,
Quae colui, quibus & reliquos devovimus annos,
Munera ſi fas eſt parvos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quaeſo concedite: vel me
A pipere & ſcombris ſaltem defendite, noſtros
Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.
Hactenus haec Aries, qui noſtri limina ſervat
Zodiaci, jam vult properanti cedere Tauro,
Meque novi finire jubet praeludia cantus.

Digitized by Google

SYNOPSIS LIBRI II.

De ſummo bono acturus autor, id in divitiis perperam quaeri oſtendit, multisque rationibus evincit. doctrinam & virtutem commendat pariter. & quamvis pauperi difficilis admodum ad ſcientias ſit aditus, obſtetque mens obſita curis, & ſemper de pane ſollicita, adeoque miſer videatur; concludit tamen, melius eſſe mendicum vivere dum te coelicolis ſimilem divina ſcientia reddat, quam immenſas divitias ſine virtute & ſcientia poſſidere; cum diſertus nunquam fame pereat, & ſua gaudia pauper habeat; omnium rerum abundantia vero haud raro poſſeſſoribus nauſeam moveat.

TAURUS.

TRaxiſti longam portu mea cymba quietem:
Jam tempus dare vela notis, & ſolvere funem:
Ceſſit hyems, canaeque nives de montibus altis
Diſtillant, viret omne ſolum, lapſasque reponit
Sylva comas, renovat dulces Philomela querelas:
Floribus ornatae crines per prata Napaeae
Deducunt choreas, Dryades, Satyrique petulci
Carmina muſcoſis iterant laſciva ſub antris:
Aurea nunc volucer jaculatur tela Cupido,
Et juvenum placidis incendit pectora flammis.
Jam tutum vaſtos pelagi proſcindere campos:
Unda ſilet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid ſtulta times? eſt lucidus aër,
Atque ſuo curſum ſuadent Atlantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?

Laurea

Laurea deſidiae praebetur nulla: potenti
Eſto animo, atque aude: audenti fortuna favorem
Saepè tulit, pavidosque vetat gaudere triumpho.
Ut video, terrent rictu te monſtra canino:
Sed turpe eſt, foedis virtutem cedere monſtris.
Perge igitur, jam rumpe moras, altumque petamus.
Rex ille omnipotens, vaſto qui praeſidet orbi,
Aurea qui ſolo moderatur ſidera nutu,
Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum, & liquidis vitam ſervare ſub undis,
Orba ſuis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantum homini, quid ſit cognoſcere verum,
Quidve decens, & poſſe loqui, conceſſit: at ore
Caetera ſunt muto, & tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens validiſſima quaeque ſubegit,
Alipedes tigres, iracundosque leones.
Et quamvis diro ſint corpora plena veneno
Serpentum, tamen hunc metuunt: huic maxima cedit
Oceani moles, oris Balaena ſupini.
Hoc ſine quid tellus eſſet? denſiſſima certè
Sentibus, & nullas ſegetes inculta crearet:
Hic leges, & quae ſervantur legibus urbes,
Condidit, ornavit coeleſtia numina templis,
Repperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta, emiſſum quibus, ignis turbine clauſi,

Per

Per ſpatia effertur longè diſtantia plumbum:
Quo pulſae turres, & moenia celſa trahuntur
In praeceps; vaſtoſque procul quicunque boatus
Accepit, dubius ſe audiſſe tonitrua credit.
Vae vobis ſuperi, ſi talia fortè Gigantes
Olim Phlegraeis habuiſſent fulmina campis.
Repperit & puppes, vetitum quibus ire per aequor
Poſſet, & extremum ventis famulantibus orbem
Quaerere, quâ Titan populos deſpectat Eoos,
Et Tarteſſiaca pronus quà mergitur unda,
Qua Cynoſura nitet, & qua contrarius axis
Aſpicit Antipodas pendentes vertice, qui jam
Caſuri opponunt pedibus veſtigia noſtris.
Cum tamen ingenio excellat, mentiſque vigore,
Ut credi poſſit divino ex ſemine natus,
Neſcit adhuc, nec ſcire ſtudet (res mira, nefaſque
Et centum tauris, & larga caede piandum)
Vivere quo pacto, vel quid vitare, ſequive
Debeat. ô caecis mortalia plena tenebris
Pectora, & ô mentes caligine circumſeptas
Stultitiae! incedunt deſerta per avia: vix heu,
Vix paucis noviſſe datum, quo tendere tutum,
Qua ſit iter, per quod vera & bona ſumma petantur.
Non docet hoc gemini nodoſa ſcientia Juris,
Non quae Paeonio ſanat medicamine morbos,

Non

Digitized by Google

Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia ſola
Hoc aperit: fida haec hominum dux atque magiſtra eſt:
Hanc mihi ſi dederit Deus, &, ſubtemina ſi non
Ante diem triplices truncabunt noſtra ſorores,
Ipſe, bonum ſummum quod ſit, qui poſſit haberi,
Ut ſpero, expediam, quamquam haec provincia magna eſt.
Principio ſummum eſſe bonum pars maxima cenſet,
Numorum plenam bene ſemper habere crumenam,
Atque auri tantum, quantum vel Lydius amnis,
Vel Tagus aequoreas ſplendens eructat in undas:
Jugera tot campi, quot crines vertice: longum
Poſſediſſe agmen ſervorum, armenta, gregesque,
Quot non Trinacriis pavit Polyphemus in arvis,
Quot nec Ariſtaeo fuerant, Tirynthius & quot
Non Erythaeeis tulit à praeſepibus Heros:
Pulchraque ut Alcinoi pomaria, & Heſperethuſae:
Nec non marmoreis miranda palatia cruſtis,
Haec ſunt quae cupiunt omnes, quae quisque requirit:
Quae ſuperos genitrix tenero petit anxia nato
Supplicibus votis: his qui affluit, eſſe beatum,
Felicemque putat craſſi dementia vulgi.
Sed neſcit quanti lateant ſub floribus hydri,
Quotque roſas inter ſpinae naſcantur acutae.
Illum etenim quisquis fieri vult dives, oportet
Nocte dieque animo diverſas volvere curas,

Fortuna

Digitized by Google

Fortuna variante vices: nunc cogitat unum,
Nunc aliud: ſi fortè epulis accumbit, iniquae
Morſus avaritiae ſtimulat, vix ulla palato
Eſca placet, properatque ingratas linquere menſas:
Abſtrahit inde illum exigui ſpes dira lucelli:
Vix ſomnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus, in faciem jacet, & quandoque ſupinus,
Verſaturque thoro, haud aliter quàm ſaxea moles
Siſyphia revoluta manu: quid luce peracta
Geſſerit, & quid ſit redituro ſole gerendum,
Penſitat. en pereunt pecudes, cras pabula quaeram.
O brumae devota dies, quàm frigora bobus
Haec nocuere meis! ſed diſpenſator iniquus,
Paſtoresque mali, rapiunt hi, decipit ille:
Invaſere lupi caulas, praedatus & ipſum
Eſt pecus inſanus miles, magalia fregit,
Incendit ſegetes, deſecta eſt vinea ferro:
Debitor aufugiens portat cum foenore ſortem.
Nulla fides, nulla eſt homini reverentia divum;
Omnia plena dolis. pro Jupiter! ille bonus vir
Prorſus habebatur; ſed fallax gratia linguae,
Atque oris, non eſt ſemper vera effigiei
Regula. quid doleam? remeat mea navis, & affert
Lucroſas, ohe, merces: grave pondus amomi,
Thura, electra, piper, Serum velamina, veſtes

Sidonias, mercesque alias, quas vexit ab Indis:
Quàm ſi concurſu Symplegades infregiſſent,
Si vel Scylla vorax, dubii vel ſaxa Capharei
Solviſſent tabulas, muliebri more querelis
Impleſſem totas aedes, lacrymisque maderent
Pectora. non deerunt nummi, niſi vivere deſit.
Nil frumenta valent: quid tum? mercabor olivum:
Eſt fodiendus ager, jaciendaque ſemina, meſſes
Occandae, fabricanda domus, vitesque putandae:
Illud emam, hoc vendam: accipiam, & quod debeo reddam.
Non ſecus huc illuc impellitur, ac pila magno
Luſorum coetu ſolet, aſpiciente theatro,
Jactari; hinc atque hinc ingenti miſſa tumultu
Pellitur, ille ferit pugnis, hic calce retundit:
Laetitia, maerore, metu, ſpe, fluctuat aeſtu
Continuo, veluti ventorum flatibus aequor,
Ixion verus, qui captus imagine nubis,
Concubitu foedo prolem genuiſſe biformem
Dicitur: unde ejus voluit ſine fine rotari
Membra colubriferis radiis affixa Deum rex.
Divitiae quid ſunt? res nempe ſimillima nubi;
Quam ſi Riphaeo Boreas demiſſus ab axe
Incutiat, videas unde eſt concreta, reſolvi
In tenues fumos: monſtra hinc gignuntur habentia
Humanam faciem. quid enim ſpecioſius ipſo

Divitis

Divitis aſpectu primo? ſed, noſcere poſtquam
Ipſius vitam licuit, diverſa videntur
Partibus à tergo non reſpondentia primis.
Aſſiduo motu rotat hunc fortuna, colubri
Agmina curarum ſunt, quae praecordia rodunt.
Vel ſcit vel neſcit dives, quae poſſideat. ſi
Neſcit, quid profunt? quoniam nil inde boni, vel
Accipit adverſi, velut is qui non habet. at ſi
Quae ſua ſunt novit, vel amat, vel non amat illa.
Si non, cur tenet haec? ex his quae gaudia ſumit?
Qualia, quum potat ſuccos abſtemius uvae,
Si quidem amat, pariter curat, ſtudet illa tueri,
Proque his ſervandis eſt anxius, atque laborat:
Sollicitatque illum quicquid contingere rebus
Poſſe mali credit quas poſſidet: excruciatur
Si perit inde aliquid: fieri quod ſaepè neceſſe eſt,
Cum nil ſtare diu videas, incommoda cum ſint
In promptu ſemper. demum quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, ſaevique laboris.
Quid memorem, ſubeat quàm crebra pericula ponto,
Ac terris cenſum cupiens augere paternum?
Sylvicolas latrones, ponticolas piratas
Saepè fugit: capitur tandem; laniandaque phocis
Viſcera, ſive lupis praebet, captivus herili
Collum ſaepè jugo ſummittere cogitur, is, qui

Ut dominus fieret, ſe objecit caſibus audax,
Vix menſa tutus propria, propriove cubili.
Exitiale datur ſitienti ſaepè venenum:
Stertentemve necat cupidi manus impia ſervi.
Pinguior in caedem ut petitur magis hoſtia, nec non
Nobilior potius ſpoliatur fructibus arbos,
Utque apibus muſciſque perit quae dulcior uva eſt,
Sic, cui plura dedit ſors & meliora tenenda,
Inſidias patitur plures, propiorque periclo eſt.
Nota Syracuſii ſolertia mira tyranni:
Euge bone, es felix? quid ni? non pocula deſunt,
Non epulae, pueri, ſceptrum, diadema, cupitae
Deliciae: gemmis, auro (quid cernis?) abundas.
Heu mihi! namque tholo ſeta ſuſpenſus equina
Enſis adeſt, jamjam miſeri caput infodietur.
Invidia vexantur opes: namque optima livor
Quaeque malus laedens odit felicia ſemper.
Hoc pretio, miſeri, damnoſum quaeritis aurum,
Veſtra Palaeſtinae ſtimulent ut corda ſorores
Aſſiduè, ac nigrum citius tendatis ad orcum.
Nonne Midae, fulvo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda inſania? jure
Huic aſini auriculas iratus, Phoebe, dediſti,
Aurum cuncta prècor fiant quae corpore tangam:
Mox petiit ſtolidus primis contraria votis,

Quum

Digitized by Google

Quum cibus in vacuam nullus deſcenderet alvum.
Talis, avare, tibi fortuna eſt, peſſime, qui cum
Plus habeas, plus ſemper eges: ut Tantalon undis
In mediis cruciat ſitis arida. ſi tibi pleno
Effundit cornu quicquid vis Copia, numquid
Quod ſatis, an nimium, ſumes? hoc officit, illud
Quisquis habere volet facili mercede parabit.
Noſtra etenim minimis rebus contenta quieſcit
Natura, in vitium ſi non delapſa repugnet.
Divitis in menſam ſylvae pelagique feruntur
Optima: non deſunt lepores, non caprea, cervus,
Hoedus, aper, volucrumque genus, non turdus obeſus,
Perdix, ficedulae, nec non quas Colchica tellus
Mittit aves, grandes capi, grandesque columbi:
Portantur rhombi, ſquillae, muraena, locuſtae,
Mugilis, & piſcis nomen qui traxit ab auro,
Oſtrea, caeruleo quae Cyzicus aequore gignit:
Multa alia, eſt verſu quae claudere difficilis res.
Vina dehinc, nigro nunquam ceſſura falerno,
Ni potius placeant arviſia nectaris inſtar.
Sed quaero, nunquid cuncta haec lupus iſte vorabit?
Non credo: vel ſi cupiat, non poſſe putandum eſt.
Quod ſi poſſe volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulum, turba comitante rudentum.
Nam qui plus aequo ſtomachi penetralia replet,

Laeditur, & clamat, Medici ſuccurrite: demum
Evomit, & totas putor capit improbus aedes.
Hinc variae inſurgunt febres, hinc ſcrupeus humor
Inſidias manibus pedibusque affigit inertes.
Cui non compertum eſt, multos inducere morbos
Ingluviem? vexare animos & corpora Bacchi
Humorem immodicum ſitibunda in viſcera merſum?
Ergo parcus erit, de multis pauca capeſcens,
Qui non ante diem vult dulcem abrumpere vitam:
Nec plus, quàm pauper, ſaccum ſtipabit opimum.
Murice diſtinctos locuples veſtitur amictus,
Auratamque togam, tenuique ſubucula byſſo
Enitet: & Scythicae redimitus vellere frondis,
Geſtat foemineo pretioſa monilia collo.
Num magis iſta fugant mordentia frigora, quam ſi
Muniat incultae vilis te penula lanae?
Num, quae vulgari lino contexitur, aeſtum
Arcet tela minus, tunc quum per torva leonis
Signa Molorchaei gradiens calidiſſimus eſt ſol,
Flavaque vaeſanus diſcindit Sirius arva,
Quàm ſi lena tuum velet bombycina corpus?
At dices: ille in pretio eſt quem pulchra decorant
Veſtimenta: caput venienti inclinat, & omnis
Aſſurgit populus, ſolusque hic nobilis, atque
Creditur eſſe bonus, prudens, ac dignus honore,

Dignus amicitia: pannoſo prorſus habetur
Nulla fides, tritamque irridet turba lacernam:
Sis licet Arpinas, cujus facundia toti
Praefertur Latio: vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata eſt ſaepè loquentem:
Carminibus quamvis poſſis aequare Maronem,
Maeoniique ſenis divinos reddere cantus:
Non tamen idcirco ſperes tibi praemia laudis:
Sperneris, mihi crede, locum projectus ad imum.
Tu Ganymedaeos fruſtra ſectabere vultus,
Optabis fruſtra teneram tractare puellam,
Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidem inficior: magna eſt nam gratia pulchri
Veſtitus. verum fuerit virtutibus ipſa
Si mens nuda, malis imbutaque moribus, omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te
Deſpiciet quisquis norit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel caecae jurgia ſannae.
Nec ſervus, propria quem tu nutrire farina
Conſueſti à puero, ſi te cognovit avarum,
Crudelem, tumidum, vinoſum, mentis egentem,
Aeſtimat: idcirco ſecum clam murmurat in te,
Hunccine herum fortuna mihi non aequa dediſti?
Hunccine herum tolerare diu me fata jubebunt?
Laudabunt alii, quem turba domeſtica temnit?

At fortis, prudens, juſtus, pariterque modeſtus
Si fueris, ſi te non parva ſcientia clarum
Reddiderit, quaevis tribuet tibi veſtis honorem,
Nec (modo ſit ſanus) poterit te ſpernere quiſquam.
In primis, quicumque cupis venerabilis eſſe,
Laudari multum, nec non vehementer amari,
Virtutem ſequere, ac vitii contagia vita:
Et cave committas quod poſſit jure putari
Cenſura dignum, atque auctori inferre pudorem.
Nam ſolet egregiam ſtolidum contemnere vulgus
Virtutem, minima ſi infectam labe notavit.
Sed quiſnam prorſus vivit ſine crimine? nemo eſt
Qui non legitimo quandoque à calle recedat,
Qui non à recta interdum declinet amuſſi.
Ille tamen, raro ac minimum qui peccat, haberi
Atque bonus dici debet: ſed gratia linguae
Maxima, quae doctè ac prudenter ſingula profert.
Cultus habet ſermo, & ſapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumque gubernat:
Haec plus, quàm veſtes, poterunt te reddere clarum;
Nec tu formoſi ſpecie capiaris ephebi.
Talis amor ſcelus eſt, quem qui ſapit effugiet. nam
Eſt pueris nec mens, nec amor, ratiove, fidesve.
Ah pereat quiſquis puerorum flagrat amore!
Si te delectant formoſae membra puellae,

I, pete conjugium: vel non meretricula deerit.
Quid mavis demens cupere & ſperare negata,
Pellere cum poſſis facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendae forſitan ipſae
Divitiae, ut melius virtutem acquirere detur;
Quandoquidem argento loculi ſi fortè vacabunt,
Nullus erit qui te doceat; nam ſolvere oportet
Mercedem haud parvam doctoribus; eſt quoque habenda
Sumptibus haud parvis librorum copia, tempus,
Quo valeas ſtudiis incumbere plura legendo,
Ne mala pauperies alias te volvere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quam difficile eſt, quam paucis numina praeſtant,
Ex humili volitare gradu virtutis in arcem!
Quàm raro egregios pauper ſortitur honores!
Praeterea qualis vita eſt, quàm proxima letho,
Quàm merito ſpernenda, animum ſi nulla voluptas
Mulceat, atque levent ſolatia nulla laborem.
Cum nunquam deſint curae, cum plena dolorum
Omnia ſint, praeſtat ſtygiam tranare paludem,
Cerbeream ſaturare famem, miſcerier umbris:
Si nunquam fas eſt rebus gaudere ſecundis,
Gaudia ſi miſerum pectus non ulla ſerenent.
Aſt inopi quidnam dulcedinis, aut ſolati
Eſſe poteſt? cui deeſt panis vinumque frequenter:

Nunc lecto, nunc veſte caret: nunc calceus ipſos
Oſtendit digitos, veteri diſſutus aluta.
Vivere vix potis eſt, nedum ſectarier illa,
Jucundum quibus eſſe ſolet mortalibus aevum.
Talibus at certè quicunque eſt dives abundat.
Illud enim aſſequitur quicquid deſiderat, & vult.
Tantum habet imperii, tantasque pecunia vires,
Ut ſibi nil obſtare diu patiatur: ab alto
Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere curſu
Cervos, aut capreas, vulpes, leporesve fugaces;
Si volucres captare libet, vel fallere piſces
Retibus aut hamis; Veneris ſi grata voluptas,
Si cibus & potus delectant, otia, ludus,
Si choreae, citharaeve placent, ſi plaudere cantu;
Omnia dives habet: nam praeſtant omnia nummi.
Accipe quid contra referam, ſi diſcere quisquam
Geſtiet, id certè dabitur, modo firma voluntas
Nunquam deficiat; nec terreat aſpera clivis,
Anguſta, & primo ingreſſu ſatis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celſa petuntur.
Si non ſunt nummi tibi, vaeneat ipſa ſupellex,
Vel domus, aut fundus. quid ni? quo vivere pacto
Tunc potero? cogar mendicus quaerere panem.
Ah miſer! eſt melius mendicum vivere, dum te

Caeli-

Caelicolis ſimilem divina ſcientia reddat,
Quàm ſi poſſideas Perſarum bellua gazas.
Noli judicio tenebroſi accedere vulgi,
Haud magis atque pecus verum agnoſcentis: at ipſe
Si ſapis, haec memori quae dicam mente teneto.
Praeter virtutem non eſt durabile quicquam.
Divitiae pereunt, ſpecies quoque, robur, honores,
Cuncta cadunt: virtus aeterna in tempora durat,
Quam fortuna nequit, nec tollere longa vetuſtas.
Ipſe tamen vidi nunquam, & vix credere poſſum
Vel periiſſe fame, vel mendicaſſe diſertum:
Quem ſi fortuna interdum conatur iniqua
Obruere, auxilium virtus feſtinat. alumnos
Protegit alma ſuos ſemper doctrina, diuque
Non patitur miſeris urgeri caſibus: affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora poſſunt
Spumoſos inter fluctus attingere nando.
Qui pollet virtute, Arabum deſerta, nigrosque
Aethiopas, rigidosque Getas luſtrabit, & Indos,
Tutus & incolumis. fortunae ſola reſiſtit
Virtus, atque illi dubio certamine pugnat.
Nullis eſt igitur parcendum ſumptibus; omnem
Ne dubita, ut virtutem habeas, impendere cenſum.
At ſi fortè tibi, valeas quod vendere, nil eſt,
Eſto bonus ſaltem, ſi non potes eſſe peritus.

Cum

Cum doctis verſare libens; (nam diſcere multa
Sic poteris) nec non avidè quaecunque loquuntur
Auſculta, atque roga interdum: tum caetera divis
Committe, & patiare animo tua fata ſereno.
Gaudia ſi ſequeris, ſi te inſidioſa voluptas
Implicat, & dulces tranſmittere luſibus annos
Te juvat, atque ideo dives cupis eſſe, voluta
Sedulus haec tecum, ratio quae provida dictat.
Nulla voluptate eſt res pernicisioſior: aufert
Conſilium, mentemque premit, virtutibus obſtat,
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix,
Debilitat corpus, ſenſus obtundit: amaro
Fine nocens, homini multorum cauſa malorum eſt.
Clarius iſta ſequens ſermo meliusque docebit.
Si tamen advertas, habet & ſua gaudia pauper,
Nec forſan leviora. magis nam dulcia ſunt quae
Rarius eveniunt ſolatia. credite, longè
Gratior ac longè eſt jucundior illa voluptas
Quae dilata diu fuit, ardenterque cupita.
Sic cibus eſurie ſuavis, requiesque labore,
Sic potus vexante ſiti, ſic frigore flamma,
Frigora ſic aeſtu, ſic intermiſſa diuque
Suſtentata Venus grata eſt magis: omnia demum
Rebus ab oppoſitis vires contraria ſumunt.
At locuples tolerare nihil vult, ſemper abundat

Deliciis,

Deliciis, adeo ut moveant faſtidia ſaepe,
Et cupiat bulbos, ſiliquas, olus, allia, ſardas,
Solennes epulas & prandia lauta peroſus.
Nil adeo dulce eſt quod non videatur amarum,
Et non diſpliceat, ſi plus duraverit aequo.
Delectant alterna magis, vetitisque potiri
Dulcius eſt: ſordent quae poſſunt ſemper haberi.
Praeterea non res hominem, ſed ſola voluntas,
Judiciumque animi contentum reddit: amari
Eſt dignum quodcunque placet. quid proderit aegro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Guſtum? quid vini ſuavem praebere ſaporem
Illi qui gaudet puris abſtemius undis?
Hic hoedum, aſt alius carnes coenare ſuillas
Mavult: hunc cantus juvat, illum ludus: amorque
Omnibus haud idem: hic puerum cupit, ille puellam:
Huic ſcortum placet, aſt illi matrona. beatum
Efficit ergo animus, non res. rationibus iſtis,
Non minus ac dives, laetatur pauper: ab illo
Grandia poſcuntur, parvo hic contentus abibit,
Impenſa dives majore, ac ſaepe minore
Laetitia vivit quàm pauper. gratius ovo
Et cicere eſt veſci, atque famem compeſcere porro
Nautae aut foſſori, quàm regibus & reginis
Quicquid terra ferat lauti prandere vel unda.

Dignior

Dignior illa autem jure eſt dicenda voluptas,
Quae nec ſumpta nocet, nec contradicit honeſto:
Nil tamen eſt melius quàm pauca optare, animumque
Vincere conſilio: ne ſpes te affligat inanis.
Qui quod habere nequit deſiderat, excruciatur
Sperando fruſtra, & nequicquam tempora perdit.
Id cupias igitur quod certè poſſit haberi,
Aut nihil: atque animo fraenos impone tenaces:
Aſt opibus quiſquis pollet, vult plura petitque
Quàm licet, & parvo contentus vivere neſcit:
Indiget idcirco multis. felicior ille eſt,
Sufficiunt cui pauca ſatis. res ampla ſuperbum,
Riſoremque hominum, contemptoremque deorum,
Inſanum, mollemque facit, virtutis & hoſtem.
Nam quis virtutem curat, ſi cenſus abundat?
O bona paupertas, ô nondum cognita divum
Munera, virtutum cuſtos, & amica pudori,
Luxuriae fraenum, vitae tutela! procacem
Fortunam tu ſola potes, ventique furorem
Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
Tuta tenes parvo, vicinaque littora ſervas.
Saepius aethereos feriunt vaga fulmina montes,
Et quatit excelſas Boreas rapidiſſimus ornos:
Ima latent ignota malis, humilesque procella
Juniperos rarò infeſtat: lentaeque myricae

Stant

Stant inter ſylvas immotae, ac pace fruuntur.
Sprevit Anaxagoras, ſprevit Democritus, atque
Complures alii (quorum ſapientia toti eſt
Nota orbi) argentum atque aurum, cauſasque malorum
Divitias. quare? niſi quòd non vera putarunt
Eſſe bona haec, animum quae curis impediunt, &
In mala praecipitant quamplurima. Fabricius quod,
Quod Cato, quod Curius, ſanctiſſima pectora, quondam
Senſerunt, non quid vulgus, plebsque inſcia dicat,
Mente agita, atque tibi propone exempla bonorum.
Nonne olim victor felicia ſigna Quirinus
Saepe tulit, poſito quum ſumere conſul aratro
Arma jubebatur requiem factura ligoni?
Tnm caſa parva viros & frugi menſa ferebat.
At nunc deliciae, & laqueata palatia molles
Imbellesque edunt foetus, ac luſibus aptos.
Diſcite mortales tandem, longisque tenebris
Exuite obſeſſam mentem, ſurſumque levate
Jam caligantes oculos. quò caeca voluntas
Vos ducit, ne ferte gradum. ratione deorum
Naturae ſimiles eſtis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,
Non error: finemque animo perpendite rerum;
Sufficiat cibus ille, famem qui ſedat: & illa
Veſtis, quae corpus velet, frigusque repellat.

Sit

Sit ſopor ille ſatis, reficit qui feſſa labore
Membra. etenim tribus his opus eſt, cum corpora noſtra
Sint fragili contexta luto. ſed talibus uti
Sic licet, ut tanquam medicinæ munere cures
Quos tribuit morbos homini natura noverca.
Aſt hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Veſtibus. hanc alius vitam vix ſentit, ab arte
Dum fugit, aſſiduoque premit ſua lumina ſomno.
Felix qui didicit contentus vivere parvo;
Nec ſpem ullam in rebus ponit quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam noſtri non juris; & aevi
Quàm breve ſit ſpatium reputat; quam frivola demum
Omnia quae in terris longè latèque creantur;
Qui minor adverſis non ſit, majorve ſecundis,
Minoiſque urnam ſpernit, Stygioſque furores,
Securus quodcunque ferat fortuna tenere.
Infelix, ſenſu qui ducitur, atque futuri
Caecus, ceu pecudes, tantùm praeſentia cernit;
Qui neſcit, quòd, quanto animus praeſtantior ipſo eſt
Corpore, tanto animi pluris ſunt munera, quam quae
Ad corpus ſpectant. Igitur non divitiae ſunt
Prima bona. Hae quoniam pro corpore conquiruntur,
Quae poſſeſſorem non efficiunt meliorem,
Quis bona ſumma vocet? multos at ſaepe videmus
Quadrupedum ſimiles, iſtis qui rebus abundant.

Quantum

Quantum ergo ſatis eſt vitae, nihil amplius opta.
Namque ſupervacuo ſtulti laetantur: acervos
Ingentes fruſtra, fruſtra horrea plena requiris,
Cùm modio cumerave famem propellere poſſis.
Cùm tibi ſufficiant cyathi, cur dolia quaeris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,
Divitiasque dedit fatorum ignota voluntas,
Quid facias, operae pretium eſt didiciſſe: tenendo
Ne pejor fias, ne poſſis ſtultus haberi.
Dic age nunc quaeſo, quaenam prudentia, quodnam
Conſilium eſt illi, cui ſunt bona multa, ſed ipſis
Inſipiens neſcit quo pacto debeat uti?
Hinc vires perſaepe nocent, damnoſaque forma eſt,
Hac ratione ſuum auctorem facundia perdit;
Hac ratione artes aliae compluribus obſunt.
Nodus avaritiae non te conſtringat: ab ipſa
Heu fuge: nam certè nulla eſt hac major Erinnys.
Hanc memorant Acheronte ſatam, per triſtia Ditis
Regna truces agitare faces, centumque colubris
Colla veneniferis geſtare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore:
Semper hiant, aliosque tenent, aliosque requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet, malum & inſatiabile monſtrum.
Naſcuntur variae hinc peſtes, diſcordia, caedes,

Proditio, rixae, fraudes, jactura pudoris,
Contemptus divûm, perjuria, jurgia, bellum,
Atque aliae plures, quàm dici carmine poſſint.
Hanc igitur vita: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis oſtendat vile atque ignobile pectus.
Sic mulier, ſenior, pueri inveniuntur avari:
Sunt etenim imbelles, fragiles, animique puſilli.
Huic alia eſt vitio labes contraria, ſed non
Tam gravis: hanc etiam ſtudeas depellere: nam ſi
Prodigus es, menſam alterius pinguemque culinam
Jejunus fruſtra aſpicies, patrimonia poſtquam
Abſumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter utrumque manet virtus: extrema relinque,
Et cui fas, quantùmque licet, largire: nec ultra
Impenſam facias quàm ſit permiſſa facultas.
Divitias hic finis habet: prodeſſe tenemur
Omnibus, at noſtris potius. natura creavit
Nos, non ut ſolum nobis, noſtriſque propinquis,
Aſt aliis etiam, quum poſſumus, emolumento
Simus. quid quaeſo praeclarius, atque deorum
Dignius eſt ſolio, auxilium quàm ferre ruenti,
Tradere pauperibus victum, miſeriſque mederi?
Sic nos turba colit, ſic famam acquirimus: atque
Ad ſuperos multi per talia facta volarunt.
Naturae humanae nil aptius, & nihil ipſo

Dignius eſt homine, ut perhibet ſchola docta ſophorum,
Quàm prodeſſe homini, & ſocio ſuccurrere lapſo.
At nunc, ô mores! ô triſtia tempora! prorſus
Extincta eſt pietas: nulli largitur avarus
Dives, cùm teneat quae tradere plurima poſſit;
Nulliusque ipſum miſeret: ſunt ferrea cunctis
Corda: quis exigua mendici nunc ſtipe caſum
Solatur? lacrymas rident, miſeroſque precantes.
Si qua tamen donant, dant ſcurris, dantque cynaedis,
Dant lenis potius, dant ſcortis callipareis.
Nemo dabit vati: Muſae ſpernuntur ubique.
Calculus huic loculos, vel teſſera reddit inanes:
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis.
Nonne hoc turpe magis nummos abſumere pacto,
Unde nec ullus honos, nec gratia quaeritur ulla?
Mens oblita Dei, vitiorumque oblita coeno,
Sicne licet fieri? nonne olim nudus ab alvo
Exiſti, & nudus terrae es rediturus in alvum?
O demens, non haec tua ſunt: ſed Juppiter harum
Eſt dominus rerum, tu diſpenſator & hoſpes.
Non res, ſed nobis rerùm conceditur uſus.
At poſtquam vetus ille Charon te vexerit ultra
Quam trepidant ſuperi falſo jurare paludem,
Hîc miſer, hîc aliis haeredibus iſta relinques.
Ergo his utendum eſt rectè, dum ſtamina Parcae

Noſtra trahunt, nobis ſumendo, aliosque juvando.
Jam patet ex dictis, an ſint bona ſumma putandae
Divitiae. mea cymba redi, ſatis ardua ponti
Navimus: ecce auſter pluvias jam cogere nubes
Incipit: ecce undas Typhones in aëra portant
Abſorptas pelago: unde ingens promittitur imber.
Amplius hic tutum non eſt (mihi crede) morari.
Heu metuo fidum malè puppibus Oriona:
Dum licet, in portum tendamus: nubila clarum
Reddiderint ubi pulſa diem, revocabit ab alto
Nos Triton ſcopulo, atque iterum tentabimus aequor.

SYNOPSIS LIBRI III.

Quemadmodum libro ſecundo non in divitiis, ſic in hoc tertio, nec in voluptate ſummum bonum poſſe inveniri docet. Nam ſub perſona Epicuri dogma eius de voluptate & ſummo bono proponitur; objectionesque de virtutis & vitiorum poſt mortem praemio ac poena, ſecundum Epicureorum ſententiam, negando animae immortalitatem, removentur verius quam ſolvuntur. ab Epicuro deinde per viam latam autor in conſpectum palatii Pluti, & inde in ſilvam amoeniſſimam inducitur: ubi Voluptatem cum Venere & Cupidine ad dextram, Gulâ verò ad ſiniſtram, omnique luxuriantium Choro offendit. Sed quum non longè à turba illa abeſſet, occurrit illi Virtus, quae, quam Deceptoria ſit Voluptatis facies, omneſque ejus fallacias & artes exponit, monetque ut animae adfectibus inmoderatis frenum rationis imponat. ad voluptatis partes interim transfugerat Epicurus, & Arete ab Iride monita de hominum criminibus ad auras avolat.

GEMINI.

LUtea quadrijugo curru ſurrexerat Eos,
Aſtraque cedebant evaneſcentia coelo:
Jam diviſus erat Titan, mediumque videbant
Antipodes, medium noſter monſtrabat horizon:
Mirabar quisnam mediis de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè haec contraria ſeſe
Mutuò corrumpunt: quin ſol extinguitur undis?
Igneus aut igitur non eſt, aut tingier ipſum
Oceano vulgus mentitur. talia mecum
Volvebam, gradior dum propter littora ſolus:

Obvius ecce ſenex quidam mihi venit, acerno
Innixus baculo, nitidoque indutus amictu,
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, laeta & facies, varioque colore
Florea candentes decorabant ſerta capillos.
Comminus ut dedimus citroque ultroque ſalutem:
Quò pergam, qui ſim, quo dicar nomine, quaerit.
Reſpondi, atque eadem pudibunda voce rogavi.
At poſtquam proprium nomen mihi reddidit (ipſe
Namque Epicurus erat) ſtupui: ceu ruſticus, agrum
Qui fodiens reperit latitantem obſcurius arcam.
Atque ego tunc: Venerande ſenex, ſic numina ſemper
Cuncta tuis faveant votis, ſapientia quando
Mira tuis habitat fibris, niſi falſa loquuntur
(Ut plerumque ſolent) homines, praecepta ſalutis
Da precor, & juvenem prudentibus inſtrue dictis,
Dummodo non te aliò graviora negotia ducant.
Ille autem contra: Me nulla negotia ducunt:
Sed quoniam vito curas, fugioque laborem,
Huc ſoleo vacuus crebro adventare, legoque
Per prata haec varios capiti geſtamina flores.
Unde libens & promptus agam quodcunque petiſti.
Quippe loqui ſenibus res eſt gratiſſima cunctis.
At ne noſtra aliquis diſturbet verba viator,
Hinc divertamus, denſaque ſub ilicis umbra,

Juxta illas quas cernis aquas, reſidebimus ambo.
Ivimus, & placida ſic tandem voce profatur:
Nimirum huc aliquod, juvenis, te numen adegit,
Ut diſcas hodie quae ſit Sapientia. namque,
O ſuperi, quanta rerum caligine totum
Immerſum eſt mortale genus? ſimulacra videre
Mille ac mille hominum facile eſt: ſed rarus ubique
Verus homo: ut poſſit non falſo nomine dici
Mundus ſtultorum cavea, errorumque taberna.
Quare adhibe puram noſtris ſermonibus aurem,
Pellere ſi quaeris miſeras à mente tenebras.
Principio, verum atque bonum cognoſcere oportet
Perſpicua ratione quidem, atque examine recto:
Hinc ſcatet, hinc magnos ducit ſapientia rivos.
At paucis hoc ſcire datum eſt. nam maxima turba
Divitias ſummum eſſe bonum, pars altera honores,
Diverſi diverſa putant: mihi ſola Voluptas
Optima cunctarum rerum cenſetur: & iſtud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.
Omnium enim eſt finis rerum, atque noviſſima meta,
Ad quam ſic hominum facta omnia diſponuntur,
Spicula ut in certum ſignum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem raſtris, quis Nerea tonſis,
Aut quis Gradivum validis tentaverit armis,
Denique virtutem quiſnam quaeſiverit ullam,

Si non hunc praeſens movet, aut ſperata voluptas?
Nempe haec principium, medium, finisque laborum eſt.
Quod magis ut pateat, quae dicam attentius audi.
Omne opus ob finem, ratio niſi deſit agenti,
Sumitur: hic ſpecie prior eſt in mente, movetque
Artificem, ſed re poſt facta noviſſimus exit.
Finis item bonus eſt, igitur placet: atque voluntas
Hunc ſibi ut acquirat, primis mediisque libenter
Partibus incumbit: ſic delectatur, amoenus
Sic labor efficitur: cauſa eſt ergo ipſa voluptas.
Quippe aliud non eſt quàm delectatio quaedam.
Sed quia non facile eſt rudibus, ratione doceri,
Tentabo exemplis melius recludere verum.
Cur fodit, atque gravi ſulcum deducit aratro
Agricolae calloſa manus? non Sirius aeſtu
Terrificat, non bruma gelu. cur navita ponti
Inſanam rabiem, ſyrtes, ſcopuloſque minaces
Non timet, admoti ſpernens confinia leti,
Velivola fretus pinu? cur praelia miles
Inſequitur, gaudetque ferox, ubi claſſica Martem
Saeva canunt, acuitque animos hinnitus equorum?
Cur juvat aſſiduis alium palleſcere chartis,
Et varios verſare libros noctesque diesque?
Nempe ut poſt longos lucrum vel fama labores
Jucundum efficiat. nam ſi non ipſa placeret

Utilitas

Utilitas & honos, virtus artesque perirent.
Eſt finis per ſe dulcis: primordia verò
Cum mediis propter finem. nil denique refert,
Turpia, vel potius cuncta haec videantur honeſta.
Nam veluti exultat laſcivus turpibus, ipſa
Sic virtute bonus placidiſſima gaudia ſentit.
Ergo voluptatem propter tandem omnia fiunt,
Vel mala declinent homines, vel commoda quaerant,
Vel laudanda gerant, vel non laudanda ſequantur.
Hac etiam ſola ſuperi mercede fruuntur:
Utile namque illis non convenit, indigeant cùm
Nullarum rerum; ſed dices forſan; honeſtis
Numina plena bonis. quid tum? ſi talia laetos
Non faciunt divos? tanquam ſi lignea gemmis
Nobilibus, fulvoque ornes ſimulacra metallo.
Adde aliud: quoties perfecta eſt cauſa, neceſſe eſt
Inde parem effectum procedere: vis igitur quum
Quaeque animae benè diſpoſita eſt, atque optima ſervat
Objecta, eſſe bonum ſummum nemo hercle negabit
Qui ſapiat: verùm tali de fonte voluptas
Cogitur effluere. auditus ſic laetificatur
Harmonia numeris contexta dulciter aptis:
Sic forma egregia viſus: ſic naſus odore
Mirifico: hoc ipſum reliquis de partibus ajo.
Quid, quòd cuncta Venus terris animalia gignit,

Atque eadem (niſi vera neges) eſt ſumma voluptas?
Praeterea, labor atque dolor mala maxima cum ſint,
Atque voluptati contraria, jure voluptas
Eſſe bonum ſummum cenſebitur. oppoſitorum
Oppoſita eſt etenim ratio. proinde omnia quaerunt
Naturae inſtinctu quae ſunt jucunda, caventque
Triſtia. quis verò naturam fallere credat?
Eſt ſummum ergo bonum, quod amant animalia quaeque.
Sed quid amant, vel quid niſi dulcia gaudia quaerunt?
Multi autem dicunt: virtutem acquirere oportet
Sudando, algendo, dum vivimus: atque voluptas
Eſt fugienda; frui tamen hac poſt fata licebit:
Gaudia quippe Deus juſtis aeterna paravit.
Nil rationis habet vox haec, prorſusque videtur
Irrita. namque animas poſt funera vivere, perque
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas
Pro meritis poenas, vel ſumere praemia facti,
Credere quis debet, niſi cui mens integra non eſt?
Haec ſunt, ô miſeri, vatum commenta furentum,
Mos quibus eſt ſemper varias effingere nugas,
Ut ſtolidas dictis delectent talibus aures.
Finxerunt Stygii pallentia regna tyranni,
In quibus eſt Phlegethon, flammis crepitantibus ardens,
Tergeminus canis, & pictis armata colubris
Tiſiphone, extenſi per jugera longa Gigantes,

Et ſine luce umbrae, & vaſti non ulla cremantes
Ligna foci: riget hic hiemis ſine tempore frigus,
Roboreque ex nullo gemit hic compacta phaſelus,
Dum ſenior nimias transvectat portitor umbras;
Aeolides ſaxo cruciantur, Tantalus unda:
Vaſa maritinecae geſtant rimoſa ſorores,
E quibus unda fluit vano repetenda labore.
Plura etiam, quae nec pueris credenda videntur,
Talibus in regnis cecinerunt eſſe poëtae.
O dii, quàm magna eſt penuria mentis ubique!
In nugas quàm prona via eſt! quid creditis iſta,
Inſani, quae nec poſſunt ratione probari
Ulla, nec ſenſu agnoſci? quid vana timetis?
Qui facilis credit, facilis quoque fallitur idem;
Lucra ſacerdotum ſunt haec, artesque doloſae.
Aſt ubi vita ſemel tenues defecit in auras,
Nil ſumus, ut nondum geniti nil prorſus eramus.
O nimium infirma & fragilis, nimiumque ſuperba
Atque audax natura hominum, quo freta perennem
Stulta tibi vitam promittis? deſine velle,
Cùm ſis vile lutum, aetatem ſperare deorum;
Quaelibet orta cadunt, & ſinem coepta videbunt.
Ingentes urbes populosque, ingentia regna,
Supremos montes, & maxima flumina tandem
Aufert longa dies: at tu, viliſſime pulvis,

Semper

Semper eris? tanta eſt modicae fiducia mentis?
Nempe laboramus fruſtra, virtutis amore,
Somnia ſperando, & vanas fingendo Chimaeras.
Stulti ſunt qui pro certis incerta ſequuntur,
Et qui pro dubiis quae ſunt manifeſta relinquunt.
Dulcia ſed remanent longaevae praemia famae.
Hoc certè nil eſt, cùm tu poſt funera nil ſis.
Fama quid eſt, ſi nil delectat fama ſepultos?
Quid lapis, aut ſtipes, laudum praeconia curant?
Si non laetaris vivens, laetabere nunquam.
Proinde aetas donec brevis haec incertaque durat,
Gaudebit quicunque ſapit pro viribus: & non
Frangetur quoties fortunae urgebitur ira:
Dulce autem quaeret, ſi quid continget amari.
Ergo ne longis teneam te ambagibus ultra,
O juvenis, dum fata ſinunt, te vivere laetum
Hortamur, quantumque potes lugubria pelle.
Talia barbati poſtquam mihi verba magiſtri
Haud parvam fecere fidem: Pater optime, dixi,
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officiis: verùm donec ſpirare licebit,
Debebo, ac memori ſervabo haec pectore dicta.
Scrupulus aſt unus reſtat. nam diſcere oportet
Non ſolum quid agas, ſed quae via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto

Poſſim,

Poſſim, quà ſit iter, per quod tendatur ad illam.
Tum ſenior: brevis, & lata, & declivis eunti
Eſt via: non procul hinc habitat regina Voluptas;
Quae ſi fortè tibi cordi eſt, veſtigia noſtra
Jam ſequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio ſiderei nondum transmiſerat orbis
De tribus una diem, niſu quum ſurgit anhelo
Grandaevus ſapiens: quo praecedente ſequebar
Ponè ſimul, gradiens per devia comminus ibam.
Progreſſisque parum moles oblata palati
Eximia eſt, ſcitorque ducem: ſublimis, & auro
Tam precioſa domus quo poſſeſſore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutusque arma ſatelles
Servat iter, prohibetque ultrâ tranſire volentes,
Ni prius hunc adeant & blando munere placent.
Ipſe autem celſa reſidet, quam cernis, in arce.
Tres tantùm natae thalamo verſantur eodem,
Quarum ſi quaeris cognoſcere nomina, dicam:
Sordida Luxuries, tumidisque Superbia buccis,
Nec non audaci ſtolida Ignorantiâ vultu.
Tunc ego, Quis, dixi, dominum nos ducet ad iſtum?
Tres illi ancillae ſunt, per quas ire licebit,
Reſpondit ſenior, Sors, Fraus, Uſura: patebit
Cuilibet ingreſſus facilis, ducentibus iſtis.
Dona mihi non ſunt, inquam, quae tradere poſſim:

Meſpilus, atque olea, & ceraſus; non ſorbus & ulmus,
Et ſiliqua, & primos quae monſtrat amygdala flores.
Quid memorem cedrum, atque ebenum, menſisque petitam
Materiam citrum; cui cedere creditur aurum?
Quidve alias plures? quarum ſi nomina tentes
Dicere, Marmaricas citius numerabis arenas.
Ingredimur, qua pons ripam jungebat utramque:
Intus erant ſpatiis amplis, viſuque decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
Purpureae niveaeque roſae, pictique hyacinthi,
Narciſſi, & violae, & vaccinia miſta liguſtris,
Liliaque, & longum vivens amaranthus in aevum,
Puniceis foliis, nec non caryophilus albis,
Balſamaque, & caſiae, & coſti, myrrhaeque, crocique,
Mentha, thymum, thymbra, & bene olentis amaracus horti
Deliciae, Idaliis oritur quae plurima ſylvis:
Hinc atque hinc ſuaves ſpirabant undique odores:
Mille avium ſpecies implebant murmure ſylvam,
Et liquidum vario feriebant aethera cantu.
Conjugis infandum Progne deflebat amorem,
Fortunamque ſuam atque Ithyli Philomela gemebat,
Pſittacus humanas operoſo gutture voces
Reddebat, tenueſque ſonos variabat Acanthis.
Jugis aquae rivi nitidis de fontibus inter
Manabant flores, & gramina laeta rigabant.

Non Maſſyla illic degebat bellua, nec vox
Sacrilegi eſt illic audita Lycaonis unquam,
Non aper, aut urſus, non velociſſima tigris
Prorſus erant, trifidis nec triſtia ſibila linguis
Talia ſpargebant tumidi per rura ceraſtae.
Denique non illic niſi blanda & amantia pacis,
Auriti lepores, cervi, damae, capreaeque.
Et quanquam ver ſemper erat, dulciſſima ibidem
Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam.
Pene polum medium lampas Phoebea tenebat,
Quum locus eſt viſus nobis, ubi Diva manebat.
Campus erat nemore in medio ſpatioſus, & herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creverat arbos.
Circum aderant menſae egregiae, dapibusque refertae,
Qualibus accubuit Capuae Dux luſcus, & ipſi,
Accubuere olim qui Ancilia ſacra gerebant.
Tunc Senior: jam tempus adeſt, potemus, & eſca
Inſtauremus (ait) vires. nam ſobrius ire
Ad Divam, vel jejunus prohibetur; & omnes,
Huc quotquot veniunt, impune abſumere poſſunt
Gratisque has epulas. Dea ſic vult. cumque comeſae
Deficiunt, famulae reparant, renovantque ſapores.
Veſcimur, atque mero madidi vix ſurgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite greſſus.
Tum magis optamus reginam accedere ad ipſam:

Quam medio in campo ſpatiantem maxima turba
Ponè ſequebatur, juvenes, pueri, atque puellae,
Maturique ſenes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima ſecum
Ibat, habens puerum, cujus pendebat ab armo
Feralis pharetra, & diris metuenda ſagittis.
Caecus erat, nudusque, & verſicoloribus alis:
Arcum geſtabat manibus, nervumque trahebat:
Quamquam oculis captus, certis tamen ictibus omnes
Figebat puer ille ferox, praecordia pulſans,
Atque iterum facto remeabat vulnere telum.
Jamque illum penitus populum miſiſſet ad umbras,
Foemina ni quaedam tales miſerata ruinas
Auxilium miſeris mira pietate tuliſſet.
Namque ubi cujusquam per ſaucia pectora ferrum
Viderat intraſſe, & tepidum emanare cruorem,
Accurrens, pariterque ſalubria pocula praebens,
Servabat vitam: ſed vulnera dira manebant.
Reginae ad laevam mulier ſtans altera habebat
Semper in ore cibos: manibusque & veſtibus unctis
Sordida curabat ſolius gaudia ventris,
Grandiaque inverſo ſiccabat pocula fundo.
Haerebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Connivensque oculis, vigilare nec ipſe valebat,
Nec vigilare ipſam dapibus vinoque gravatam

Neſcio

Digitized by Google

Neſcio quo ſaepe aſpergens humore ſinebat.
Rauca Cyteriaco reſonabat tibia buxo
Illic: aſt alii citharas & plectra movebant.
Orpheus Eurydicen ſerpentis dente peremptam,
Immiteſque Erebi leges, caſſumque laborem
Deflebat; ſecumque feras & ſaxa trahebat.
Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Navigium infelix referens, nautaſque doloſos;
Oedipodionias iterum conſurgere Thebas
Nobilis Amphion cantu fidibuſque jubebat.
Turba ſequebatur ſaltando caetera, cujus
Lumina caligo quaedam ſatis atra premebat,
Et cujusque caput nebulae circumvolitabant:
Inter quos unum vidi, novique: tabellam
Quippe manu ſcriptam per talia verba tenebat;
Sardanapalus ego, Aſſyrio diademate quondam
Inclytus, haec habeo quaecunque famelicus edi,
Et quaecunque hauſi ſuadente libidine: donec
Vivitis, ô miſeri, quid gaudia poſtergatis?
Heu mihi! poſt mortem nulla eſt ſperanda voluptas;
Diſcite ab exemplo, mortales, diſcite noſtro.
Poſt omnes, extrema acie duo monſtra ſubibant:
Quorum unum variis linguis foedabat euntes;
Aſt aliud ſemper ſtimulis vexabat acutis.
Quapropter dulces luſus turbabat amaror.

Uſque adeo nobis aeterni regia coeli
Invidet, atque malis hominum gaudere videtur:
Uſque adeo votis contraria numina noſtris.
Cumque tot adverſis aevo fugiente premamur,
Laetitiae vix hora datur, vix hora quietis.
Et, ſi qua eſt, brevis eſt, & non ſincera voluptas.
O vita, exilium merito dicenda, quid ipſos
Damna juvant adeo ſuperos mortalia? quare
Malunt nos triſtes potius, quàm vivere laetos?
Unde in nos odii tanti manavit origo?
Vince Deos, animo patienti adverſa ferendo.
Haud multo ſpatio jam turba aberamus ab illa,
Quum ſubito, à dextra nemoris, matrona venuſto
Corpore, virgineo vultu, inceſſuque ſevero,
(Qualis in aetherea Jovis uxor creditur aula,
Quum medios inter graditur pulcherrima Divos)
Occurrit nobis, crines lacerata ſinusque,
Et moeſta, & vili quamvis circumdata panno,
Non ſpernenda tamen; roſeoque haec edidit ore:
Quo ruitis, miſeri? quo vos inſania ducit?
Siſtite, neu faciles in damnum currite veſtrum:
Et quaecunque loquar vobis, audite parumper.
Siſtimus, atque ejus dictis intendimus aures.
Principio, non eſt, ut forſan creditis (inquit)
Haec Dea; nec prorſus Divum de ſanguine creta,

Ad quam nunc itis, cujus vos jungere caſtris,
O caeci, cupitis, ſed dira & peſſima Erinnys,
Incautos blanda ſemper ſub imagine ludens,
Promittensque favos, aloen infida miniſtrat.
Neu vos decipiat, facies quod pulchra, quod extra
Tota nitet gemmis atque auro: namque ſub ipſa
Neſcitis, quàm ſit turpis, quàm ſordida, veſte.
Intus mille latent mendae, perditque clientes
Ipſa ſuos, falſa captos dulcedine: ſicut
Perduntur piſces, quos fallit arundine longa
Piſcator, dum littoreas demittit in undas
Fila ſedens ſcopulo, atque hamos tenet eſca latentes:
Illi concurrunt avidi, rapiuntque tenaces
Ore cibos, ſed mox haerent, ac fila ſequuntur.
Non tantum Libycae Syrtes, vel tecta nefandi
Antiphatae, vel Scylla vorax, vel ſaeva Charybdis,
Vel quodcunque aliud, quantum eſt fugienda Voluptas.
Eheu, quas infert mortalibus iſta ruinas!
Quot claros alioqui homines, quot regna, quot urbes
Perdidit haec? ſed ne multis vos ipſa fatigem
Exemplis, unum ſat erit notumque referre.
Quis fuit Alcida major? quis tanta peregit?
Nam geminos infans ſuffocaviſſe chelydros
Dicitur exiguis elidens guttura palmis:
Ipſe Molorchaeum fertur ſuperaſſe leonem:

Extinxiſſe caput ſemper creſcentis echidnae:
Hic domuit cervam aeripedem, taurumque ferocem
Expulit, & valido volucres Symphalidas arcu:
Fregit Threicii praeſepia dira tyranni:
Fregit & hic, Acheloë, tibi de cornibus unum:
Heſperidas pomis, bobus ſpoliavit Iberum:
Infernas adiit ſedes, triplicemque retraxit
Inde canem, ſpumis inſana aconita ferentem:
Ejusdemque manu Erymanthius occubuit ſus:
Senſit & Antaeus ſublatus in aëra vires
Herculeas, raptorque boum Vulcania proles.
Hic demum feſſo potuit ſuccurrere Atlanti,
Grandibus aſtra tenens humeris, axemque labantem.
Attamen (ô fallax, ô perniciofa Voluptas!)
Imperioſa tulit Gygeae juſſa puellae.
Et qui non timuit torvam cum Dite Megaeram,
Tartareumque gelu, & flammas Phlegethontis, & ipſum
Porthmea, terrifico aſpectu, hirſutisque capillis,
Saepe minas tenerae demens expavit amicae,
Pro clypeoque colum geſſit, pro caſſide mitram.
Quaeque prius clavam ingentem vibrare ſolebat,
Foemineo ritu torquebat dextera fuſum,
Et calathis dominae referebat penſa peracta,
Dum metuit ſcuticam, muliebri indutus amictu.
Amphitryoniade, quis te furor obcaecavit?

Utque Ithaci ſocios mutaſſe venefica Circe
In porcos fertur, texiſſeque corpora ſetis,
Non ſecus iſta ſuos mutat regina clientes,
(Si debet regina magis quàm ſerva vocari)
Namque manu pateram, quae dulci plena veneno eſt,
Porrigit his, de qua ſi quis bibit, illico fiet
Vel leo, vel ſpumoſus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pavido peſtis lupus improba ovili:
Aſt alias alii coguntur inire figuras.
Pauci ex hoc populo letalia pocula vitant.
Vos eadem quoque fata manent, ſi fortè velitis
Iſtius vexilla ſequi meretricis iniquae.
Quare vos moneo, crudelia retia cauti,
Dum licet, aufugite, atque animum fraenate lupatis
Praecipitem. occultos laqueos advertite, ne vos
Haud aliter fallat, quàm fallit aranea muſcam,
Dum tenuem texit telam, latitatque deorſum
Anguſto in thalamo: ſed ſi cognoverit hoſtem
Delapſum in caſſes, quamprimum accurrit, & arctis
Stridentem involvit laqueis, & ſtamina circum
Cruribus aſſiduis glomerat, roſtroque peremptum
Perforat, & ſugit fuſum per membra cruorem.
Demens, heu nimium demens! qui, cum ſimilis Diis
Eſſe queat ratione utens, veſtigia mavult
Sectari pecudum, Veneri, Venerisque ſodali

Ventri indulgendo, & turpiſſima quaeque ſequendo.
Talia non potuit patienter ferre meus Dux:
Namque pudore gemens, ſtomachoque iratus amaro,
Neſcio quid ſecum ſecreto murmure rodens,
Terga dedit, notumque tripes properavit in agmen.
Tunc Arete: (hoc etenim nomen ſibi dixerat eſſe)
Ne cures, inquit, fugiat ſine. noctua Phoebi
Non patitur radios, gelidis aſſueta tenebris.
Utque aeger longa vexatus febre recuſat
Optima, quae amiſſam valeant ſibi ferre ſalutem,
Deteriora petens propriae contraria vitae;
Sic ſtulti verum fugiunt, & falſa ſequuntur.
At tu, ſi qua tui cura eſt tibi, ne retrahas te
A noſtris monitis, quae ut promptius accipias, hinc
Mecum digredere. haec etenim ſpectacula mentem
Perturbant, ſtrepitusque attentas impedit aures.
Tunc me dextrorſum ducit, pariterque ſub umbra
Semotae lauri concedimus, atque ita fatur:
Ille opifex coeli & terrae, pelagique tumentis,
Ut reliquos primo adverſos ire impulit orbes,
Sic adverſari affectus voluit rationi
Complures, ne ſola ſua torpeſceret aula
Mens; namque, ut ſonipes calcaribus, & ſtimulo bos
Urgentur, ſumuntque magis per vulnera vires,
Sic mentem affectus acuunt, creſcitque premendo.

Qui ſi non eſſent, prorſus tabeſceret, & nil
Egregium faceret: ceu navis in aequore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbaſa venti.
Proinde errant quidam, dicentes, quod ſapienti
Haud unquam licet hos animi ſentire tumultus:
Hi differre hominem ſignato à marmore nolunt,
Et delirantes prorſus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dediſſet
Fruſtra: quod dictu abſurdum eſt. uti ergo licebit
Ipſis legitimè, norma rationis & arte.
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit, ut praeclarus eques, nec vincitur illis
Is, cuicunque dedit verum ſapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modumque
Servare: idcirco tollunt hi prorſus, at illi
Prorſus amant: unde hos error conturbat & illos:
Nam Divi ſola vivunt ratione: ſed ipſae
Duntaxat ſenſu pecudes ornantur: utroque
Mortales: utroque igitur gaudere jubentur:
At ratione magis: namque haec praeſtantior eſt pars,
Et ſummi cognata poli, quae ducit in altum
Semper: at in praeceps ſenſus trahit, & deliros
Efficit; idcirco minus huic ſervire licebit;
Quamvis hunc (ô caeca hominum natura!) ſequantur
Pene omnes, paucique adeo ratione regantur.

Propterea innumeros media modo ludere ſylva
Vidimus: atque illuc ſtulto ductore meabas,
Noſtra retraxiſſet niſi te vox. nonne timebas
Illa duo, à tergo quae furtim monſtra ſubibant?
Noſtin' quae ſint haec? Dolor atque Infamia. quare
Non interdico prorſus, nec talia prorſus
Gaudia concedo à ſolo manantia ſenſu:
Sed ſint rara, ulli non adverſantia recto,
Propter quae nunquam fas eſt dimittere honeſtum.
Atqui opus eſt fraenis: & clam ſumenda, nocebunt
Sumpta palam. quoniam livor non deerit iniquus,
Dulcibus & laetis qui fel confundat amarum.
Quoque minus ſeſe quisquam his involvit, eo fit
Dignior, ac propiùs ſuperos accedit ad ipſos.
Qui magis haec ſequitur, minus eſt laudabilis, & ſe
Deprimit, & mutis animalibus inſerit. obſunt
Haec eadem, ſi ſint uſu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
Non ſemper tamen eſſe poteſt intenta ſeveris
Mens: quippe eſt homini fragilis natura: neceſſe eſt
Seria poſt aliquam tandem captare quietem, &
Montibus à ſummis valles deſcendere ad imas:
Haud aliter quàm, quum dimittere fulmina terris
Vult pater omnipotens, exoſus crimina mundi,
Fert aquila exactum Sicula fornace triſulcum

Aut

Aut roſtro aut pedibus telum, poſtquam alta polorum
Culmina conſcendit, miratur clara pyropis
Moenia coelicolum, atque aliis ſplendentia gemmis,
Et ſtupet auratas aedes, ſtellisque micantes,
Aſpicit & ſolido factas adamante columnas,
Et conſtructa videt laquearia dentibus Indis;
Miratur latos campos, lucemque perennem,
Deliciasque Deum, quales nec lingua referre,
Ulla nec humanum pectus comprendere poſſet.
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere geſtit
Aethera per liquidum, & blandis ſeſe objicit auris,
Et jam dediſcit terras, nidosque relictos,
Uſque adeo jucunda illi ſunt regna Tonantis.
Sed poſtquam, ſtimulante fame, jejunia vires
Hauſerunt, & nulla inſunt alimenta calori,
Quae modo laudabat, contemnit ſidera, ab alto
Devehitur, & quas nuper contempſerat omni
Conatu repetit terras, eſcamque requirit.
Tunc ego qui preſſa jamdudum voce tacebam,
Rumpere feſtinans tam longa ſilentia, tandem
Hiſcere non timui, atque interpellare loquentem,
Et dixi: Quoniam ſol jam declinat ad axem
Heſperium, properatque diem demergere ponto,
Ante precor quàm lux penitus decedat, & umbrae
Adveniant, mihi ne paucis aperire recuſes,

O

Digitized by Google

O Dea (nam certè Dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier, quam dextra, quamque ſiniſtra
Reginae ſtantem vidi, puerique vocentur
Ipſarum. dictis reſpondit talibus: Eja,
Ne dubita, per me (brevitas niſi temporis obſtet)
Quae cupis agnoſces: nam non indigna petiſti:
Incipiamque ab ea, lateri quae proxima laevo eſt.
Hanc igitur ſcito eſſe Gulam, cui ſemper edendi
Eſt animus, nocte, atque die, ſtudiumque bibendi,
Quam plerique Deam credunt, & prorſus adorant,
Libantes laeti pateris ardentia vina,
Lautaque veſcentes plenis obſonia menſis,
Et ſummum eſſe bonum ſervire huic rentur. at errant
Haud dubiè: namque hac nil eſt obſcoenius, & nil
Quod naturae hominis magis adverſetur, & obſit.
Caetera enim tantum ut vivant animalia, fecit
Jupiter: aſt hominem, ut vivendo intelligat, & ſe,
Cognitione aliis praeſtando, coelicolarum
Efficiat ſimilem, & vaſto dominetur in orbe.
At quicunque Gulae indulgent, & gaudia ventris
Sectantur, fiunt hebetes, fumoque ciborum
(Haud ſecus ac nebula ſol) offuſcatur eorum
Ingenium, & nequeunt veri ſpectare nitorem.
Praecipuè quoties ſtomacho ferventia vina
Obtundunt, caecaque premunt caligine mentem:

Nec

Nec ſtudiis ſaturo poſſunt incumbere ventre.
Unde fit ut minimum ſapiant, finemque relinquant,
Propter quem terris illos natura locavit:
Nec plus cognoſcant, quam grex oviumve, boumve:
Immo etiam quandoque minus, cum vina cerebrum
Confundunt, geminasque putant ardere lucernas,
Et menſa & paries ſeſe motare videntur.
O foeda ebrietas, animi letum! ô vitiorum
Nutrix ac ſcelerum! quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? jurgia, lites,
Proelia dira moves, & gaudes ſanguine fuſo:
Per te occulta patent: animum linguamque reſolvis:
Te fugiunt metus atque pudor. Vitate pudendam
Hanc peſtem, ô miſeri, quae vos facit eſſe furentes,
Nec minus inſanos reddit, quàm mater Oreſtem.
Sordidior quae res, quae bellua vilior eſt quàm
Ebrius? hic epulas, quas non multo ante voravit,
Evomit, atque mero putet: tremit ille, caditque
Saepè caput frangens, oculosve, aut crura: loquendo
Balbutit, nec habent ullum verba edita ſenſum.
Multa facit, multa & dicit, quae mox, ubi nubes
Diſcuſſa eſt, rediitque jubar, damnantur ab ipſo
Auctore: unde rubet factis, infectaque vellet.
Rex Macedum quondam proles generoſa Philippi,
Ebrius in menſa (ut fama eſt) perdebat amicos:

Sed

Sed poſtquam furor ille animo deceſſerat, & jam
Sanus erat, tunc ſe arguebat, tantumque dolebat,
Ut fleret, cuperetque mori. quid vana, Citheron,
Orgia, quid thyrſos, deliraque tympana jactas?
Non Deus eſt Bacchus veſter, Cadmaea propago,
Nec Jove plena utero Semele concepit: at ingens
Tartarus hunc genuit puerum de matre Megaera.
Non Deus eſt, ſed nempe Deum contemptor & oſor.
Nam divina parum curant qui vina ſequuntur.
Nec bene tractabit vinoſus ſacra ſacerdos.
Quid memorare opus eſt, quot morbos, quotque dolores
Diſpergat nimius potus per membra, cibusque
Immodicus? ſcatet hinc, tanquam de fonte perenni,
Febris, & ulcus atrox, ſcabies, porrigo, podagra,
Articulosque premens, manibusque infeſta chiragra:
Hinc lippi ſtillant oculi, reſolutaque Bacchò
Membra tremunt, dentesque cadunt: olet halitus oris:
Hinc ſtomachus languens, atque inteſtata venit mors.
Saeva quidem plures leto gula tradit acerbo,
Quam gladius. quid, quod cenſus cito deperit? & mox
Mergitur in ventrem fundus, domus, atque ſupellex?
Et modo qui fuerat dives fit pauper, egensque?
Ut vivas, comede: at non vivas propter edendum.
Jam dixi, quae ſit mulier: nunc accipe, quis ſit
Ille puer qui ſtat juxta hanc, & vertice nutat,

Nec

Nec vigilare valet. puer hic eſt filius ejus,
Quem Labor ex ipſa genuit, Somnusque vocatur.
Nutriit hunc Lethe, multoque papavere pavit:
Germanus Mortis, ſed non aeternus, ut illa.
Hic hominum pellit curas, & feſſa diurno
Membra labore levat, revocatque in corpora vires:
Quo ſine non potis eſt quisquam producere vitam.
Infert multa tamen damna, & caligine quadam
Obducit mentem, morbosque inducit, & ipſum
Enervat corpus, quoties ſine lege modoque
Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, ſi parca gula eſt: nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quieſcit,
Et levius dormit, melioraque ſomnia gignit.
Eſt tamen afflictis magnum ſolamen, & omni
Optandum voto interdum, praecordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel caſus acerbus;
Tunc melior gemmis, tunc fulvo eſt gratior auro.
Ut mors, ſic ſomnus miſeros felicibus aequat.
At, dextra cui Parca colo net candida fila,
Qui facere & qui noſſe cupit quam plurima, & altum
In terris virtute aliqua ſibi quaerere nomen,
Hunc vigilare opus eſt: nam non praeclara geruntur
Stertendo: & molles detrectat gloria plumas.
Tu vero hunc vita, quantum potes, & vigilato.

Eheu quàm longam tribuent tibi fata quietem,
Quum ſemel adveniet nox illa noviſſima, poſt quam
Non redit ulla dies; gelidosque reliquerit artus
Spiritus iſte levis, volucrique ſimillimus aurae!
Tunc tibi perpetuo claudentur lumina ſomno.
Haec nobis dum Diva refert, Thaumantias alto
Ecce venit demiſſa polo, cui mille colores
Hinc atque hinc ſole adverſo rorantia praebent
Nubila, purpureis quae ſic eſt fata labellis:
Diva Panomphaeo ſalve cariſſima regi,
Cunctarum ô Arete (me judice) prima Dearum:
Huc venias, quoniam turba omnis coelicolum te
Viſere jam pridem geſtit. jam deſere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non ſedes hic tuta bonis: hic omnia regnant
Crimina, religio nulla eſt pietasve fidesve.
Hic contempta jacet virtus, inſcitia ſceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes.
Quare agedum coeptos ſermones rumpe, morasque
Tolle omnes, curſuque pari volitemus ad aſtra.
Tunc me reſpiciens Arete, inquit: Non tibi poſſum,
Ut vellem, dictis exponere ſingula: ſed mox,
Craſtina cum roſeo rediens Pallantias ore
Expulerit tenebras jam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude, quo caetera diſces.

Jamque

Jamque vale. his dictis, petierunt aethera ſaltu:
Excepitque ambas Zephyrus, ſurſumque vehebat,
Donec laeta utraque in liquidas evanuit auras.
Ceu quum Scylla patrem fugiens ſcelerata ſequentem,
Paulatim ſeſe attollit: ſubit ille protervo
Inſiſtens animo, ducitque per aëra gyros,
Defecti cupiens facinus punire capilli:
Haec vero denſas inter ſe condere nubes
Nititur, atque oculos fruſtratur caeca tuentum:
Illuc & Niſus penetrat, neuterque videtur.
Phoebus Atlantaeo jam merſerat aequore curtum,
Et Veſper, ſtabulis educens aſtra reclufis,
Ambroſiae in campos ad pabula nota redibat.
Digredior moerens, eadem qua duxerat olim
Me ſenior, repetoque domum, promiſſaque ſolis
Gaudia venturi ſatis anxius expectabam.

SYNOPSIS LIBRI IV.

Poſt preces ad Apollinem fuſas, ejuſque reſponſionem, autor duos paſtores ad cantus certamen ſeſe accingentes offendit; inter quos judex eligitur. Sed cantibus eorum ſeptem lupi ſupervenientes finem imponunt. unde diſcedenti Poëtæ Aretes filius e coelo à matre miſſus ſupervenit: qui ut amorem legitimum laudat, ita vagas libidines execratus Monachorum luxuriam exagitat. uti amor omnibus caeteris animi adfectibus longe praeferendus eſt, ita amore divino conſervari omnia demonſtrat. deinde, poſt Pacis laudes, de Amicitia longe lateque diſſerit, ejuſque munia exponit. Quibus abſolutis, poſt breve rerum ſublunarium ſchema, huic libro finem imponit.

CANCER.

SOL, qui perpetua mundum vertigine luſtras,
Alme parens rerum, coeli decus, & ſtellarum
Princeps, aeterni fons luminis, undique cernens
Omnia, puniceo dum Perſida linquis ab ortu,
Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Heſperiae fluctu, Calpenque noviſſimus uris,
Atque eadem rurſus repetis veſtigia ſemper;
Per te cuncta patent, noctis quibus umbra colorem
Abſtulerat, tenebris tua non patientibus ora:
Mundi oculus, qui transverſo dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis
Diſpenſas annum ſpatiis, & tempora mutas,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe:
O ſanctum jubar, ô Divum pulcherrime, ſalve:
Te colimus, tibi ſincero de pectore laudes

Fun-

Fundimus: ac tu hodie laeto nos reſpice vultu,
Et laetum concede diem, redeasque benignus:
Nubila diffugiant, aër ſit ubique ſerenus,
Adventuque tuo ponti vada ſalſa quieſcant,
Et ſit iter tutum cupidis per caerula nautis:
Non ſegeti, non arboribus, non vitibus imber,
Inſanusve obſit turbo, lapidoſave grando:
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras:
Accipiantque tuo reditu, Deus, omnia pacem.
Salve praeſidium, & ſacris tutela poëtis.
Tu vatum mentes divino numine reples,
Ipſorumque moves ad dulcia carmina linguas:
Tu dignos lauroque facis, famaque perenni.
Salve igitur, dexterque mihi ſis quaeſo canenti,
Et faveas coeptis, & noſtros dirige curſus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum:
Haec ego Caſtalias flexo dum poplite ad undas
Orarem ſupplex, nympharum adſtante corona,
Audiit excelſa Delphorum Phoebus ab arce:
Audiit, & viſum eſt templi nutare cacumen,
Eque adytis ingens effulſit ſplendor, & ingens
Vox audita, meas quae ſic pervenit ad aures:
Infelix juvenis, quem adeo fata impia vexant,
Qui tam crudeles vivendo tranſigis annos;
Eſto animo forti, & dura: patientia vincit

 Omnia:

Omnia: in adverſis rebus ſunt proſpera ſemper
Magnanimo ſpernenda viro: tunc celſior exit,
Quum premitur virtus. viden' ut fortuna frequenter
Quos peſſum dederat mutata extollat eosdem,
Alternetque vices? nihil eſt durabile ſemper
Sub coelo: redeunt poſt triſtia nubila ſoles
Jucundi: poſtquam ventis maria alta fuerunt
Exagitata diu, tandem pacata reſidunt:
Et remeat brumae poſt frigora floriferum ver.
Ergo animum firma, & duris ne defice rebus,
Teque ipſum ſerva fatis melioribus: olim
Adveniet tempus, curſum variantibus aſtris,
(Si non antè diem Parcae tua fila ſecabunt)
Quando tuum, quod nunc merſum jacet atque ſepultum,
Mille per ora virum fiat memorabile nomen.
Ipſe adero, ſemperque novem, mea turba, ſorores
Adſtabunt comites quocunque acceſſeris: & te
De plebe eripient, clarumque in ſecula reddent.
Iſta mihi reſponſa dedit cortina precanti.
Aſt ego vix poſſum Diis credere talia de me:
Uſque adeo ſum perverſo ſub ſidere natus,
Uſque adeo aſſiduis coelum me caſibus urget.
Inde tamen decedo hilaris, perque avia ſolus
Errabam, & pariter volvebam talia mecum:
O ſi fortè aliquis mihi nunc hominumve, Deumve

Occurrat,

Occurrat, quem diva Arete, ut promiſerat, ad me
Doctorem mittat, quo diſcere caetera poſſim!
O ſi ipſa aethereo potius deſcendat ab axe,
Meque ſuis iterum doceat pulcherrima verbis!
Vallis erat montes inter porrecta propinquos,
Atque iter anguſtus limes praebebat eunti:
Progredior, videoque duos in gramine laeto
Paſtores, pariter quadam ſub rupe ſedentes:
Qui poſitis peris juxta, & quos ferre ſolebant
Nodoſa è corno baculis, certare canendo
Inter ſe accenſi laudis mercede volebant.
Sed judex deerat, cujus ſententia litem
Solveret, & palmam victori ferret honeſtam.
Ut me viderunt, extemplo accerſit uterque,
Et rogat, ut vellem ſecum reſidere ſub illis
Cautibus, & tanti certaminis arbiter eſſem.
Tunc unus poſtquam ſumpta praeluſit avena,
Talia ſublatis in coelum coepit ocellis:
O flos Dardaniae, puer, ô dilecte Tonanti,
Pocula qui ſuperis ſpumantia nectare miſces,
Cede polo, jam cede polo: formoſior alter
In terris nunc eſt qui pocula ſacra miniſtret;
Jupiter hunc rapiens, te ſpreto, ad ſidera tollet;
Invidia rumpere miſer, moriere dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines

Coelicolis, maneat mecum mea cura Philetus,
Quo ſine nec mihi dulce aliquid, nec vivere gratum eſt.
Hunc quoties pernicis equi per devia tergo
Invectum, capreas arcu cervoſve petentem
Najades aſpiciunt, caeco ſtimulantur amore,
Multaque cum multis cupiunt dare baſia donis,
Certatimque ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus uvis.
O ſi non adeo puer implacabilis eſſet,
O ſi ſe facilem miſero praeberet amanti,
Me foret in toto nullus felicior orbe:
Sed ſpernit noſtraſque preces, noſtrumque dolorem,
Et fugit, ut nervo Aſſyrio tranſmiſſa ſagitta.
Ne fuge me, neu ſperne, precor, formoſe Philete.
Non ego ſum Laeſtrygonio de ſanguine, amari
Sed dignus fortaſſe tibi, ſi me bene noris.
Nam quamvis hirtae in noſtro ſint corpore ſetae,
Et barba à mento impexis cadat horrida villis,
Non ſum deformis tamen, & ſua gratia barbae eſt
Et ſetis, ſuntque iſta viris pugnacibus apta,
Robuſtoſque decent: ſint levia membra cynaedis.
Quid? quod divitiis paſtorum haud vincor ab ullo?
Quandoquidem mihi non deſunt armenta, gregeſque.
Mille meae viridi paſcuntur gramine vaccae,
Mille mei per denſa ſues querceta vagantur.

Enixas

Digitized by Google

Enixas habeo pecudes, foetaſque capellas:
Lactis acetoſi nunquam mihi copia deſit:
Eſt vetus eſtque recens plena mihi caſeus arca.
Sume tibi quodcunque velis, namque omnia noſtra
Sunt tua, ſumque tuus: quamquam hoc, ingrate, recuſas,
Si me diligeres, mecumque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis haerentia ramis,
Quae referunt ceraſque novas, maturaque fraga,
Impleremque tibi corylis nucibuſque caniſtrum.
Ah quoties quoties mediis te amplecterer ulnis,
Imprimerem roſeis mille ac mille oſcula labris!
Ne dubita, mellite puer, mecumque venito:
Stabimus ad nitidum fontem, gratumque ſoporem
Amplexu juncti pariter capiemus in umbra,
Allecti ſtrepitu ramorum & murmure rivi,
Dum fervente die crepitant per rura cicadae.
Heu mihi, me ſpernis, ſpernis quoque munera noſtra,
Nec moeſtis lacrymis, nec blanda voce moveris,
Saevior Hyrcana ſublato tigride foetu,
Surdior ex Pario quae fiunt marmore ſignis,
Durior Alpina caute, Arabioque adamante.
Quo tibi forma tua eſt, ſi ſis crudelis, & omnes
Deſpicis, atque mori miſeros compellis amantes?
Sic pulchros inter flores latet horridus anguis:
Sic & in Hyblaeo miſcetur melle venenum.

Pone tuos faſtus: inimica ſuperbia Divis.
Nec te decipiat fugitivae gratia formae:
Forma brevis flos eſt, primo ſpectabilis ortu,
Mox languens fugiente die, dum florida durat
Aetas, dumque cutis tenero fulgeſcit in ore.
Ne, puer, incaſſum felicia tempora perde:
Utere conceſſis tibi, dum potes, utere donis:
Omnis quippe ſuo res commendatur ab uſu.
Tempus erit, quum tetra genis horreſcere barba
Incipiet, faciem criſpantibus undique rugis,
Caniciesque premet laudatos foeda capillos.
Tunc fruſtra amiſſum lugebis, ſtulte, decorem
Saepius, & tecum dices: quo priſtina ceſſit
Gratia? quo roſeus niveaque albedine miſtus
Migravit color? ah noſtrae ſpes irrita formae!
Mutatosque gemes vultus, deformiaque ora,
Ipſum te quoties ſpeculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
Quid ſtudeo ſterili committere ſemen arenae?
Me miſerum, fruſtra (ſic vultis fata) laboro:
Sic vultis fata ô nimium contraria nobis:
Praecipuè quum dirus amor mea pectora vexat:
Fatum in amore valet, plusquam gaza omnis, & omnis
Nobilitas: etiam fato eſt obnoxia virtus.
Fato deſpicitur princeps, & ſervus amatur,

Sis tamen ipſe licet preſſo truculentior hydro,
Meque minus fronde aut ulva liceare paluſtri,
Te ſemper, mea vita, ſequar, te ſemper amabo:
Corde Philetus erit noſtro, noſtro ore Philetus.
His tacuit dictis. mox talia ſubdidit alter:
Polline candidior Mellina, & virgine calce,
Et pelagi irati ſpumis, & lacte recocto;
Maturis ceraſis eadem rubicundior, atque
Moris, quae nondum nigro ſunt tincta colore;
Pulchrior arboribus, verno quum tempore florent;
Dulcior arenti ficu muſtoque recenti:
Non habuit credo tales Cytherea papillas,
Non tales oculos, nec tam ſpecioſa labella.
Quid laudem femur, aut femori confinia membra?
Has tractare juvat potius, quàm dicere partes.
Non modo mortales inter laudata, ſed ipſis
Diis etiam Mellina placet. vidi ipſe ſequentem
Hanc Satyrum, & tandem captam ſub ſubere preſſit:
Clamabat: volui demens accurrere, opemque
Ferre, ſed hirſuti metuebam cornua Divi;
Rivalemque auſus non ſum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me invitat ocelli,
Acceſſitque ultro, & niveis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, ſolent quàm nectere ramos
Admotos hedera, aut vitis! laſcivaque mordet

Cervicem, leviterque manu mea percutit ora
Ludendo! juratque mihi, me praeter, amare
Se nullum! ſed non adeo ſum ſtultus, ut iſta
Vera putem: quoniam nil eſt mendacius ipſa
Foemina: & inſuetis quo te magis improba palpat
Blanditiis, hoc eſſe magis tibi ſcito cavendum.
Dixerat iſta canens, atque addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per ſaxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, anguſto calle, latenter
Septem fortè lupi, ſtimulante cupidine paſtus,
Invaduntque greges, nunc has, nunc morſibus illas
Dilaniant pecudes, merſantque in ſanguine rictus.
Contra, conatur magnis latratibus hoſtes
Pellere turba canum, ferro circumdata collum.
Ingens fit ſtrepitus: valles reſonare boatu:
Conſurgunt trepidi, poſito certamine cantus,
Paſtores, baculis nodoſo è robore ſumptis,
Et funda, accurruntque ſimul, ſolusque remanſi.
Tunc alia diſcedo via ſperansque, timensque,
Atque animi dubius, mecum diverſa volutans,
Progredior, quantum ſpatii ter plumbea maſſa
Impete tormenti exiliens metitur aheni:
Illimem fontem, ſcatebris gliſcentibus inter
Frondoſas platanos, reperi, quem mollia circum
Gramina cingebant, ſacroque ſedilia topho:

Ut puto, nympharum ſedes, quum torrida fervet
Aeſtas, & mundum rabioſus Sirius urit.
Haud procul hinc aberant plenos onerantia ramos
Sorba: ego confeſtim, quoniam matura videbam,
Acceſſi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde ſitim cupiens hauſtis extinguere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino:
Dumque bibo, in nitidis ſplendebat calculus undis.
Interea juvenem quendam demittit Olympo
Diva Arete, noſtri non immemor. Ille volatu
Praecipiti ſecat aethereas velociter auras.
Dum volat, accipitres curſu praevertitur ipſos,
Prendere quum praedam pennis ſtridentibus ardent:
Actutumque ad me venit, qui forte jacebam
Graminea in ripa feſſus, dicitque ſalutem.
Ilicet aſſurgo, & juvenem reverenter adoro.
Ille autem ſuperans humanam corpore formam,
Divae Aretes, inquit, ſum filius: ipſe Timalphes
Nominor: huc genitrix miſit me, ut ſingula demum
Quae reſtant dicenda, ſuo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia coepit:
Audiſti quae ſit mulier de parte ſiniſtra,
Quis puer ipſius: namque hoc tibi mater apertè
Oſtendit: quare nunc reſtat dicere quae ſit
Altera, quae dextram puero comitata tenebat.

Hanc

Hanc Venerem appellant homines, dicuntque creatam
De pelagi ſpumis, tunc quum Saturnus in aequor
Creditur ingratus teſtes jeciſſe paternos.
Sic perhibent Graeci, gens multum accommoda nugis,
Garrulitate potens, fingendique apta magiſtra.
Uranius tamen hanc genuit de Lopade nympha,
Uranius rerum genitor, quo vaſtior Atlas
Non fuit, Enceladusve ferox, tumidusve Typhoeus,
Nec quotquot tellus produxit foeta Gigantes.
Huic natura novem capita addidit, inde ſupremum
Absque oculis verſum eſt Tarteſſi ad littora ſemper:
Caetera ad auroram ſpectant: plus mille ſecundo
Lumina ſunt, reliquis unum: jactatur ad arces
Dextera Riphaeas, Boreaeque cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit ſua flabra, ſiniſtram
Extendit, mundumque manu metitur utraque,
Contingens pedibus manes, & vertice coelum,
Omnigeni pecoris paſtor ditiſſimus, idem,
Quod latè in terras omnes diffundit alendum.
Non eſſet pecori numerus, niſi filius ejus
Panphagus, horrificum rabie atque trigutture monſtrum
Aſſiduè cum uxore ſua (quae nomine fertur
Atropos) armenta atque greges ſine fine vorarent.
Hanc Venerem idcirco Uranius tulit, atque Deorum
Cuidam Paedogeni aeterno ſociavit amore,

Con-

Conſortemque tori fecit: quo foedere juſſi
Inſtaurare aliam prolem, & ſupplere creando.
Haec eſt illa Venus, ſine qua cultore careret
Maximus, & denſis horreret ſentibus orbis.
Hanc Deus inſtituit, naturae ut damna rependat.
Quod vero Deus inſtituit, damnabile non eſt.
Quid de illis igitur dicam, qui coelibe vita
Contenti, dulces non curant gignere natos,
Sed ſteriles obeunt radicitus, & moriendo
Poſt cineres non ulla ſui monumenta relinquunt?
Hi peccant certè: &, ſi verum dicere fas eſt,
Naſcitur indignè per quem non naſcitur alter:
Indignè vivit, per quem non vivit & alter.
Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
Quo minus hoc poſſint uti, preſſive maligna
Paupertate, timent mendicam educere prolem;
Aut qui caeleſtem ſapienter ducere vitam
In terris malunt, quorum rariſſima turba eſt,
Abſtineant: nam tunc fas eſt, veniamque merentur;
Sed multi nolunt uxorem ducere, multas
Ut paſſim inceſtent, diverſaque pabula carpant:
Quoque magis fallant vulgus, ſe addicere ſacris
Haud dubitant, & templa colunt, Divumque miniſtri
Cenſentur, varias leges, habituſque capeſſunt
Inſuetos, raſo ſperantes vertice coelum:

Inſani fugiunt mundum, immundumque ſequuntur:
Et cum ſe ventri dedant, mollique quieti,
(Quae duo nequitiae ſunt nutrimenta) pudici ut
Credantur, caecis condunt ſua furta latebris,
Et ſatagunt nigram vitiis obtendere noctem.
Nemo quidem caſtè conſuevit vivere, ſalvis
Inguinibus, niſi quem jam debilitata ſenectus,
Aut languor gravis, aut animi dolor impedit ingens;
Aut regit aetherei ſapientia plena pudoris.
Omne ſupervacuum natura è corpore pellit.
Hinc eſt quod Venerem nocturna inſomnia ſolvunt,
Gaudiaque informant veros imitantia luſus.
Multi autem, quia ſunt cauti, caſti eſſe putantur.
Eſto tamen, quod Veſtales, ipſaſque Sibyllas
Virginitate ſua vincant; cedò, dignior utra,
Utra eſt nobilior, ſterilisne, an fertilis arbos?
An quae eſt terra ferax, an quae nil gignit arena?
O vanas hominum curas, ô futile votum!
Diſcite naturae ſanctas non temnere leges,
Quae vult, ut genitus generet; quae gaudia fecit
Tam bona concubitus, non ut te abſterreat; imo
Ut magis alliciat: naturae obſiſtere cur vis?
Nempe Venus nulli culpae eſt obnoxia, ſi ſit
Legitima, atque modum ſervet, ſi debita fiat.
Aſt nimia enervat vires, effoeminat artus,

In-

Ingenium obtundit, breviat quoque tempora vitae.
Jam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
Hic eſt ille hominum domitor, domitorque Deorum,
Qui face, qui pharetra totum perterritat orbem:
Cui quamvis puero & caeco tamen omnia parent,
Quae terras pelagusque colunt, quaeque aethera ſummum.
Heu quantos ignes, & quanta incendia paſſim
Excitat iſte puer! quantum, ô pharetrate Cupido,
Arbitrii tibi conceſſum eſt? tibi nulla reſiſtunt
Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vincis.
Saepe tuis fixum telis gemuiſſe Tonantem
Novimus, & varias compulſum aſſumere formas,
Fulmine depoſito, & coeli regione relicta,
Non dedignatum miſeras inſiſtere terras;
Nunc aquilam fieri, nunc torva fronte juvencum,
Nunc ſe paſtorem, nunc ſe ſimulare colubrum,
Interdumque ignis ſpeciem, Satyrique figuram
Aut auri induere, aut candentis corpus oloris.
Ennoſigaeus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miſer ſentit, Salmonida preſſit.
Saepè etiam voluit delphin, ariesque videri,
Aut equus: & toto flammas extinguere ponto
Quas tu condideras in pectora caeca nequivit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine Divos,
Et factum accipitrem Phoebum, factumque leonem,

Dicere:

Dicere: vel ſtygii furias memorare tyranni.
Talia non opus eſt referendo abſumere tempus.
Quippe ego ſi cunctos heroas & heroïnas,
Quotquot dirus amor letali vulnere fixit,
Enumerare velim, creſcet mihi longior ordo
Hiſtoriae, atque prius condens ſua lumina Titan
Abluet Heſperio fumantes gurgite currus.
Ergo operae pretium puto omittere talia, cum ſint
A multis jam dicta aliis. nunc vera ſequamur.
Non puero huic Bacchus pater eſt, ut Graecia fingit,
(Non etenim, ſi ſic, abſtemius ullus amaret)
Sed fatum: quoniam fato junguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos:
Plus fatum quàm forma valet: ſit maxima flammae
Cauſa cupidineae licet haec, & corda tenaci
Praecipuè juvenum ſoleat vincire catena,
Plus quoque quàm nummi; quamvis corruperit auro
Incluſam Danaën turri Saturnius alta.
Conſuetudo etiam & facilis conceſſa manendi
Saepe ſimul, nulloque ſimul ſpectante loquendi
Libertas, quae prona via eſt & lubrica, per quam
Ipſe amor ingreditur, per quam Venus ipſa paratur,
Haud multum certè fato renuente juvabunt.
Fato junguntur, fato ſolvuntur amores.

Hinc

Hinc vilis, deformis, inops quandoque fruetur;
Quod neque formoſus poterit, nec dives habere.
Hinc pulchra & generoſa viro contemnitur uxor;
Interdum & pluris pellex trivialis habetur:
Hinc uxor pulchrum & generoſum ſaepè maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat;
Aut aliquem externum, quem vix bene noverit, ardet.
Denique, ni tribuatur amor pro lege Deorum
Cuique ſuus, niſi ſit diviſus limite certo,
Non dubium eſt quin poſſit ab omnibus unus amari;
Non dubium eſt, poſſit quin omnes unus amare,
Et paſſim quamcunque velit ſibi quisque potiri.
Sed veluti piſces piſcator non capit omnes,
Non omnes volucres auceps, non omnia luſtra
Venator ſpoliat; ſed quod ſua cuique dedit ſors
Hoc habet, hoc patitur; ſic diſpenſantur amores
Arbitrio ſuperum. dominae ſic ſaepè placebit
Ipſe ſuae ſervus: ſic pulchram ſaepè puellam
Euclio zeloſus *, grandaevus, lippus habebit.
Ac veluti infauſto qui ſidere mercibus implet
Mercator navim, nocituraque caerula tentat
Naufragio, aut diris praedonibus expoliatur;
Sic, quisquis coelo adverſo, fatoque ſiniſtro,
Uritur, incaſſum tempus terit, atque laborem;
Imo ignominiam & crudelia vulnera ſaepè

* *Aliae editiones habent,* Enteroceloſus.

Accipit; interdum leto mercatur amorem.
At cui fata favent, & cui fortuna ſecunda eſt,
Pace frui poterit quod vult, & tutus amare.
Verum haec quàm paucis conceſſa eſt gratia; pauci
Tam faciles habuere Deos, tantumque benignos;
Excepto, ſi quis cautè ſua gaudia celet,
Uſque adeo, ut nulli fidat, nullique recludat.
Quippe homini nunc nulla fides, nunc omnia plena
Inſidiis: ſocio nunc quisque imponere tentat.
Quod ſi arcana ſuo quisquam commiſit amico,
Hunc metuat, ne quando fides frangatur, oportet:
Ne quando infenſus mutata mente revelet,
Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo ſi liber vis eſſe, & vivere tutus,
Non ulli credas quod tu clam feceris: & ſic
Semper amicum habeas, dum durat foedus, ut ipſum
Poſſe putes hoſtem fieri, quòd ſaepè videtur.
Nam qui ſemper ament noſtro ſunt tempore rari.
Invidia eſt & jam multum metuenda, ſecundis
Quae ſemper rebus dirum miſcere venenum
Nititur: invidiam, moneo, timeatis, amantes.
Propterea quid ames, nemo ſciat: occule amorem,
Qui ſapis, atque tuus fac ne ignis luceat extra.
Invidia horrendum monſtrum, ſaeviſſima peſtis,
Exitiale malum, quo non violentius ullum,

Vir-

Virtutem inſequitur, lacerat benefacta, bonosque
Odit, & alterius juſto indignatur honore.
Quamquam nemo ſatis proprium celabit amorem,
Si fata impediant, inimicaque ſidera nolint.
Quippe humana parum prodeſt prudentia, quando
Decernunt aliter ſuperi; fruſtraque laborat,
Rem quicumque parat Diis adverſantibus ullam.
Non tamen idcirco non omni eſt arte cavendum;
Non omni utendum ſtudio pro viribus, atque
Conſilio, nam qui fecit quod debuit, & ſpe
Fraudatus tamen eſt, merito laudatur, & omnem
Invidiam in ſuperos transfert, quos ſaepe favere
Stultitiae, atque bonos peſſundare ſaepè videmus.
Felix, cui favor à coeleſti traditur arce,
Quem Deus ipſe fovet, qui dextro eſt ſidere natus!
Huic etenim jucundus amor continget, & absque
Felle frui longa poterit dulcedine laetus.
Nempe amor eſt dulcis, nempe eſt res blanda, jocoque
Plena & deliciis, ni fato fiat amarus:
Cujus qui nunquam eſt expertus tela, vocari
Jure poteſt ſenſus expers. nam bellua quae non
Igne cupidineo flagrat? certè omnia, quamvis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas,
Sic ſtatuente Deo. quare qui quaerit amorem;
Rem quaerit divinam: etenim niſi cuncta perenni

Ipſe Deum atque hominum rex proſequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterque elementa perirent.
Quilibet id ſervat quod amat, gaudetque tueri.
At quod non amat, id nemo ſervare laborat.
Idcirco rerum ſeries aeterna manebit:
Quippe Dei eſt aeternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, ſpecies nulla atterit aetas:
Diligit has etenim per ſe Deus optimus. at non
Sic ea quae rapidae debentur corpora morti.
Namque perire ſinit, nemo quod diligit, illud
Si ſervare poteſt: ſed quis neget omnipotentem
Eſſe Deum? ſervare poteſt, ſed non amat ipſe
Corpora: corrumpi idcirco ſinit, at ſpecies non.
Quid figulus curat, ſi frangitur iſta vel illa
Olla? rotam pedibus volvens, cretaque reſumpta
Ipſe novas iterum fingit, ſpernitque priores.
Praeterea coelum, tellus, aërque, fretumque
Atque ignis, demum totius machina mundi
Hoc ſtat & hoc durat tot jam per ſaecula nexu.
Nam niſi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa ſolutis:
Non coelum terris lucem, radiosque calentes,
Nec generandarum praeberet ſemina rerum:
Aëra finitimum conſumeret improbus ignis:
Nec tempeſtivas pluvias demitteret aër:

Nuda

Nuda foret tellus, aequorque extingueret ignem,
Aut igni potius piſcoſum areſceret aequor:
Ut quondam, quum flammivomos Clymeneia proles
Non bene rexit equos, metuens coeleſtia monſtra,
Infelixque ſui renuens praecepta parentis,
Corruit in voto, ſenſitque incendia mundus,
Donec fulmineo praeceps dejectus ab ictu
Eridani mediis flammas extinxit in undis.
Gignit amor pacem: pax eſt digniſſima rerum:
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci ſummus honos, paci eſt quoque ſumma voluptas.
Tunc tuti vivunt homines, tutusque viator
Carpit iter, nec fit ſaevorum praeda latronum.
Tunc apium cura & pecoris, tunc arva coluntur
Aſſiduè, & largas pariunt pro tempore fruges.
Copia tunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abundat,
Palladiusque liquor: tunc paſſim luditur, & tunc
Inflata ad thyaſos invitat tibia. ſoli
Oderunt pacem ſtulti, & certamina quaerunt.
Talia fluxerunt Saturno tempora rege.
O felix aetas ipſo precioſior auro!
At nunc (proh dolor) inſano diſcordia motu
Omnia conturbat, terret, repletque tumultu.
Nunc juvat eſſe trucem, & leges diſcindere ferro.
Juſtitia eſt potuiſſe magis. nunc mille colubros

Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosque agitant, regesque ſuperbos.
Quid juvat, ô miſeri, pugnando laceſcere mortem?
Nunquam ſera venit. ſed dira ſuperbia tanti
Cauſa mali, & veſana fames, atque ardor habendi.
Heu cur uſque adeo, viliſſima terra, ſuperbis,
Cujus foeda brevi corrodent viſcera vermes?
Quid tantum quaeris? te ſemper forſitan eſſe
Victurum credis? miſer, ah miſer, aſpice quàm ſit
Incertus, velox, anguſtus terminus aevi.
Sufficiet brevis urna tibi, parvumque ſepulchrum.
Quod ſi amor humanos animos aſtringeret, iſta
Non fierent: ſed quisque ſuo inſerviret amico;
Quisque ſibi charum qua poſſet parte juvaret.
Certè nec melius quicquam, nec dulcius eſt, quàm
Sincerè à multis, dum vita haec durat, amari.
Rebus in adverſis magnum munimen amici:
Solantur, firmant animum, prodeſſe laborant,
Quaque valent, miſeras curas & damna levare
Conantur, tecumque dolent, tecumque queruntur.
Haud facilè ille perit quicunque eſt dives amicis.
At quum te vultu ſpectat fortuna ſereno,
Et verſat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, convivia tecum
Plena jocis celebrant, augent tua facta favendo.

Quare

Quare qui tutam & laetam vult ducere vitam,
Quàm multos ſtudeat ſemper ſibi jungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipſas
Qua potero expediam. ſed primum ſcire neceſſe eſt,
Eſſe voluntatis motum hunc, quem vulgus amorem
Appellat: nam velle bonum eſt, quod fertur amare.
Semper habere bonum deſiderat ipſa voluntas,
Et vitare malum, ſolisque movetur ab iſtis.
Haec duo ſunt igitur cauſa & fundamina amoris.
Omnia ſed bona ſunt triplici diſcrimine ſecta.
Quaedam jucunda, & quaedam dicuntur honeſta:
Utiliumque aliud genus & natura bonorum eſt.
Sicque malum triplex: damnoſum, turpe, moleſtum:
Quisque amat, haec animo fugiens, aut illa requirens.
Eſt igitur diverſus amor, diverſus ut eſt fons
Unde oritur, laude aut probro non dignus eodem.
Haec tria non ſolum inter ſe differre putandum,
Per genus: aſt etiam ſpecies habet unumquodque
Per ſe multiplices, delectans, utile, honeſtum.
Quae cum ſint variae, varii redduntur amores.
Utile enim eſt quicquid prodeſt, non eſt tamen unum:
Sicut multa etiam bona corporis, atque animi ſunt.
Quatuor ad corpus ſpectant bona: robur, & ipſa
Forma, valetudo, levitas: quodcunque dat iſta,
Vel res ſit, vel homo, prodeſt, atque utile fertur.

Aſt animi duo ſunt bona, mos, doctrinaque: ſicut
Sunt animi geminae virtutes: ipſa voluntas,
Cujus ſunt mores: & mens, cui noſcere verum
Eſt proprium. mentis bona ſunt complura, novemque
Doctrinae hanc ornant, quas vatum carmina Muſas
Appellare ſolent, ter ternis orbibus aptae.
Sicque voluntatis bona plura, & quatuor horum
Praecipua exiſtunt: prudentia, juſtitia, atque
Grandia quae aggreditur fortis diſcrimina virtus,
Nec non quae fraenis nos temperat, atque modeſtos
Efficit. ex iſtis, tanquam de fontibus omnes
Emanant aliae, quas quisquis diſcere quaerit,
Volvat Ariſtotelis libros, vel ſcripta Platonis
Inſpiciat: duo ſunt haec magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit tribuat quod talia nobis
Utile dicetur, veluti medicina medensque
Corporibus, velutique animis liber atque magiſter.
Utiliora tamen ſunt & meliora putanda
Quae proſunt animo: quia corpore dignior ipſe eſt,
Ut ſervo dominus, rate nauta, aurigaque curru.
Sed mediatè aliquid prodeſt, aut immediatè:
Ut ſator & nummi, cocus & cibus eſurienti.
Idque ipſum dico de delectantibus: haec nam
Per multas ſpecies, per multaque membra ſecantur,
Quorum animos quaedam delectant, corpora quaedam;

Suntque voluptates animi quàm corporis omnes
Sincerae magis, & ſtabiles, & nobiliores,
Cum Diis communes nobis, ut caetera ſenſus
Gaudia ſunt etiam brutis conceſſa: ſequuntur
Haec pecudes propriè, namque his dulcedine mentis
Poſſe frui vetitum eſt, neque cunctis ſenſibus ipſae
Laetantur, ſolo guſtu tactuque moventur:
Quippe nec harmoniam, ſed nec diapaſmata curant.
Nunquid Apellaeas tabulas, aut aera Corinthi
Mirantur, vel clamoſi ſpectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut ſi vocibus ullis,
Vel ſi nonnunquam aſpectu gaudere videntur,
Id guſtus fit vel tactus ratione: velut quum
Maſſylus viſa in campis leo fortè juvenca
Exultat, tollitque jubas, caudamque retorquet
Praedae avidus: vel quum ſonipes per prata vagantem
Vidit equam, Veneris ſtimulante cupidine fertur,
Et reſupinato dumeta per avia collo,
Subſultim graditur, coelumque hinnitibus implet.
Cumque cibi & Veneris pecudum ſit ſola voluptas,
Et propria idcirco eſt etiam viliſſima, vixque
Conveniens ſervis: hebetat nam mentis acumen
Immoderata, ſolet multum quoque laedere corpus.
Ergo quicunque eſt huic deditus, inſipiens fit,
Et ſervire magis quàm aliis dominarier aptus.

Non eſt turpe tamen moderatè talibus uti.
At, bona ſi quae ſint cognoſcere quaeris honeſta,
Quod nuper dixi reminiſcere. namque animi ſunt
Doctrina & mores, veluti paulo antè relatum eſt.
Sed quod nunc dicam ſolerti mente notato.
Quae bona delectant, quàm longo tempore durant,
Tam longo exiſtunt jucunda, & poſtea nil ſunt,
Exemplo tibi ſit, Veneris cantusque voluptas,
Aſt quicquid praebet bona corporis, utile fertur.
Ipſa autem bona ſunt jucunda, velut valetudo
Jam data delectat, medicina ſed utilis ipſa eſt.
Id quoque, quod confert animi bona, jure vocatur
Utile: verum animi bona poſtquam tradita jam ſunt,
Fiunt jucunda, & ſimul efficiuntur honeſta.
Quicquid enim virtutem affert, eſt utile: at ipſa
Tradita jam virtus jucunda & honeſta putanda.
Quippe honor eſt ſoli virtuti debita merces.
Quicunque ergo cupit multum dum vivit amari,
Aut ſtudeat delectare, aut prodeſſe, vel in ſe
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipſi
Commendare mali, & quamvis odere, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Queis placuiſſe volet. namque eſt non una voluntas
Omnibus: hinc homines ſtudia in diverſa feruntur.
Uſque adeo tribuit difformia ſemina nobis

Gignendo

Gignendo natura parens: quod diſplicet illi,
Hic amat: hic laudat quicquid damnatur ab illo.
Ergo non eadem ſunt cunctis grata, nec omnes
Utile idem cupiunt, eadem nec honeſta requirunt.
Quare opus eſt noviſſe prius quid cuique magis ſit
Acceptum, placeatque magis: ne fiat inane
Officium, caſſusque labor, ne littus aretur,
Si forte aut injucunda, aut odioſa, ferantur.
Hoc autem non difficile eſt cognoſcere: ſermo
Haud dubiè oſtendit mores animumque latentem.
Id quod amat crebrò loquitur quisque, atque libenter
Audit: multa domi poterunt quoque ſigna videri.
Nam cum vomeribus, ſtimulos, juga, raſtra, ligones
Agricolae ſervare ſolent; arma horrida miles
Parietibus ſuſpenſa tenet: ſed quisquis abundat
Codicibus, poterit merito ſtudioſus haberi.
Sic de aliis dico: nimirum arcana reſignat
Lingua manusque animi. quare quaecunque placebunt
Efficere haec ſtudeat, quisquis ſibi quaerit amicos.
Obſequio generatur amor: ſed maxima lucrum
Pars hominum ſequitur, nummos & munera cuncti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verum talis amor non eſt durabilis, & quum
Deficit utilitas, fugit illico (praecipuè ſi
Ulterior non ulla manet ſpes utile habendi,)

Ser-

Servilis, fidusque parum. tamen inveniuntur
Quidam, ſed rari, acceptorum qui meritorum
Aſſiduè memores non ceſſant ſemper amare.
Eſto quod ingrati ceſſent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phoenix reperitur in orbe,
Multis prodeſſe ac pro viribus auxiliari
Debet deſinere: eſt etenim via ſola merendo
In coelum, perque hanc Alcides maximus olim
Inceſſit, multique alii, quorum inclita fama
Durat adhuc, nullum poſthac moritura per aevum.
Nempe Deo eſt ſimilis vir dapſilis atque benignus.
Pars magna eſt etiam, quae delectabile quaerit.
Hinc & amant, quicunque ſibi jucunda miniſtrant:
Praeſertim pueri, juvenes, nec non locupletes,
Gaudia ſectantur, ſectantur ludicra ſemper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet: namque fugit, quum deficit ipſa voluptas,
Si modo non redeat, vel non reditura putetur.
Eſt tamen interdum valde utilis, atque per ipſum
Divitias multi, multi accepere favorem.
Delectare igitur ſtudeat qui quaerit amari,
Dum neque quod juſtum eſt,neque transgrediatur honeſtum.
At prodeſſe modis & delectare duobus
Quiſque poteſt, verbis ac rebus: tutius autem
Et levius multo eſt, verbis quàm rebus amorem
Quaerere.

Quaerere. proinde opus eſt, quo id fiat noſcere pacto.
Utile ſi doceas quemquam, moneasve loquendo;
Efficies, monſtrando etiam quid proſit & obſit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipſa parentur
Commoda, in adverſis pro ipſorum orando ſalute;
Vel commendando, vel pro ipſis grata petendo,
Quos in amore voles tibi jungere. ſi cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipſum reſque ſuas: vel ſi quid geſſerit unquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam ſapiens aequè ac ſtultus laudarier optat.
Interdum lepidis riſumque moventibus aures
Mulceto dictis, referendo ſiqua jocoſa eſt
Fabula, vel ſi qua eſt vetus aut nova digna relatu
Hiſtoria, & demum ſi quid ſcis poſſe placere:
Non contradicas, imo aſſentire loquenti,
Sint non vera licet: quod ſi pudet illa fateri,
Tu ſaltem taceas: nam diſſimulare tacendo
Maxima plerumque eſt prudentia. vivere neſcit,
Ut bene vulgus ait, qui neſcit diſſimulare.
Nonnunquam, mihi crede, nocet, defendere verum.
Temporis atque loci proinde eſt ſervanda, hominumque
Conditio ſemper, ne quid te laedere poſſit.
Aſt aliqui abſentem malunt laudare, putantque
Id melius. faciunt aſtutè: talis enim laus

Gratior;

Gratior, atque minus ficta & ſuſpecta videtur.
Quippe ſolent multi praeſentem extollere dictis,
Semper adulantes, ut veri habeantur amici:
Aſt, ubi terga abiens vertit, mordaciter urgent
Abſentem, & rident. non valdè eſt fidere tutum
Laudanti coram: mos eſt hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui ſingula, plures,
Aut unus ſaltem, fueris quaecunque locutus,
Vel bona vel mala ſint: multus delator ubique eſt.
Hic te laudavit, dicet, vel vituperavit.
Sed tamen, ut paucis liceat concludere verum,
Non magis eſt gratum cunctis, & amabile quicquam,
Moribus ingenuis, integroque ordine vitae.
Hoc plus divitiis, plus cognitione probatur.
Namque malus, quamquam doctrina & rebus abundet,
Neutique diligitur. vitiis odioſius eſt nil.
Si bonus atque probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio ſaltem (velut arbitror) ullus habebit.
Eſt autem vetus auctorum ſententia, mores
Quod ſimiles, ſimile & ſtudium, ſunt fomes amorum:
Sic vanus vanum, ſtudioſus ſic ſtudioſum
Diligit, & ſocios adeunt animalia coetus.
Hoc non inficior: nam quo jungentur amore
Hi, quibus eſt mens diverſa & diverſa voluntas,
Cum ſit amicorum cupere & contemnere id ipſum?

Sed

Sed ſceleratorum cito foedera diſſolvuntur,
Stultorumque brevi commercia tempore durant:
Nam propria utilitas quam quisque requirit iniquus
Per fas atque nefas, & ſaeva cupido nocendi,
Quam malus omnis habet, pariterque ſuperbia & ira,
Stultorum fidae comites, accendere bilem,
Bella movere ſolent: amor eſt durabilis ille
Dumtaxat, cuicumque dedit fundamina virtus,
Quem genuit probitas: amor hic pia pectora tantum,
Sincerosque animos aeterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore eſt,
Quo genitum & generans, & ab uno ſanguine creti
Mutuo ſe obſervant & amant. nam ſaepè parentes
Oderunt nati, oderunt ſua pignora patres.
Germano inſidias germanus ſaepe paravit:
At nunquam verus Pyladae inſidiatur Oreſtes,
Nec Pylades mortem curat, modo proſit Oreſti.
Sed dubium eſt, fierine ullo conamine poſſit,
Ut nos omnis amet populus, juſtique, malique.
Nempe amor in plures diviſus debilior fit.
Fortior in paucos unita potentior eſt vis
Quaelibet; at partes in plures ſecta peribit.
Rectè igitur dicunt, raros tibi quaere ſodales:
Difficile eſt etenim cum multis vivere poſſe,
Et converſari aſſiduè, quae maximè amicos

Res

Res decet: à multisque fides negat ipſa teneri,
Cum paucis habitat potius. non ergo fideles
Eſſe tibi multos credas: nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet: comes eſt diſcordia vulgi.
Cum paucis pax laeta manet: turba omnis abeſto:
Namque à turbando nomen ſibi turba recepit.
Paucos atque bonos tibi delige, cum quibus aevum
Ducere ſecurus valeas, & lite remota.
Ut non ergo potes multos vehementer amare,
Sic tu non potes à multis vehementer amari.
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Eſt alius civilis amor, communis, & omni
Praeſtandus populo, quo quisque bonusque malusque
Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam, quum taliter ipſi
Vivimus, ut nemo merito nos carpere poſſit:
Quum ſumus erga omnes blandi, vultuque benigno
Quemque ſalutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis eſt utile, converſari,
Raro vel nunquam, cum multis, ſi tibi cordi eſt
Vitare inſanas lites pacemque tueri.
Praeſertim quos eſſe malos noſti, aufuge: namque
Haud facile eſt tribulos & ſpinas inter euntem
Illaeſos habuiſſe pedes, illaeſaque crura.
Nec cures ſi te non diligit improbus; at ſi

Non odit, ſatis eſſe puta. non oderit autem
Si longè ſteteris: abſenti non nocet anguis.
Vel converſari tibi ſi quandoque libebit
Cum populo, & ſtolidae interdum te adjungere turbae,
In primis ſtudeas moderamina ponere linguae:
Et cave quid dicas, ſemperque libentius audi.
Raro autem loquere: eſt mentis gravitate carentis
Indicium ſermo nimius, peccatque frequenter
Multiloquus: verum parcè, cautèque loquentes
Laudantur: decus eſt ingens prudentis in ore.
Praeſentem, abſentemve aliquem ne laede loquendo:
Hoc ſit praecipuum monitum, ſit regula prima:
Atque ea ne dicas quae nil referre videntur:
Nec verba incaſſum & nulla ratione profundas:
Nam te ridebunt homines, fatuumque vocabunt.
Verum ſive rogas aliquem, ſeu fortè roganti
Reſponſurus eris, prius ipſam conſule mentem,
Quàm vox exiliat: quae poſtquam eſt edita, retro
Haud remeare poteſt; verbum ſemel ore ſoluto
Emiſſum longè nequit ad ſua clauſtra reverti.
Gratia magna etiam eſt, ſapientum dicta referre;
Atque loquendo aliquos vatum interponere verſus,
Interdum exempla hiſtoriis inventa probatis.
Talia namque ſolent ſermoni inſerta decere
Apprimè, modo ſint non ab re. idcirco frequenter

Nunc hos, nunc illos opus eſt evolvere libros:
Atque, ut apes, varios paſſim decerpere flores.
Iram pelle procul, tecumque ſuperbia non ſit:
Nam tales homines non poſſunt prorſus amari.
Verum te mitem, blandumque oſtende: placebis
Omnibus hoc pacto. at ſi te quis laeſerit, ipſum
Ingenio ſtudeas mage quàm ſuperare furore.
Ingenio vires cedunt. prudentia victrix
Cuncta domat. rabidae tigres, tumidique leones
Manſueſcunt arte; arte rates vaſta aequora tranant;
Arte gerit turrim barrus, juga taurus, & arte
Aſper equus tolerare equitem, fraenosque jubetur;
Viribus ingenium moderatur cuncta miniſtris.
Infirmi & timidi eſt nimirum, multa minari.
Verbaque foemineae vires ſunt, facta virorum.
Diſſimulat prudens, fortis tacet, aſt, ubi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet.
Ergo prius caveas ne quis tibi jure moleſtus
Eſſe queat: quod ſi injuſtè laederis ab ullo,
Ipſum quando potes tu contrà ulciſcere juſtè.
Sin tibi non licet hoc, incluſum corde dolorem
Diſſimula atque tace, ne deteriora ſubinde
Damna feras, ſtultum eſt hoſtem irritare potentem;
Atque malum majus tumidis ſibi quaerere verbis.
Expectat tempus ſapiens, iramque coërcet:

Saepè

Saepè etiam utiliter cedit, placidiſque furentem
Demulcet dictis, & dulcibus allicit hoſtem
Blanditiis, donec deceptum in retia mittat,
Callidus indomitum pullum ſic vincit equiſo:
Sic inſueta bovi ſenſim juga ponit arator:
Sic trahitis Cybeles torvi ſarraca leones:
Sicque ferae tigres Bacchi paretis habenis,
Nimirum magna eſt prudentia vincere blandè,
Atque animi ad tempus preſſum celare dolorem.
Hoc aliud quoque ſervandum eſt: quocunque manebis
In coetu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed, quum opus eſt, parco moderatoque utere riſu.
Nempe eſt invalidae mentis capitiſque minuti
Indicium ridere nimis: contrà eſſe ſeverum
Semper inhumani eſt animi: fuge cautus utrumque,
Atque tene medium: medio ſedet inclyta virtus,
Non volo te ſcurram: ſed, ſi potes, eſto facetus.
Jam videor dixiſſe ſatis, jam juſſa peregi,
Propter quae imperio matris deſcendimus ad te.
Nunc tempus remeare monet, locaque infima mundi
Deſerere, & ſuperas volitando reviſere ſedes,
Unde ego tellurem ſoleo ſpectare frequenter,
Admirans adeo parvam minimamque videri,
Exiguique inſtar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, fultam molimine nullo,

Atque ſuo tantum libratam pondere; cerno
Inde etiam Oceanum totas circumdare terras:
Perque ipſas flexo, velut anguis, ſerpere curſu
Nerea coeruleum, modici ſub imagine rivi.
Inde Padus, Tanais, Ganges, Hiſterque videntur
Agrorum foſſae, quoties implentur ab imbre.
Quumque tua aſpicio, quamvis ingentia, Nile,
Oſtia tam longè, ſeptem reor eſſe canales.
Saepe etiam video telis pugnare coruſcis
Agmina, purpureoque undantes ſanguine campos:
Et ſtolidos Reges, bona dum fugitiva ſequuntur,
Seque putant non poſſe mori, diverſa movere
Praelia, & inſontes populos opponere morti,
Tradereque invitis ſpectacula triſtia Divis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes,
Aſpicio: fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas conſurgere valles,
Temporis anfractu longo, & nemora alta ſecari
Vomeribus, cultisque prius ſuccreſcere ſilvas,
Oppida transferri huc illuc, & cuncta novari.
Felix, cui talem ſpeculam contingit habere,
Unde Aſiam moliem videat, Libyenque ferocem;
Europamque armis & fertilitate ſuperbam:
Inque ipſis varias gentes, quos Carcinus urit
Æthiopas, primoque Indos ſub ſole jacentes,

Getulos, Nomadasque agiles, Cilicasque rapaces,
Sauromatas, Parthosque arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas, Thracas, validosque Arimaſpas,
Hiſpanos, Italos, Gallos, rigidosque Britannos,
Totque alios populos, quos ſuprà, quum rediit ſol,
Aut, quum deceſſit, radiis illuminat infra.
Nonne illuc velles conſcendere poſſe, liceret
Hoc ſi mortali cuiquam, niſi membra gravarent
Te tua? ſed nobis tantum conceditur iſtud
Coelicolis, quibus eſt concretum ex aethere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Unde feras, donec tandem ſit morte ſolutus
Spiritus, interea valeas, jam ſeparor abs te.
Protinus his dictis me reſpondere parantem
Deſeruit: nec non ventis velocior ipſis,
Digrediens iterum coeleſtia templa petivit.

SYNOPSIS LIBRI V.

Divitias aliaque bona corporis aſpernatus Poëta ſolam ſapientiam exoptat, quum animi bona ſolummodò vera bona ſint. Deus vero, omnium rerum principium, & unicus finis, ſolus ſummum dici bonum meretur. qua occaſione de miſeria & felicitate humana obiter agit. deinde conjugalis vitae commoda & incommoda ejusque neceſſitatem exponit; praecepta connubialia, & de educatione liberorum ampliſſima tradit, inter quae, ut ſibi à monachis, quos atro carbone notat, conjuges caveant monet. Medici etiam haud ſuperfunctoriè hic vapulant. Tandem illum, qui ſapientiam cum virtute conjunctam adquirere valet, omne tuliſſe punctum adſerit.

L E O.

Non ego divitias Arabum, rubrive lapillos
Aequoris inſignes cupio, nec quicquid Iberus
Amne Tagus rutilante vehit, populosve ſuperbos
Sceptrigera domitare manu: non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dediſſe.
Nam bonus atque malus nullo diſcrimine dives
Eſſe poteſt, auroque potens. plerumque videmus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, Sarranoque amplè veſtirier oſtro.
Illa mihi vellem mundi concederet auctor
Quae nec habere valent pravi, neque mentis egentes;
Quae verum efficiunt hominem Divisque propinquum.
Jupiter omnipotens, abs te ſapientia quare
Aut nulli, aut adeo paucis donatur? ubique
Formoſos reperire licet: robuſtus ubique

Naſcitur,

Naſcitur, & dives: contrà rariſſima tellus
Qui ſapiat quenquam tam vaſto gignit in orbe.
Num melius fortaſſe putas & dignius, eſſe
Stultorum regem ac dominum? nempe illa poteſtas
Nobilior, ſub qua poſiti ſunt nobiliores.
Dignius eſt certè caſtris aut urbibus amplis,
Quàm ſtabulis aut armentis, gregibusve, praeeſſe.
Forſitan hoc facis, ut tibi ſint mortalia ludo
Facta, & habes hominem pro ſcurra. nempe videtur
Vita hominum nihil eſſe aliud quam fabula quaedam.
Utque movet nobis imitatrix ſimia riſum,
Sic nos coelicolis, quoties cervice ſuperba
Ventoſi gradimur, quoties titubante cerebro
Divitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramusque acres piperoſis naribus auras,
Grandia jactantes, & grandia multa minantes.
Qui mimus, quae ſcena datur, quum ſceptra tenentem
Atque coronatum bubonem, aſinumque verendum
Aſpiciunt alto in ſolio ſublime ſedentem,
Spernentemque alios omnes (ſit caetera tanquam
Turba hominum ſine mente pecus) Dominumque volentem
Dici & adorari, & pedibus ſibi baſia figi?
Nec videt inſanus quid ſit, quàm frivolus, & quam
Turgenti bullae ſimilis, pappoque volanti.
Non ego ſum talis, nec prorſus talia curo.

At vos, aetherei cives, quibus eſſe beatis
Contingit ſolis, quibus eſt aeterna voluptas,
Humanas ſi fortè preces attenditis, & ſi
Non penitus miſeros homines avertitis, oro
Egregiam puramque mihi concedite mentem;
A falſo verum diſcernere quae ſciat aptè,
Quae bona cognoſcat vera & contraria veris:
Ne ſtultus fugienda ſequar, fugiamve ſequenda.
Nam ſi mortali cuiquam licet eſſe beato,
Arbitror hoc pacto fieri me poſſe beatum.
Sed fallor, mecumque omnes qui talia credunt.
Nemo etenim felix eſt, aut fuit, aut erit unquam,
Non ſi poſſideat totum ditiſſimus orbem,
Non ſi plus ſapiat quàm quivis natus in orbe.
Sed dubitat fortaſſe aliquis, niſi pagina praeſens
Id firma ratione probet: quare aſpice libri
Hujus materiam, quicunque hoc diſcere quaeris,
Qua melius poterunt te carmina noſtra docebunt.
Pandite, Pierides, veſtro ſacra oſtia vati,
Et ſatiate avidum ſcatebris Parnaſſidos undae,
Secretos reſerate aditus, oſtendite verum:
Vos etenim noſtis quicquid fuit, aut erit, aut eſt.
Principio expediam, quis felix atque beatus
Debeat à nobis haud falſo nomine dici:
Poſt hoc progrediar, quo me deducet Apollo.

Dico igitur, ſolus felix eſt jure vocandus
Is quicunque bonum ſummum jam poſſidet. at non
Omnes hoc norunt verè, cum quilibet illud
Quod ſibi plus placeat melius putet. hordea mulus
Aut aſinus pluris quàm lauti obſonia rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdos aeſtimat aſſos.
Sic & avarus opes, ſic ambitioſus honores,
Sic Venerem mollis ſuper omnia laudat & optat.
Heu mihi quàm pauci poſſunt dignoſcere verum!
Quàm denſa errorum caligine noſtra premuntur
Judicia! id propter, quod paucis integra mens eſt.
Quiſque, ut habet mores, ita judicat, atque ita fatur;
Sed bona ſunt quaedam per ſe, quae tempore nullo
Eſſe mala, & nullo quae tempore laedere poſſunt.
Sunt etiam quaedam non per ſe, quae modo proſunt,
Nonnumquam officiunt: haec ſunt bona corporis, atque
Externa. uſus enim cauſa eſt ut ſint bona, vel nón.
Ut ſi quis patriam nativo robore ſervet,
Eſſe bonum robur dicetur: ſed noceat ſi
Indigenis, civeſque ſuos hoc robore perdat,
Eſſe malum rurſus robur cenſebitur ipſum.
Sic de divitiis & honoribus, imperiiſque
Et cunctis aliis dico. quin talia propter
Saepe perit, quamquam utatur poſſeſſor honeſtè.
Sic obſunt ſua mella apibus, ſic inguina fibro.

Perfectae rationis erit. compluribus autem
Ex his, quae poſſunt uti ratione loquique,
Plena voluptatis vita eſt; ſed plena laboris
Eſt aliis etiam compluribus, aut meliora
Sunt quaecunque hilari vita dulcique fruuntur.
Ergo boni ſummi laetiſſima vita putanda eſt.
Illorum verò quae vivunt dulciter annos
Poſt paucos pereunt quaedam; ſed longa quibuſdam
Fila trahunt Parcae: quibus eſt diuturnior aetas,
Pluris erunt: quare longiſſima ſaecula vivit
Illud, quodcunque eſt cunctorum ſumma bonorum;
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atque Jovem, mortale genus ſolet: ille tremendo
Cum ſtrepitu vibrat fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
Flamina, quae vaſtis cum fluctibus Amphitriten
Funditus everſam clamoſa ad littora pellant;
Ac terram quatiant imis incluſa cavernis,
Unde arces quandoque ruunt; atque oppida tota.
Sed fortaſſe aliquis dubitat, ſi Jupiter iſte
(Quem ſummum eſſe bonum jam dixi) eſt finis, eundem
Quoddam opus eſſe patet, veluti diviſimus ante:
Nec non principium, mediumque habuiſſe fatendum eſt.
Id vero nemo ſapiens exiſtimat: imo
Semper erit, ſemperque fuit: nec terminus illi

Eſſe

Eſſe poteſt: hic cuncta facit, nec factus ab ullo eſt:
Nil fuit ante ipſum; poſt ipſum prorſus erit nil.
At nos huic dubio ſic reſpondemus: agentem
Primum cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus eſſe Deum: finemque putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco eſſe opus ipſum credere fas eſt.
Quandoquidem non eſt opus omnis finis, agensque
Non hoc praecipuè quaerit: ſed cogitat ultra
Quiddam aliud melius. veluti qui fabricat arcam,
Non hanc praecipuè ut faciat fabricando laborat;
Aſt ut eam vendat, vel quicquam ſervet in ipſa.
Quanto eſt poſterior, tanto eſt praeſtantior omnis
Finis, & ad melius quae ſunt pejora feruntur.
Sic Deus eſt finis poſtremus & ultimus, in quem
Omnia contendunt, propter quem mundus, & omnis
Res mundi eſt: ſiquidem propter ſe ipſe omnia fecit,
Non propter nos, ut ſoliti ſunt dicere quidam
Clamando in templis doctores ſtultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorumque magiſtri,
Inſanos homines ex ſtultis efficientes.
Nam quae nobilitas, aut quae ſapientia noſtra eſt,
Quae noſtra eſt probitas, propter quam condere mundum
Debuerit tantus Princeps? nos undique pleni
Criminibus, ſtultique ſumus: vix unus in orbe eſt,

Quem

Quem vel avaritiae peſtis, vel foeda libido
Non premat, aut quem non ventoſa ſuperbia vexet,
Quem non praecipitem trahat ira, aut caeca voluptas.
Ergo quibus meritis noſtris motum eſſe putamus
Tam magnum artificem, ut pro nobis cuncta crearit,
Frugiferas terras, fluidum mare, ſtelliferumque
Aethera? ſed forſan dices, nos ipſe benignus
Diligit immeritos: ſtultum eſt hoc credere, nam quis
Diligit immeritos, niſi demens? praeterea, quae
Sunt tam diſſimilis naturae quomodo poſſunt
Seſe diligere? eſt etenim Deus omnia vincens
Saecula, cui nullus finis, nulla extat origo:
Cunctarum tamen eſt rerum finisque & origo,
Optimus, omnipotens, immenſus, quo melius nil,
Et quo nil majus, nil excellentius uſquam
Eſſe poteſt, qui re nulla indiget, & tamen ipſo
Omnia egent, qui cuncta videt, nec cernitur ulli,
Omne bonum in ſeſe retinens, expersque malorum.
Contrà nos miſeri foedo de ſemine nati
Ad planctum & lacrymas, ad mille pericula, ſemper
Aut his aut illis morbis affligimur, aevum
Degentes breve & incertum, plenumque laboris.
Heu quibus errorum tenebris verſamur! & omnes
Quàm ſumus exiguae mentis, quàm ſaepe malignis
Caſibus impliciti! nunc haec nunc illa dolemus,

Innumeris tantum vitiis & fraude potentes,
Qui poſtquam paſſi fuimus mala plurima, tandem
Anguſtam & miſeram & ſceleratam linquere vitam
Cogimur, & putri deponere membra ſepulchro,
Mox carne abſumpta fieri ſine nomine pulvis.
Ergo inter nos atque Deum diſtantia major,
Quàm ſi collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam diſtantes nodus conjunget amoris?
Nunquid amore poteſt elephas cum pulice jungi?
Nempe inter ſimiles amor & concordia, contrà
Inter diſſimiles odium & diſcordia regnant,
Vel ſaltem nec magna fides, nec gratia magna eſt.
Hinc aliqui, quos eſſe jubet lex noſtra profanos,
Haereticoſque vocant collegia tecta cucullis,
Nos eſſe inſanos ajunt, craſſique cerebri,
Speramus quoniam coelum & conſortia Divum,
Aeternumque aevum felici ducere curſu,
Innumeraſque alias nugas, quas ſtultus hebeſque
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quae facit ut cedant animalia caetera nobis.
Nam ſi ſermo homini non eſſet munere Divum
Conceſſus, geminaeque manus, quibus omnia fiant,
Nullum animal foret in terris miſerum magis, atque
Infelix homine. his noſtra eſt natura duobus
Nobilior, meliorque: hinc tota ſuperbia noſtra eſt:
Hinc

Hinc artes veniunt. nam praeſens voce monetur;
Quid faciat caveatve: abſenti ſcripta loquuntur.
Pandere ſi poſſent animalia caetera fando,
Ut nos, arcano clauſos in pectore motus,
Mutuaque inter ſe dictare & reddere verba,
Ac varios aptis digitis conſcribere libros,
Interdum nobis ſapientior eſſet aſellus,
Plusque aliae interdum pecudes rationis haberent;
Progeniemque ſuam auderent praeponere cunctis:
Diceret & nobis aſinus ſe nobiliorem.
Lingua manusque igitur faciunt ſuccumbere nobis
Omnia, non ratio. haec ajunt illi. inſuper addunt,
Si truncis manibus, mutisque parentibus orti
In ſilvis homines degant, agrisque remotis,
Sintque ipſi pariter manibus linguaque carentes,
Ut pecudes aliae: humanum quid quaeſo valebit
Ingenium? quaenam ratio apparebit in illis?
Nonne aliae ut pecudes inculto corpore vivent?
Quid ſapient melius quàm caetera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus unus & idem eſt:
Diſſimilis tamen ac varius proinde eſſe videtur,
Corpora quod non ſunt cunctis animalibus aequa,
Et variis membris varia eſt conceſſa facultas.
Sic plures fabri licet inveniantur eadem
Prorſus in arte pares, atque aequo examine docti,

Si

Si ferramentis careat pars altera, multum
Diſſimiles, multum inter ſe differre videntur.
Nil etenim poterunt agere hi quibus omnia deſunt
Quae faciunt ad opus: nec ſecum ſaxa feraſque
Oeagrius vates ducet, ſi barbitos abſit:
Nec Paris armatus Pelidae cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant: verum haec alias fortaſſe requiram;
Quum de anima humana fuerit quandoque loquendum:
Quippe hanc divinam, immortalemque eſſe docebo,
Quae duo de brutis non eſt concedere tutum.
Nunc ad iter primum redeo. Deus ipſe ſupremum eſt
Eximiumque bonum propriè verèque vocandus:
Quem qui habet, is debet felix dici atque beatus.
Sed quis habere poteſt ipſum? nam quicquid habetur
Vilius eſt illo quod habet, poſſeſſaque res eſt
Poſſeſſore ſuo ſemper minor: ocius omnem
Oceanum parva poteris concludere concha,
(O mortale lutum, ventisque objecta lucerna!)
Quàm tantum Dominum pacto complectier ullo.
Omnia ſolus habet Deus ipſe, & ſolus habet ſe:
Ipſe igitur ſolus felix, ſolusque beatus.
Quoddam aliud tamen eſt ſummum bonum, & illud habere
Omne poteſt animal: ſed non eſt omnibus unum:
Nam diverſa ipſis multum natura tributa eſt.

Convenit hoc illis, aliis aliud magis, ergo
Eſſe poteſt felix genus unumquodque animantum;
Si non ſimpliciter perfecteque, ut Deus ipſe,
Aſt aliquo ſaltem pacto, paucisque diebus,
Dum poſſit quod conveniat ſibi maximè habere
Semper, & adverſi nihil unquam perpetiatur.
Sed miſſis aliis, de homine eſt nunc dicere tempus;
Qui tunc eſt felix, quum poſſidet omnia quae ſunt
Naturae ipſius bona convenientia, quumque
Nil damni tota in vita, nil ſentit acerbi.
Hoc etenim eſſe bonum ſummum, concedere fas eſt;
Quod bona cuncta in ſe complectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triſte datur, nil dulce negatur.
Nam virtus ſola, aut felicem ſola voluptas
Non facit, ut quidam ſcribunt de gente Pelaſga:
Quandoquidem bona multa ſimul meliora putantur;
Quàm pauca, ut grano frumenti magnus acervus.
Non unum, licet eximium primumque, beatos
Reddit: at omne bonum ſimul omni ex parte rotundum;
Sic etiam ſolus princeps non efficit urbem.
Sic etiam non eſt ex ſolo pollice dextra.
Cum nobis igitur duo ſint, corpusque animusque;
Qui verè eſt felix, parte eſt perfectus utraque,
Eſt agilis, pulcer, robuſtus, ſanus, & idem
Eſt ſapiens, fortis, prudens, doctusque, bonusque;

Per-

Perfectosque tenet ſenſus, perfectaque mentis
Munera, pauperiem neſcit, caſusque malignos:
Et ſi non implet longaevae tempora vitae,
Non eſt dicendus felix, licet omnia ſint huic
Commoda. namque bonum, parvo quod tempore durat,
Eſt prope nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non una dies, non una reducit hirundo.
At poſtquam vitae jam meta noviſſima venit,
Mors huic contingit facilis, minimoque dolore
Solvitur, & ſtigias laetus deſcendit ad undas,
Nec vivendo illi aut moriendo gloria deſit.
Sed numquid cuncta haec habet ex mortalibus ullus?
Credo equidem nullum talem reperirier uſquam,
Aut perquam rarum, cui nil optabile deſit,
Cui nil triſte unquam toto contingat in aevo,
Qui felix vivat, felici morte recedat:
Hic Phoenix ille eſt, quem fingere Graeculus audet,
Graeculus inſani capitis, qui poſſe putavit
Ex uno ſpeciem fieri, putremque favillam
Gignere avem, cuiquam non ullo tempore viſam!
Sed modo mira canat, nil curat dicere verum
Gens haec, & tota eſt monſtris ac dedita nugis;
Qua duce noſtri etiam deliravere Latini.
Eſt igitur felix, ut Phoenix, rarus, at omnes
Heu! ſumus haud dubiè miſeri; tamen hic magis illo;

Quandoquidem non eſt cunctis ſtatus unus, & aequa
Conditio. quicunque tenet bona plura, minusque
Adverſi patitur, felix cenſetur: at ille
Plurima quem verſant incommoda, cui bona pauca
Contingunt, miſeri nomen ſibi vendicat aptè.
Quare cum nemo ſit felix, dicere oportet,
Quomodo poſſimus ſaltem miſeri minus eſſe
In terris, quae ſit vivendi forma modusque
Nobilior meliorque, & vitae blandior uſus;
Si non felices, ſaltem minus infelices
Quo fieri pacto liceat nobis. igitur, quód
Fermè omnes credunt, verum non arbitror eſſe,
Pontifices ſummos, & mundi ſceptra tenentes
Vivere quàm reliqui mortales dulcius aevum.
Namque in divitiis, veluti in cunctis quoque rebus,
Extremum quodcunque malum eſt, mediumque ſalubre.
Omne nocet nimium: propter quod quisquis habet plus
Quàm ſatis eſt, non eſt melior quam quisquis eget plus
Quàm ſatis eſt: paribusque malis vexatur uterque:
Ut pinguis craſſusque nimis, qui ſeſquipedali
Ventre tumet, non eſt levior, citiusve movetur,
Quàm cui ſicca cutis miſeris tantùm oſſibus haeret.
Huic deſunt macie atque exhauſto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Utque ingens pelagus ſurgit majoribus undis,

Excelſosque aequat montes, dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra ſilenti
Gurgite ſaevit hiems, tacitèque profundius aequor
Sed magis à dira ventorum peſte movetur:
Contrà cum ſtrepitu magno, multoque fragore
Parvus arenoſo verſatur littore Nereus;
Sic qui ſumma tenent rerum faſtigia Reges
Sollicitudinibus majoribus atque tumultu
Jactantur graviore quidem: ſed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitique gemunt, celantque dolorem:
Adde aliud quoque, quod cruciat comes improbus ipſos
Aſſiduè metus atque timor: ſuſpectaque eiſdem
Omnia ſunt: hinc inſidias, hinc dira venena
Concipiunt, ſoli nec poſſunt ire, nec audent,
Nec ſine fas illis praeguſtatore comeſſe.
O bona libertas, pretio pretioſior omni!
O ſummum primumque decus, qua prorſus adempta
Nil gratum, nil dulce viris, & vivere mors eſt!
Aſt pauper nocte atque die ſecurus ubique,
Et quo fert animus, graditur: ſive ire per urbem,
Et varios luſtrare locos, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: ſive extra moenia mavult
Per cultos hortos, per florida prata vagari,
Aut deſiderio ruris torquetur amoeni,
Nil prohibet, ſolus vadit, non indiget ullo

Servorum ſtrepitu, & comitantum nube clientum:
Et, quoties ſtimulis agitur famis & ſitis, ore
Haud dubio tutusque dapes ac pocula ſumit.
Vilibus exiguisque cibis veſcuntur in altis
Liberae aves melius ſilvis: & dulcius eſcam
Quaeſitam in campis, multoque labore paratam
Accipiunt, quàm ſi cavea teneantur eburnea,
Aut in gemmato atque aurato carcere clauſae
Pingueſcant epulis regalibus, uberibusque.
Saepe igitur miſer atque infelix eſt etiam Rex.
Nec quenquam, mihi crede, facit diadema beatum.
Sed ſtulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius non contemplantur amari.
Illum autem vitam meliori ducere curſu
Arbitror, eſt cuicunque magis fortuna modeſta,
Cui non eſt cenſus nimius, nec ſordidus, & cui
Non conducta domus, ſed honeſta habitatur: agerque eſt,
Quantus ſufficiat domino, bene cultus abundè,
Qui det hero ſegetes, & vinum ſufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemtas.
Foenerat ô quantum tellus bene culta! colonus
Sedulus ac prudens non multis rebus egebit.
Plurima ſeu ſcrobibus longo ordine figitur arbos
Diverſi generis, minimo quae maxima ſumptu
Emolumenta ſerat: varium ſeu forte legumen

Man-

Digitized by Google

Mandatum ſulcis cumulo majore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura laborque,
Ex quorum reditu convivia lauta parantur,
Nec Regum menſis cedentia luxurioſis:
Ni ſervire gulae quis mavult quàm rationi.
Ergo eſt optandus potius cenſus mediocris,
Quem vel ſors tribuat, vel teſtamenta, vel uxor,
Aut artis labor aſſiduae, aut induſtria mentis
Sollicitae, mercando aliquid quod tempore poſſit
Vendi alio, aut alibi pluris, vel multiplicando
Per ſobolem pecus, & gregibus ſtabula atque armentis
Implendo, aut Paphiis ſublimia tecta columbis,
Melliferisve apibus praeſepia multa parando,
Aut ſtatuendo oleis nigris brumale trapetum,
Aut etiam Cereri ſaxa opportuna terendae.
His aliisque modis multis ſolertia lucrum
Illis oſtendit, qui non torpere veterno
Sunt ſoliti, quos dulce malum, blandumque venenum
Deſidia, atque animi languor non reddit inertes.
Praecipuè tamen hoc fortunae munus opusque eſt.
Haec etenim quos vult facilè evehit, ac locupletat:
Haec domina eſt rerum, & donatrix divitiarum.
Inſuper optandum, nulli ſervire. decet nil
Libertate magis generoſum pectus. at ille
Natura eſt ſervus, natura ignobilis, imo

Infelix prorſus, prorſus miſer, alterius qui
Eſſe poteſt, ultroque aliena faceſſere juſſa,
Et quicunque aliqua lucri ſpe ductus, iniquum
Fert placida cervice jugum. non jugera tanti
Plurima ſunt, non omne aurum, non quicquid arenis
Indus Erythraeis cupidus legit, ut patienter
Vel ſtomacho alterius comedas, capiasve quietem
Ad ſomnum alterius, dominoque jubente feraris
Nunc huc, nunc illuc, veluti pila miſſus ab illo;
Interdumque hominis te longè deterioris,
Indocti, inſani, vinoſi, luxurioſi
Imperio parere velis. turpiſſima res eſt
Nimirum, poſſis cum liber vivere parvo,
Quaerere ſervitio majoris praemia cenſus,
Ac libertatem, ſine qua laudabile nil eſt,
Vendere, & imperium domini tolerare ſuperbi.
Degeneres animi, procerum quid quaeritis aulas,
Dedecus ut vobis, illis tribuatis honorem?
Vae vobis, qui ceu pecudes paſtoris egetis,
Tam viles, ut non valeatis vivere per vos.
Qui ſervus quocunque modo eſt, nulla eſſe beatus
Parte poteſt. aſini eſt, clitellam ferre libenter.
Ingenuis igitur quicunque parentibus ortus,
Nobilibusve magis, quantum ſibi ſufficit aptè
Poſſidet, injuſtè queritur de numine Divum.

Sed

Sed forſan multi dubitent an coelibe vita
Conjugium melius: namque uxor ſaepe ſuperba eſt,
Litigioſa, ferox, demens, & adultera ſaepe:
Adde quod & gravis eſt natorum ſollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nunc lumina vitae
Intempeſtivo ſublati funere linquunt:
Filia jam grandis poſcit cum dote maritum,
Vel moecha eſt, maculatque domum: vel filius eſt fur,
Scortator, vacui capitis, rixoſus & effrons.
Ille etiam penitus liber non eſſe videtur
Cuicunque eſt uxor: mores mutare neceſſe eſt,
Et juvenilem animum compeſcere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulſando fores, & ſcorta petendo.
Aſt opus eſt gravius tunc vivere, ſollicitèque
Rem curare, minor ne fiat, ſed mage creſcat,
Ne premat extremam paupertas dura ſenectam.
Haec quamvis ita ſint, melius tamen arbitror eſſe
Quaerere legitimas taedas, ſanctosque hymenaeos,
Naturamque ſequi, quae nobis provida monſtrat
Exemplo volucrum, pecudum, pariterque ferarum,
Quod mas ad prolem jungi cum femina habendam,
Atque manere ſimul debet, ſobolemque creatam
Enutrire ſimul juſto placidoque labore,

Ne genus intereat, ſed cuncta in ſecula duret.
Quandoquidem ad Venerem compellimur exercendam
Non modo nos, verum omne animal terraeque mariſque,
Naturae imperio, facias pejora neceſſe eſt,
Si non feminei ſorberis ab ore baratri.
Praeterea tandem ſterilis morieris, & heres
Parta labore tuo & ſudore alienus habebit:
Cumque ſenex fueris, aut morbo oppreſſus iniquo,
Quis tibi ſuccurret? vel quis tua damna levabit?
Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
Hi te ſandapila mallent efferre repoſtum,
Resque tuas avidi expectant ſibi morte referri:
Te captant vivum, ut poſſint ſpoliare ſepultum:
Nummos quisque tuos, non te, reveretur, amatque.
O ſcelus, ô rabies, & habendi infanda cupido!
O miſeranda lues totum diffuſa per orbem!
Utile nunc omnes ſpreta virtute ſequuntur.
Quis juſtum curat? quis non contemnit honeſtum,
Sit modò ſpes lucri? dominatur legibus aurum;
Auri majores vires quàm ſanguinis; auro
Venalis pudor atque fides, cultusque Deorum eſt.
Aſt uxor patrem, ac matrem, propriosque penates
Deſerit, ut maneat tecum noctesque diesque,
Et pariat fecunda tuo de ſemine prolem,
Conſtituatque novam tecum gentemque domumque,

Digitized by Google

Sitque tibi auxilio, & ſimul obſequioſa laboret:
Ambobus commune bonum eſt, commune periclum:
Alterutri quicquid damno eſt, utrique nocebit:
Alterutri quicquid lucro eſt, utrique placebit.
Si te debilitat morbus, vel grandior aetas,
Fatur, & hortatur, ſolatur, & auxiliatur,
Subvenit, aſſiſtit, vigilat, vigilando miniſtrat:
Hoc etiam faciunt nati, charumque parentem
Qua poſſunt ratione fovent. communis enim ſunt
Amborum commixta caro, communis imago.
Quumque dies venit, poſt quam tibi nulla dies eſt,
Non totus moreris, vivusque videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, proptereaque uxorem ducere nolunt:
Hos ego non laudo, nec ſanae judico mentis.
Namque uxor te dote juvat, nil dat tibi pellex:
Uxoris ſunt affines, ſunt pellicis hoſtes:
Illam tutus habes, & honeſtè, hanc turpiter atque
Sollicitè: fida eſt illa, haec infida, timensque
Diſſidium, rapit occultè, ſibi congregat, unde,
Si fuerit dimiſſa, queat poſt vivere. demum
Si tibi ſit pellex, tibi erit non tuta ſupellex.
Quid quod legitimos certosque ex conjuge natos,
Infames dubiosque nothos de pellice gignis?
Ergo uxor ducenda. prius tamen aſpice quae ſit.

Praecipuè matris mores adverte, patriſque:
Nam ſimiles fiunt nati plerunque parentum:
Qualis quaeque arbos, tales ſolet edere fructus.
Conſule vicinas clam, vel, tibi ſi qua fidelis
Eſt mulier, mitte ut videat, ſed diſſimulanter,
An ſit formoſa, an vitiato corpore & aegro,
An ſit iners, nec nere ſciat, nec texere telam,
Nec ſuere. haec etenim mulier quaecunque pudica
Exercet, ne ignava domi, neu languida ceſſet.
Otium enim fomes vitiorum eſt; otia mentem
Ad mala multa trahunt; otî comes ipſa libido eſt;
Otia felices evertunt funditus urbes.
Quod niſi lanarum ſtudio Lucretia quondam
Dedita, ſi telae non Penelopea fuiſſet,
Sed pigrae mediis ſediſſent aedibus ambae,
Huic de mille procis placuiſſet forſitan unus,
Illi non tantum laudis mors caſta dediſſet.
At melius, ſi fortè potes, tute iſta videbis.
Namque aliis non certa fides: ferme omnibus eſt mos
Fallere: mentiri, potius quàm dicere verum,
Cuique placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, ſi vis tibi creſcere cuncta
In melius, ſtudeas res ipſe agnoſcere praeſens
Et curare tuas, tuaque impiger omnia cerne.
Ergo iterum atque iterum videas (ſi forte licebit)

Quae

Quae ſit quam tibi vis vinclo ſociare jugali,
Ne fruſtra doleas, ne facti poeniteat te.
Si tamen (ut fieri contingit) conjuge prava
Moeres, deceptus fato, & Junone ſiniſtra;
Hanc blandè prius admoneas, placidisque frequenter
Caſtiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebriſque doma: nunc brachia collo
Injice: nunc etiam invitae blanda oſcula fige:
Quoque potes conare modo ſedare furorem
Dulciter. hoc ſi non prodeſt, tunc utere amaro.
Succenſe, inclama, & vultu convicia torvo
Adde, minisque ſimul terre: quod ſi minus iſta
Sufficiunt, nec verba timet, tu verbera miſce,
Tergaque tunc duro reſonent pulſata bacillo.
Si tibi ſuſpecta eſt uxor, dubiique pudoris,
Non habeas pulcros famulos, pulcrosve ſodales,
Cum quibus illa domi verſetur. deciperis nam,
Si quenquam fidum credes. eſt nemo fidelis
In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor, Veneri gratiſſima fraus eſt.
Sed tua praecipuè non intret limina quisquam
Frater, vel monachus, vel quavis lege ſacerdos:
Hos fuge: peſtis enim nulla hac immanior: hi ſunt
Fex hominum, fons ſtultitiae, ſentina malorum,
Agnorum ſub pelle lupi, mercede colentes

Non pietate Deum, falſa ſub imagine recti
Decipiunt ſtolidos, ac relligionis in umbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt:
Raptores, moechi, puerorum corruptores,
Luxuriae atque gulae famuli, coeleſtia vendunt.
Heu quas non nugas, quae non miracula fingunt,
Ut vulgus fallant, optataque praemia carpant?
Inde ſuperſtitio, & ludibria plurima manant:
Quae Dii, ſi ſapiunt, rident, renuuntque videre.
Non pretio, ſed amore, Deum vir juſtus adorat.
Deme autem lucrum, ſuperos & ſacra negabunt.
Ergo ſibi, non coelicolis, haec turba miniſtrat;
Utilitas facit eſſe Deos; qua nempe remota,
Templa ruent, nec erunt arae, nec Juppiter ullus.
Hos impoſtores igitur, vulpesque doloſas
Pelle procul: quantumque licet tua janua vitet.
Pelle procul, ne te probitas ſimulata maritum
Caprarum efficiat. nec ſi tibi compater ullus
Contingit, nimium confidas: namque ſub iſto
Nomine peccandi proclivior eſt via multis.
Hoc etiam ſerva, ne ſaepius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina: frequenter
Vicini latitare domó conſuevit adulter.
Illi da comites caſtas, vitaeque probatae.
Infames vetulas, & lenas cautus avaras

Secum

Secum ſtare veta, longèque arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerem atque aliena cubilia quaeras;
Nec te concubitus delectet pellicis: eſt nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur,
Quod magis ulciſci cupiat, quàm foedera lecti
Inſtabili temerata fide: tunc ardet & odit.
Fallere tunc vellet ſimili ratione maritum:
Sique poteſt fallit: bilis tunc maxima fervet:
Tunc furit, ut Thias nimio ſtimulata Lyaeo.
Crede mihi, rara eſt quae non ſit adultera, quando
Legitimo fraudata toro ſua gaudia perdit:
Saltem animo, ſi non conceſſum eſt corpore, peccat;
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprenſa tamen fuerit, tunc legibus uti
Ne pudeat, legum tibi ſit reverentia ſemper:
Praecipua eſt etenim noſtrae lex regula vitae;
Ne temere iratus majorem crimine poenam
Infligas, laedasque Deum, vulgique ſequaris
Ingenium & mores, quod non ratione movetur,
Sed veluti pecudes furiis atque impete fertur.
Nec ducta uxore idcirco non liber haberis,
Quod tibi non licet eſſe malo, neque nocte vagari
Nec multis aliis rationibus inſanire;
Non haec libertas, ſed prava licentia dici
Debet: qui ſic eſt liber, ſervire videtur.

Talis

Talis libertas non eſt cupienda, frequenter
In mala praecipitem quam plurima mittit habentem:
Eſt melius, non poſſe malum committere, quàm ſi
Undique peccandi pateat via. quot perierunt
Ob talem libertatem? quot ſaepe fuerunt
Incolumes, quoniam frenos habuere tenaces?
Si vero nati morbo vexantur ab ullo,
Quid facias? cur te crucies? ſuccurre medelis.
Quae ſi nil profunt, & mors tibi ſurripit illos,
Aequo animo ſufferre velis. non ſolus in iſto
Gurgite jactaris: comitum tibi maxima turba eſt.
Quae mala cum multis patimur leviora videntur.
Naſcimur hac omnes lege ut moriamur: ab ortu
Exitus ipſe fluit; cunctis menſura dierum
Certa datur; ſtigias citius vel ſerius undas
Quiſque petet, quanquam mors ultima meta malorum eſt,
Nec forti metuenda viro. quid munere vitae
Defunctos tantis opus eſt deflere querelis?
Eſt ne adeo miſerum moriendo relinquere mundi
Stultitiam, & ſeſe innumeris auferre periclis,
Proque tot aerumnis tranquillam acquirere pacem?
Aut mors eſt aeterna quies, aut janua vitae.
Eſto etenim, doleas quantumvis: tempore tandem
Ceſſabunt lacrimae & gemitus. quemcunque dolorem
Finit longa dies: diſſolvunt tempora curas.

Si tibi laſcivi, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & hujus
Cauſa mali es, demens pater, & quatiende flagellis,
Qui pueros neglexiſti, nec moribus (aetas
Dum mollis poterat flecti, facilique labore
Inſtitui, nondum vitiorum adſtricta catenis)
Curaſti imbuere, & virtutibus exornare.
Neglectis animis, aluiſti corpora tantum,
Ut pecudes faciunt. hinc eſt urtica, filixque,
Et caprificus iners, quibus urbs nunc omnis abundat.
Quisque illos mores, quos primis hauſit ab annis,
Cum ſenuit retinere ſolet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit: tenera eſt dum virga recensque,
Flectitur huc illuc, ut vis: quae poſt ubi crevit
Jam robuſta arbor flectenti cedere neſcit,
Et quem parva locum tenuit non deſerit ultra.
Sic puer ad vitae partem eſt quamcunque paratus
Dum tener eſt animus, qui, poſtquam duruit aevo,
Quam prius ire viam aſſuevit mutare recuſat.
Nimirum quicquid primis inolevit ab annis,
Non facilè aufertur. naturam parturit uſus,
Ipſaque non multò eſt natura potentior uſu.
Optandum tamen ut tribuant bona ſemina Divi
Incluſis utero: nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis vivendo eſt: qui malus inde

Exierit, raro poterit juſtusque bonusque
Eſſe, licet doceat ſanctos Academia mores;
Et licet hinc atque hinc habeantur mille magiſtri.
Naturam frenare potes, ſed vincere nunquam:
Cultura eſt etenim natura potentior omni.
Nonnihil ipſa tamen longo mollitur ab uſu.
Sic cultu aſſiduo ſteriles compeſcimus agros:
Sicque feri diſcunt homini parere leones.
Omnis ab aſſiduo nimirum ars naſcitur uſu.
Ergo dum mollis, dumque eſt tractabilis aetas;
Inſtrue filiolos virtutibus, & doce honeſtas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illuc, quocunque volunt. res perniciosa eſt
Libertas pueris. tu ſi ſapis, admove frenos
Et cohibe: namque in vitium mortalia quaeque
Naturae inſtinctu, niſi ſint adjuta labore,
Sponte ruunt. nil perfectum natura ſine arte
Ferre ſolet: quoniam non vult Deus ipſe veterno
Nos torpere gravi, ſed curis atque labore
Excitat, & ſegnes tanquam calcaribus urget.
Eſt locus aetherei praerupto in vertice montis;
Deliciis plenus, quo non felicior alter
Creditur eſſe uſquam, cui cedunt Theſſala Tempe;
Elyſiique lares, & fortunata vireta:
Hic habitat vicina polo, conterminaque aſtris,

In-

Innumeriſque bonis fruitur ſanctiſſima Virtus.
Sed ſalebroſa via eſt, anguſta, atque ardua, denſis
Sentibus hinc atque hinc horrens; quo tendere viles
Ignavique animi, & terrena ſece gravati
Haud poſſunt: ſurſumque vehit mens ignea paucos,
Quos Deus ad coeli ſedes elegit habendas.
Difficiles aditus virtus habet. at vitiorum
Prona via eſt: illic ultro deſcendimus omnes.
Quocirca, quicunque bonam nullaque pigendam
Parte cupit prolem, multum inſtituendo laboret.
Non etenim fieri egregium ac memorabile quicquam
Abſque labore poteſt. vis eſt immenſa laboris
Aſſidui, longusque labor dura omnia vincit.
Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
Filioli veſtri cum pravis converſentur.
Conſuetudo poteſt quoſcunque inducere mores;
Corrumpunt etiam ſanctos commercia prava:
Vitent praecipuè juvenes: nam prona juventus
In quodcunque malum eſt:ſemperque obſcoena loquuntur
Inter ſe juvenes, & ſemper turpia verſant.
Luxuriae tota eſt haec aetas dedita: quare,
Ne juvenum celebrent coetus, omnino caveto.
Tu, cuicunque bonam mens eſt educere prolem:
Corripe nunc verbis duris, nunc utere virga,
Si ſit opus; monſtraque viam, qua incedere oportet:

Nec faveas illis, patriumque iratus amorem
Diſſimula ſemper: nil perniciosius eſt quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina ſumunt:
Tunc nil non audent quum tu quaecunque loquuntur
Vera putas, aſinusque bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, veſano captus amore.
Damnoſus favor eſt pueris: ſoloque timore,
Non ratione ſcelus fugiunt: peccantque libenter
Ac promptè, ſi non duris cohibentur habenis.
Ut ſaepe in vitium nullo impellente labaſcunt,
Sic raro à vitiis nullo revocante recedunt.
Quales quisque ſibi natos eduxit habebit.
Ultra haec nitendum, ut vivamus corpore ſano:
Quippe valetudo eſt cenſu praeſtantior omni.
Robuſtus foſſor rege eſt felicior aegro.
Scire igitur cauſas debes prius, unde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus.
Perceptis etenim cauſis, vitare malignos
Effectus poteris melius: cauſisque remotis
Effectus pereunt, quicunque ſequuntur ab illis.
Ergo morborum quorundam cauſa & origo
Natura eſt, quoties ſub iniquo ſidere quisquam
Naſcitur; atque in ſe coeli tormenta recepit;
Vel quum corrupto de ſemine gignitur. ipſi
Sunt cauſa aegrorum natorum ſaepe parentes,

Quum malè diſpoſiti coëunt, nec ſanguine puro.
Sunt aliae plures cauſae, requiesque, laborque,
Et calor, & frigus, ſomnus, cibus, ac Venus: horum
Singula debilitant vires, atque artubus obſunt,
Utimur his quoties nimium, nimiumve caremus.
Utrumque extremum damno eſt: uſus mediocris
Non nocet, imo etiam prodeſt, vitamque tuetur.
Immodici affectus animi quoque gignere morbos
Conſuerunt, nimiusque timor, moerorque dolorque,
Laetitia interdum nimia officit, interimitque,
Si ſit habenda fides ſcripturis hiſtoricorum.
Noxius eſt aër: eſt noxius humor aquai
Corporibus, quando vitium contraxit uterque.
Hinc peſtes ſubeunt, hinc viſcera diſcruciantur,
Communisque lues dat plurima corpora morti.
Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et rixae, & caſus, & mille pericula vitae.
Hos igitur fontes, haec fundamenta malorum,
Si ſanus vis eſſe, omni ratione caveto.
Si tamen aegrotas, quoniam aegrotare neceſſe eſt
Nonnunquam, quid ages? non tu medicamina differ,
Sed cito curam adhibe, tenuis dum morbus adhuc non
Aſſumpſit vires, nec ineſt penetralibus hoſtis.
Ignis ab exigua naſcens extinguitur unda:
Sed poſtquam crevit, volitantque ad ſidera flammae,

Vix putei, fontes, fluvii ſuccurrere poſſunt.
Ergo feſtina morbi cognoſcere cauſam;
Utque illi facilè occurras, contraria ſume.
Oppoſita oppoſitis curantur: frigora ſi te
Laeſerunt, calida opponas: ſi cura, laborque,
Sive cibus nimius nocuit, contraria ſemper
Exerce, haec ſeſe expellunt perimuntque viciſſim.
Conſule item, ſi opus eſt, medicum, vel clinicus ille,
Vel ſit chirurgus: chirurgi certior eſt ars:
Nam quid agat certum eſt, & aperta luce videtur.
Clinicus ipſe autem, qui nunc phyſicus quoque fertur,
Dum lotium infelix ſpectans, inde omnia captat,
Dum tentat pulſum venae, dum ſtercora verſat,
Fallitur & fallit. ſed non diſcriminis aequa
Conditio: ille miſer moritur, cauſamque canendi
Linigeris raſis praebet, calvisque cucullis:
Hic alius contrà ſceleris mercede recepta,
Cauſatur ſuperos, ac fatis imputat ipſis
Si quis obit, laetusque implet multo aere crumenam.
Heu mihi, penè omnes caſu, non arte medentur:
Quippe aliquam quicunque artem benè novit, agendo
Aut nunquam, aut ſaltem raro peccabit: at iſti,
De quibus eſt ſermo, de centum vix erit unus
Quem ſanare queant, quem non fortaſſe trucident.
Unde iſtud? niſi quòd pars horum maxima neſcit

Quid

Quid faciat, quid ſit prorſus medicina: ſed ipſi
Dum tantum incumbunt ſophiae, & dialectica diſcunt
Vincla, quibus valeant indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicae & primordia libant.
Sic labyrintheis ambagibus ad ſua tecta
Inſtructi redeunt, atque enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedunt, hinc publica praemia poſcunt:
Id ſatis eſſe putant (nec decipiuntur) ad hoc, ut
Carnifices hominum ſub honeſto nomine fiant.
O miſerae leges, quae talia crimina fertis!
O caeci reges, qui rem non cernitis iſtam!
Vos, quibus imperium eſt, qui mundi frena tenetis,
Ne tantum tolerate nefas; hanc tollite peſtem;
Conſulite humano generi. quot nocte dieque
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfectè artem diſcant, vel non medeantur.
Nam ſi aliae peccant artes, tolerabile certè eſt:
Haec verò, niſi ſit perfecta, eſt plena pericli,
Et ſaevit, tanquam occulta atque domeſtica peſtis.
Non multum eſt igitur tutum his committere ſeſe
Quorum doctrina eſt, pretioſa in veſte videri,
Gemmatoque auro digitos ornare cynaedos.
Aſt hoc quod dicam, ut valeas, ſervare memento:
Sit victus tibi cura tui: ne noxia ſumas,
Neve nimis comedas: ſolet hoc mortalibus eſſe

Maxima pernicies: hinc plurimus ingemit aeger.
Praeſertim hoc caveas, tanquam letale venenum,
Ne novus in ſtomachum cibus intret, ſi bene nondum
Conſumptus fuerit prior, & digeſtus ad unguem.
Nec non quaque die juſto exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus: nam cauſa caloris
Eſt motus, ſtomachumque juvat, roburque reducit,
Humoresque ſupervacuos, putresque reſolvit.
Noli etiam juſta vitam fraudare quiete:
Corporis inſtaurat ſomnus vires animique.
At vigilando nimis corpus corrumpitur & mens.
Praeterea procul eſt maeror pellendus, & omnem
Triſtitiam de corde fuga: nam macerat artus,
Deformatque ipſum corpus, canosque capillos
Ante diem reddit. contrà praecordia laeta
Aetatem efficiunt viridem, robuſtaque membra.
Caetera tu videas quae paulo diximus antè.
Poſtremo eſt aliud quiddam pretioſius, atque
Nobilius, per quod felices efficiuntur
Mortales, ſimilesque Deûm, coeloque fruuntur
In terris poſiti, quamvis ea gratia paucis
Tradita ſit, pauci tanto dignentur honore.
Si quaeris quid ſit, dicam. ſapientia nempe eſt.
Nempe bonum quodcunque aliud ſapientia vincit.

Hoc

Hoc homini nequeunt Divi dare munere majus.
Huic cedit quicquid rubra reperitur arena:
Huic cedit quicquid Tagus, & Pactolus, & Hermus
Aurifero gignunt (ſi verum dicitur) alveo.
Huic par eſſe poteſt nullius gloria regni.
Haec eſt ſemideum genitrix, & maxima virtus.
Felix, ô verè felix, verèque beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donavit munere tanto!
Sed fortaſſe aliquis quaerit, ſapientia quid ſit.
Nil aliud certè eſt, niſi prima ſcientia, per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere preſſa,
Libera terrenis affectibus, atria coeli
Scandit, & aetherea cum Diis verſatur in aula,
Omnia deſpiciens prorſus mortalia, tanquam
Frivola, & aſſiduè tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, ſublimia ſemper
Cogitat, & verè quae ſint bona, quae mala novit,
Ac verum à falſo rectè diſtinguit, & illa
(Quae caeci & miſeri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, tumidosque triumphos,
Pro quibus usque adeò noctesque diesque laborant)
Pro nihilo pendens, curas miſeratur inanes,
Oſtendens rectè vivendi iter ac moriendi.
Praefulget ſapiens aliis, ceu ſideribus ſol,

Digitized by Google

Fortunae imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat ſub pedibus conſtanti pectore caſus.
Quinetiam nullo mortis terrore movetur,
Nec timet infernas poenas ſibi conſcius: imò
Laetus obit, ridens pavidi phantaſmata vulgi,
Non dubitans miſerum hoc plenumque laboribus aevum
Linquere, & aeternam moriendo acquirere pacem.
Demum uno minor eſt ſapiens Jove. quattuor autem
Ipſi conveniunt: quoniam benè conſulit, atque
Judicat, errore amoto, rectèque gubernat,
Et contemplari divina humanaque ad ipſum
Pertinet. extremum hoc quod dixi maxima res eſt,
Ultra quam nihil eſt melius quod poſſit haberi.
Nemo tamen ſapiens fiet prius, expulerit quàm
A ſeſe omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat foedum ſapientia pectus,
Impurasque odit, cùm ſit puriſſima, mentes.
Nemo etiam fiet ſapiens, niſi ſit prius idem
Prudens, multarumque peritus doctrinarum.
Hos ſcito eſſe gradus, per quos ſapientia habetur:
De qua plura quidem loquerer: ſed claudere oportet
Jam librum. ſat cauda meo prolixa Leoni eſt.
Quapropter nunc Muſa tace, & requieſce parumper.

Digitized by Google

SYNOPSIS LIBRI VI.

Ex conſideratione vanitatum humanarum perterrito Poëtae obviam fit Calliope, ſub cujus perſona oſtenditur, quam impoſſible ſit temerè ingenio confidenti vera bona dignoſcere, inter quorum numerum nobilitas aequè minus ac divitiae & voluptas referri poteſt. Quare in hoc libro de nobilitate jam ſermonem inſtituit; quam materiam fuſè ac peremptoriè proſequitur, oſtendens non ſtemmata & famam, neque ipſos adeo honores, ſed virtutem & doctrinam homines nobilitare. Poſtremò perpenſis vitae humanae infinitis miſeriis, mortem non extimeſcendam, verùm enimvero ad eam, tanquam aſylum, properandum eſſe potius concludit.

VIRGO.

Credo aliquos tetricae mentis, naſique ſeveri,
(Qui ſolos ſe ſcire putent & noſcere verum,
Atque ſibi ſolis Divum bonitate tributum
Omnia judicio perplexa expendere recto)
Dicturos, nunquam me deguſtaſſe beatos
Aoniae fontes, & ſacras Phocidos undas,
Nec prorſus lauro dignum titulove poëtae,
Quòd non inflatas nugas, mirandaque monſtra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.
Nam ſolas tribuunt fabellas vatibus; ac ſi
Vera loqui foedumque foret, vetitumque poëtis.
Horum ego judicium falſum & damnabile duco:
Nilque mihi melius, nil dulcius eſſe videtur,
Quàm verum amplecti: vetulis pueriſque relinquo
Has nugas. alii eructent fera bella Gigantum,

Har-

Harpyiasque truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Sirenum carmine nautas:
Adde his monſtriferam Circen, triplicemque Chimaeram,
Stelliferumque humero coelum qui fulcit Atlanta,
Mutatum ſaxo, & fulcantem Perſea nubes,
Tantalon & Tityon, miſerique Promethea furti,
Belidas, & quicquid delirans Graecia noſtros
Tempore jam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi ſit tanti potaſſe Aganippidas undas,
Bellerophontaei quas protulit ungula monſtri:
Nec mihi ſit tanti Phoebeae gloria lauri,
Atque corymbiferis hederis ornare capillos,
Ut ſic delirem. pudet ah, pudet eſſe poëtam,
Si nugis opus eſt puerilibus inſervire,
Et jucunda ſequi ſpreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) eſt multis facundia, paucis
Conſilium: multi ſublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Graeco ſermone diſerti,
Et cum multa ſciant, ſapiunt tamen aut modicè, aut nil.
Verba nitent phaleris: at nullas verba medullas
Intus habent: ſola exterius ſpectatur imago,
Et pictura levis. verùm quis ſuccus in illa eſt?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit
Quid didicit tandem? quid ſcit niſi ſomnia, nugas,
Quae nihil ad vitam faciunt, nihil utile ponunt,

Quae

Quae ſcire & neſcire, pari diſcrimine refert?
Ergo, ſeu vulgus me judicet eſſe poëtam,
Seu neget, haud ideo mendacia vana ſequemur,
Sed verum: quoniam verum eſt perfectio mentis.
Quod quicunque magis novit, magis eſt ſimilis Diis,
Atque magis felix: licet hunc inſcitia vulgi
Non merito extollat plauſu, meritoque favore
Excipiat, licet huic non grandia nomina donet.
Quare jam Muſae adſunto, Criticique valento.
Ecce viam ingredior, qua plurima taxus utrinque,
Atque cupreſſus iter funeſta protegit umbra.
Jam video triſtes campos, pallentia regna
Perſephones, quos obſcuris perlabitur undis
Lethaeusque ambit torrens. latè arva papaver
Lurida ſomniferum veſtit, ripasque ſilentes.
Quò me Calliope ducis? quae monſtra videre,
Quas voces audire jubes? bubonibus omnis
Circùm ſilva tonat, moeſtos dat noctua cantus;
Non deſunt ululis miſerae ſtrigibusque querelae.
Quò me Muſa rapis? lacrymoſo en murmure colles
Et valles reſonant, reſpondet planctibus Echo.
Quis dolor hic tantus? quae tanti eſt cauſa doloris?
Heu! quae gens illa eſt, ater quam veſtit amictus,
Syrmata pulla trahens? quae ſic velamine nigro
Flens adoperta caput clamoribus aethera complet?

Heu

Heu mihi, quas caedes, quam multa cadavera cerno
Paſſim ſtrata ſolo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc latè ſtragem? quot corpora Regum,
Pontificumque jacent? agnoſco inſignia. nunquid
Mors eſt illa procul, quae, viſu & falce cruenta
Horribilis, furibunda venit? praecedere mille
Agmina morborum, pariterque pericula mille
Aſpicio. ô nimium ſaevis armata miniſtris!
Neſcio quid magno veniens clamore profatur:
Audio quid dicat, referamque audita libenter.
Mors ego ſum, quae foeni inſtar viventia quaeque
In terris hac falce meto: mihi Juppiter orbis
Jura dedit, juſſitque ſimul me parcere nulli,
Sed magnos humileſque pari proſternere lege:
Unde manus viresque meas evadere nemo,
Et nemo vitare poteſt. ego grandia Regum
Colla premo, ſternoque animos faſtusque ſuperbos
Pontificum: nobis nulla eſt non debita cervix.
Sive quis arctoas fugiens penetraverit oras,
Ripheasque ultra rupes conceſſerit, iram
Sentiet hic noſtram, noſtros hic ſentiet ictus:
Sive quis ad manes imos deſcenderit, auſtri
Qua plaga preſſa jacet, qua ſunt incognita nobis
Sidera, me inveniet tamen, inventaque peribit.
Falx haec occaſum, falx haec populatur & ortum.

Non

Non ego divitias vereor, nec ſtemmata priſcis
Credita imaginibus. ſolio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara miſit
Praecipites? Priamum memini, quum caeſus ad aras
Victima noſtra fuit. Macedum dux ille ſuperbus,
Qui tot regna ſuis pugnando everterat armis,
Par animo cujus totus non extitit orbis,
In Babylone cadit telo confoſſus ab iſto.
Quid memorem heroas Latios, Martisque nepotes,
Terrarum dominos, quorum clariſſima virtus
Imperium Oceano, famam conjunxerat aſtris?
Nonne omnes potui caeſos demittere ad orcum?
Privavique manus ſceptris, diademate crines,
Os verbis, & luce oculos, membra omnia motu,
Corporaque obſcura clauſi exanimata ſepulchro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: denique quisquis
Europamque, Aſiamque colit, Libycosque calores,
Nullum ego diſcrimen facio generisque locique,
Tempora nec ſervo, nec mores curo, nec annos:
Improbus, atque probus, ſapiens, ſtultusque peribit;
Infantes, juvenes, longaque aetate gravatos,
Formoſos, turpes aequa ratione trucido.
Hunc quoque quem video procul hinc mea regna petentem,
Quum ſua fata finent, mittam pallentibus umbris.
Edidit haec Stygio Diva implacabilis ore.

Tunc me concuſſit timor ingens, membraque ſanguis
Undique dilapſus venis extrema reliquit,
Inque imum pectus coiit ſuccurrere cordi.
Praecipuè, quum tartareos Dea ſaeva miniſtros
Praeſentem in turbam, quae latos plurima circum
Errabat campos tantae ſecura ruinae,
Mitteret: irrumpunt illi, penduntque, tenentque,
Quisque ſuum: ſternuntur humi languentia paſſim
Corpora, multiplicique gemunt vexata dolore.
Mox ipſa adveniens nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum ſubtemina nondum
Finierat Lacheſis juſto illis debita fato,
Praeteriens caedi ſervabat Diva futurae.
Tunc ego ſic mecum, attonitus, totusque tremiſcens:
O curas, ô vota hominum, vanosque labores!
O ſpem fallacem, ô caecae ſolatia mentis!
O fluxum decus humanum, ô variabile tempus!
Quàm brevis, incerta, & multorum plena malorum,
Et quantis noſtra eſt obnoxia vita periclis!
Quae jucunda quidem facie, dulcisque videtur,
Sed quantum intus habet fellis, quantumque veneni!
Quid ſumus, ô miſeri, niſi pulvis motus ab aura,
Et fragili vitro ſimiles, umbraeque fugaci,
Atque roſis, quae mane nitent, mox veſpere languent?
Nunc vivi atque hilares, paulo poſt vermibus eſca:

Nunc

Nunc pulcri & validi, paulo poſt turpe cadaver.
Heu mihi quid prodeſt congeſta pecunia nobis,
Quid gemmae, argentum, atque aurum, pretioſaque veſtis?
Quid populos magnasque urbes ditione tenere,
Marmoreosque habitare lares, vultuque ſuperbo
Omnes deſpicere, atque parem ſe credere Divis;
Si mors cuncta rapit, ſi tanquam pulvis & umbra
Deficimus miſeri, ſi tam cito faſtus & omnis
Gloria noſtra perit, nullum reditura per aevum?
Haec ego cùm loquerer ſummiſſo murmure mecum;
Pallentem vultu aſpiciens, gelidumque timore,
Incertoque gradu titubantem Orpheïa mater,
Quid te (inquit) tanta obſeſſum formidine cerno?
Eſto audax: animi vilis timor argumentum eſt,
Nec decet ille viros: cedò, quae te cauſa timere
Mortem adeò cogit? tunc ſic ego: Diva, neceſſe eſt;
Naturae impulſu quippe hanc animalia quae non
Horreſcunt, fugiunt? haec vitam tollit, & omnes
Divitias ac delicias, corpusque reſolvit
In nihilum, remanetque nihil niſi pulvis & oſſa;
Quae pariter pulvis longo poſt tempore fiunt.
Denique cuncta bona haec adimit, ſummumque malorum eſt:
Ergo tam dirum & tam formidabile monſtrum
Quem non terrebit, niſi cui ſit ferrea fibra?
Tunc Jove nata, mihi ſubridens, ſic ait: Erras,

Nimirum veri ſpecie deceptus & umbra:
Non cuivis facile eſt ipſum cognoſcere verum:
Hic ille eſt ramus, medium quem maxima ſilva
Arboribus denſis cinctum, atque erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conſpicitur, niſi cui purae oſtendere columbae.
At mihi, quae fata ſum felici ſemine coeli,
Verum noſſe licet: verum tibi dicere poſſum,
Si me audire voles. ego tunc, Dea, nil magis opto;
Reſpondi. illa autem: Nos hinc divertere oportet
Pauliſper, ſequere: & ſecum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina ſolis
Cernere erat, radiis ferientibus ardua montis:
Jucundumque jubar tenebras disjecerat atras.
Sedimus ad fontem quendam, laurique ſub umbra;
Tunc mea Dux tandem pulcro ſic incipit ore:
Simia coelicolum, riſusque jocusque Deorum eſt
Tunc homo, quum temere ingenio confidit, & audet
Abdita naturae ſcrutari, arcanaque Divum,
Cùm re vera ejus craſſa imbecillaque ſit mens.
Si poſita ante pedes neſcit, quo jure videbit
Quae Deus & natura ſinu occuluere profundo?
Omnia ſe tamen arbitratur noſcere ad unguem,
Garrulus, infelix, caecus, temerarius, amens,
Uſque adeò ſibi palpatur, ſeſeque licetur.

Stul-

Stultitiae fons eſt & origo philautia veſtrae,
Caligoque ingens, quae vos cognoſcere verum
Poſſe vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quae nunc bona prima putas, fortaſſe negabis
Eſſe bona: & quae nunc credis mala maxima, forſan
Non mala ſunt, dices, pulſis à corde tenebris.
Ergo ſcias, mortale genus nihil eſſe, niſi utrem
Aeoliis plenum ventis, quem jugiter urget
Huc illuc lapidi inſiſtens Fortuna rotundo.
Cui, ſi quid ſaperet, vita mors gratior eſſet:
Cùm vivendo malis homines ſine fine premantur:
Exiguiſque bonis, ſed nec ſine felle, fruantur.
Quod verum credes, puto, ſi bona, ſi mala vitae
Mortalis referam, quanta brevitate licebit:
Collatiſque ipſis, tunc vita humana patebit
Quae ſit, & an tantùm mors debeat ipſa timeri.
Principio de divitiis, quas omnis ubique
Gens ſequitur, laudat, quaerit, miratur, & optat;
Dicere conſtitui, & quid ſint oſtendere nitar.
Tunc ego, Diva (inquam) ſi vis, huic parce labori:
Quandoquidem prius hoc olim referente Minerva
Edidici, nunc perge aliò, nec nota recenſe.
Deque voluptate ubertim quoque rettulit olim
Nobis Diva Arete, miſſusque à matre Timalphes:
Quare id tranſi etiam quaeſo, & quodcunque aliud vis

Expe-

Expedias. tunc Diva inquit, de nobilitate
Dicam igitur, quoniam bona prima haec inter habetur;
Quilibet hanc hodie ſibi vult, ſibi dicit ineſſe,
Plus licet inde abſit, quàm diſtet Iberus ab Indo;
Sed quid nobilitas, aut quanti eſt? vera fateri
Conabor: quanquam quid prodeſt vera fateri,
Credere ſi renuunt? fugiunt animalia quaedam,
Oderuntque diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi lumen cognoſcere veri
Nec poſſunt, nec amant: adeò natura, Deusque
Diſtinxit mortale genus, recteque videnti
Una hominum ſpecies animalia caetera monſtrat:
Uſque adeò mores varii mortalibus, & mens
Diſſimilis: multi tenebras umbrasque ſequuntur;
Nec verum ſpectare queunt, ſolemque nitentem,
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aſpiciunt, quibus eſt animus divinior. ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inſcius, aut eſt
Copia nummorum, & collectio divitiarum;
Aut ſanguis, quoties generoſo è ſtemmate quisquam
Natus avos, atavosque ſuos, gentiliaque arma
Jactat, & eximios laudat virtute parentes.
Judicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Ut plerumque ſolet: communis opinio multis,
Paucorum ratio eſt. ſi nobilis ille putari

Debet

Debet quicunque eſt dives, ſic nobilis eſſe
Credo poteſt lanius, tonſor, piſcator, equiſo,
Paſtorque & piſtor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quivis de plebe lutoſa.
Namque ex his multi rebus nummisque potentes
Et ſunt, & poſſunt fieri. fortuna frequenter
Extollit miſeros: eadem detrudit ad imum
Saepe illos, quos antè rotae commiſerat altae.
Nobilis ergo fuit tantùm, quum moenia victor
Aeneadum intravit Marius, plaudente ſenatu
Ac populo, inſignis lauro niveisque quadrigis:
Sed poſtquam ejectus Syllanis viribus exul
Minturnis latuit, latuit quoque carcere foedo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Pro ſuperum leges, & non benè nota poteſtas!)
Quaerebat, panem duris foſſoribus aptum,
Non erat infelix tunc nobilis: abſtiterat tunc
Nobilitas fugiens longè: mox ipſa revertit,
Quum Marius rediit, mutato ſidere, Romam.
Nimirum ſtulta haec ſententia, ſi ſit ab auro
Nobilitas. certè de terra naſcitur aurum,
De fraude, & furto, de foenore: naſcitur ergo
De fraude, & furto, de foenore nobilitas. ô
Judicium vulgi inſanum! ô ſine pectore turba!
Nobilitare hominem non ulla pecunia, nullae

Divitiae poſſunt: pretio nam dignior omni eſt
Nobilitas: haec non emitur, nec venditur auro.
At genus ille ſuum jactat, laudesque ſuorum
Inculcat, cùm ſit turpiſſimus: atque recenſet
Geſta patris, monumenta atavi, patruique tropaea:
Et quanquam innumeris demens, ignavus, abundet
Criminibus, virtutis inops, tamen eſſe putatur
Nobilis, eſt alto quoniam de ſanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudemque tuorum
Eſſe tuam cenſes, cùm tu ſis dedecus illis,
Degener, infamis? mentito nomine cycnum
Graculus appellat ſeſe: cornicula plumas
Pavonis furata cupit pavo ipſa videri:
Sed natura vetat, quae nobilitatis origo eſt.
Hinc animi viles, hinc & coeleſtia corda
Proveniunt: haec largitur ſua ſemina cunctis.
Nempe animum propter, non propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes: nam corpora multa
Servorum pulcra, & magna, & robuſta videntur.
Nobilitas quidam eſt animi proprius decor, atque
Vis quaedam nativa, cupit qua grandia ſemper,
Vilia contemnit, qua ſurſum tendere ut ignis
Nititur, & ſummas penetrat velut ardea nubes,
Infima deſpiciens. hanc vim qui munere coeli
Accipit, ille bonus fiet, patiensque laborum,

Con-

Conſilioque potens, curis vigilantibus, ut quid
Dignum laude gerat, ut ſit laudabilis ipſe.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat, quorum fama inclita longo
Tempore poſt cineres populorum in pectore vivit.
Attamen (ô mores, ô mira inſania!) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis? ô nebulonum
Turba audax! ô vile pecus! te nomina clara
Delectant, tibi fama placet, tibi gloria: cur non
Et labor & virtus etiam placet, ut meritò ſis
Nobilis? an mavis ſapiens juſtusque vocari
Nomine mentito, quàm vero? cur tibi nummus
Falſus, cur panis falſus, cur caetera falſa
Non ſunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas? ô larva, ô ſimia, diſce,
Diſce prius frenare animum, compeſcere caecos
Affectus, ratione uti, vitare nefanda,
Juſta ſequi: te noſce prius, durosque labores
Amplecti ne te pigeat, vilemque fugare
Deſidiam, ut poſſis culmen virtutis adire.
Tunc jure ac merito dicêris nobilis: haec eſt,
Haec eſt nobilitas vera: haec ſunt illa Deorum
Munera, ab indoctis non intellecta. per iſtam
Inceſſere viam Phrygia de gente Quirites.
Hac duce Romanum imperium ſe ſuſtulit aſtris,

Hac abeunte iterum in praeceps deſcendit ab aſtris.
Nam ſimul ac ſegnes conſurrexere nepotes,
Jam parto imperio, jam proſperioribus annis,
Delicias ludosque leves luxumque ſecuti
Degenerare ſuis coepere à patribus, unde
Nobilitas tales homines exoſa receſſit
Protinus ad ſuperos, donec, creſcente nepotum
Luxuria & vitio, deleta ſuperbia Romae eſt.
Non igitur genus eſt, non ſanguis, non ſtatuarum
Mutarum ſeries, non auri copia, quae te
Nobilitet: Virtus, virtus; hac nobilis Hector,
Alcidesque fuit, fuit hac quoque nobilis ille,
Ilias aeternum cui praebuit inclita nomen:
Hac proceres alii, quorum tot fama per annos
Durat adhuc. quid te jactas natalibus ortum
Egregiis? te praecipui genuere parentes:
Quid tum, ſi nihil es? ſi turpis turpiter omnem
Inceſtas maculasque domum? tibi dedecus eſt hoc,
Non honor: ac, veluti ſtolidum ſi gignat aſellum
Magnanimus fortisque leo, ſi ſimia barro
Naſcatur, monſtrum es, claraeque injuria genti.
Non ſic nobilitas per teſtamenta relinqui,
Aut virtus potis eſt, velut aedes, rura, ſupellex.
Hanc natura tuis tribuit majoribus, at non
Omnibus. antiqua repetas ab origine gentem,

Invenies

Invenies fortaſſe tuo de ſanguine multos
Cerdones aut agricolas, unumque videbis
Ex humili natum fortuna nobilitatis
Principium feciſſe aliis: quae tempore crevit
Paulatim, ſed poſt quoque tempore victa ſeneſcet.
Omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeji de ſtirpe, aut Caeſaris eſſe
Noſcitur? aut ejus, domitis cognomen ab Afris
Cui virtus invicta dedit? quis credere tantam
Progeniem periiſſe poteſt? domus alta deorſum
Saepe cadit, penitusque ruit: ſurſumque levatur
Saepe humilis: nulla eſt hominum fortuna perennis.
Sic coelum variare ſolet mortalia quaeque.
At dices, quale eſt ſemen, talis quoque fructus
Inde venire ſolet; ſi ſum de ſemine claro,
Clarus ero. Non ſic: proceri ſaepe parentes
Exiguum genuere hominem, turpemque decori,
Robuſti infirmum, ſapientes inſipientem:
Nec mens, ut corpus, patrio de ſemine manat.
Non patris eſt animum pueris praebere, ſed ipſum
Largiri natura ſolet. Quid nobile ſemen
Egregiumque feret, faveat niſi debita coeli
Temperies? verum eſt, vulgò quod dicitur, annus
Producit ſegetes, non cultus; ſemina quamvis
Optima, ſi terrae fuerint mandata ſiniſtris

Sideribus, parient lolium, vel jacta peribunt.
Ergo ſufficiens non eſt pater ipſe creandis
Nobilibus natis, adſit niſi gratia coeli.
Hinc eſt quòd multos humili de plebe videmus
Illuſtres naſci, qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis ſe poſtmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille? quis ille
Tam ſapiens ſanctusque Cato? quis Horatius? omnes
De medio plebis geniti. quis doctus Homerus,
Cujus nec patriam certam, certosque parentes
Scimus adhuc? dic quaeſo patrem Demoſthenis, atque
Euripidis matrem: dic Socratis, illius inquam
Socratis, in cujus gremio Plato maximus hauſit
Divinos latices, qui ſolus Apolline teſte
Eſt viſus ſapere: hunc genuit qui marmora fodit.
Naſcentes pueros mater capiebat ab alvo.
Nonnullos etiam Reges de plebe creatos
Novimus. haud rarus quoque Conſul & Induperator
De populi faece ad ſummum pervenit honorem.
Quid quòd equi, pariterque canes, ac caetera bruta
Degenerare ſuo perſaepe videntur ab ortu?
Nempe diu res nulla manet, nempe omnia ſemper
Deteriora ſolent fieri, in pejusque referri,
Naturae imperio, & fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio foetu inſtaurata renaſci.

Hoc

Hoc variare decus mundi eſt: haec gloria ſummi
Artificis facere ex minimis ingentia, nec non
Ex ſummis minima, & rerum mutare tenorem
Jugiter ac faciem, ſapienter cuncta novando.
Non tamen inficior, claros habuiſſe parentes
Eſſe bonum, & claro naſci de ſanguine: namque
Hoc verè pulcrum atque bonum eſt, proſuntque parentes
Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiuntque
Saepe ſui ſimiles natos, niſi fata repugnent,
Et natura potens nimium: quam vincere ſi quis
Nititur, ille etiam congeſtis montibus altum
Aethera conſcendet, pulſo Jove: qualiter olim
Fama, Gigantaeos quum ſenſit Phlaegra tumultus,
Enceladum memorat ſummi juga maxima Olympi
Impoſuiſſe Oſſae, premeret cùm Pelion Oſſa:
Sed tamen hoc non eſſe ſatis concludimus. ergo
Quamvis à populo dicaris nobilis omni,
Sisque licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregiis veſcare cibis, ac veſte ſuperbus
Conſpicua incedas, referas gentemque domumque,
Nobilis haud ideo es, ſed fortunatus, & utri
Aurato ſimilis, ſimilisque ex marmore ſigno.
Quis tamen hoc curat? ſatis eſt de nobilitate
Ac virtute ipſum nomen: maluntque videri,
Quàm ſic eſſe homines. pro Dii! nunc nomina tantùm

Magni-

Magnifica, & claros titulos ſibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, ſequitur, rapit; ut merito jam
Et ſe aſinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult ſapiens, generoſus, juſtus haberi,
Et probus & doctus, contentus cortice ſolo
Atque umbris rerum, ut tali velamine mores
Occulat infandos? lis eſt de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, ſic nobilis eſto,
Ut Romae Paſquillus homo eſt: ut ſaepe vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor.
Eſto tamen quòd ſis & nomine nobilis, & re:
Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
Nunquid parva tibi haec, & non cupienda videntur
Praemia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Naſcitur, ex virtute autem laus ſurgit honorque.
Non volo, nec fas eſt virtutem carpere: ſed ſi
Interius videas meliori lumine verum,
Cognoſces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miſeros homines; quàm reddat amaram
(Stoicus id quamvis nolit concedere) vitam.
Moralem primùm videamus: difficilis pars
Nimirum haec; quam ſi quaerit quis ritè tenere,
Heu quantos opus eſt ſubeat toleretque labores!
Naturae bellum indicat, confligat oportet;
Quandoquidem mortale genus natura creavit

In-

Infirmum, pronumque malo, adverſabile recto:
Pro ſuperi! in vitium facili decurrere lapſu
Quisque ſolet; cur haec homini mala ſemina quondam
Indita ſunt? nunquid fuit haec tua culpa, Prometheu?
An malus hos daemon humana in pectora morbos
Intulit (ut fama eſt,) ſceleriſque injecit amorem?
Heu quàm difficilis, ſalebroſa, & plena laboris
Semita, quae ad mores ducit, vitamque Deorum!
Quis bonus eſt? non ſponte ullus. quis non malus? ille
Qui, legis regisve metu, peccare recuſat;
Vel qui fortè nequit, quod vult, committere crimen;
Nimirum haud facile eſt naturae obſiſtere, ſeque
Vincere, & inſanos compeſcere pectoris aeſtus.
Quapropter pugna aſſidua, jugique labore
Eſt opus à puero, ut vitiis ponantur habenae.
Aſſuetudo etenim naturae frangere vires
Saepe ſolet, ſi ſit multos firmata per annos.
Ergo militia eſt hominum vita. hoſtibus omnis
Plenus ager, multi latitant ubicunque latrones.
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam cùm fortuna eſt proſpera cuiquam,
Actutum ſubit, & ſtimulat veſana libido:
Tum ſua caſtra movet ventoſa ſuperbia, tunc &
Deſidia atque gula, & petulans audacia ſurgit.
Contrà illum dolor atque metus, dirumque venenum

Occupat invidiae atque irae, quum forte ſiniſtra
Vivit, & indignam quaerit propellere quovis
Pauperiem pacto, tunc fraudibus atque rapinis
Et furtis ſtudet, ut ſua damna rependere poſſit.
Eheu! mortales inter Scyllam atque Charybdim
Jactantur miſeri, & vitiis laeduntur utrinque;
Dumque mala haec vitare volunt, labuntur in illa.
Si cupiunt fortes fieri, diſcrimina oportet
Multa pati, & multos coguntur ferre labores.
Si virtutem illam, quae humanos temperat actus,
Affectant, opus eſt expellere gaudia triſti
Conſilio, gratamque parum deducere vitam.
Si juſtus vult eſſe aliquis, non utile quaerat.
Juſtitia eſt multis laudata, domeſtica paucis.
Quòd ſi fortè placet cuiquam prudentia, ſemper
Ut caveat, nulli credat, fidatque neceſſe eſt:
Quandoquidem ſunt cuncta dolis & plena periclis.
Denique qui bonus eſt, & mitis, ſaepius ille
Laeditur: ille minus tutus, plus inſidiarum
Suſtinet. hic ſiquidem mundus domus ampla malorum,
Ac ſcelerum patria eſt. probitas hic exulat. Unde
Imbelles lepores, damae mites, capreaeque
Idque genus ſine felle animalia quaeque petuntur
Saepius, & pereunt: rarus venator ad urſos
Accedit, tutos conſervat ſilva leones.

I nunc;

I nunc, & mitis, ſimplex, innoxius eſto,
Ut citius fias avidorum praeda luporum.
Heu! mundus totus quaedam eſt nativa tyrannis;
Debilibus robuſta nocent, & grandia parvis.
Ales fulminiger timidos infeſtat olores,
Accipiter laniat turdos, molleſque columbas:
Verſicolor coluber ranas miſeraſque lacertas
Devorat: in ſilvis fera fortior ore minorem
Dilacerat: tua monſtra tenes quoque, maxime Nereu,
Quae rapido infirmos abſumunt gutture piſces.
Non mare, non tellus, non aër tutus: ubique
Hoſtis adeſt, prodeſtque parum non eſſe nocentem;
Ergo vide, quàm ſit pars haec virtutis amanda,
Quae facit eſſe bonos: nam tanto parta labore
Hoſtibus in mediis tandem vos reddit inermes.
At dices, probitas defendi legibus, atque
Principibus ſolet: ô utinam fieret! ſed ubique
Vincuntur nummis leges, magnoque favore:
Placantur donis Reges, & voce precantum:
Damnant jura illos quibus aut exhauſta crumena;
Aut nullus favor eſt: alii, quocunque premantur
Judicio, inſontes abeunt, ut parvula muſca
In tenui tela, quàm pendens texit arachne,
Volvitur ac remanet: ſi grandior horridiorque
Impulerit, frangit caſſes & tuta recedit:

Sic

Sic leges (veluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille ſophus) miſeros nectuntque tenentque;
Transmittunt laxis foribus renuuntque potentes.
Altera virtutis pars, quae ſtudioſa requirit
Naturae cauſas & vix penetrabile verum,
Quàm ſit difficilis, quàm magni plena laboris,
Experti norunt. primo coguntur ab aevo
Sub praeceptoris ferula, formidine multa,
Verberibus caedi, & lacrimis dictata referre:
Incluſi tanquam in cavea cohibentur, ut ire
Non liceat quoquam, niſi permittente tyranno,
Quanquam ventris onus jubeat, veſicave turgens;
Et pueris cognata fames, & ludere gratum.
Tempora ſed calidae poſtquam acceſſere juventae,
Majori ſtudio eſt opus. hic Antenoris urbem,
Adriaci tentans rabioſam gurgitis iram,
Parthenopemve petit, Tyrrhena per aequora currens:
At Peruſina alius, Romanave moenia quaerit,
Ut procul à patria tellure incommoda multa,
Et mala multa ferat, Veneris, ſomnique cibique
Parcus, & aſſiduus ſtudio, libriſque legendis.
Haud aliter quiſquam fiet, niſi nomine, doctus:
Sunt etenim docti re pauci, nomine multi.
Gaudia nempe nocent, nocet illecebroſa voluptas
Apprimè his, cupiunt qui diſcere plurima, & altum

Doctrinae

Doctrinae culmen conſcendere. namque reflectunt
Ac removent animos à duro tramite, per quem
Itur ad auricomae ſacrâria celſa Minervae.
Nempe labore opus eſt longo aſſiduoque, volenti
Nobile per populos urbesque acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyſpepſia, multos,
Dum nimium nimiumque legunt, ophthalmia vexat,
Prae ſtudio ſtomachus crudeſcit, viſus hebeſcit,
Et pallor venit, & macies, & acerba ſenectus.
Nec mirum; quoniam ſcire & cognoſcere verum
Eſt praeter naturam hominis, propriumque Deorum.
Ac veluti infirmo radiantem lumine ſolem
Noctua ferre nequit; ſic mens humana deorſum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere, & audaci coelum penetrare volatu.
Quod proprium eſt ſuperum, mortales turpiter audent:
Deſipiuntque magis, quanto magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorſus ſpectat ad ipſos,
Ni fortè auxilium ac lumen deſcendit ab alto.
At Dii felices mundum, quis, quantus, & unde,
Atque ipſum mundi dominum, ſpeciesque animantum
Et rerum innumeras norunt, cauſasque latentes,
Semina, & occultas vires, quibus omnia conſtant.
Haec vita eſt, haec eſt ipſorum tota voluptas;
Non cibus, aut ſomnus, non morbus, cura, laborve.

Non lucri ſpes, non damni metus impedit illos,
Quin ſemper valeant optatum inquirere verum.
Ergo coelicolum ſapere eſt: prudentia tantùm
Convenit & confert mortalibus, ut ſibi poſſint
Conſulere, & vitare ſciant incommoda, nec non
Commoda congerere, & tranquillam ducere vitam.
Quid faciat, quid non, homini prudentia monſtrat.
Huic ſtudeat quicunque cupit bene vivere, & inter
Tot ſpinas rerum gradiens non laedere plantas.
Quis non eſſe putet ſtultum, qui rebus omiſſis
Utilibus propriiſque, aliena & inania quaerit?
Dumque ſuas neſcit vires, majoraque tentat,
Dum nimis alta petit, praeceps, velut Icarus, undis
Mergitur aequoreis. cupiens aequare bibendo
Rana bovem, rupta nunquam bibit amplius alvo;
Dum ſtudet inſanus Phaëton coeleſtia frena
Mortali tractare manu, nonne infima preſſit
Stagna Padi, currumque cadens vitamque reliquit?
Seſe metitur prudens & continet intra
Naturae fines, nec plus quàm debeat audet,
Excepto, ſi illum Deus impellitque juvatque.
Curent mortales quae ſunt mortalia: mittant,
Quae ſuperum: ne ſi contendant altius aequo
Scandere, praecipitent potius, moveantque cachinnum,
Ut ſi fortè velit ſumma de rupe volare

Bos gravis, aut aſinus citharam pulſare canoram.
Eſto autem quisquam doctrina praeditus omni,
Uſque adeò ut multos norit componere libros:
Quid quaeſo inde boni accipiet? tantumque laborem
Praemia quanta manent? dices: laus, gloria, fama;
Inque animis hominum diuturna in ſecula vivet.
Atqui ego, quid ſit honor, quid laus, quid fama, velim te
Clarius & melius perpendere: plurima namque
Apparent aliter quàm ſint, oculosque tuentum
Atque animos fallunt ſpecie, velamine & umbra.
Hinc bona, quae mala ſunt: & quae ſunt turpia, pulcra
Cenſentur: ſcatet hinc fons omnis ſtultitiai.
Saepe ſub argento latet aes, ferrumque ſub auro,
Et ſub ſincero clauduntur cortice putres
Caſtaneae, multosque lupos ſub pelle videbis
Agnorum. nonne aulaeis carioſa teguntur
Ligna, vel antiquus paries, rimisque pudendus?
Eſt acies mentis potior, quae perſpicit intus
Quicquid in abſtruſo eſt. quicunque hac utitur, ille
Verus erit rerum judex, & mira videbit.
Quaero igitur, quid fama juvat? quid gloria? quid laus
Oppreſſos ſomno, aut vivendi munere caſſos?
Nil plus quam ſurdum citharae, aut ſpectacula caecum.
At reſpondebis: viventes & vigilantes
His gaudent, nec non pro talibus omne periclum

Ultro adeunt, ultroque animas cum ſanguine fundunt.
Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar, agit, multosque trahit virtutis ad arcem;
Torpentes urgens ſtimulis compellit, ut armis
Grande aliquid faciant: vel, ſi non viribus audent,
Ingenio ſaltem exhibeant memorabile quicquam.
Ipſa tamen vitium eſt: unde ambitioſus haberi
Nemo velit: quicunque etenim ambitione tenetur,
Creditur eſſe levis, ventoſus, turpis: ut olim
Romulidae orabant, jacto poſt terga pudore,
Plebejos, quoties ſuffragia venabantur,
Cerdonumque animos precibus ſervilibus atque
Turpibus obſequiis captabant, muneribusque,
Ut propriis rebus curarent publica omiſſis,
Perque forum medium multis comitantibus irent,
Inflati ut vento folles, ac fronte ſuperba.
Propter ſe virtus petitur, non propter honorem,
Ipſa licet propriè ac verè mereatur honorem.
Quid? quod vulgus iners neſcit virtute moveri?
Hanc potius ridet: faveat fortuna neceſſe eſt,
Divitiaeque adſint; tunc laus, honor, & decus omne
Adveniet. virtus ſine cenſu languet ubique:
Quanquam nil refert, ſi gallo ſordet iaſpis,
Nec minus idcirco eſt pretioſa & nobilis: unde
Vir bonus, & verae compos virtutis, abundè

Contentus, vulgi laudes contemnit & odit:
Nec fumum quaerit, nec inani paſcitur aura.
Inſignis facies fucis non indiget, aurum
Quod per ſe pulcrum eſt nudum monſtratur. at ille
Qui non eſt, aliqua ſaltem cupit arte videri,
Perſonamque ſibi inducit velut hiſtrio. quare
Si rectè aſpicias, vita haec eſt fabula quaedam:
Scena autem mundus verſatilis: hiſtrio & actor
Quilibet eſt hominum. mortales nam propè cuncti
Sunt perſonati; & falſa ſub imagine vulgi
Praeſtringunt oculos: ita Diis riſumque jocumque
Stultitiis nugisque ſuis per ſecula praebent.
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, lausque
Somnia ſunt, prorſus nil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur. at eſto
Quod tantùm dignis tribuantur: dic mihi nunquid
Corporibus proſunt? certe nil. dic, animisne?
Tantundem: hos inflant potius, tumidosque levesque,
Nec non ſollicitos reddunt. ſe ſubdere multis,
Et ſervire ſolet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quisquis ſectatur honores.
Vita igitur talis miſera eſt, & plena tumultus,
Subjacet invidiae, & magnis quandoque periclis.
Virtutem veram qui poſſidet, ille quietus,
Ille ſatis felix: permittat caetera Divis.

Sufficiens honor eſt homini, quum dignus honore eſt:
Qui datur indigno non eſt honor, eſt onus, imò
Ludibrium, veluti in ſcena quum ludius eſt rex.
Jam mala, quae humanum patitur genus, adnumerabo.
Principiò poſtquam è latebris malè olentibus alvi
Eductus tandem eſt, materno ſanguine foedus
Vagit, & auſpicio lacrimarum naſcitur infans:
Ut puto, quam mala ſit vita haec, quam plena periclis,
Natura monſtrante videt. ſic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuens ſcopulos, freta, ventos,
Naufragium, occurſus piratarum, omnia demum
Terribilis quaecunque tenet diſcrimina pontus.
Vix natus jam vincla ſubit, tenerosque coërcet
Faſcia longa artus, praeſagia dira futuri
Servitii. quis enim liber? ſunt legibus omnes
Subjecti, nec non & regibus, & vitiis, &
Judiciis hominum. ſervit quoque quilibet ultro
Spe pretii faciendo aliquid, vel forte coactus.
Omne animal poſtquam natum eſt, ſubitò ambulat, & quò-
Cunque libet graditur: non ſic homo, tempore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente, ſed, inſtar
Vocalis ſtatuae, ſolis vagitibus omnem
Nocte dieque domum vexat, turbatque quietem.
Poſt ubi jam valido ſe poplite ſuſtinet, & jam

Ritè loqui didicit, tunc ſervire incipit, atque
Juſſa pati, ſentitque minas ictusque magiſtri;
Saepe patris matrisque manu, fratrisque frequenter
Pulſatur: facient quid vitricus atque noverca?
Fit juvenis, creſcunt vires: jam ſpernit habenas,
Occluditque aures monitis: furere incipit ardens
Luxuria atque ira, & temerarius omnia nullo
Conſilio aggreditur, dictis melioribus obſtat,
Deteriora fovens, non ulla pericula curat,
Dummodo id efficiat ſuadet quod caeca libido,
Rixatur, nec jura timet, cerebroſus & exlex.
Nempe agitur furiis juvenum pars maxima. pauci,
Quos frenat metus, aùt pudor, aut prudentia, recto
Tramite ſinceram ducunt ſine labe juventam.
Succedit gravior, melior, prudentior aetas,
Cumque ipſa curae adveniunt, durique labores:
Tunc homo mille modis, ſtudioque enititur omni
Rem facere, & nunquam ſibi multa negotia deſunt.
Nunc peregre it, nunc ille domi, nunc rure laborat,
Ut ſeſe, uxorem, natos, famuloſque gubernet,
Ac ſervet: ſolus pro cunctis ſollicitus, nec
Jucundis fruitur dapibus, nec nocte quieta.
Ambitio hunc etiam impellens ad publica mittit
Munia: dumque inhiat vano malè ſanus honori,
Invidiae atque odii patitur mala plurima. deinceps

Obrepit canis rugoſa ſenecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atque
Mentis: nam vires abeunt, ſpeciesque colorque:
Nec non deficiunt ſenſus: audire, videre
Langueſcunt, guſtusque minor fit: denique ſemper
Aut hoc, aut illo morbo vexantur, inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Suſtentata meant: animus quoque vulnera ſentit,
Deſipit, & longo torpet confectus ab aevo.
Ergo ſuis ſubjecta malis eſt quaelibet aetas.
Plurima ſunt etiam mala, quae communiter omnis
Aetas ferre ſolet: nunc frigus laedit acutum,
Hibernaeque nives, nec non furibundus ab arcto
Riphaeisque jugis Boreas, quum ſtiria pendet
Horrida culminibus, glacie cùm flumina torpent.
Nunc aeſtas nimiis inſana caloribus urit,
Quum tenet ardentem Nemees Hyperiona monſtrum,
Arvaque flaveſcunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluvias: nullus morientibus herbis
Humor adeſt, lamae ſiccae, ſiccaeque paludes
Torrentur, candet coeleſtibus ignibus aër,
Nunc ſitis atque fames, nunc & penuria rerum
Utilium cruciat. quis poſſit carmine morbos
Innumeros, quibus eſt obnoxia vita, referre?
Quot febres, quot languores, quot ubique dolores

A capite ad plantas? humanum corpus ut extra,
Sic intus patitur: per ſingula membra venenum
Infudit natura homini: caput, & manus, & pes,
Et latus, & ſtomachus graviter torquentur, & aures
Atque oculi, & fauces, renes: quid caetera dicam?
Quid cupio numerare grues quot Strymonis unda
Excipiat? vel quot Phrygius Maeander olores?
Mens etiam plerumque ſua de ſede recedit,
Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
Vel quum cerritus cacodaemona pectore quiſquam
Bajulat inſano, vel quum furit improbus Evan:
Quanquam & avaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
Non minus ac vinum humanos confundere ſenſus,
Atque animis tenebras ſoleant inducere: quare
(Dicere ſi verum volumus) pars maxima vivit
Ebria veſanis affectibus. inveniuntur
Heu pauci qui non titubent, qui lumine ſano
Aſpiciant quid agant, ac ſe ratione gubernent.
Hinc non inſcitè quidam numerum infinitum
Stultorum dixit. nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Graecia ſeptem
Inter ſtultorum tot millia connumerat, qui
Credantur vero ſapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixque profecto
Stultitia eſt, ſine qua mortalia cuncta perirent,

Nilque agerent homines in terris. hac duce fiunt
Bella, & quae bellis ſunt opportuna tot arma,
Tot clypei, tot ſigna ſuis diſtincta figuris.
Hac rurſus monſtrante, joci, thyaſique, chorique
Inventi, tot deliciae, tot ludicra, totque
Ornatus. nonne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia, ſaltem
Plurima facta hominum, veniunt ab origine tali.
Jam vero triſtes caſus, & triſtia fata,
Sunt quibus oppoſiti mortales, dicere ad unguem
Nemo quidem poſſet, quamvis facundus. in undis
Mergitur hic, avidisque miſer fit piſcibus eſca.
Ille cadit, praecepsque ruens perit, aut malè languet
Perfractis membris. alius nive, grandine, & imbri
Obruitur. multos inopino fulminis ictu
Interiiſſe liquet. quosdam delapſa ruina
Contrivit. nonne abſumunt incendia multos?
Nonne aliquos aut herba nocens, fungusve malignus
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus eliſit. quot bellua morſu
Exanimat, mulusve malus, vel non equus aequus,
Dum furit atque ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini perſaepe venire
Culpa hominum ſoleant? adeò ut fera nulla magis ſit

For-

Formidanda illi, quàm ſemine natus eodem.
Hinc tot praedones, tot fures, ſacrilegi tot,
Tot delatores, tot falſo in crimine teſtes,
Tot moechi, tot carnifices mortalia turbant
Otia; ceu laetos turbat lea viſa juvencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palam rapit, hic clam: ſunt & qui ſimulato
Nomine amicitiae, vel nomine relligionis
Imponant multis, quos credulitate fideque
Inſulſa faciles falli novere. ferè omnes
(Pro genus infandum) damnis gaudent alienis.
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus. verè hic ſunt tartara, ſunt hic
Cerberus, & furiae, & chaos, & ſtyx: denique quicquid
Horribile, & foedum nigri tenet aula tyranni.
Sola quies ſomni pacem mortalibus affert:
Dum vivunt, nihil hac (niſi tetra inſomnia turbent)
Dulcius eſſe poteſt: nam curas atque labores
Eximit, & blandis miſeros amplectitur alis.
Hanc homini tamen invidit natura quietem.
Juſſit enim ut dirus pulex, cimexque, culexque
Morſibus inficerent hujus tam dulcia pacis
Gaudia, nec deſint unquam mala nocte dieque.
Longè igitur melior mors eſt quàm mortis imago.
Nam quicunque fretum vitae gaudente carina

Tranavit ſemel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidasque procellas,
Leucotheamque, caput ſertis redimitus, adorat,
Atque Athamanteum donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit poenas. mors omnia ſolvit
Vincula. morte fugit metus omnis & omne periclum.
Utque dolor nullus, te nulla urgebat egeſtas,
Quum patrios nondum lumbos ingreſſus eras nil;
Sic poſtquam extrema fueris jam morte ſolutus,
Te nullus dolor, & te nulla urgebit egeſtas.
Quis damnoſa ſibi, quis pernicioſa fuiſſe
Tempora crediderit, quae tunc fluxere, fuit quum
Ipſe nihil, nondum materna conditus alvo?
Quis queritur nocuiſſe ſibi menſesve diesve,
Quos nunquam vidit, vel quos nunquam ipſe videbit?
Vel qui noctem illam ut parvam, miſeramque, gravemque
Vituperet, qua nil ſenſit, ſomnoque profundo
Obrutus, ut lignum jacuit, gelidumque cadaver?
Quid mors? aeternus ſomnus. ſomnus? brevis eſt mors.
Sed multis placet immortales eſſe animas, &
Vivere defunctos perhibent, membrisque relictis,
Nudatos, veluti proprio de cortice tracta
Cochlea nudari ſolet, ad Plutonia regna
Tendere praecipites, ac tartara nigra ſubire:

Myrti-

Myrtiferumque nemus fingunt, ubi vulgus amantum
Ingemit: atque addunt ferventes ignibus amnes,
Monſtraque vipereum manantia gutture virus,
Diſtinctasque locis ſedes, ubi vagiat infans,
Atque ubi verberibus ſaevis facibusque cruentis
Eumenides agitent ſontes: ubi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcerrima ramis.
Aſt aliter dicunt alii, & poſt funera credunt
Eſſe quidem manes, ſed qui vixere decenter
Ac rectè in coelum ſublatos jungier aſtris:
Contrà qui pecudum ritu terrena ſecuti
Neglexere Deos, pecudum quoque corpora juſto
Judicio induere, & mutato carcere poenas
Solvere tantiſper ſcelerum, dum prorſus ab omni
Crimine purgati aethereas referantur ad oras.
Quae ſi vera forent, etiam metuenda foret mors:
Aut ſaltem bene vivendum, vitiisque carendum.
Namque piis juſtisque dari bona praemia, contrà
Injuſtis meritas poenas meritumque dolorem.
Atqui morte obita ſuperentne, an ſint potius nil,
Et cum corporibus pereant animae quoque (tanquam
Sole nives verno, aut nubes Aquilone ſolutae)
Dicere non noſtrum eſt. videor ſatis eſſe loquuta:
Germanam ſcitare meam, quam nomine Graji
Appellant Sophiam; (namque haec doctiſſima tales

Aſſiduè verſat curas, ſemperque requirit
Occultas rerum cauſas, & amabile verum)
Hac igitur monſtrante potes naturam animarum
Noſcere, ni fallor, ſi te tenet iſta cupido.
Mi ſatis id fuerit tibi dicere, quod metuenda
Mors non eſt, ſaltem juſtis qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruentur
Aeterno addicti ſomno, vel praemia habebunt
Debita virtuti, & felices efficientur.
Quare agedum ſanctos mores amplectere, & omnem
Pelle animo noxam pro viribus. hoc tibi pacto
Mors levis ac facilis fiet: nulloque timore
Depoſitum reddes naturae, & laetus obibis.
Quin haec tecum animo verſa, ſic cogita, & inque:
Quid mihi mors oberit? quo me lux ultima damno
Afficiet? nullo nimirum. quid mihi demet?
Divitias: ſed divitiis tunc neutiquam egebo,
Nec re ulla prorſus: cur non ditiſſimus ergo
Cenſeri potero: nempe eſt locupletior ille,
Non qui plura tenet, ſed qui minus indiget. aurum,
Argentum, gemmas, palatia, praedia, veſtes,
Atque alia id genus, omnino aſpernabor, uti nil
Apta mihi: nec me torquebit ademta voluptas,
Ut neque torquentur pecudes, quod mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceaſque placentas.

Quae non optantur, quid tum ſi non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miſerum eſt? nonne eſſet deterius ſi
Me ſuperante illi morerentur, perpetuoque
In moerore manerem? ut ſcribunt, Neſtora acerbo
Antilochi fato, aut Euandrum funere nati,
Quem Rutulus ferro ſtravit Phrygia arma juvantem,
Aeterno in luctu vitam duxiſſe moleſtam.
Praecedam? at parvo poſt tempore noſtra ſequentur,
Quum volet ipſe Deus, veſtigia, meque reviſent,
Si modò ſunt aliquid manes, ut credere par eſt,
Ut Chriſti praecepta docent, multique ſophorum.
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd divitias & dulcia vitae
Gaudia ſurripiat: namque haec ſunt tradita nobis
Mutuò, & uſuram rerum natura benigna,
Non res, conceſſit miſeris mortalibus. ergo
Quum nil ſit noſtrum, moriendo aliena relinquam;
Nilque meum amittam. quid tum ſi aliena relinquo?
Quid doleam, ſi quae ſua ſunt natura repoſcit?
Nudus ego huc veni, ſimul hinc ego nudus abibo:
Mundus enim quoddam hoſpitium eſt,ubi turba animantum
Diverſorum ingens habitat, quae tempore certo
His fruitur dapibus, quas convivator habendas
Ubertim & gratis permittit, ſumite, dicens,

Sumite;

Sumite, non meritis veſtris, ſed munere noſtro:
Haec bona tradidimus vobis obſonia, donec
Mi fuerit viſum vos hinc dimittere, donec
Eja agedum, dicam, noſtris decedite menſis,
Veſcimini, & genio laeti indulgete; ſed hora
Ultima quum veniet qua vos hinc ire jubebo,
Parete aequo animo, & venturae cedite turbae,
Convivasque alios iiſdem gaudere ſinatis.
Ergo quis, niſi ſit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & invito domino reſidebit? at ille,
Peſſime, vade foras, clamabit, & ejiciet vi.
Tunc malè confuſus, lacrimans, querulusque recedet.
Cur ego, ſortiferae ſi me vocet arbiter urnae,
Mordicus invitam vitam retinebo? vel aegrè
Migrabo, ut multi? neque enim fas: imò libenter
Deſtituam mundum hunc foedum innumerisque refertum
Fraudibus atque dolis, inceſtibus atque rapinis,
Eſt ubi nulla fides, pietas ubi nulla, nec ulla
Juſtitia & pax & requies, ubi crimina regnant
Omnia, ubi frater fratri inſidiatur, ubi optat
Interitum patris natus, mulierque mariti,
Atque vir uxoris: nemo eſt, vel rarus ubique
Qui non furetur (modò poſſit) non rapiatque,
Qui non ſit fallax, qui non ficto ore loquatur:

Ut meritò poſſit mundus ſpelunca latronum
Dicier. en Reges ſub honeſto nomine, nec non
Pontifices, ſpoliant populos; en depeculantur
Certatim cives, laniantes viſcera matrum.
Quid tot ſtupra loquar? ſunt cuncta libidine plena,
Et paſſim proſtant, & clam fodiuntur ephebi.
Quis non moechatur? myſtae, vafrique cuculli,
Quos caſtos decet eſſe, palam cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis virginibusque
Nocte dieque ſubant. ſunt qui conſanguinearum
Inguinibus gaudent. ineunt pecudes quoque multi.
Et rura, & ſilvae infames: urbs quaeque lupanar.
Adde tot inſtantes caſus, tam multa pericla
Quae impendent ſemper mortalibus: adde labores
Aſſiduos, & tot ridenda ſuperſtitionum
Agmina, queis opus eſt cervicem ſubdere: quando
(Proh pudor!) ignari ſophiae, craſſique cerebri,
Doctrinae oſores (quibus eſt ſola alea curae,
Aut nutrire canes & equos, voluceresque rapaces,
Continuisque jocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, praeſunt populis, urbesque gubernant.
Hinc tanta errorum ſcabies, tot ſtultitiarum
Colluvies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia ſi tecum reputas, animoque revolvis,
Non metues mundum hunc tam ſtultum, tamque malignum

Digitized by Google

Linquere ſed potius rectè feciſſe Calanum,
Atque alios dices, qui ſeſe ſponte necarunt,
Et ſponte hanc ſcelerum caveam, ſtabulumque ferarum
Deſeruere, manu ceſſantia fata vocantes,
Nec voluere ultra moribundum paſcere corpus,
Et miſerae carni tanto ſervire labore.
Quod niſi relligio obſtaret, legesque Platonis,
Et Deus, hortarer te ultro dimittere vitam,
Et ſortem inſanam & ſceleratas linquere terras.
Non vinum ut vinum appetitur, ſed tale, bonumque:
Sic & vita ut vita eſt nil, niſi ſit bona: quod ſi
Eſt miſera, ut vinum corruptum deſpiciatur.
Eſſe quidem per ſe nec amandum, nec fugiendum eſt:
Quippe habet hoc quamvis viliſſima recula, vermis,
Muſca, lapis, correx: nihil eſt optabile, demta
Conditione boni: niſi ſit tale, eſſe, bonumque,
Non video cur optari, cur poſſit amari,
Quare qui mortem metuit valde inſipiens eſt,
Quum mala tot tantoſque pati ſine fine labores
Corporis atque animi malit, quam vel cruciatum
Omnem cum carne exuere, & requieſcere ſemper,
Aeternaque frui ac tranquilla pace, vel, ipſis
Depoſitis membris, nulla re prorſus egentem
Vivere, nec ſentire aliquem jam poſſe dolorem,
Atque unà cum Diis totum percurrere mundum,

Singula ſpectando, & ventos ſuperare volando,
Ni fuerit pingui vitiorum faece gravatus,
Cogaturque imas terrarum habitare latebras,
Poſtquam ſic fata eſt Muſarum maxima, ſurgit,
Et me Phoebea renuentem fronde coronat:
Deinde abiens per inane amplum ſeſe abdidit aſtris.

SYNOPSIS LIBRI VII.

Unitatem Dei, primi omnium rerum principii, demonſtrat; quem ſummè perfectum, ſimplicem, exiſtentem, ſapientiſſimum, ſummè bonum, ſempiternum, infinitum, & incorporeum eſſe apodicticè oſtendit. De levitate & gravitate pauca. Cum ſenſus fallaces ſint, rectam rationem veritatis normam infallibilem eſſe adſerit. Aetheri ſuos colonos rationales, hominibusque nobiliores, adſignat. An plures orbes dentur disquirit. Naturam animae cognoſcere difficile eſt. Cauſam motus in corpore humano voluntati & calori adtribuit. Deinde ſententiam ſuam de dolore, laſſitudine, paſſionibus animae & ſenſibus exponit: ubi animam ſolam, non verò oculos videre, aureſve audire &c. ſolidiſſimis & ex intimis Philoſophiae purioris penetralibus depromtis argumentis manifeſtiſſimè evincit. Tandem animae immortalitatem, hujusque dogmatis neceſſitatem & utilitatem evidenter ſatis demonſtrat, &, objectionibus reſpondens, inculcat.

L I B R A.

MUSA, agedum, ſurge, & melioribus utere pennis:
Alta pete, atque humiles jamdudum deſpice curas:
Rebus in excelſis decus eſt & gloria major.
Contemplare Deos, totumque per aethera curre,
Eſt ubi ver aeternum, ubi pax aeterna, ubi ſemper

Lucidus apparet Titan, nulliſque tenebris
Laeditur alma dies. non illic nubifer Auſter,
Veſanusve Aquilo, Zephyri ſed blandior aura
Spirat, & ambroſiae laetiſſima gramina mulcet.
Hac ſpatiare igitur: tamen inde relapſa viciſſim
A centro ad centrum vario diſcurre volatu.
Ac, veluti ſpeculam quaerit quicunque videre
Optat multa procul, ſic te ſuper aſtra neceſſe eſt
Scandere, ad uſque Jovis ſolium. hac ſublimis ab arce
Subjectum claro ſpectabis lumine mundum:
Principium primum, immenſum, admirabile, ſummum,
Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Unum eſt duntaxat: nec rectè plura putantur:
Nam ſi plura forent rerum primordia, vel nil
Inter ſe prorſus differrent, ſic erit unum:
Vel mage differrent: & ſic fateamur oportet
Eſſe aliquod majus, melius, praeſtantius, inter
Caetera principia, unde aliis tribuatur origo,
Arbitrio cujus moveantur caetera. nam ſi
Plura movent pariter, ſi vires omnibus aequae,
Si par imperium eſt, non eſt tamen aequa voluntas,
Parque illis animus, crudelia praelia fient
Jugiter, atque omnem impediet diſcordia motum.
Ut ſi fortè ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc:

Am-

Ambiguis agitata haeret, cui pareat, aut quem
Audiat: unde loco ſemper verſatur eodem.
At ſi animus cunctis idem eſt eademque voluntas
Principiis, fruſtra ponentur plura, ſed unum
Sufficiet: nam ſi non ſufficit atque aliorum
Indiget auxilio, ſi non niſi juncta movere
Poſſunt, haud dubiè imperfectum erit unumquodque,
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nam perfectum imperfecto prius eſſe neceſſe eſt,
Nec non compoſito ſimplex, & pluribus unum,
Et mixto purum: quod prudens nemo negabit.
Eſt operae pretium tamen hoc ratione probare.
Cauſa ſuo effectu prior eſt, autorque opere ipſo.
Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilque illi deſit, longè eſt robuſtius, atque
Fortius. ergo facit, movet, imperat, unde putatur
Jure quidem cauſa atque autor: ſed debile contrà
Eſt imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicque aliquid deſit: proin vincitur, atque movetur
Perfecti juſſu: paret, non imperat: ergo
Jure quidem effectus dici, atque opus eſſe meretur,
Poſteriusque ipſo perfecto debet haberi.
Quòd ſi principium primum, quo cuncta creantur,
Imperfectum eſſet; miſerum foret uſque, & ab illo
Nil poſſet fieri perfectum: ſicut ab arte

Quae non perfecta eſt perfectum non opus exit.
Quare non poſſunt plura eſſe exordia rerum,
Aſt unum: quia perfectum non amplius uno eſt,
A quo ſic rerum aeternus deducitur ordo,
Ut monade à prima innumeri numeri generantur.
Eſt etiam purum ac ſimplex: nam poſteriora
His ſunt compoſita & mixta. an componere quiſquam
Aut miſcere poteſt, ſi non prius inveniantur
Ex quibus id fiat? prius haec extare neceſſe eſt
Singula per ſe, deinde ſimul conjuncta manere.
Ergo principium primum (ceu diximus) unum eſt,
Ac ſimplex, nec non purum: quod vivere ſi non
Credimus, erramus: quoniam niſi viveret, unde
Eſſet vita aliis, quum vivant cuncta per ipſum?
Vivit nimirum, atque ſapit: quia condere nunquam
Tot bona, tam varia & pulcra, & tanto ordine poſſet,
Ni ſapiens foret, & cognoſceret omnia ad unguem.
Nec dubitandum etiam, ſed corde atque ore fatendum,
Hoc ipſum eſſe bonum. nunquid bonitate carebit
Illud cunctorum quod origo & cauſa bonorum eſt?
Num fonte ex dulci rivi effunduntur amari?
Num dulces rivi ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus eſt nihil eſſe bonum, aut bonus ille putandus
Qui rerum fons eſt, & mundi maximus autor.
Hunc homines variè appellant: nos ore Latino

Qui loquimur plerumque Deumque, Jovemque vocamus,
Qui quum ſit primum ens, & ab ipſo caetera fiant,
Idcirco eſt per ſe vivens, ſapienſque, bonusque,
A nullo accipiens quod habet: verùm omnia ab illo
Accipiunt. igitur quod habent amittere poſſunt,
Si modò nil conferre velit dator ille ſupremus.
Ut rivi poſſunt areſcere, ſi neget undas
Fons ſolitas, tamen haud ideo fons deficit ipſe,
Nam per ſe producit aquas, neque pendet ab ullo:
Sic Deus eſt per ſe, idcirco non deficit unquam:
Nec, ſi cuncta ſimul pereant, ideo ipſe peribit.
Quicquid enim per ſe eſt ſemper durare neceſſe eſt,
Quum nullo indigeat, quum ſolo pendeat à ſe,
Quum vi non poſſit, quum nolit ſponte perire.
Demum ipſe eſt totum: ſunt autem caetera partes.
Tale tamen totum non eſt quod conſtituatur
Partibus ex ipſis, quum ſit ſuper omnia ſimplex.
Sed virtute (inquam) totum eſt, quia condidit orbem
Tam vaſtum, & quicquid tam vaſtus continet orbis.
Omnia quae vivunt, & quae viventia non ſunt,
Omnia quae apparent, & quae apparentia non ſunt
Ipſe facit ſolus, ſolus quoque facta tuetur.
Hac ratione igitur totum eſt, totumque vocatur:
Ut ſemen tota eſt arbos: quia, viribus ejus
Quanquam ſit minimum, tamen ingens naſcitur arbos,

Quae validis ramis ſpatioſas explicat umbras.
Multi autem dubitant an corpus corporeusve
Sit Deus. eſſe etenim nil praeter corpora credunt,
Atque ea corporeo quae ſenſu percipiuntur.
Quare nos utrum hoc ſit verum deſpiciamus.
Omne quod eſt corpus,quantum & quale eſſe neceſſe eſt,
Atque duo haec propter nimirum ſenſile corpus
Redditur: his demtis, quid ſenſu percipietur?
Quod verò quantum & quale eſt, componitur: atqui
Simplex eſt Deus ipſe, velut jam diximus. ergo
Neutique corpus habet. praedictis adde, quòd omne
Corpus materia ſaltem formaque coactum eſt.
Praeterea non finitae virtutis oportet
Eſſe Deum, aeternus quum ſit, ne deſinat orbis.
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet eſt etenim finitum, nempe rotundum,
Corporibus cunctis majus, meliusque ſuis eſt
Limitibus cinctum: ſic quod quater angulus, aut ter
Format; ſic alias quod habet quaſcunque figuras.
Ergo infinitae non eſt virtutis. & iſtud
Monſtro ſic: partes hoc divide corpus in aequas;
Sitque A dimidium, ſit B pars altera; quaero
An poſſit tantum A, quantum B, & utrique poteſtas
Infinita ſit? hoc pacto pars altera fruſtra eſt,
Altera ſufficiet. quòd ſi pars utraque vires

Finitas habet, & totum tale eſſe neceſſe eſt:
Finitis etenim conſtare ex partibus ipſum
Infinitum audet qui dicere, deſipit. ergo
Corporis eſt expers, qui corpora cuncta creavit.
Fortè aliquis reſpondebit: Deus infinitum
Eſt corpus. nos verò iſtud poſſe eſſe negamus.
Omne etenim ſpatium compleret: nec locus ullus
Reſtaret vacuus qui claudere caetera poſſet:
Sic nec mundus erit, nec nos, nec denique quicquam.
Praeterea, corpus vivens quum nobilius ſit
Ac melius quàm quod vita caret, haud dubitandum
Nobiliorem eſſe ac meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius ſit nobiliusque.
Quaero igitur, nunquid vita eſt ſubſtantia? vel quid
Accidit? hoc ſi ſit, ſubſtantia vilior eſſet,
Nec non deterior, quàm quod ſubſtantia non eſt:
Quod certè abſurdum clamabit turba ſophorum.
At ſi vita ipſa eſt ſubſtantia, corpore nullo
Indiget adjuncto ſibi: ſolaque purius atque
Commodius per ſe quàm corpore juncta manebit.
Nam quare adſciſcat corpus ſibi, vivere liber
Quum valeat mundi ſator, & ſine corporis uſu?
Nempe ſupervacua eſt moles, & carceris inſtar
Continet incluſas vires, animamque coërcet,
Impediens, ne quò vult pergere libera poſſit.

Ille igitur ſummus princeps, bonus, omnipotensque,
Aeternus, ſapiens, prorſus ſine corpore vivit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam.
Nempe quia in craſſo demerſi corpore, craſſo
Obducti ſenſu, nil praeter corpora norunt.
Ut ſi fortè oculis vitrum quocunque colore
Infectum objicias, quicquid ſpectabis eundem
Qui vitro credas deceptus habere colorem.
Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere, nec dubiè, eſſe alia & quamplurima verè
Entia, vel nullo viventia corpore, vel quae
Corpus habent tenue inprimis, ut cernere noſtri
Haud poſſint oculi, nec noſter tangere ſenſus,
Atque ideo nobis meliora & nobiliora.
Quod forſan tali poterit ratione patere.
Omne grave & craſſum quanto plus continet in ſe
Terrenae faecis, tanto fit vilius illo
Quod tenue atque leve & ſubtilis materiai
Maſſa eſt compoſitum. docet hoc quodcunque metallum:
Nam, ſimul ac validis Vulcani viribus arſit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus eſt terrae plus & gravitatis, habentur
Pro nihilo, in ſcoriamque abeunt: leviora, magiſque
Pura nitent meliore ſono, meliore figura.
Sic panis melior, qui purior & levior fit

Ex ſimila: hunc domini comedunt: ſed craſſior eſcam
Dat famulis: rurſus graviori & deteriori
Cuſtodes pecoris paſcuntur rure moloſſi.
Sic aqua, ſic vinum, atque oleum, & liquor omnis habetur
Nobilior tanto, quanto eſt ſubtilior atque
Lucidior, leviorque cibus quoque: craſſior, & cui
Plus gravitatis ineſt, in ſordes verſus ab alvo
Pellitur: aſt alius terreni ponderis expers
Fit caro, fit ſanguis, ſitque utile nutrimentum.
Cur lapides viles, craſſoque gravique & opaco
Corpore ſunt, gemmae pretioſaque marmora lucent?
Nempe quia his minus eſt terrenae faecis: at illis
Materies concreta magis, denſataque tellus
Dat pondus, lucemque adimit, pretiumque decoris.
Sunt ſpecioſa igitur minus, & pretioſa, tenent quae
Plus terrae: unde etiam poſſunt minus entia dici:
Ut minus eſt aurum ſcoria, & quod vilius auro eſt.
Namque elementorum certè eſt viliſſima tellus,
Et quaſi faex quaedam: idcirco faber optimus illam
Inferiore loco fixit, multumque remoto,
Ut, quantum poſſet, diſtaret ab aethere puro:
Denſavitque globum, ut minor & contractior eſſet,
Coelicolumque minus turbaret lumina, quando
Immenſi ſpectare velint penetralia mundi.
Ergo ubi tam pulcrum abſolvit Deus amphitheatrum
Orna-

Ornavitque ipſum ſtellantibus undique gemmis,
Quicquid ubique fuit ſcobis immundaeque relictum
Paſſim materiae, ventos abſtergere juſſit.
Illi confeſtim domini mandata faceſſunt.
Hinc Aquilo, inde Notus, Zephyrusque, Eurusque patentes
Certatim verrunt campos, glomerantque redactas
In medium ſordes, variisque afflatibus urgent:
Sic facta eſt tellus, quae prorſus ab aethere toto
Expulſa ad centrum ſeſe miſeranda recepit.
Non locus alter erat diſtantior, inferiorque,
Ad quem confugiens tandem requieſcere poſſet.
Nonne etiam reliquis infirmior eſt elementis,
Debiliorque? etenim ſi diſcindatur ab aeſtu,
Aut ferro, aut alia quavis ratione, redire
In ſeſe nequit, ac diductas jungere partes.
Aſt aqua ſi fuerit diviſa recurret in unum
Extemplò, & rurſus, veluti prius, integra fiet:
Sic aër, ſic ipſe ignis, quum dilaniantur,
Quamprimum coëunt, diſſectaque membra reducunt,
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Unde hoc? nimirum quia ſunt meliora, magisque
Perfecta, & propria poſſunt virtute moveri:
Terra autem per ſe ſtabili gravitate quieſcit,
Immo aliis cauſa eſt ut ſint immota, locumque
Ne mutare queant: ſiquidem plus eſt ubi terrae,

Plus gravitatis ineſt, minus illic mobilitatis.
At quae ſunt leviora, eadem ſunt mobiliora,
Et vitae propiora quidem: nam cauſa movendi
Corporibus vita eſt: patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent: ſed quum viventia ſint meliora
(Quandoquidem nihil eſt vita pretioſius ipſa)
Haud dubiè, levius quodcunque eſt mobiliusque
Illud idem melius dicendum nobiliusque.
Ergo errant prorſus qui credunt entia tantùm,
Quae apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quae craſſa magis. quid enim ſubtilius ipſo
Aëre, quidve poteſt tangi minus atque videri?
Unde ipſum multi vacuum, & nihil eſſe putarunt.
Apprime eſt tenuis: quid ni? veruntamen eſt ens.
Et verum corpus, primis de quatuor unum,
Nobilius terra, & terram humectantibus undis.
Tradita proinde fuit ſedes ſublimior illi.
Nam quae ſunt coelo & ſtellis propiora beatis
Debent nobiliora etiam & meliora putari.
Nonne omnes venti tenues, ut lumina fallant?
Quis tamen eſſe neget ventos? qui ferrea poſtquam
Carceris Aeolii fregêre repagula montes
Ingentes quatiunt, validaque à ſtirpe revulſas
Dejiciunt ornos, pontumque à ſedibus imis
Evertunt, cogunt nubes, ſolvuntque coactas,

Terribileſque cient tonitrus, & fulmina trudunt;
Quum tantas habeant vires, non entia dices,
Cernere quòd nequeas, vel prenſos ſtringere palmis?
Nimirum ſtultum eſt committere ſenſibus omne
Judicium: fallunt oculi perſaepe videntem,
Proque alio monſtrant aliud. demergite in undas
Perſpicuas baculum rectum, apparebit in illis
Incurvus: currat propè littus adacta phaſelus,
Currere tunc littus credas, ceſſare phaſelum.
Fallaces igitur ſenſus aetate frequenter,
Aut morbo, aut aliis cauſis mutantur & errant,
Nec ſunt cuique pares. quod pulcrum judicat ille,
Contrà hic turpe putat, dulce ille, hic ducit * amarum:
Ille alget, calet hic. variantur corpore ſenſus,
Inque alia ſunt carne alii, parteſque ſequuntur
Interdum per quas operantur: ut ebrius unam
Eſſe duas credit flammas, & fixa moveri:
Quippè mero turbati oculi, turbant quoque viſum.
Aër praeterea ſolet ipſos vertere ſenſus:
Namque modò eſt clarus, modò turbidus, humidus eſt nunc,
Nunc ſiccus, nunc eſt denſus, nunc rarus: ita ipſos
Illudit variè ſenſus: hinc ſangineus ſol
Apparet, minor hinc vel major luna videtur:
Hinc clamante aliquo ſinuoſa reſultat imago,
Decipiens ſtolidas iteratis vocibus aures.

* Al. *dicit.*

His

His aliiſque modis poſſunt errare: ſed ipſa
Certior eſt ratio, duce qua mens invenit inter
Mille latens nugas & inania ſomnia verum.
Hanc amat, hanc ſequitur, totis huic viribus haeret
Qui ſapit, ingenioque valet, cui vivida mens eſt,
Aethereusque animus: ſed craſſa obtuſaque turba
Non videt hanc lippis oculis. hinc plurimus error,
Vanaque credulitas, & opinio caeca tenaxque.
Prudentum rectrix ratio eſt, at opinio vulgi.
Nos igitur rationis iter, quà poſſumus, omni
Conatu ac ſtudio quaeramus & ingrediamur.
Ipſa etenim ratio ſol eſt, qui tramite certo
It ſemper, per quam à brutis diſtare putamur.
Obſcuram incertamque imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? viventia multa
Eſſe quidem, noſtros fugiant quae tenuia ſenſus;
Nam niſi feciſſet meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore,
Nempe imperfectum imperium atque ignobile haberet;
Infra etenim naturam hominis pecudesque feraeque
Exiſtunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miſerae, & ventri tantùm ſomnoque vacantes.
Quod ſi nullum animal melius natura creaſſet,
Quidnam aliud foret hic mundus quàm turpe ferarum

Ac pecudum ſtabulum, ſpinisque fimoque refertum?
Quidnam aliud foret ipſe Deus, quam paſtor herusque
Multorumque gregum, multorumque armentorum?
Atqui hominem fecit. nimirum maxima laus haec,
Nimirum ſatis hoc: ohe, fieri melius nil
Debuit aut potuit? jamjam perfectior orbis
Eſſe nequit? fuit haec Jovis infinita poteſtas?
Sed videamus utrum ſit fas hoc credere: non eſt,
Non eſt hoc (inquam) fas credere, nec ratio vult.
Nam quid homo eſt? animal certè ſtultum atque malignum,
Praeque aliis miſerum, ſi ſe cognoſcat ad unguem.
Quis non ſponte malus? vitiorum lubrica & ampla
Eſt via, qua properant omnes, ultroque feruntur,
Nec prohibere valent monitor, lex, paena, metusve.
Contrà virtutis ſalebroſa, anguſta, nimisque
Ardua, quà pauci tendunt, iidemque coacti.
Quis ſapit? an mulier? nunquid puer? aut cerdonum
Tota cohors? eheu! ſtultorum maxima turba eſt.
Caecis verſamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu. aut nulli, aut pauci, quos rector Olympi
Praecipuè ſibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet? aut unde otia nobis
Sunt, ut poſſimus latitans inquirere verum?
Diſtrahimur variis curis: pars plurima vitae
Conteritur ſomno: reliquum morbi atque labores

Aſſidui impediunt, paupertasve improba turbat,
Deſidia interdum, interdum furioſa voluptas.
Hinc ſtulti ſumus, hinc nobis ſapientia deſit.
Namque ea continuo ſtudio longoque paratur,
Pacatumque animum poſcit, mentemque quietam.
Quàm verò genus humanum miſerum ſit, abunde
(Ni fallor) ſexto libro monſtravimus ante.
Eheu poenarum ſcelerumque & ſtultitiarum
Hic locus eſt: haec eſt tenebroſi regia Ditis,
In qua nemo quidem non multa incommoda ſuffert.
Turba tamen ſtupida & craſſa hoc non cogitat, immo,
Inter continuos deteſtandosque labores,
Saepe canit demens, & ridet, nec miſeram ſe
Agnoſcit, patitur poenas, obiterque jocatur,
Et ſubito obliviſcitur omnia, dummodo parva
Dulcedo ſubeat: lethen haec mentibus infert.
Provida ſed tales voluit nos eſſe ſagaxque
Natura: utiliter certè; nam ſi ſaperemus,
Quis ferret miſerae tot tantaque taedia vitae?
Triſtitiam, curasque graves ſapientia gignit.
Ipſa etiam natura hominem ſpe lactat inani,
Qua ſine quisque ſibi mortem conſciſceret ultro;
Ergo ſtultitia & ſpes ſunt duo pharmaca nobis
Tradita prudentis naturae conſilio, ne
Tot tantisque malis affecti deficiamus.

Quod ſi hodie haud ullum eſt animal praeſtantius ipſo;
Mundi auctor quid erit? ſtultorumque & miſerorum
Et ſceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O bellum imperium, ô ſummum ac mirabile regnum!
O bellos comites! quid quaeris Juppiter ultra?
Jam non es ſolus. tam pulcrum condere mundum
Scilicet hos propter decuit te. ſerviat iſtis
Coelum, ſol, luna, aſtra, aër, tellus, mare. quid ni?
Sed mox in nihilum redeant, pereantque, velut nix
Adveniente aeſtu, aut hiberno tempore frondes.
Quanti ſunt quae tam imbecillo corpore conſtant?
Quanti ſunt quae tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile eſt terram pontumque habitari
Duntaxat, quae ſunt coelo collata ferè nil?
Quid tellus pontusque ſimul? punctum prope dicas,
Si mundi ſpatium immenſum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipſis quodlibet aſtrum
Eſt majus, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot piſces, homines, pecudes, volucresque feraſque:
Caetera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aër deſertus erit, deſertus olympus?
Delirat quisquis putat hoc, hebetisque cerebri eſt:
Immo illic longè plura & longè meliora
Vivere credendum eſt, longèque beatius atque hic.

Deni-

Denique ſi verùm volumus ſine fraude fateri,
Eſt hominum ſedes brutorumque infima tellus:
Aſt aër ultra nubes coelumque beatum,
Pax ubi perpetua & nitidi lux clara diei
Aſſiduè regnant, domus eſt & regia Divum,
Quos licet haud poſſit mortalis cernere viſus
(Eſt etenim tenuis nimium natura Deorum)
Sunt tamen innumeri, bibulae quot corpora arenae
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit coelum tam immenſum, tamque decorum,
Deſertum omnino ac ſolum, vacuumque colonis,
Quum teneat vilis tam multa animalia tellus,
Delirat, craſſa mentis caligine preſſus,
Nec minus ac pecudes terrena in faece ſepultus.
Nec mirum puto ſi fortunatae inveniuntur
Inſulae in Oceano, loca cunctis plena bonis &
Deliciis, veluti quidam ſcripſêre, ubi vitam
Nunquam ullus dolor aut caſus contaminat ullus.
Sed coelum Oceani nomen, quia concolor illi eſt
Et velox apprimè, ideò fortaſſe recepit:
Omnis ſtella autem cenſebitur inſula. quid ni?
Nonne domos etiam multas ita ſaepe vocamus,
Quod ſolae à reliquis ſint omni ex parte remotae?
At ſi aliter dicunt quàm nos exponimus, errant:
Non etenim in noſtro Oceano ſunt talia: Reges

Haec loca non ſinerent armis intacta, ſuoque
Imperio vellent adjungere, ſi quis ad illa
Acceſſus foret, & cuperent conſiſtere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Graecia mater?
Nempe ſuos aër coelumque ac ſidera cives
Indigenasque tenent: quod qui neget, ille beatis
Invidet, atque Dei majeſtatem inſipienter
Blaſphemat. nunquid non eſt blaſphemia, coelum
Dicere deſertum, & nullis gaudere colonis,
Atque Deum nobis tantum brutisque praeeſſe,
Tam paucis, & tam miſeris animalibus, & tam
Ridiculis? certè ſcivit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor nobis meliora creare,
Quae vivant meliore loco, ut ſua gloria major,
Majus & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & divina poteſtas.
Sed dubium eſt, an ſint purae & ſine corpore formae,
An varia, ut nos, membrorum compagine conſtent.
Nimirum dictat ratio, quod in aëre & igni
Corpus habent quaecunque manent animalia: nam ſi
Non ſunt corporea, ergo aër deſertus & ignis
Prorſus erit, vacuusque locus dicetur uterque.
Quippe locum praeter corpus nihil occupat: illi
Cui non eſt corpus non eſt locus, idque loco nil

Indiget: ut ſatis oſtendunt praecepta ſophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par eſt,
Vivere longa quidem & felicia ſecula, tandem
Deſinere, atque mori: nam ſi corrumpitur aër
Atque ignis, cur non pereant viventia in illis?
Nempe loci naturam haurit ſequiturque locatum.
Fortè aliquis, quali ſpecie, qualive figura
Sint haec, ſcire velit: par eſt quoque credere talem
Eſſe illis faciem, qualem nec terra nec unda
Ferre ſolet, noſtra meliorem ac nobiliorem,
Qualem nec fas eſt, nec cernere poſſumus ipſi.
At, quibus in ſtellis vita eſt, & in aethere puro,
Coelicolae, nunquam pereunt: quia nulla ſenectus
Aſtra terit, nulla unquam aetas labefactat olympum.
Credendumque, ipſis majora & lucidiora,
Et formoſa magis, magis & valida & levia eſſe
Corpora, quam reliquis quaecunque ſub aethere vivunt,
Atque elementa colunt, & tempore menſurantur.
Sed quid agunt? gaudent ſenſu ac ratione viciſſim,
Nunc hoc, nunc illa utentes: miriſque fruuntur
Deliciis, quas humanum nec fingere poſſet
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua.
Illic eſt verus mundus, vera entia, verae
Divitiae, veri mores, & gaudia vera.
Aſt hic ſunt umbrae tantum, ſimulacraque rerum

Frivola, quae parvo momento ut cera liqueſcunt.
Illius mundi quaedam eſt hic noſter imago:
Quantum pictus ab hoc, tantum hic quoque diſtat ab illo.
Extra ipſum vero coelum & ſupra omnia corpora
Eſſe alium mundum meliorem incorporeumque,
Qui non percipitur ſenſu, ſed mente videtur,
Nonnulli credunt: nec res eſt diſſona vero.
Nam, ſi nobilior ſenſu, & praeſtantior eſt mens,
Cur habeat proprium mundum, propria entia ſenſus,
Quae verè exiſtant, quae percipiantur ab ipſo:
At mens ſola manens proprio non gaudeat orbe?
Nilque habeat per ſe exiſtens? ſed ſomnia tantum
Apprendat, tenueſque umbras, & inania ſpectra?
Quae non exiſtunt per ſe vera entia non ſunt.
Aut igitur mens eſt nihil, aut natura creavit
Menti conſimilem mundum, qui continet in ſe
Res veras, ſtabiles, puras, immateriales,
Quae per ſe exiſtunt melius quàm ſenſibiles res.
Hic ille archetypus mundus perfectior iſto
Senſibili, quanto ſenſu perfectior eſt mens:
In quo ſol Deus eſt ſummus, diique aſtra minores.
Ergo plura etiam, quum ſit perfectior, in ſe
Continet, ac diverſa magis quàm materialis
Corporeusque orbis: ſed nil corrumpitur illic,
Nil motum, nil tempus habet: ſunt omnia fixa,

Aeterna, abſque loco, & nullis obnoxia damnis.
Illic ſunt cauſae, & cunctarum ſemina rerum.
Senſibilis mundus mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quaedam eſt illius imago.
Omnia ſed perfecta illic, atque undique tota:
Hic ſunt particulae rerum, quae multiplicantur
Materiae vitio. ſic plures efficiuntur
Cervi: namque illic virtus eſt una creatrix
Cervorum: vulpes facit haec, facit illa leones.
Sic de aliis dico, quae noſter continet orbis:
Quae numero plura, at ſpecie clauduntur in una,
Omnia proveniunt, ſuntque à virtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in urbe,
Quisque ſuo incumbens operi diverſa laborat.
Quare ex particulis hic mundus conſtat, at ille
Ex totis, vivis per ſe, diſtantibus à ſe.
Singula nonnulli credunt quoque ſidera poſſe
Dici orbes, terramque appellant ſidus opacum,
Cui minimus divum praeſit: quia nubibus infrà
Imperium teneat, producatque omnia ſolus
Corpora quae aequor habet, tellusque atque infimus aër
Umbrarum dominus, ſimulacraque viva gubernans,
Cui data ſit rerum cura & moderamen earum:
Quae quia non durant, ſed tempore corrumpuntur
Exiguo, propè nil poſſunt umbraeque vocari.

Hic reor eſt Pluton, à quo tenebroſa teneri
Regna canunt vates. namque infrà nubila nox eſt,
Suprà autem lux clara nitet, ſplendorque perennis.
Huic igitur, tanquam minimo, Deus ille deorum
Rex genitorque dedit viliſſima regna, alioſque,
Ut quisque eſt melior, melioribus addidit aſtris,
Imperiumque ſuum natis diviſit habendum.
Sed tamen haec hominum nulli certa eſſe putamus.
Nam ſecreta Dei quis novit? quis fuit unquam
In coelo, rediitque iterum, potuitque referre?
Non tanti eſt mortale genus, mens noſtra labaſcit
In rebus ſummis, nec ſpectat noctua ſolem.
Quisque ſuo ingenio fretus nova fingere gaudet:
Praeſertim vates, quibus eſt fiducia major.
Traditur his, quacunque velint, impunè vagari:
Nam furiis agitantur Jacchi & Apollinis oeſtro:
Quanquam nil prohibet furioſos dicere verum:
Et verum dixit quondam furioſa Sibylla.
Sit ſatis hoc (veluti promiſimus) oſtendiſſe
Multa eſſe, & nobis longè meliora, videri
Quae nequeunt, vivunt tamen, & ratione fruuntur.
Immo aliqui, in primis docti, ſcripſere ſophorum,
Tales eſſe animas quoque noſtras, corporibusque
Exutas non poſſe mori, aeternasque fatentur.
Sic Plato, ſic Samius voluit, ſic ſenſit & ille

Divinus

Divinus verè Plotinus, ſicque poëtae
Non pauci cecinere. igitur par eſſe videtur,
Atque operae pretium (quoniam digniſſima ſcitû
Res eſt) hanc etiam meditando evolvere partem.
Quid melius quàm ſe cognoſcere? corpora quid ſint
Norunt vel pueri; pulvis de pulvere. verùm
Difficile eſt naturam animi cognoſcere ad unguem.
Quare hanc, Pierio confiſus numine, totis
Viribus ingenii & ſolerti indagine, poſthac
Quaerere conabor, facilique oſtendere verſu.
Quo facto, Libram egreſſus, tua, Scorpio, adibo
Signa, ubi fatorum vires ac jura requiram,
Si modò non obſtant ſcribenti fata poëtae.
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progreſſus bonus eſt ac debitus ordo, ut ab illis,
Quae manifeſta magis ſunt & certa, incipiamus;
Hoc nos facturi ſumus hac in parte. etenim ſi
Principia obſcuris fuerint abſtruſa tenebris;
Quaecunque ex illis veniunt incerta ſequentur.
Frivola ſi fuerint fundamina, tempore parvo
Deficiet quicquid ſuper his fabricare volemus.
Effectus vero certi magis ac manifeſti
Sunt nobis, quàm cauſae. igitur ſumamus ab illis
Principium, & foribus rem perſpiciamus apertis.
Jamque ideo à motu (quia per ſe ſponte moveri

Poſſunt quae vitam retinent, quia denique motus
Praecipuum vitae indicium eſt) prius incipiemus.
Nempe ipſum corpus, nec non membra ipſa quieſcunt
Per ſe, & putreſcunt: calor eſt fortaſſe movendi
Cauſa, aut calfactus ſanguis, ſed viva frequenter
Stant immota, inſit licet his ſanguiſque calorque,
Quandocunque volunt requieſcere. proinde voluntas
Ipſius motus fons & cauſa eſſe videtur.
Saepe volunt tamen, & nequeunt animata moveri:
Ergo utrumque ſimul motum creat: imperat unum,
Exequitur reliquum: jubet hoc, juſſa efficit illud.
Velle quidem nihil eſt, ſi deſit poſſe. ſed unde
Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
Mente bonum monſtrante videt, deinde ipſa movetur
Virtute objecti, & trahitur, velut ignis ab eſca,
Ut lapide Idaeo ferrum, paleaeque minutae
Heliadum lacrimis. miro ſic ordine mundum
Inſtituit pater omnipotens, ut plurima nexu
Jungantur facili, & coëant, ſed plurima contrà
Diſcordent inter ſeſe, pugnentque viciſſim.
Unde aliqui meritò eſſe ajunt primordia rerum,
Litem & amicitiam, perque haec fieri omnia credunt.
Ergo bonum movet, à quo deinceps mota voluntas
Membra agitat, corpuſque urgens huc mittit & illuc.
Non tamen eſſe bonum cunctis animantibus unum

Cre-

Credamus: neque enim cunctis eſt una cupido.
Diverſis diverſa placent: ſua gaudia cuique
Diſtribuit natura: aliud puer optat amatque
Quam matura aetas. nam qualia corpora, tales
Sunt plerunque animi, & talis plerunque voluntas.
Propterea nunc hoc volumus, nunc illud amamus:
Et quae grata prius fuerant, mox deſpiciuntur:
Nimirum, quoniam corpus mutabile nunc hos
Nunc illos habitus diverſo tempore ſumit,
Naturamque animi ſecum trahit; hinc ſitis, hinc &
Macra fames, Venerisque oritur genitiva cupido.
Atqui ipſum corpus mutant complura, vel aetas,
Vel tempus, vel caſus, item potus, cibus, aër,
Sideraque interdum, ut quidam ſcripſere periti.
Non igitur ſolum objectum, ſed corporis ipſa
Conditio, nos velle facit diverſa, movetque.
Sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa
Procedunt monſtrante viam, & virtute trahuntur:
Qui perquam rari exiſtunt: nam lumina mentis
Haud ſecus obducunt affectus corporei, quàm
Phoebaeum jubar inſpiſſantes aëra fumi.
His demum cauſis corpus mortale movetur.
Vis autem motiva animae, cui mota voluntas
Imperat, imperium exequitur, membrisque quietis
(Imdupedita modò haec non ſint) infunditur, horſum
Illorſum

Illorſum impellens. ſed cur laſſata labore
Langueſcunt? ſic crura dolent, ſic brachia torpent.
Hinc credo, quoniam ſanguis fervore ſolutus
(Fervet enim motu nimio) ſubducitur, atque
Deficit exhalans paulatim, non aliter quàm
Aegrorum extenuant quum pallida corpora febres.
Sanguis enim, aut alius vice ſanguinis humor in ipſis
Diffuſus membris animam vehit, atque alit ipſum
Corpus: quo vegetante, movens vis concitat artus.
Spiritus eſt etiam quidam tenuiſque leviſque,
Quem generat calor, ac ſanguis reſolutus ab ipſo,
Ceu ſolet à radiis ſolis reſoluta creare
Unda leves agileſque auras: hic ſpiritus, intra
Viſcera concluſus paſſim fluitanſque cavernis
Corporeis, animae praeſto eſt animaeque miniſtrat,
Quum vult ipſa aliquid fieri, corpuſque moveri.
Verùm hi qui ſomno oppreſſi ſunt, quomodò motum
Exercent? nam ſaepe aliquis per ſomnia ſurgens
Arma capit, vel ſternit equum, vel ſcribit, ut ajunt,
Vel citharam digitis pulſat ſopitus inertem.
Scire opus eſt, rerum in nobis ſimulacra manere,
Quas viſu aut alio ſenſu percepimus: hinc eſt,
Quòd quaſi praeſentem abſentem ſpectare videmur,
Quòd jam praeteritas voces audire putamus.
Has igitur ſpecies, cerebri penetralibus altis

In-

Incluſas, turbat ſtomacho qui ſurgit ab imo
Evolitatque vapor: tunc mens deluſa movetur
Atque movet corpus, fuerit ſi fortis imago.
Sed caudam colubri abſciſſam, caudamque lacertae
Motantem ſeſe, nunquid movet ipſa voluntas?
An potius vis illa animae, quam nomine Graii
Phantaſiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vel ſomnia vexant?
An ratione alia id contingit? forſitan intra
Nodoſas caudae partes vegetabilis ille
Spiritus incluſus toto conamine quaerit
Qua data porta fugam, & ſinuoſa volumina torquet;
Perque vias tenues ſenſim eluctatur in auras:
Vel pars illa animae, qua corpus ſentit, in illo
Stat diviſa loco, & motum ciet. arbitror autem
Judicio quaecunque carent non poſſe dolorem
Aut aliquid ſentire: etenim vis maxima ſenſus
Cognitione fluit: qui plus cognoſcit, habetque
Judicium majus, patitur magis, & magis idem
Gaudet. ſed ſtupidi atque hebetes minus omnia curant;
Laeduntur minus, & metuunt minus, & minus algent
Atque calent, vix dignoſcunt adverſa ſecundis.
Non igitur quoniam doleat cauda illa movetur:
Nil etenim ſentit, quia vis quae judicat illic
Non eſt, ſed capitis parte in meliore remanſit.

Unde

Unde prior mihi cauſa magis vera eſſe videtur.
Sic igitur motus fit, quo viventia ſeſe
Proripiunt. tamen hoc praedictis addimus unum,
Quod quandoque bonum praeſens, quum poſſit haberi,
Non movet aut petitur, quia non cognoſcitur. ergo
Cognitio motus etiam cauſa eſſe videtur,
Immo praecipua eſt. quis enim cupit illa petitve
Quae prorſus neſcit? caeca eſt per ſe ipſa voluntas,
Nec quicquam ſibi velle poteſt ſine lumine mentis:
A quo ſi fuerit minus illuſtrata, ſiniſtrum
Carpit iter, ſpecieque boni decepta labaſcit.
Verùm haec de motu ſatis. hinc videamus, ut ipſum
Viventis corpus grandeſcit, quomodo fiat
Crementum, & certo cur tandem limite ſiſtat.
Aethereus quidam eſt ignis, qui animantia quaeque
Vivificat clauſus membris ac pectore caeco:
Hunc humor genitivus alit, ceu flamma lucernae,
Occaſo jam ſole, levi nutritur olivo,
Hic ſtomacho immiſſas epulas coquit, inde per artus
Sparguntur partes ſubtiles, unde medullae,
Oſſa, caro, nervi, ſanguis gignuntur, & omne
Paulatim augeſcit corpus: velut imbribus herbae
Ac plantae creſcunt, ſolis virtute juvante.
Si multus fuerit validusque hic ignis, & humor
Conveniens adſit, quantum calor ipſe requirit,

Fit

Fit magnum augmentum: tandem finitur, & ultrà
Non tendit, quum ſit virtus finita caloris:
Quo demum languente, ſolet decreſcere corpus.
Hoc patet in ſenibus: fiunt hi namque minores
Incurvique, cavo ſpectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim, & languet calor ille animalis:
Deficit humor item nativus, quo ſine vita
Stare nequit: veluti non lucet flamma lucernae,
Si deſint alimenta illi, redeuntque tenebrae.
Jam vero motus animi dicamus, & unde
Proveniant. res abſtruſa eſt, tamen excutiemus,
Qua mens noſtra tenus poterit pertingere verum;
Ac de ira primùm. Audaces facit ira pericli
Contemptrix, auget robur, viresque miniſtrat:
Qua ſuadente, hoſtem impavidi, Martemque cruentum
Aggredimur, raptisque in praelia currimus armis.
Cauſa eſt nimirum ſanguis qui accenditur, & cor
Flammivomum fellisque liquor diffuſus amari.
Irae etenim ſedes fěl creditur, ipſaque bilis
Materiam praebet ſtimulis, caecoque furori.
Hinc, quae felle carent animalia neutique poſſunt
Iraſci, pacemque colunt, ac bella recuſant.
Hinc, quibus eſt ſanguis ferventior, atque caloris
Vis major, tumidam citius labuntur in iram.
Sic juvenes, ſic & quorum mera vina replerunt

Plus

Plus aequo fibras, facilè excandeſcere notum eſt.
Ergo anima indignans bilem cum ſanguine miſcet,
Deinde manus ad bella armat; mox vulnera fiunt.
Nam prius ipſam animam laedens injuria turbat:
Quae turbata, dehinc corpus movet: unde videntur
Errare hi; quicunque animam non poſſe moveri
Contendunt: nam, ſi nunquam moveatur, oportet
Stare loco atque gradu corpus quoque ſemper eodem.
Motus enim varius varium ſimul indicat eſſe
Motorem. ſol mutatur, mutantur & umbrae.
Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, &, diverſos
Dum tactus agitat, varium dat fiſtula cantum:
Sic animae affectus prius accipit ipſa latenter:
Quos ubi vult fieri notos, tunc utitur hujus
Aut hujus membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitans in ſe, ut videatur & extet,
Haud aliter quàm quum fido rex dicit amico,
Atque aperit ſecreta animi, quae poſtmodo cunctis
Divulget populis, & divulgata pateſcant.
Sic etiam fit amor: nam quum mens dulce quid optat
Uſa miniſterio cordis, tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, votum, ſpes, cura, voluptas,
Tanquam arce in quadam, cum anima verſantur, & inde
Membrorum officio excurrunt per corporis urbem.

At

At de iſtis alias forſan dicemus abundè,
Si Deus annuerit nobis facileſque Camoenae.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, cauſis venientibus extrà:
Deinde hos vel membri vel ſanguinis aut humoris
Cujuscunque opera effundi, in lucemque propelli.
Juncta etenim cum ſint corpusque animusque, neceſſe eſt
Communes motus, communia vulnera utrisque
Accidere, inque vicem ſeſe mutare. quod uni
Infertur quamprimum aliud quoque ſentit, habentque
Sympathiam. tanto ſe foedere complectuntur.
Poſt haec de ſenſu, quoniam properamus ad ipſum
Chelarum finem, breviter, mea Muſa, loquamur.
Quinque dedit ſenſus natura animantibus illis
Quae ſunt perfecta: aſt aliis non tradidit omnes,
Atque ideo poſſunt meritò imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpae, conchaeque marinae,
Cochleaque & ſpinis circumvallatus echinus.
Hos inter ſenſus praeſtantior eſſe putatur
Viſus: quandoquidem menti certiſſimus hic eſt
Nuntius, oſtendens illi quae plurima terris,
Naturae ingenio ac mira virtute, creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum ſpecies, tam multa metalla:
Oſtendens etiam quos paſcit in aequore Proteus

Squammiferos populos, & monſtra natantia ponto:
Quodque his eſt majus, coeleſtia templa Deorum,
Stellarumque globos, & ſancti lumina ſolis:
Mitto ea quae faciunt homines, quae lingua referre
Nulla poteſt. ergo hic ſenſus pulcerrimus atque
Optimus eſt, in quo ſedes bene creditur eſſe,
Praecipuumque animi hoſpitium: quotieſque videre
Aut affari aliquem volumus, tunc lumina noſtra
Ejus in adverſos oculos intendimus, ac ſi
Totus homo atque animus totus conſiſteret illic.
Nempe oculos animi ſpeculum quicunque vocarit
Verus erit: nam blandus amor luceſcit in illis,
Apparentque odium, feritas, clementia, maeror,
Laetitia, improbitas, pietas, prudentia, nec non
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed viſus quo fit pacto? diverſa ſophorum
Judicia exquirant alii, nos prodere paucis
Conemur quicquid vero quadrare putamus.
Scire opus eſt unam eſſe animam, minimamque, videri
Ut nequeat: tamen innumeris prope viribus aptam,
Quas illi natura dedit, ſummuſque creator.
Haec auget, nutrit, generat, movet, afficit, audit,
Guſtat, odoratur, tangit, videt, & cognoſcit:
Quae vis praecipua eſt & maxima, coelitibuſque
Cognata ac propria. has igitur per corporis artus

Diffun-

Diffundit vires, quae certis partibus haerent;
Perque oculos lucem admittit, variosque colores
Percipit, atque omnes dijudicat ipſa figuras
Pupillae officio, & totum conſiderat orbem.
Sic quoque per nares diverſos prendit odores,
Perque aures haurit voces, ſtrepitusque, ſonosque:
Per guſtum haec eadem ſentit genus omne ſaporis:
Per tactum à calidis diſcernit frigida, duraque
A minimè duris, à laevibus aſpera. demum
Sunt quinque ipſius comites, fidique miniſtri,
Per quos cognoſcit res omnes: queis ſine prorſus
Inſcia lethaeo torpebit preſſa ſopore.
Ergo oculi quum ſint vitrei, denſoque nitore
Perſpicui, apprehendunt rerum ſimulacra, tenentque,
Non ſecus ac ſpeculum ſoleat, praeſentia quando
Luminis interſit: cujus virtute creantur
Senſificae ſpecies, fuerit niſi pupula laeſa.
Has ſpecies menti (capitis namque arce ſuprema
Mens habitat, ſolioque ſedet regaliter alto)
Oſtendunt oculi: tunc prudens illa ſagaxque
Cognoſcit rem, cujus adeſt formalis imago.
Haec eadem vocum diſcrimina mille, ſonosque
Innumeros mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes aures aër eliſus ab ipſis
Corporibus: namque eſt aër tenuiſſimus, atque

Mobilis in primis: qui quum ſe corpora pulſant
Deprenſus medio actutum diſſultat ab ictu,
Irrumpitque cavas penetrans violenter in aures;
Janua clauſa licet fuerit, clauſaeque feneſtrae:
Uſque adeò eſt tenuis nec non penetrabilis aër,
Quinetiam piſces piſcantum gurgite ab alto
Horreſcunt ſtrepitus, pavidique in retia currunt:
Quippe aër penetrare poteſt in viſcera Nerei.
Inde tument fluctus, inde importuna minaxque
Saevit hiems, qua urgente vovent pia munera nautae.
Dura igitur quoties collidunt corpora ſeſe,
Aut quoties aër pulſus vehementer in illa
Concava praeſertim per ſtricta foramina tranſit;
Diverſae ac variae fiunt voceſque ſonique,
Ut varia eſt rerum natura, & forma locorum;
In quibus ipſe aër gignit voceſque ſonoſque.
Sic tuba longè alium reddit quàm tibia cantum:
Sic Peluſiacis diſcordant nablia ſiſtris.
Ac veluti jactu lapidis perculſa movetur
Unda in multiplices orbes, ſic percitus aër
Diffundit ſpiras longè latèque rotantes:
Atque ideo multis vox inſonat auribus una;
Ut multis etiam ſpeculis una haeret imago.
Aſt odor ut nares intret dicamus. ab ipſis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras

Inficiunt latè: veluti quum tura videmus
Panchaea aut prunis cinyreia dona cremari.
Fit guſtus linguae officio, curvique palati.
Namque his percipitur rerum guſtabilis humor,
Qui penetrans tangit ſenſum, ingeneratque ſapores.
Tactum autem ſanguisque & ſpiritus efficiunt, qui
Paſſim per corpus fluitant: animantibus iſte
Senſus ineſt cunctis, cunctis quoque guſtus ineſſe
Creditur: aſt homini meliorque, & major uterque eſt:
Hinc etiam eſt homini quàm aliis prudentia major.
Sunt qui aliter credant fieri praedicta, negantque
Acceptas oculis ſpecies cauſam eſſe videndi:
Aëre nec medio eſſe opus ajunt, ut videantur
Res, aut audiri poſſint: namque omnipotens rex
Tot vires animae conceſſit, quot genera ipſe
Effinxit rerum, ut poſſet comprendere cuncta.
Quaeque ſuum agnoſcit genus aptè, ac percipit ultrò.
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Judicio expendit quaecunque à ſenſibus hauſit,
Et verum atque bonum divino examine librat.
Mens igitur ſol eſt animae, ſunt ſidera ſenſus.
Sic perhibent quidam: ſed nos properamus, & iſta
Linquimus excutienda aliis, finemque propinquum
Appetimus: quia jam chelarum extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis, ac perſpicitur, quòd

Eſt anima aethereum quiddam, ſine corpore vivens,
Omnia vivificans, cognoſcens omnia, Divum
Quatenus ille hominumque pater permiſit: ab illo
Tradita cuique rei eſt certa & finita poteſtas.
Illi autem ſoli vis eſt ſine fine, poteſtque
Omnia quae fieri poſſunt, à lege ſolutus.
Nam ſi anima & ſentit, & cuncta intelligit, ergo
Non eſt corporea, aut corpus: quia corpora nulla,
Non terra, unda, aër, ignis, neque condita ab iſtis
Has per ſe vires retinent: non eſt dubitandum
Eſſe animam ſemen quoddam coeleſte, Jovisque
Progeniem aeternam, cui tantum cognitionis
Ceſſit, ut immenſum valeat comprendere mundum.
Quid ſi atomi, quas nonnulli finxere ſophorum,
Sunt animae potius, quam corpora? corpora namque
Omnia ſunt quanta, & poſſunt utcunque ſecari:
Nempe anima eſt individua, atque immaterialis,
Et veluti centrum quoddam, ad quod plurima tendit
Linea, per ſenſus quia cuncta feruntur ad illam
Undique, ceu fluvii concurrunt undique in aequor.
Quare illos miror qui dicunt tempore eodem
Ipſam animam extingui & corpus, pariterque perire.
Nam licet hoc eſſet, debet tamen uſque taceri:
Non ſunt haec dicenda palam, prodendaque vulgo:
Quippe hominum plerique mali, plerique ſceleſti:

Qui

Digitized by Google

Qui ſi animam credant nihil eſſe à funere, nilque
Poſſe pati poſtquam ſemel eſt egreſſa, nec ullam
Defunctis poenam infligi, formidine adempta
In ſcelus omne ruent, confundent fasque nefasque.
Praeterea multi, qui ſperant poſſe beati
Poſt mortem fieri, & verſari cum Jove ſemper,
Atque ideo ſeſe dedunt virtutibus ultrò,
Ac bene de multis qua poſſunt parte merentur,
Si poſt fata dari ſibi praemia nulla putarint,
Illico torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot ſpatioſa etiam templa & ſpecioſa, tot arae
Inſignes auro & peregrino marmore, demum
Relligio, & pietas, & honor, cultusque Deorum
Ad nihilum venient, ſi homines nil morte relinqui
Crediderint, animasque in ventos prorſus abire.
Semiferum vulgus frenandum eſt relligione,
Poenarumque metu: nam fallax atque malignum
Illius ingenium eſt ſemper, nec ſponte movetur
Ad rectum: virtus inviſa moleſtaque vulgo eſt.
Relligio generis decus eſt & gloria noſtri,
Quae nos conciliat ſuperis, & jungit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit apertè
Dicere, mortalem eſſe animam, & corrumpere vulgus.
Nunc tamen eſt multa nobis ratione probandum,
Hanc eſſe immunem leti, aeternamque manere.

Ut Chriſti cultor teſtatur, bruhciphagusque
Judaeus credit, praeputia noſtra peroſus:
Quae Deus haud faceret, ſi non facienda putaret:
Ac gens ferme omnis concordi praedicat ore.
Principio, quicquid ſimile eſt magis omnipotenti
Cunctorum domino diuturnius eſſe fatendum eſt,
Perfectumque magis: nam quod durabile non eſt,
Sed citò dilapſum perit, imperfectius eſſe
Quis neget? atque ideo durant coeleſtia ſemper,
Quod divina magis ſunt & perfecta: ſed iſta
Proxima quae terris, quae coelo amota videntur,
Quum ſint imperfecta, brevi fugiuntque caduntque.
Ergo animus noſter, quum vita & cognitione
Divinae ſimilis naturae appareat, intra
Corporeos fines claudetur? nec magis ipſe
Quàm caro durabit, neque vivet longius aevum?
Praeterea corrumpi animus nequit, hac ratione,
Quòd ſimplex, & materia ſecluſus ab omni eſt.
Huc accedit item, quod corpore debilitato
Vis animi creſcit: quare imbecilla ſenectus
Conſilio ſuperat juvenes, mentiſque vigore.
Ingenio plerumque caret qui robore praeſtat.
Raro utrumque Deus cuiquam largitur, ut idem
Sit ſapiens, & ſit robuſto corpore pollens.
Quare, ſi longo fractis jam viribus aevo

Fortior

Fortior eſt animus, non ipſe à corpore pendet,
Sed per ſe eſt aliud quiddam, & poſt funera vivit.
Nonne etiam quum pes dolet, hunc mens ipſa dolorem
Indicat? haud dubium eſt. ſed quomodo mentis ad arcem
Pervenit iſte dolor? num ſurſum tendit ab imo,
Paulatim aſcendens ut fumus? non: quia multae
Partes, non ſolùm (ſi ſic) pes ipſe doleret,
Nec pedis, at potius partis quae proxima menti,
Tunc ſentiretur dolor. unde probatur apertè,
Corpoream non eſſe animam, & ſic morte carere,
Quum medii nullius egens diſtantia tangat.
Adde his quod, quoties reminiſci aut fingere quicquam
Egregiè volumus, vel quicquam intelligere aptè,
Tunc animum revocare opus eſt à ſenſibus. unde
Nonnulli ut melius meditentur lumina claudunt,
Aut ſeſe à turba abducunt, loca ſola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine texit,
Et jam lethaeo torpent animalia ſomno,
Pervigilant, tacitique toro, extinctaque lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mentem.
Nempe animum turbant ſenſus: populantur eundem
Affectus, redduntque hebetem, involvuntque tenebris:
Non ſecus ac nitidum praetexunt nubila ſolem.
Ergo, ſi propriis reſidens penetralibus, intra
Ipſe ſuas latebras, fugiens à ſenſibus, atque

Corporeis crucibus, melius ſapit: eſſe profectò
Quum poterit liber, moribunda à carne ſolutus,
Cuncta animus meliore modo cognoſcit, & ipſi
Haerebit vero magis ac perfectius abſque
Corpore, & aeternum vivens durabit in aevum.
Denique quum ſit homo medius bruta inter & ipſos
Coelicolas, commune aliquid retinebit utrisque.
Corpus brutorum eſt, animi natura Deorum.
Altera pars moritur, neſcit pars altera letum.
Non igitur prorſus delet mors omnia: namque
Letiferis animus laedi nequit ipſe ſagittis:
Praedictis etiam poſſum connectere, quod ſi
Nil ſuperat noſtri poſt fata, videbitur eſſe
Injuſtus Deus, atque malis praebere favorem.
Quippe hi dum vivunt laetis plerumque fruuntur:
His neque divitiae deſunt, neque grata voluptas:
Hos decorat praeclarus honos, & gratia vulgi.
Contrà ſaepe bonos vexat fortuna malignis
Caſibus involvens: nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo ſemper triſtantur amaro:
Quare animus buſto ſupereſt, ſcelerumque ſuorum
Dat poenas: vel, ſi bonus eſt, bona praemia ſumit.
His aliisque modis multis oſtendere poſſem
Immortalem animi naturam, incorporeamque.
Sed ſatis eſt: jam me finis vocat. haud equidem ſum
Neſcius,

Neſcius, harmoniam dici quoque, non tamen aptè,
Ipſam animam: ac veluti miſtis ex vocibus exit
Harmonia, & variis fiunt bona pharmaca rebus
Compoſitis ſimul, unde oritur vis ipſa medendi:
Sic elementorum certa ratione modoque
Junctorum, & coeli pariter virtute creari
Quidam animam rentur: quae partim corporis intra
Septa manet, partim cauſas ſortitur ab extra.
Ut viſus virtute oculi, externoque creatur
Lumine. nam coelum cauſa eſt, qua hic omnia fiunt:
Quo ſine nec tellus quicquam, nec gigneret aequor.
Nimirum haec falſa eſt, & peccat opinio: namque
Si ſic, non poſſet corpus conſurgere contra,
Et carni unde oritur capitale indicere bellum
Ipſa anima, & vario motu in contraria ferri:
Sed ſemper foret una eademque, ut quaelibet eſt vis,
Quae ſolet ex miſtis divino numine naſci:
Ut patet in genere herbarum, gemmisque beatis.
Quidam etiam cenſent, animam nihil eſſe ſoluto
Corpore. quòd ſomnus, qui mortis fertur imago,
Et ſenſum & mentem nobis auferre videtur:
Vel quia diverſis cauſis aegreſcere cernunt,
Ac multis variisque modis, ne munere poſſit
Ipſa ſuo fungi, mentem laedique premique
Aſpiciunt, nec non cum corpore creſcere, & unà
De-

Deficere: ut patet in pueris, ſenibusque, virisque.
Ignarus puer eſt, prudens vir, deſipit aetas
Ultima, corrumpit corpusque animumque ſenectus.
Quinetiam dicunt: Si anima eſt divina, poteſtque
Vivere ſejuncta à membris mortalibus, ut quid
Se miſerae carni inſinuat? cujus vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta eſt, ſi ſponte hoc facit: at ſi invita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipſe
Juppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: immò
Carcere quam clauſit tam turpi odiſſe videtur.
Et quum nec corpus, nec quanta exiſtat, ab ipſo
Corpore non credunt ulla vi poſſe teneri.
Praeterea per ſe (niſi diſcat ſollicitè) quum
Nil ſciat, ac ſubeant per crebra oblivia mentem,
Per ſe animum nihil eſſe putant poſt corporis uſum.
Diſcere tunc etenim poterit nil, ſenſibus ipſis
Corruptis morte, unde omnis doctrina paratur.
Quidam ajunt unam eſſe animam duntaxat in orbe,
Quae vitam tribuat cunctis viventibus: ut ſol
Unicus eſt oculis animantum cauſa videndi.
Aeternamque putant illam, licet extinguantur
Corpora: ut extinctis oculis aeternus adeſt ſol.
Has non difficile eſt nugas ratione potenti
Vincere: ſed vereor ne ſim prolixior aequo.

Non

Non deerit qui rectè iſtis reſpondeat olim
Quaeſitis, nodosque omnes diſſolvat ad unguem:
Vir macte ingenio, vivet tua gloria mecum,
Noſtraque (quid dubitas) laudabunt ſcripta minores:
Aude opus egregium, & coeleſtia diſſere terris.
Unum hoc adjiciam, quod quivis noſſe valebit:
Aeternam eſſe animam, & divino ſemine natam,
Si ſenſus atque affectus compreſſerit omnes:
Si ſpernens prorſus mortalia gaudia ſeſe
Abdicet à curis terrenis, aſſiduoque
Conetur ſtudio ad ſuperos extollere mentem.
Tunc etenim ſapiens fiet, poteritque futura
Cernere, vel vigilans, vel ſomno oppreſſus inerti;
Hoc pacto cecinere olim ventura Prophetae.
Sobrius ergo animus propior fit ad aethera, quanto
A terris magis atque à carnis amore recedit.
At pecudum ritu ſequitur pars maxima ſenſum,
Nec bona cognoſcit niſi quae ſunt corporis: hinc eſt
Quòd plerique putant animam ſuccumbere morti,
Quandoquidem nequeunt infirmo lumine quicquam
Divinum ſpectare, atra caligine preſſi.
Sed de anima ſint iſta ſatis. redeamus ad ipſum
Autorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore ſejunctum: & ſine corpore millia multa
Eſſe, quot in ſilvis frondes gignuntur opacis:

Vel

Vel ſi corpus habent, tenue eſt, nec prorſus ab ullo
Percipitur ſenſu, ſed ſola mente videtur.
Atque haec in primis ſunt entia vera, ſuique
Juris: nulla etenim carnis contage laborant.
Tu verò hic jam Muſa tace: mox, quum volet ille
Qui mea labra movet, mecum ſcrutabere cauſas
Rerum quas fieri ſub lunari orbe videmus,
Contingant fato, an nulla ratione ferantur.
Interea dum ſol Nemeaei terga leonis
Torret, & inſanae ſub opaca fronde cicadae
Ingeminant raucos ſtrepitus, quaeramus, in umbra
Aut lauri aut myrti ſuavem ſpirantis odorem,
Propter aquae crepitantis iter, Pimplaea, quietem:
Ipſa quies animum reficit, revocatque vigorem.
Mox ubi regreſſae fuerint poſt otia vires,
Rurſus ad altiſonos (adſis modò, Diva, tuoque
Numine me foveas) tentabo accedere cantus:
Et ſi fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit longos miſerata labores,
Pauperiemque procul curasque fugarit amaras,
Totus ero tecum, tuaque intra limina ſemper
Verſabor, ſola haec fuerint ſolatia nobis:
Tunc Aganippaeis ubertim explebimur undis,
Inſuetumque melos Cirrhaea in rupe canemus.

SYNOPSIS LIBRI VIII.

De fato hic agit autor, quod definit id quod Deus ſemel fatus eſt, à quo omnium cauſarum ſecundarum ſeries dependet: unde caſum & fortunam nihil niſi nomina inania ſine ſenſu eſſe rectè concludit. Providentiam Dei cum libero arbitrio conciliare adnititur, explicando, quid ſit liberum arbitrium, nempe rectae rationi obediens: quod Providentiae divinae non adverſari, ſed cum ea ſemper concurrere, probat. Cumque animi adfectus rectae rationi bellum continuò moveant, his demum debellatis mens humana libera dici meretur: quae ſi contrà libidinibus indulgens, ab illis quocunque rapitur, minimè libera dici poteſt. quam ſententiam fuſè tractat & adſtruit. Duas treſve alias objectiones proponit, in quarum ultima reſolvenda nimium Epicureis favere, Deumque humana non curare, contra ſuperius allata, ſtatuere videtur. Poſtremò objectionem, quare boni ſaepe miſeri, mali autem haud rarò fortunati evadant, diſtinguendo inter animi & corporis, ſive vulgi & ſapientum bona, feliciter ſatis reſolvit; & per totum porro librum Dei Providentiam à pravis conſequentiis pro virili vindicat.

S C O R P I U S.

CUR tam diverſo mortalia tramite pergant,
Haec in honore aevum ducant feliciter, illa
In tenebris jaceant multo vexata labore,
Pieri pulcra, doce: tibi enim fas noſſe Deorum
Conſilia, & rerum cauſas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent caeco contingere caſu,
Nec mundum ratione regi, quòd plurima cernunt
Indignis decorata bonis, & plurima contrà
Indignis agitata malis, diſcrimine nullo
Prudentes juſtosque premi, regnare ſceleſtos,

Virtuti

Virtuti vitium praeferri, & templa cremari
Fulminibus, prodeſſe etiam ſua crimina multis.
Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
Aut non eſſe Deos, aut illos ſpernere quicquid
In terris fiat, ſolique incumbere coelo.
Hinc temerè incertoque ajunt ferri omnia caſu.
Aſt aliqui tibi dant regimen, Fortuna, vocantque
Te dominam rerum mortalia ſceptra tenentem,
Inſtabilique rota verſantem cuncta protervè:
Erexitque aras tibi quondam ignara vetuſtas,
Et cecidit votiva tuis ſaepe hoſtia ſacris.
Non deſunt quoque qui committant omnia fatis;
Et credant certis fatorum legibus orbem
Diſponi atque regi, aeterno ſtabilique putantes
Ordine, ceu choreas & pompas, cuncta moveri;
Cuique ſuas partes tribui, ac ſi fabula agatur,
Quas implere opus eſt, dum totum tranſigat aevum:
Utilis eſt certè, & pulcerrima, difficilisque
Quaeſtio, nec noſtris praetermittenda Camoenis.
Nunc igitur primum dicamus, quòd ſine cauſa
Eſſe poteſt nihil, aut fieri, ſed cauſa neceſſe eſt
Ut ſuo ab effectu diſtet, diverſaque res ſit:
Quandoquidem nil ſe gignit, nil provenit à ſe,
Nilque ſui cauſa eſſe poteſt. ergo infinitus
In cauſis proceſſus erit? minimè: ſed oportet

Nimirum

Nimirum eſſe aliquid primum, à quo maximus ordo
Cauſarum incipiat, qui à ſummo tendit ad imum.
Hanc igitur ſeriem cauſarum diximus eſſe
Fatum: quod Deus ipſe ſemel quaſi fatus, ut iſta
Omnia ſic fierent, decrevit lege perenni.
Sed quo quaeque magis cauſa eſt contermina primae,
Et vicina, hoc eſt aliis mage digna, potensque,
Subjectasque ſibi movet, ac dominatur eiſdem.
Ens primum cauſa eſt, & non effectus: at imum
Effectus tantum debet, non cauſa vocari.
Quae media exiſtunt, his nomen adhaeret utrumque.
Quòd ſi cauſarum non eſſet nexus & ordo
Perpetuus, ſi alia ex alia non pendeat, ac ſi
A ſummo junctis nodis ducatur Olympo
Longa catena, uſque ad nigri regna infima Ditis,
Quod dictu abſurdum eſt, plura uno prima dabuntur
Principia, & cauſae primae multae invenientur.
Tunc diſcordabunt inter ſe, ac magna ciebunt
Praelia tot reges, quia regni ſumma poteſtas
Non patitur plures: ſic mundus non erit unus,
Nec pulcer: namque eſt ordo pulcerrima rerum.
Sed dicet fortaſſe aliquis, deſcendere ab uno
Principio rerum ſummo plures ſimul inter
Seſe diſtinctas cauſas, ut ſolis ab orbe
Plures emanant radii diſcrimine quodam

Disjuncti, quorum non hic dependet ab illo;
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non eſſe opus ut pugnent, ſeſeque viciſſim
Impediant: ſiquidem via non eſt omnibus una:
Non modus hic malus eſt, non haec ſententia multum
Diſplicet, at forſan vera eſt: tamen aſpiciamus
Interius, procul excuſſis à mente tenebris.
Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
Tam citò, tam facilè, & falli ſolet ipſa frequenter;
Hinc tam diverſae ſectae, & contraria dicta.
Hic ait, ille negat: propria eſt ita opinio nobis,
Ut Divis ratio: certi mortalibus eſt nil.
Ergo ſi plures cauſae ſunt immediatè
A prima (ut dictum eſt) quaero, an ſit quaelibet aequè
Perfecta: haud ullus tunc ordo patebit in illis.
Namque ubi nil primum, & nullus gradus, aut diſcrimen
Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi.
In quovis genere invenies primum, mediumque,
Nec non poſtremum: genus eſt abſque ordine nullum:
At ſi non aequè perfecta eſt quaelibet, ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
Difficile eſt: aliis poſſum concedere cauſis.
Quare unus primae cauſae tribuatur, & idem
Optimus, atque omni perfectus parte putetur
Effectus: reliquas autem, quo quaeque recedit

Digitized by Google

A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
Crediderim facere: ut plures quoque gignere fructus
Arbor non bona conſuevit, ſed deteriores.
Semper plura bonis mala ſunt, & triſtia laetis.
Verum inter cauſas quo quaeque potentior, atque
Altior eſt, hoc & vitae & rationis habet plus,
Simpliciorque eadem, magis & ſubſtantia pura eſt;
Inferior contrà quaecunque eſt, debiliorque,
Poſſidet illa minus vitae, minus & rationis,
Sed concreta magis, magis à ſubſtantia abhorrens:
Quod patet in terris: ubi parvo tempore durant
Omnia, ubi ratio apparet vix ulla, ubi purum
Nil eſt, ſed multis ex rebus omnia conſtant.
Miſta & compoſita in terris ſunt cuncta, videri
Ut nuſquam poſſit ſubſtantia: quin nihil ipſa
Penditur hic, ſolis honor obtingentibus illi eſt:
Conditur illa intus caeſis abſtruſa latebris.
Hinc eſt quod pluris bona corporis ac fortunae
Fiunt, quàm virtus animi: ſubſtantia namque eſt
Fermè hominis virtus: at in hoc ſubſtantia mundo
Exulat: illi etenim patria & domus, & ſua ſedes
Coelum: ubi habet fidos comites, verumque bonumque.
Hoc igitur pacto ex cauſis contexitur orbis,
(Ut dictum eſt) ſervans aeterno foedere cuncta:
Nec talem, niſi fortè Deus, ſolviſſe catenam

Ulla poteſt vis, aut ſeries immenſa dierum;
Ex his quicquid erit, vel nunc eſt, vel fuit olim;
Exoritur cauſis, vires quibus omnibus ipſe
Rex ſuperum, certis metis, & tempore certo
Conſtituit, certisque modis procedere juſſit.
Atqui non neſcire opus eſt, concurrere plures
Interdum cauſas, ut quicquam fiat ab illis.
Contingit tamen haud temere hic concurſus, & iſta
Miſtio cauſarum: ſed fatorum ordine certo
Cuncta meant: certis ſubjecit legibus omnia
Omnipotens ille aſtriferi faber amphitheatri,
Menſuramque dedit rebus, quascunque creavit.
Quare non verum eſt quod nonnulli aſſeruere,
Eſſe nihil certi in rebus, contingere caſu
Omnia, nec curare Deum mortalia quenquam:
Errant nimirum quibus haec ſententia adhaeſit,
Quandoquidem caſus nihil eſt, niſi opinio quaedam
Futilis, haud multum diſtans ab imagine ſomni:
Quicquid Ariſtoteles, vel quivis dicat, eorum
Dicta nihil moror, à vero quum fortè recedunt.
Saepe graves, magnosque viros, famaque verendos
Errare & labi contingit, plurima ſecum
Ingenia in tenebras conſuerunt nominis alti
Autores, ubi connivent, deducere eaſdem:
Tantum exempla valent, adeo eſt imitabilis error.

Nemo putet ſibi me addictum. mihi flectere mentem
Sola ſolet ratio, ratio dux fida ſophorum eſt:
Hanc ſcrutator amet veri, inprimisque ſequatur.
Quod vero caſu nil ſit, me credere cogit
Ipſa rata atque potens ratio. nam ſi omnia certis
(Ut dictum eſt) cauſis, certo ordine, tempore certo
Supremi juſſu rectoris progrediuntur,
Quo ſit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum ſolvat opus, quam ſedem caſus habebit
Ambiguus, varius, Vertumnum & Protea vincens?
Ut vacuum, ſic & caſum natura recuſat.
Incertum in mundo nihil eſt, ſunt omnia certa;
Ipſe Deus, natura, aether, elementa, & ab illis
Quicquid vel factum eſt, vel fit, vel fiet in aevum.
At ſi quid foret incertum, non omnia certè
Mens ſciret divina, aliquis cadet error in illam:
Quod dictu abſurdum eſt. nam qui facit omnia novit
Omnia, nilque poteſt ipſum ullà ex parte latere.
Quanquam aliqui dicunt, quod ſi mortalia noſſet
Aetherei mens illa patris, vileſceret. atqui
Errant: namque malus nemo eſt, quia non bona novit,
Nec vilis, quia non pretioſa intelligit: albus
Non fit proinde aliquis, quod rem bene percipit albam:
Nec ſol deterior, quoties illuſtrat iniquos:
Nec quia fortè lutum radiis ferit, eſt ideo ipſe

Foedus: non ſordet lumen, quum ſordida tangit.
Sic non vileſcit quum vilia fortè capit mens:
Imo decet noviſſe malum, at feciſſe nefandum eſt.
Ergo Deus nil ignorat, ſcitque omnia quae ſunt,
Quaeque fuere olim, & quae mox ventura ſuperſunt:
Quae niſi certa forent, ſciri non poſſe fatendum eſt,
De certis etenim tantum ipſa ſcientia habetur.
Quinetiam vates, referunt ſi quando futura,
Praedicunt certosque dies, & nomina rerum
Certa canunt: quod non fieret, niſi quaeque futura
Certa forent, veluti quae ſunt, quae & praeterierunt.
Attamen hic fieri caſu nonnulla videntur:
Ut ſi imbrex dejecta alto de culmine tecti
Vi boreae quenquam feriat, vel ſiquis opertos
Theſauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum caſu contingere vulgus
Autumat. aſt eadem non eſt ſententia nobis.
Nam, licet eveniant praeter ſpem talia multa
Incertis nobis atque imprudentibus, ergo
Propterea in rebus debemus ponere caſum?
Noſtrum ſcire quidem, aut neſcire nihil variat res.
Non eſt proinde ignis calidus, nix alba, nitens ſol,
Quod ſcimus ſic eſſe: immo magis ordine verſo
Naſcitur ex ipſis humana ſcientia rebus:
Atque ideo ſcimus ſic eſſe, quod ipſa ita res eſt:

Et mens noſtra poteſt falli, non res: ego de re
Nunc loquor, & quaero an caſus dominetur in illam.
Nec mihi nunc cura eſt fieri rem necne ſciamus.
In nobis igitur tantum, non rebus in ipſis
Eſt caſus: quoniam fieri caſu illa putamus,
Quorum cauſa latet nos ipſis cognita Divis.
Omnia certa igitur: nam motu ſemper eodem
Verſatur coelum, atque eadem naſcuntur eiſdem
Seminibus ſemper, ſemperque elementa tenorem
Ipſa ſuum ſervant: & partes annus eaſdem
Semper habet: ſiquidem poſt ver ferventior aeſtas
Extemplò ſubit, hanc pomis comitatus & uvis
Autumnus ſequitur, poſt quem ſua frigora ſecum
Ducit hiems, gelidisque Aquilonibus omnia torpent.
Non herbae mutant vires: animalia ſemper
Ex iiſdem conſtant membris, & moribus iiſdem.
Nec fieri aut errore, aut caſu monſtra putandum,
Quum certas habeant cauſas, ut triſtia monſtrent:
Unde illis nomen, quare & portenta vocantur.
Sponte ſua haec natura facit, quae ſaepe jocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Ut pictor, qui cauſa animi quandoque figuras
(Sit licet ipſe opifex bonus, egregiusque magiſter)
Gibboſas, naſo ingenti, labroque tumenti,
Pingit, digna ſatis vano ſpectacula vulgo.

Ergo cuncta modo quum fiant ſemper eodem,
Rarus & inſtabilis caſus nil juris in orbe
Prorſus habet, quem ſumma Dei ſapientia torquet:
Ut facile agnoſcet qui, quam miro ordine, quamque
Perpetuò, quàm concinnè & bene machina mundi
Condita ſit, ſecum reputet, quàm membra animantum
Sint propriis aptisque locis diſpoſta, ſuisque
Utilia officiis & convenientia pulcrè,
Quàm nihil incaſſum faciat natura, Deusque.
Qui ſecum haec reputat, non caſu, ſed ratione,
Conſilio, juſſuque Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia, ſicut
Non pauci credunt? pulcrum & laudabile ſcitu eſt
Hoc quoque: quare animi vires huc flectere oportet.
Ipſa tamen fortuna prius cognoſcere quid ſit,
Eſt operae pretium. hanc priſci coluere, putantes
Eſſe Deam quandam terris, coeloque potentem:
Atque illi ſtruxere aras & vota tulere.
Aſt ego non reor eſſe Deam, nec coelicolarum
Foemina vel mas eſt quisquam: nam ſexus ab illis
Prorſus abeſt: nec gignuntur, nec morte teruntur,
Ut quidam cecinere olim, fortaſſe putantes
Eſſe Deos noſtri ſimiles. ô pectora caeca!
O capita Anticyrae ſuccis curanda meracis!
Creditis eſſe Deos, ut nos? thalamosque Dearum

In-

Digitized by Google

Ingreſſos blando compreſſu gignere prolem?
Ergo Deum quendam potius dicamus, & imum
Degeneremque ideo terrae pelagiſque tenentem
Vilia regna, ubi tot ſunt crimina, totque dolores,
Tot peſtes, ubi nil tutum: namque inſidiarum
Omnia ſunt plena & fraudum: Deus iſte vocatur
A Chriſto & Paulo princeps mundi hujus: eundem
Laurigeri appellant Ditem ac Plutona poëtae,
Qui ſtultis favet atque malis, inſontibus aſper.
Haec domus, haec ſedes, haec tali digna tyranno
Regia, quem vulgò Fortunam dicimus. atqui
Omne malum eſt infra lunam: nox atra, procellae
Terribiles, frigus, calor, importuna ſenectus,
Pauperies maleſuada, labor, dolor, improbitas, mors.
Supra autem lunam lucis ſunt omnia plena,
Nec non laetitiae, & pacis: non tempus, & error,
Et mors, & ſenium eſt illic, & inutile quicquam.
Felix, ô nimium felix, cui ſedibus illis
Tam pulcris, & tam jucundis, tamque beatis
Vivere conceſſum eſt ſupremi munere Regis!
Caeterùm opinantur quidam, plenum eſſe Deorum
Mundum hunc, & multos ipſorum degere vitam
Aëris in campis latis, quos daemonas Argi
Indigitant, curamque hominum gerere atque animantum
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite,

Arbitrioque ſuo bona vel mala tradere, honores,
Gaudia, divitias, atque his contraria. quare
Grande operae pretium eſt, illis utcunque placere,
Quod fieri & ſacris & carmine & arte magorum
Cenſent nonnulli, ac nobis (modo rite vocentur)
Apparere ajunt, noſtriſque adſiſtere votis,
Nilque homini melius contingere poſſe, nihilque
Dulcius in vita quàm converſarier iſtis
Cum Diis, praeſentes affari, audire loquentes:
Quod certè paucis mortalibus arbitror eſſe
Conceſſum: juſtis tamen, & qui deſidioſae
Illecebras carnis, laſcivaque gaudia temnunt,
Terrenaſque abigunt curas, coeleſtia tantum
Mirantes, tantumque pium rectumque colentes.
Quanquam etiam ſunt qui credant, hos daemonas inter
Eſſe malos quoſdam, atque malis parere, coactos
Carminibus magicis, fierique hoc plurima pacto
Turpia. nil moror hoc, nec nunc locus: ultima ſolis
Sidera, ſquammoſis radiantia fratribus, iſtud
Forſitan expedient, ubi de Diis plurima dicam,
Si Deus ipſe volet, qui nunc mihi carmina dictat.
Miſſa ergo haec faciamus. ego vix credere poſſum,
Eſſe Deum quenquam pravum. ſapientia nunquam
Peccatum parit: at contrà eſt inſcitia mater
Erroris, culpae, & ſceleris. mihi nemo videtur,

Sponte

Sponte malus: vult namque bonum ſibi quaeque voluntas
Semper, judicio niſi falſo decipiatur.
At daemon ſapit, id nomen ſi convenit illi.
Verùm utcunque ſit, aut terras fortuna gubernet,
Daemones aut ipſi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum eſt, metiturque omnia ſummi
Mens Regis, cujus ſine numine fit nihil uſquam.
Sed dubium ex dictis oritur, nodusque profectò
Difficilis, qualem Alcides vix, aut Macetum rex
Solveret: hoc multorum animi turbantur & haerent.
Nam ſi cuncta jubet fatum, & fieri illa neceſſe eſt,
Libera non nobis, non Diis eſt ipſa voluntas,
Tollitur arbitrium prorſus, nec praemia virtus,
Nec poenas vitium (quod dictu eſt turpe) meretur.
De Diis non locus eſt nunc dicere: ſed ſpeculemur
De nobis quid ſit, deque his quae ſubdita noſtro
Sunt generi, & poſſunt humana luce videri.
Dico igitur quod in his, quae ſub ditione locantur
Fortunae, nihil eſt ſine fati numine nobis.
Divitiae ſiquidem, ſolatia, gaudia, honores,
Imperia ex alto veniunt: nec noſtra voluntas
Haec tribuit. quis enim nollet ſibi talia? ſed nil
Velle juvat, potiusque nocet, ſi fata repugnant.
Quàm multi fatis invitis tendere ſurſum
Conantur magis atque magis, ſed ad ima recurrunt

Semper,

Semper, & augeſcunt fato adverſante ruinae!
Contrà illi, quibus aſtra favent, ullo abſque labore
Nec ſperata quidem, ſed ſponte oblata frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnuſia rete,
Dum ſtertunt, multo diſtentum piſce reducit.
En aliquos claro de patre ac divite naſci
Cernimus, atque frui primo cum lacte repertis
Deliciis, & nutriri in faſtigia rerum,
Ut praeſint aliis, indigni ſaepe, regantque
Ipſi oculis capti luſcos, vivantque licenter.
Aſt aliqui obſcuris miſeriſque parentibus orti,
In poenam & lacrimas, magnum caſſumque laborem
Aſſiduè tolerant, nullaque expellere poſſunt
Sedulitate famem, ſemperque in ſordibus haerent.
Quis neget haec fatis contingere damna ſiniſtris?
Sunt formoſi, agiles, robuſti corpore multi:
Multi etiam turpes, aegri, imbelleſque creantur.
Unde iſtud? nunquid meritis aut crimine noſtro,
Aut noſtro arbitrio fieri dicemus? ab ipſo
Nimirum haec veniunt mortalibus omnia fato.
Denique jus rerum noſtrarum, & corporis hujus,
Fatum habet: eſt penes hoc etenim genus horaque mortis.
Hic laqueo, hic ferro, hic flammis, hic frigore, hic undis,
Ille fame, ille cibo moritur: multique dolore,
Aut morbo, aut caſu intereunt, ſeniove fatiſcunt.

Certa

Digitized by Google

Certa dies leti eſt cunctis, diſcrimina nulla
Aetatis: nec fas vivendo excedere metas,
Praeſcripſit tetrici quas cuique potentia fuſi.
Sic periit ſcirpo magni laudator Achillis.
Sic olim, dum Trinacriis ſpatiatur in oris
Aeſchylus, occubuit valido teſtudinis ictu.
Sic paſſae, Anacreon, te granum perdidit uvae.
Heu quot habet mors ſaeva vias, artesque nocendi!
Quo magis eſſe procul credis, magis imminet. unde
Certius eſt quam mors, quam mors incertius eſt nil.
Nonnulli tamen, aſtrorum qui noſcere vires,
Et magni ſecreta poli pertingere poſſunt,
Fatidici vates etiam, qui, numine pleni
Neſcio quo, ventura vident, praedicere mortis
Saepe ſolent genus atque diem, quia certa futuri
Natura eſt veluti praeſentis praeteritique:
Certa (inquam) in cauſa prima, cauſisque ſecundis;
Quae nexu longo à prima extenduntur ad imam.
Aſt animi quae ſunt bona vel mala nunquid ab ipſo
Proveniunt fato? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare: etenim poterit quis diſcere, ſi non
Polleat ingenio, ac vires natura miniſtret,
Si fortuna obſtet, vel pravo in corpore languor?
Hic rhetor, ſophus ille, alius myſteria Divum,
Sidereasve plagas quaerit: ſunt & quibus undae

Caſtaliae

Caſtaliae vili cum paupertate bibantur;
Et placeat cognata fami dulciſſima fama.
Haec ſtudia unde fluunt? à rerum praeſide fato;
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diverſis etenim gaudet natura miniſtris,
Ut fieri diverſa queant ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam;
Sed varias jubet ire vias, variosque labores
Suſcipere, ut vario cultu ſit pulcrior orbis.
An verò mores fatum, vel noſtra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec parvus labor eſt hac in re tangere verum.
Arbitrii certè remanet quota portio noſtri?
Actum eſt de nobis, libertas prorſus ademta eſt
Humano generi, ſi fati ſumma poteſtas
Eſſe malos cogat nos, invitique trahamur
In ſcelus, & nulla liceat ratione reniti.
Quare operae pretium eſt huc totam intendere mentem;
Et, quantum Deus ipſe ſinit, verum excutiamus.
Principiò arbitrium quid ſit nos dicere oportet.
Arbitrium eſt, homini data libera & ampla poteſtas
Ab Jove, quae libeant juſta aut injuſta ſequendi:
Non ideo tamen ut peccet virtute relicta:
Sed contrà, ut vitium vitans incumbat honeſto.
Nam malefacta nocent, laudem benefacta merentur.

Quaerendum ulterius, nunquid ſit in omnibus aequè
Arbitrium? nunquid quocunque in tempore duret?
Non certè in pueris, nec in illis eſſe videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorum ſopor occupat altus ocellos:
Quandoquidem ſomnus mortis perhibetur imago;
Quare ſi verum ſubtili indagine quaeras,
Invenies paucos inter tot millia, qui ſe
Arbitrio moveant, & libertate fruantur.
Aetatis culpam mitto, puerilibus annis
Ignoſco, & veniam damus his quoque lumina quorum
Letheus preſſit ſopor, aut quos fervida torret
Febris, vel morbi ſtimulat vis durius aequo.
Magna quidem turba haec: ſed longè major eorum
Longè & deterior quorum mens oblita foedis
Criminibus, morbisque animi labefacta recedit
A ratione procul, rectoque à tramite vitae.
Nunquid habent iſti arbitrium? aut dicenda voluntas
Libera in his? nempe ambiguum eſt, multique negarunt.
Unde advertendum, quòd liber ſolus haberi
Debet qui recta regitur ratione, nec ullo
Vincitur affectu, nec ventorum impete vaſto
Fertur in undifragos ſcopulos, ſed fortiter obſtat,
Intrepidusque haeret clavo, portumque capeſſit.
Rectè igitur quidam, liber ſolus ſapiens eſt,

Dixere. hic etenim ſolus ratione magiſtra
Caſtigat motus animi, ſenſumque rebellem:
Caetera turba nequit facere hoc. cur? an Deus illis
Non dedit arbitrium? ratio eſt ubicunque profectò
Eſt ibi & arbitrium: ſemperque haec juncta cohaerent;
Atque ideò pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
Aſt hominum cuivis ratio data fertur: in ipſis
Omnibus idcirco arbitrium quoque creditur eſſe.
Eſt autem ratio lumen quoddam, atque animi vis,
Qua curvum à recto ſecernimus, atque ab honeſto
Turpe, oculusque ſolet mentis quandoque vocari:
Qualem oculum fortaſſe tibi, Polypheme, fuiſſe
Significant vates, quo lactea membra videbas
Dilectae liquido ludentis in aequore nymphae.
Sed malus heu! malus hunc urenti ſtipite Ulyſſes,
(Quis poterit caviſſe malos?) extinxit, & ora,
Ora prius formoſa ſuo ſpoliavit honore.
Qualem oculum Lynceus habuit quoque, nubila ſolus
Qui penetrans viſu noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus aequè
Diſtribuit figuli ſapientia ſumma Promethei.
Sed pauci utuntur, pauci quos aequus amavit
Juppiter. hinc tantae errorum ſcelerumque ſcatebrae.
Nam ſi omnes rationis iter ſequerentur ad unguem,

Pax foret in terris aeterna, & Martius enſis
Non tantas paſſim clades, tantosque cieret
Heu! fletus, ſtarentque ſuis cum moenibus urbes:
Armaque, tartareis primum conflata caminis,
Et primùm Stygiis inventa ſororibus, agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in uſum:
Tunc & apes, & ruris opes, pecudesque beatis
Agricolis largè affluerent, ac ſecla redirent
Aurea, & una domus Divosque hominesque teneret,
Seque oculis noſtris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci utantur ratione, ſequentes
Avia, & arbitrium nullum videantur habere,
Viventes pecudum ritu, pro viribus edam.
Eſt quiddam in nobis divinum, mensque vocatur,
Ac ratio: id capite in ſummo natura locavit,
Atque illi voluit famulos aſſiſtere ſenſus,
Quorum opera coelum, terras, mare, & omnia poſſet
Percipere, immenſo quae comprenduntur ab orbe.
Eſt aliud quiddam mortale in pectore clauſum,
Cujus ope augemur, vegetamurque, igne miniſtro:
(Sic placitum eſt ſuperis) hoc mentem hoſtiliter urget,
Detrahit, infeſtat, turbat: multusque ſatelles
Huic etiam parti non deeſt ignava voluptas,
Ira, dolor, metus, atque timor, ſimul ardor habendi
Improbus, ambitioque nocens caput obſita fumo.

His igitur famulis, hoc milite, praelia menti
Infert: hi ſunt, qui ſummo conantur Olympo
Deturbare Jovem, inſignes feritate Gigantes;
Japetusque, Gygesque ferox, tumidusque Typhoeus;
Hortatorque mali Enceladus, Briareusque timendus:
Scilicet, ingeſtis curarum molibus, angunt
Divinum in ſummo poſitum, niſi fulminis inſtar
Gratia praeſto adſit, coelo delapſa ſupremo.
Nam ſemel amiſſis ubi praeceps currus habenis
Effudit ſeſe, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat.
Principiis obſtare opus eſt, quum parva favilla
Languet adhuc: poſtquam crevere incendia, jamque
Flamma furens tecto erumpit, coeloque propinquat,
Praeſertim Boreae ſi flabra ruentis ab arcto
Immineant; heu! fruſtra undas vicinia clamet:
Quum ſemel ex alta ſaxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? ſecum trahit omnia ſaltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos:
At prius exiguo poterat molimine ſiſti.
Sic motus animi, ſi totis viribus ipſam
Invadunt mentem, vix heu! vix tendere contrà
Infelix audet ratio, clavoque relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
Datque manus plerunque hoſti, & captiva tenetur:

Ergo

Ergo dum nova ſunt vitiorum ſemina, cautus
Opprime quamprimum, & cauſas averte, priusquam
Praecipites: tunc arbitrium, tunc libera mens eſt;
Victor Idumaeis tunc exornabere palmis.
At ſi jam coepta eſt pugna, & jam concutit arcem
Hoſtis atrox, valido labefactans ariete muros,
Crede mihi, niſi quis Deus adſit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non ſuſtinet ictus.
Nonne vides, menti quantum liquor obſit Jacchi?
Quas ſaepe immittat furias, ſi plus ſatis intret
In ſtomachum merus? arbitrium, dic, eſt ubi, poſtquam
Ebrietas caput invaſit, fumisque replevit?
Sobrius arbitrium tenet, ac jejunus, agitque
Id quodcunque jubet ratio: contrà, ebrius illa
Quae nolit neſcitque facit; mox poenitet, in ſe
Quum rediit, multoque dolet ſua facta pudore,
Ebria ſic mens affectu fit, nec minus, ac ſi
Aſcendat temeti vapor, invertatque cerebrum,
Turbatur miſera, & nebulis involvitur atris.
Quocirca eſt ſolus liber, ſolusque profectò
Poſſidet arbitrium, ratio quem ſola gubernat,
Qui affectus omnes ſuperat, fingitque premendo:
Hoc poterit facere, à primis qui inſueverit annis
Virtuti, atque bonas jampridem invaſerit artes.
Uſque adeò valet uſus, & eſt nil fortius uſu.

Caetera turba agitur pecudum ritu: unde poëtam
Jure puto dixiſſe, trahit ſua quemque voluptas.
Arbitrium multis oppreſſum atque indupeditum eſt.
Ergo qui verè liber cupit eſſe reſiſtat,
Quamprimum incipiunt, affectibus, & rationi
Illos ſubjiciat, ſemperque utatur habenis.
Namque caro adverſus mentem conſurgit, & illam
Continuo exercet bello. levis aſtra petit mens:
At gravis aſtra caro refugit, terrenaque tantum
Appetit: eſt etenim terra, in terramque redibit.
Sic duo tam diverſa Deus compegit in unum.
Eſto autem quod ſis ſapiens, ſolaque regaris
(Ut dixi) ratione, habeas & liberum ad unguem
Arbitrium: nunquid vi tunc agitabere fati?
Immo magis fato tunc ſubjicieris, & illi
Parebis; ſiquidem fatum eſt divina voluntas,
Cum qua vir ſapiens concordat ſemper, & ejus
Juſſa facit: contrà inſipiens atque improbus horret
Ac refugit praecepta Dei cervice ſuperba.
At dices: Ergo eſt liber, nec vincula fati
Ulla tenet? non: ſed dominis pejoribus atque
Infandis ſervit, ſceleri ſceleriſque ſorori
Stultitiae: quanquam hoc etiam divina voluntas,
Sed quae permittit, non quae jubet (eſt quia duplex)
Efficit. unde patet, cuncta eſſe obnoxia fato,

Seu bona ſeu mala ſint. namque haec permittit, at illa
Vult fieri fatum, & fati Deus optimus autor.
Talibus admoniti quidam rationibus ajunt:
Vivite mortales laeti, dum ſtamina veſtra
Net Lacheſis, triſtesque animo depellite curas,
Neu vos ſollicitent praeſentia, neve futura:
Lege etenim ſtabili fiunt, certo ordine cuncta
Procedunt: cur vos dolor aut metus urget inanis?
Sors ſua cuique data eſt, ſcriptamque in pectore geſtat
Quisque ſuo, ignorans quae ſit: verùm explicat illam
Paulatim ipſa dies, atque experiundo pateſcit.
Quid gemitu aut lacrimis opus eſt? coeleſtia retro
Corpora non remeant: non eſt mutabile quicquid
Inſtituit ſemel ipſe Deus. namque optimus ordo,
Et ſeries perfecta, ſuum ſi fortè tenorem
Deſerat, aut pejor fiet (quod neutique fas eſt)
Aut melior. ſed perfecto perfectius eſt nil.
Eſt aliud dubium magnum ac mirabile. nam ſi
Omnia ſunt (veluti modo dixi) obnoxia fato,
Cur Deus haec premit & cruciat? contrà illa benigno
Proſpectat vultu? cur non eſt omnibus aequa
Conditio? cur haec vivunt felicius illis?
Cur his blanda parens, illis natura noverca eſt?
Hunc igitur par eſt etiam diſſolvere nodum.
Multi hoc aut culpa, aut meritis contingere noſtris

Dixerunt, juſſuque Dei mala ſontibus eſſe;
Et bona conferri juſtis. ego non ita credo:
Nec verum eſt. nam quid meruere expertia mentis
Bruta? quid arboribus culpae vel criminis haeret?
Sors tamen eſt illis multum diverſa, nec uno
Verſantur caſu pecudes. namque improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut undis, aut frigore vitam
Exuit ante diem: quaedam periere ſenecta:
Durior his aetas agitur, jucundior illis.
Sors diverſa etiam arboribus contingit: ab Euro
Frangitur haec, aut eruitur radicitus: illa
Caeditur in varias artes, aut pabula flammae:
Quaedam fulmineo in praeceps detruditur ictu.
Piſcibus atque feris, & rebus denique cunctis,
Arbitrio fati ſors eſt ſua cuique tributa.
Bruta tamen nunquam poſſunt peccare, nec arbos:
Praeterea plerumque bonis adverſa videmus
Accidere, & juſtos agitari ſorte ſiniſtra:
Contrà fortunam plerunque favere ſceleſtis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis reſpondent munera fati.
Quare aliam potius cauſam indagare neceſſe eſt.
Fortè aliquis dicet: cauſa eſt divina voluntas,
Nilque ultra quaeret. non eſt ſatis iſtud: oportet

Scrutari

Digitized by Google

Scrutari interius dubii penetralia veri.
Non etenim, quum ſit Deus optimus & ſapiens, vult
Quicquam quod careat ratione: ſed optima ſemper
Eligit, atque jubet fieri divina voluntas.
Quocirca eſt aliter dicendum, quod cauſarum
Quaelibet à prima quo diſtat longius, hoc ſit
Illi diſſimilis magis, & magis undique diſcors.
Ergo quum Deus & ſimplex ſit ſemper, & idem;
Ultima cauſarum quae diſtat maximè ab illo,
Et minimè ſimplex erit, & diverſa, ſuosque
Effectus ſemper varios pro viribus edet.
Haec eſt quae terras regit, & terrena gubernat.
Idcirco in terris certi nil eſſe videtur:
Quandoquidem variat ſemper fortuna tenorem
Diverſo gaudens mortalia volvere caſu.
Cur tamen hunc potius quàm illum jubet eſſe beatum?
Et cur hunc potius quàm illum peſſundat & urget?
Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
Horum difficile eſt veram cognoſcere cauſam,
Nec minus, ac ſi quis cupiat cognoſcere quare
Ignis ſit calidus, nix alba, abſinthia amara:
Quare haec herba obſit, juvet illa: & quaelibet arbos
Cur tales habeat frondes? animalia cur haec
Callida ſint, alia obtuſo malè provida ſenſu?
Cur paleas electra trahant, & pondera ferri

Magnes, cur nequeat facere hoc adamante propinquo?
Talia multa Deus tenebris involvit opacis,
Conſtituitque ſuos fines mortalibus, ultra
Quos fruſtra humanum ingenium ſenſusque laborat.
Si figulus maſſam argillae diſtinxit, & illam
Diſtinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partem potius quam illam transformat in ollam;
Aut patinam, aut ſcaphium? cur ex hac fabricat urnam,
Ex illa urceolum? nunquid ratione movetur?
Aut nulla eſt prorſus ratio, ſed ſola voluntas?
Arbitrioque ſuo (ut libuit) ſic omnia fecit?
Difficile eſt nimium artificis pernoſcere mentem.
Sic, qui ſcire velit, cur hunc fortuna vel illum
Aut premat aut ſurſum tollat, nimis ardua quaerit:
Terrarum ſiquidem eſt illi conceſſa poteſtas
Maxima, & huic illam praefecit Juppiter orbi,
Ut poſſit quodcunque libet facere, ordine fati
Servato * tamen. auſcultant namque omnia fato.
Cur igitur quaecunque illi feciſſe libebit
Non faciet jure? aut quae lex jure arguet illam?
Num ſervi debent dominis imponere leges?
Nos certè huic ſervi ſumus, hic dum vivimus: & nos
Ille poteſt quocunque velit compellere daemon.
Non tamen in noſtras animas dominatur, habetve
Imperium, quando eſt animae coeleſtis origo.

* Al. *Scrutator.*

Hanc

Hanc ſolam excepit Deus à ditione tyranni:
Caetera permiſit, quae ſunt terraque marique,
Illius arbitrio, & fieri ſinit omnia ab illo,
Qualiacunque libet, juſta atque injuſta licenter.
Fortè aliquis dicit: Deus ergo eſt cauſa malorum,
Injuſtusque poteſt dici: nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodo poſſit,
Committunt ambo ſcelus aequè, & peccat uterque;
Supplicioque pari dignum lex cenſet utrumque.
Quare ſi Deus in terris mala tot patitur, ſi,
Quum poſſit prohibere, tamen non illa coërcet,
Eſſe mali cauſa, & ſceleri aſſentire videtur.
Huic etiam parti ſum reſpondere paratus,
Si modò divini radius mihi luminis adſit.
Eſt igitur primum ſolerti mente notandum,
Quòd cauſarum aliae ſunt viles, atque minutae;
Sunt aliae egregiae & praeſtantes nobilitate,
Praepoſitaeque aliis: veluti quum exercitus ingens
Praefectos habet atque duces, pars caetera grex eſt.
Has (inquam) cauſas primores egregiasque
Praepoſuit mundo, mira ratione modoque,
Maximus ille pater rerum, & dominus dominantum;
Immenſam qui lucem habitat ſuper extima mundi
Moenia, & aſtriferos nutu circumvehit orbes.
His tribuens cauſis vires & munera, eaſdem

Limitibus certis, velut aggere, circumſepſit,
Ne liceat cuiquam tales tranſcendere fines.
Et quia diſpoſuit ſapienter cuncta, neceſſe eſt
Cuncta ſuum aeterno curſu ſervare tenorem.
Nam quaecunque ſemel rectè ſunt facta, ſine ullo
Errore, haud ullo mutari tempore debent.
Eſt igitur prorſus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem rectè ſummus Deus omnia fecit.
Quare ſi daemon qui terris praeſidet errat,
Aut malus eſt, hoc fit quia cauſa eſt ultima, longè
A prima diſtans, longèque à luce remota:
Atque ideo magis eſt caecis vicina tenebris,
Duntaxat veri ſimulacro & cortice gaudens:
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis ſpatium determinat umbra,
Dantque ſibi finem contraria cuncta viciſſim,
Sic cauſarum etiam ſeriem numerumque bonarum
Deſinere in cauſam pravam miſeramque neceſſe eſt,
Quae miſeris praeſit regnis, & prava gubernet.
Hinc igitur veniunt diſcordia, jurgia, rixae,
Praelia, bella, doli, fraudes, incendia, caedes,
Furta, latrocinia, inſidiae, penuria, peſtis,
Diri terrarum motus, diraeque procellae,
Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:

Et

Et demum quodcunque mali contingit ubique,
A cauſa hac miſera & terrarum principe manat.
Hei mihi! quàm verè dixit ter maximus Hermes,
Congeries mundus cunctorum eſt iſte malorum,
Nimirum quoniam daemon, qui praeſidet orbi
Terrarum, malus eſt, ſaevaque tyrannide gaudet.
Ac veluti fons eſt cunctorum prima bonorum
Cauſa, ita cunctorum fons eſt poſtrema malorum.
Quare ſi in terris dominantur Sardanapali,
Si diadema tenent aſini ſub imagine regum,
Si tutela ovium curae eſt commiſſa luporum,
Si in templis habitant meretrices atque cinaedi,
Si Chriſti pia ſacra hodie manus impia tractat,
Si cupidus vendit coelum & phlegethonta ſacerdos,
Denique ſi impunè & paſſim tot turpia fiunt,
Non eſt culpa Dei ſummi, ſed daemonis hujus,
Quem nos Fortunam, quem etiam Plutona vocamus.
Sarcotheus poſſet tamen apto nomine dici:
Quippe illi carnis jus arbitriumque tributum eſt.
Huic igitur ſervit, quicunque eſt carnis amator
Immodicus, corpusque ſuum plus diligit aequo.
Corpora ſunt hujus, propter quod corpora ſemper
In vitium tendunt, animisque inimica repugnant,
Coeleſtis quoniam vis eſt & origo animorum,
Corpora ſunt autem terrena, adverſaque coelo.

Ergo hic Sarcotheus, mundo qui praeſidet imo,
Coeleſtes homines, carnalia deſpicientes
Gaudia, virtuti addictos, animumque colentes
Odit, perſequitur, ſtimulat, premit, impedit, angit,
Ut ſolet inſanus princeps, ſaevusque tyrannus
Infeſtus ſemper ſapientibus eſſe bonisque.
Suſpecta eſt etenim pravis odioſaque virtus.
Hoſtes quaeque ſuos odere, timentque caventque.
Atque ideo malus hic daemon incommoda multa
Objicit his, quorum mens eſt ſublimior, & qui
Coelicolum ſedes, naturaeque abdita quaerunt.
Nollet enim agnoſci: nam ſi bene cognitus eſſet,
Illum omnes ſcelerum patrem, noſtrique cruentum
Carnificem generis deteſtarentur, & omnes
Odiſſent meritò, ac maledictis inſequerentur,
Crudelem, inſanum, deceptoremque vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & ſapientes
Exoſus refugit, ne cognoſcatur ab illis:
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnesque ſceleſti
Oderunt lucem, ac tenebris laetantur opacis,
Ut ſua non poſſint furta & malefacta videri.
Inde fit, ut quoties adverſi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppreſſi (namque errorum ignorantia ferme eſt

Cunctorum

Cunctorum cauſa) irati querulique putantes
A ſummo ſeſe vexari autore bonorum,
Devoveant ſanctum illius ac venerabile nomen:
Tunc malus exultat daemon, furtimque cachinnat;
Et gaudet ſe neſciri, & ſua facta latere,
Et nocuiſſe tamen, ſed non nocuiſſe videri.
Summi namque Dei eſt inimicus, & aemulus: à quo
Ejectus coelo, preſſus clauſusque tenetur
Lunam inter terrasque graves, & regnat ibidem:
Quocirca, ô miſeri mortales, diſcite tandem
Quae veſtri ſit cauſa mali, tot triſtia vobis
Unde fluant, & carnificem cognoſcite veſtrum:
Nempe hic Sarcotheus, nempe hic eſt qui cruciat vos,
Dulcia qui veſtris damnis ſibi gaudia quaerit:
Haud aliter quàm quum proles Mavortia, terris
Jam domitis, jucunda ſibi ſpectacula caede
Quaerebat miſerorum hominum, vel caede ferarum;
Ipſe ſenator, eques, populus diverſa manebant
Per loca diffuſi, ut lex praecipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingreſſus gladiator arenam,
Aut alius ſua membra feris lanianda daturus,
Vel leo, vel tigris, vel quaevis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte ſua, & fuſo per vulnera crebra cruore.
Saepe aliis dolor alterius ſolet eſſe voluptas.

Quare peſſimè agunt qui verbis turpibus audent
Irritare Deum ſummum, qui cauſa bonorum
Cunctorum eſt, à quo per ſe proprièque mali nil
Eſſe poteſt unquam, niſi contingenter: uti ſol
Producit tenebras quoties deſcendit ad imos
Antipodas, frigusque abſente creatur ab igni:
Non tamen obſcurus ſol eſt, neque frigidus ignis.
Unde ſatis miror quosdam doctos alioqui
Aſſerere, offendi atque iraſci, & ſumere poenas
De nobis illud ſummum verumque bonumque,
Hinc bellum atque famem & peſtem prodire putantes;
Offendi ſi poſſet enim mortalibus actis,
Quid quaeſo in mundo foret infelicius illo?
Quoque die atque horae momento plurima fiunt
Crimina, ubique hominum blaſphemia turpis in ore
Sentitur: certè poterit requieſcere nunquam,
Nunquam laetus erit: neque erit Deus ipſe beatus,
Si quoties peccant homines offenditur, & ſi
Injuſtis hominum factis dictisque movetur.
Nimirum Deus offendi laedive nequit, ſi
Verum perſpicimus, nam adeo perfecta potensque
Ipſius eſt natura Dei, tantumque remota
Sordibus à noſtris, ut nos diſtemus ab illo
Longius atque magis, quàm à nobis diſtet aſellus;
Quam muſca aut pulex, & quicquid vilius his eſt.

Quo-

Quomodo tam miſeri & viles offendere tantum
Tamque potens numen, vel laedere poſſumus unquam?
Nonne impaſſibilis Deus eſt, penitusque doloris
Expers, atque ideo aeternus, ſemperque beatus?
Num decet iraſci Regem, ſi morio verbis
Indignis illum petat? an contemnere praeſtat?
Nunquid cum puero decus eſt pugnare Giganti?
Praeterea quum ſit ſapiens, videatque futura
Omnia, dic quaeſo, num debuit illa creare
Quae ſibi poſt nocitura forent, unde ipſe doleret?
Nonne illum decuit, qui toti conſulit orbi,
Conſuluiſſe ſibi? vel dic, ſi offenditur, an vult
Offendi? ſi vult, jam non offenditur, immo
Gaudet: ſi non vult, cur hoc permittit? an ipſe
Non eſt omnipotens? certè eſt, omnesque fatentur;
Deberet prohibere igitur, quod non facit: unde
Vult ratio ut credam, nihil illum poſſe moleſti
Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam.
At dices: ſi non offenſa iraſcitur ulla,
Curramus proni in vitium, in ſcelus omne ruamus?
Non ſic: ſed noſtris aures nunc arrige dictis,
Recludamque tibi jamjam penetralia veri:
Quando aliquis peccat, tunc ſeſe abducit ab ipſo
Fonte boni, rectum, lucem, pacemque relinquens:
Unde fit ut peccans ultro in ſua damna feratur.

Quando-

Quandoquidem talis natura eſt oppoſitorum;
Ut quanto refugis magis atque recedis ab uno,
Ad reliquum tanto accedas magis atque propinques:
Sic fugiens peccando Deum ſeſe admovet ipſi
Sarcotheo: cujus poſtquam juga ſaeva recepit,
Afficitur variis poenis, juſſuque tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur ſaepe dolore.
Non impunè igitur cuiquam peccare licebit:
Quamvis nullorum poſſit Deus eſſe malorum
Cauſa, (ut jam dictum eſt) per ſe, proprièque: ſed ultrò
Qui peccat ruit in poenam, & ſua damna requirit,
Carnificique miſer cruciandum ſe exhibet ultrò.
At dubia hinc duo conſurgunt ſatis ardua. nam ſi
Peccare eſt nobis noſtrorum cauſa malorum,
Cur ſaepe injuſtus, ſceleratus, & impius omnem
Laetus agit vitam, & laudato funere finit?
Contrà, vir bonus atque pius mala plurima vivens
Suſtinet, & tandem miſeranda morte recedit?
Praeterea ſupra oſtenſum eſt, planèque probatum,
Non culpa aut meritis noſtris contingere nobis
Vel bona vel mala, ſed cujusdam numine Divi,
Qui mare, qui terras, quique aëra poſſidet imum:
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico,
Et mea nunc diſcors ſecum ſententia pugnat?
Quisquis es, ô lector, poteris dignoſcere verum,

Atque

Atque tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si praebere aurem noſtris dignabere dictis.
Ergo duplex ſcito eſſe bonum, vulgi ac ſapientum:
Sicque malum duplex. atqui ſententia vulgi
Deterior ſemper: nam craſſi hebetisque cerebri eſt:
Judicioque caret: propter quod corporis & quae
Fortunae bona ſunt ſola haec miratur & optat:
Aſt animi bona vel neſcit, vel frivola credit.
Contrà autem ſapiens animi bona ſola requirit,
Caetera deſpiciens. quare ſumus antè ſecuti
Judicium vulgi, & vulgi de more locuti:
Nunc verò à vulgo ſententia noſtra recedit,
Deque bono atque malo ſapientum dicta probamus.
Sic non diffideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto aſſerimus, bona nulla ſceleſtis,
Et juſtis mala nulla quidem contingere poſſe:
Quod clarè oſtendam, & clara ratione patebit.
Primum hoc ſcire opus eſt, vitium quodcunque ſcelusque
Eſſe animi quendam morbum: nec corpore ſolo
Aegrotant homines: animus quoque vulnera ſentit,
Nec leviora quidem quàm corpus. quilibet ergo
Improbus eſt aeger: quippe illi eſt aegra voluntas,
Judiciumque aegrum, propter quod noxia praefert
Utilibus miſer, & praeponit turpia honeſtis.
Quòd ſi non aegra eſt illi mens atque voluntas,

Improbus eſſe nequit: ſed erit juſtusque piusque:
Hoc etenim ſolo diſcrimine diſtat uterque.
Ac veluti totum corpus malè languet, ubi ullo
Haec duo laeduntur vitio mens atque cerebrum:
Sic heu! ſic animus totus malè languet, ubi ullo
Haec duo laeduntur morbo cor atque voluntas.
Utque cibus ſuavis ſtomacho languente videtur
Inſuavis, prodeſtque nihil, neque competit aegris;
Sic animo languente, boni nihil eſſe ſceleſtis,
Nil prodeſſe poteſt. quod ſic verum eſſe docebo.
Eſt aliquis legum jurisque utriusque peritus,
Sed vafer, injuſtus, cupidus, contemtor honeſti:
Quid ſua quaeſo illi prodeſt doctrina? boni quid
Inde habet? heu! miſeros fallit ſpoliatque clientes,
Atque alios multos laedit. doctrina ſceleſti
Eſt gladio inſani ſimilis: nam ſemper abuti
Improbus ipſe ſolet rebus quas poſſidet. unde
Fert aliis damnum, nomen ſibi turpe, odiumque:
Quasque ferit ſpinas pedibus ſaepe excipit aegris:
Vel ſaltem metuit quos laedendo efficit hoſtes.
Ergo bona illius dicenda ſcientia, multis
Quae nocet, ut ſaevus coluber, neque parcit habenti?
Sic de aliis dico doctrinis, quas habet ipſe
Improbus: eſſe bonae ſimili ratione negantur.
Sed malus eſt dives, gemmis auroque refertus:

Divitiae ne bonae illius? non. dic mihi, quare?
Ecce ego jam dico, quia turpiter utitur illis,
Scorta alit, ignavamque gulam lenasque doloſas
Conducit, pretio pueros corrumpit avaros,
Aggreditur donis, ſi qua eſt paupercula virgo:
Utque ſibi indulgens quodcunque libido ſuaſit
Efficiat, leges hominum pariterque Deorum
Jusque piumque nihil curat. quod ſi ſit avarus,
Heu! quid non audet ſceleris? lupus iſte cruento
Ore furens nulli non inſidiatur ovili,
It praeceps, quocunque rapit ſcelerata cupido.
Intolerabilius nihil eſt quàm dives avarus,
Quam ſtultus locuples, quam fortunatus iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantum
Gaudia ſectatur, ſibi noxius atque crumenae,
Aut parto nimium parcens ſit Tantalus alter:
Congregat, & neſcit cui congreget: utque ſolet ſus,
Non ſibi ſed multis aliis ſeſe ipſe ſaginat,
Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Unde patet non eſſe bonas quaecunque ſceleſtus
Divitias habet. at ſi ſit robuſtus & acer,
Quid faciet? crebro rixabitur, & violentus
Nunc hunc nunc illum laedet, plerumque ſequetur
Militiam, aut latro fiet, quia more ferarum
Crudelis caede atque alieno ſanguine gaudet:

Arma & bella ferox, ſceleris, non laudis amore;
Diliget: unde ſuis damnum feret atque pudorem.
Corporeae vires, mente ac probitate carentes,
Heu! quam ſaepe nocent homini, quam tempore parvo
Durant, quam rarò ad primam venere ſenectam!
Sed quid opus multis percurrere ſingula verbis?
Haec poſſunt exempla ſatis bene pandere verum.
Nunc operae pretium eſt ſolerti inquirere cura,
An juſtis ſanctiſque mali contingere quicquam
Poſſit, ut à multis dici credique videmus.
Ardua res certè. tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhaei numine vatis.
Principiò quisquis bonus eſt, ſit ſanus oportet
Mente animoque, licet gravis aegro in corpore languor
Saeviat, & vario vexentur membra dolore:
Ne rectum illi judicium neu recta voluntas
Deficiat. namque his ſine vir bonus eſſe, piusque
Nemo poteſt: duo virtutis fundamina ſunt haec.
Talis homo quaecunque tenet rectè utitur illis:
Atque ideo bona ſunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quae poſſidet omnia: namque
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab uſu.
Et ſi cura hominum Diis immortalibus ulla eſt,
Praecipuè hi debent juſtosque piosque tueri:
Quod ſi non facerent Divi ratione carerent,

Nec ſacris eſſent digni, nec ture, nec aris.
Quare non video qua laedi parte bonus vir,
Quidve mali vel mente pati vel corpore poſſit;
Quum Deus hunc amet & foveat, dextraque potenti
Propugnet, tutumque omni diſcrimine reddat.
Nam quis non juvet, aut quis non tueatur amicum,
Quandocunque poteſt, ſi verè diligit illum?
Sed tamen interdum juſtus miſer eſſe videtur,
Pauperiemque pati, & morbos caſusque ſiniſtros,
Quum non ſit verè juſtus, ſed hypocrita, quales
Invenies paſſim multos, qui pelle ſub agni
Vipereum celant virus, moresque luporum,
Et ſtolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanaque mentis,
Hunc non cuſtodit, nec amat; nos pectore craſſo
Et cerebro inſulſo, decepti ab imagine recti,
Tunc juſtum mala multa pati, & miſerum eſſe putamus.
Heu! quam ſaepe hominum falſa & ſtulta inveniuntur
Judicia, & quam mens humana eſt neſcia veri!
Quisque ſibi placet, & ſapiens ſibi quisque videtur.
Hinc riſum excutimus ſuperis: hinc plurimus error.
Eſto tamen, juſtus morbos patiatur, agatque
Deſpectam in tenebris & paupertate pudenda,
Ejectus patria, vel clauſus carcere, vitam,
Atque aliis etiam vexetur caſibus; eſto:

Proptereane malum patitur? non: quippe ferendo
Talia fit melior, fit clarior. omnia juſto
In melius cedunt, juſſu Jovis. utque medentes
Saepe aloën aegris adhibent, ſuccosque moleſtos,
Quò fiant validi, & pulſo languore reſurgant;
Sic plerumque Deus juſtos exercet, ut ipſos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Utque homines reddit ſtultos pravosque voluptas;
Sic dolor ad mentem revocat, vitiumque coërcet,
Criminibus frenum, calcar virtutibus addit.
Nonne vides, igni fieri pretioſius aurum?
Uberiusque ſolum praeduri dente ligonis?
Et putreſcere aquam quae non fluit? aſpice ferrum:
Pulcrius eſt uſu, ceſſans rubigine ſordet.
Multa igitur ſunt quae adverſis agitata niteſcunt:
Praeſertim virtus, quae in rebus clarior atris
Perſpicitur, velut in tenebris magis enitet ignis.
Quare aut nil prorſus patitur bonus & pius; aut ſi
Quid patitur, parit haec illi patientia lucrum,
Fertque illi, ſit amara licet, medicina ſalutem.
Et, ne quis fortaſſe putet me fingere nugas,
Res eadem, quae uni prodeſt, quandoque venenum
Eſt alii. ſic nonnullis ſunt noxia vina,
Atque caro: ſic nonnullis abſinthia proſunt:
Sic calor ipſe nivem, ceram, glaciemque reſolvit:

Argillam

Argillam contrà durat: ſic talia multa
Diverſos pariunt diverſo in corpore foetus.
Et quoties iiſdem verbis hic ridet, at ille
Contrà triſtatur, vel mota bile tumeſcit?
Non eadem cunctis eadem ſunt: Bacchus aceſcit
Egregius, ſi tu vitioſa in dolia mittas.
Nimirum ſanis ſunt omnia ſana: ſed aegris
Quae bona ſunt quandoque nocent, letumque minantur.
Sic ergo (ad noſtrum ut redeam) mala corporis, atque
Spicula fortunae ſunt pernicioſa ſceleſtis:
Expediunt verò juſtis, proſuntque nocendo.
Sufficiant hac dicta tenus. jam claudere librum
Muſa jubet, Chironque vocat, qui ſcribere mores
Humanos cupit, & ſacraria pandere vitae.
Quocirca eſt operae pretium, me linquere cantus
Aonios, tacitumque ſacris requieſcere ſilvis,
Pieridumque tholo citaram ſuſpendere, donec
Tempora praetereant haec peſſima, tempora multum
Deploranda, quibus procerum diſcordia totam
Nititur Italiam bello vaſtare ſuperbo:
Unde ſuos queritur direptos Roma penates.
Narnia, Ticinum, Melphis ſenſere ruinam:
Unde & Parthenope, Sirenis clara ſepulcro,
Nunc ſua Gallorum manibus pomaria cernens
Vaſtari, heu! triſtis gemit ad Sebethidas undas.

Quid memorem viſae coelo miracula flammae
Vincentis ſplendore diem? triſteſque locuſtas
In morem nebulae nitidum praetexere ſolem?
Et teneras avido ſegetes abrodere morſu?
Quam multas miſeranda fames, miſerandaque peſtis
Civibus exuerit, vacuasque reliquerit urbes?
Quot loca diluviis propè deſolata videntur?
Heu mihi, quam juſtas de nobis numina poenas
Sumunt! nam ſceleris quid non committimus? aut quid
Juſtitiae eſt uſquam? quis amor cultusque Deorum?
Relligio aucupium facta eſt: coeleſtia venum
Omnia nunc dantur, violantur ſacrà profanis
Lenonum manibus: tamen haec ſpectantque tacentque
Magnifici Reges, & Chriſti prorſus honorem
Nil curant. ſic nos miſeros idola gubernant?
Ergo ibo interea, & Parnaſi in rupibus altis,
Donec Muſa iterum jubeat me exire, latebo.

SYNOPSIS LIBRI IX.

Liber hic culturam animae, quoad mores, continet. fingit enim autor ſe in lunam abreptum; ubi dum quid viderit exponit, dogma Pythagoricum de metempſychoſi proponere videtur. Stultitia & ſcelera humanum genus populantur, & ad voluptatem, avaritiam, ſuperbiam, invidiamque incitant: cum quibus in aëre daemones conſpirant; quorum reges quatuor uni ſummo ſubjectos, eorumque agmina quadruplicia, quatuor praedicta vitia excitantia, analogicè depingit. Inde ad rerum humanarum ſpectaculum converſus, quinque hominum ſpecies diſtinguit, pios nempe, prudentes, aſtutos, ſtultos, & furioſos; quorum aſtutos & ſtultos ſola morum doctrina emendat. doctrina & ſapientia differunt; & haec quidem ferè prorſus negligitur, quum tamen maximè ſit neceſſaria. Qua occaſione diverſa praecepta ad animae culturam, quoad mores, pertinentia ſuccinctè nec minus nervoſè tradit. Monachos verò, ipſumque Papam in fine libri obiter quidem ſed acriter tangit.

SAGITTARIUS.

LUceſſit jam, Muſa: ſatis requievimus antris
Caſtaliis: agedum plectro citaraque reſumta,
Effice concordes nervos, ſolitoque favore
Antiquum cane, Diva, melos: bona carmina menti
Sint tibi, quae quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in ſilva; Permeſſi ad fluminis undam.
Nos vocat ecce alius labor haud inglorius. alta
De ſpecula, & ſummo Parnaſi vertice, mores
Spectemus varios hominum, vitamque notemus.
Jam medium mea cymba fretum tranaverat, & jam

Canebant gelidis ſilvarum ſumma pruinis:
Quum mihi neſcio quis Deus adſtitit, & procul atram
Expulit affulgens divino lumine noctem.
Tunc ſcopulum quendam aſpexi, qui vertice nubes
Exuperans, latè coelum ſpectabat apertum,
Difficilis primo acceſſu: namque aſpera circum
Saxa arctam fecere viam, plenamque laboris:
Imaque cinxerunt ſilveſtres undique dumi:
Mitior in medio: quantumque accedit ad arces
Aethereas propius, tanto clementius idem
Praebet iter ſurgens, ſcopuloque Theorea nomen.
Illuc me Genius duxit meus. utque cacumen
Venimus ad ſuperum, plana & plena omnia vidi
Deliciis miris: quas ſi mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius ſol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu.
Dum moror, & miror latos laetosque ſagaci
Mente locos, vox ecce polo delapſa ſupremo,
Flecte (inquit) Stellate, genu, Regemque precare
Coelicolum ſupplex, cujus ſine numine fruſtra
Carpere delicias ſcopuli conaberis hujus.
Ergo humilis venerare Deum. favor omnis ab alto
Defluit in terras. nihil eſt mortalibus aegris
Utilius quàm coeleſtem ſanctèque pièque
Orando ſibi quaerere opem, & cognoſcere Divos.

Talibus

Talibus auditis, facie, manibusque ſupinis,
Et genibus flexis, effudi has pectore voces:
Magne pater Divum, mundi ſuprema poteſtas,
Quo nihil eſſe poteſt nec fingi majus, ab omni
Corporea ſtans mole procul, tamen omnia fingens
Corpora, vel prorſus mutari neſcia, vel quae
Temporis anfractu longo labefacta fatiſcunt;
Principium ſine principio, fons unde bonorum
Effluit omne genus, naturae rector & autor,
Omnia comprendens, at non comprenſus ab ullo,
Majeſtas immenſa, bonum, ſapientia, vita,
Ordo, decus, finis, mens, verum, lux, via, virtus,
Nuſquam habitans, & ubique habitans, immobilis, & dans
Aſſiduè motum cunctis, à quo omnia, & in quem
Omnia, per quem etiam ſunt omnia, ſemper eadem
Conditione manens, nullo mutabilis aevo;
Maxima cauſarum, quae, certa lege revolvens
Sideream molem, fatorum jura gubernas;
Rex regum, cui mille adſtant, & mille miniſtant
Agmina Divorum laetantum hymnosque canentum,
Lucis in immenſae campis, extra extima mundi
Moenia, ubi eſt veris ſedes aptiſſima rebus:
Te colo, te veneror, te nunc reverenter adoro,
Atque precor ſupplex, ut me ſpectare benigno
Digneris vultu, vocemque audire precantis.

Mitte

Mitte tuae lucis radios mihi, pelle tenebras
Oppreſſae heu! nimium moribundo in corpore mentis;
Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanaque credulitas, & opinio caeca trahat me
Praecipitem in ſalebras rerum & contagia vitae.
Nam ſine te ingenium mortale, humanaque virtus,
Dum ſe tollere humo ſperat, velut Icarus olim,
Disjuncta compage ruit, pennisque ſolutis:
Nec potis eſt ſine te occulti penetralia veri
Cernere, nec qua parte ſalus aut arte petatur.
Largire ergo mihi, Rex ô digniſſime Regum,
Ut te cognoſcam, & placeam tibi: deinde ſciam me,
Quid ſim, qua in terris cauſa productus, & unde
Huc veni, ac tandem quò vita functus abibo;
Quid mihi dum vivo ſit agendum, ſitque cavendum:
Ut, quum finierit Lacheſis mea fila, diesque
Ultimus abdiderit membra haec exhauſta ſepulcro,
Mors fiat mihi grata quies, portusque ſalutis.
His dictis iterum noſtras vox impulit aures:
Placaſti aethereum numen, votisque litaſti:
Eſto animo, Stellate, bono: tibi poſſe manere
Hoc datur in ſcopulo, & coeleſtes carpere fructus.
Confeſtim his dictis tacuit, nilque addidit ultra.
Aſt ego ſenſi animo magnum acceſſiſſe vigorem,
Atque oculis lumen, quo latius omnia coepi

Cernere,

Cernere, & antiquum ſuperabam Lyncea viſu.
Mox me ſenſi etiam vento ad cryſtallina coeli
Convexa extolli blandè, ſurſumque levari,
Alitis in morem vulcania tela ferentis,
Diſcuſſura polum tonitru flammisque coruſcis,
Quandocunque Jovem mortalia facta laceſſunt.
Jamque propinquabam Lunae, portasque videbam
Partim auro inſignes, partim candore nitentes
Argenti puri. ingredior viſu omnia luſtrans.
Ecce mihi occurrit venienti fortè Timalphes,
Egregius juvenis forma, & virtutis honore,
Quem Jove diva Arete quondam eſt enixa parente;
Hic me quamprimum agnovit (nam matre jubente
Multa diuque alias fuerat mecum ipſe locutus)
Utque ſalus dicta eſt nobis ultroque citroque,
Admirans me multa rogat: mox ducit in urbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis.
Moenia ſurgebant ſolido ex adamante, ſed ipſa
Propugnacula erant flammante extructa pyropo.
O quae illic, quanta, & quam pulcra palatia vidi,
Templa, theatra, fora, & magnarum ſtrata viarum,
Cuncta ex argento, atque auro, gemmisque beatis!
Longè plura etiam vidi pulcerrima ibidem:
Singula ſed nequeo memorare, & ſingula quamvis
Poſſem, Dii nolunt memorari ſingula vulgo.

Mirabar

Mirabar populum ingentem, innumerosque per urbem
Veſtibus indutos niveis incedere cives,
Serta quibus comtos cingebant florea crines.
Laeti omnes manibus geſtabant lilia, & hymnos,
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulciſono & concordi voce canebant:
Menarchum ingeminant, Menarchum carmine laudant,
Garrula Menarchum referebat ſaepius Echo.
Arcadas hic domuit felici Marte Gigantes,
Ut mihi tunc retulit fido ſermone Timalphes.
Namque ait, Arcadiam totam ſine montibus olim
Planitie ingenti campos habuiſſe patentes,
Terribileſque illud regnum tenuiſſe Gigantes,
Maenalon & Pholoën, & amantem luſtra Lycaeum,
Geſtantemque humeris aprorum terga Erymanthum,
Et flagrantem odiis in coelicolas Cyllenen,
Qui primi ante alios nativo robore freti
Turpia ſunt auſi convicia dicere Lunae:
Se prius eſſe illa genitos, & nobiliore
Stemmate conſpicuos, ideoque in ſede locandos
Aetherea magis, & Divorum nomine dignos.
Quinetiam inſani ſtruxere ad ſidera turrim
Majorem, Nemrothe, tua; ferroque recurvo
Ter ſunt conati de coelo evellere Divam
Sanguineam vultu, mortaliaque arma timentem:

Ter

Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expreſſos nigro Saturni è gramine ſuccos
Injecit miſeris, viruſque per oſſa cucurrit.
Obriguere illi extemplò, victique dolore
Informes liquere animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo cruciandas omne per aevum:
Corpora ſed valido penitus labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertere ſuperbos;
Mutataque ſuum nomen tenuere figura.
Unde hujus facti memores, tantique triumphi,
Solenni pompa celebrant pia feſta quotannis
Lunicolae, Regemque ſuum venerantur ovantes;
Progreſſi inde arcem petimus, quae tota nitebat
Auro gemmarumque coloribus intertextis:
Hanc nulli fas eſt mortali intrare (meus dux
Inquit) proinde foris ſtetimus, ſpaciumque per amplum
Ingentis plateae diverſa è parte videmus
Adventare animas, conſiſtereque ante tribunal
E regione arcis poſitum, & mira arte paratum.
Illic jura dabant animis, altèque ſedebant
Crimina cenſentes, nec non benefacta notantes,
Quae quiſque in terris vivendo geſſerat olim,
Tres Jovis & Doxae nati, Teleſcopus, atque
Dorophonus, ſemperque volens ſibi recta Philorthus;
Hi merita & culpas aequata lance videbant,

Arbitrioque ſuo paucos aſcendere ad aſtra;
Innumeros verò ad terram deſcendere rurſus;
Complures etiam in luna perſtare jubebant.
Obſtupui tacito obtutu, tandemque locutus,
Dic, bone dux, mihi, quaeſo, inquam, ſi tartara in imis
Sunt latebris terrae (ut perhibent) centroque propinquis,
Atque animas illuc vectas poſt corporis uſum
Aeacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Judicat, & meritas poenas aut praemia confert,
Cur eadem hic fieri video, repetique peracta
Judicia, expendique iterum mortalia facta?
Ille autem, humanam mentem, reſpondit, opaco
Carcere membrorum clauſam ignorantia & error
Opprimit, & longè oppreſſam per devia ducit.
Hinc hominum genus in nugas & ſomnia pronum eſt;
Et procul à vero, niſi quis Deus adſit, aberrat.
Non mirum eſt igitur, ſi veſtri multa poëtae
Falſa canunt, quoniam paucis via cognita veri eſt.
Tu tamen haec memori myſteria pectore habeto:
Omne quod eſt ſupra lunam, aeternumque bonumque
Eſſe ſcias, nec triſte aliquid coeleſtia tangit:
Quicquid verò infra lunae convexa creavit
Omniparens natura, malum eſt, mortiſque ſeveras
Perpetitur leges, & edaci abſumitur aevo.
Haec loca disjungit medius lunae orbis, utrique

Mundo interjectus, coeli confinia ſervans.
Ergò, ubi terrenos artus liquere, feruntur
Huc omnes animae, atque ipſis commiſſa fatentur
Judicibus: quorum juſſu loca certa ſuiſque
Moribus apta petunt, & habent ſua praemia in illis.
Quanto quaeque magis vitiorum faece gravata eſt,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contrà quo melior quaeque eſt ac purior, hoc ſe
Altius attollit, ſummoque propinquius orbi.
At quibus aequa boni eſt animis menſura malique,
Hic remanent, habitantque diu lunaria regna:
Donec poſt multos longaevi temporis annos,
Aut lapſae in vitium rurſus terrena reviſant,
Aut bene purgatae aethereas mittantur ad arces.
Haec ait. aſt ego tunc: cur tam paucae ardua, dixi,
Aſtra petunt animae, & ſummo potiuntur Olympo?
Cur ſic in vitium pronae labuntur, & ipſam
Virtutem fugiunt miſerae, lucique tenebras
Praeponunt? cur foeda magis quàm pura ſequuntur?
Unde illis tantus furor, & tam caeca voluntas?
Tunc ita reſpondit nobis Areteïus heros:
Et cupio, & fas eſt tibi me recludere multa,
Judice te, pulcra, & ſcitu digniſſima, quando
Non te huc adveniſſe reor ſine numine Divûm,
Et Divi haec te ſcire volunt, ad limina quorum

Nemo venire poteſt vivus, niſi vectus ab illis:
Ergo audi, & quaecunque loquar fac mente reponas;
Sed prius hinc operae pretium eſt ſecedere paulum,
Ivimus, atque alia in ſpecula conſedimus ambo,
Unde maris terraeque orbem ſpectare licebat.
Tunc has divino deprompſit pectore voces:
Eſſe malae per ſe nequeunt, nec ſponte ſuapte
In vitium tendunt animae, quarum aethere ab alto
Eſt genus, & quarum divino è ſemine origo eſt:
Nec prava eſſe poteſt per ſe natura animarum,
Quas Deus ipſe creat, quo nil autore mali fit.
Sed ſunt quaedam aliae cauſae, quae in tartara caeca
Detrudunt miſeras, & multo crimine foedant:
In primis verò corpus: nam carceris inſtar
Eſt animae, quam dum membrorum nexibus arctè
Implicat, aethereae mentis ſuffocat acumen,
Haud ſecus ac intus poſitam vas fictile flammam,
Et nebulae nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipſa ſubit cunctarum oblivia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, raſaeque tabellae
Efficitur ſimilis, quam dextera nulla notavit.
Ergo ita captivam, & moribundo in carcere clauſam,
Mille quidem illudunt peſtes, mille undique monſtra
Oppugnant, quaque arte valent evertere tentant.
Qualis viminea dum forte quieſcit acanthis

In cavea, mulcens vario ſua fata canore,
Ad quam prorepit ſummiſſo corpore fallax
Aelurus, miſeramque infeſtans undique terret:
Venator murum aelurus, volucrumque peremtor:
Illa autem metuens rabiem praedonis, in omnes
Obvolitat partes, ac ſe fugitando tuetur.
Interea alter adeſt hoſtis, ſimilique furore
Attonitam infeſtat, donec per latius aequo
Unguibus immiſſis prenſam extrahit intervallum,
Et ſolito extractam mandens cum murmure glutit.
Talis diverſo hinc illinc urgetur ab hoſte
Infelix anima, & fugiens haec retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clauſa tenetur.
Neſcit enim quid agat, quò ſe retrahatve feratve;
Et decepta boni ſpecie velut ebria nutat.
Unde, niſi auxilio monitoris, & arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit ſemper, meliora refutans.
Prima igitur labes animae, & contagio prima,
Praecipuumque malum, quod culpa corporis illi
Evenit, eſt veri atque boni ignorantia, de qua
Judicium falſum exoritur, quae maxima peſtis
Humano eſt generi, de qua duo monſtra creantur,
Stultitia atque Scelus: ſed ab his mala cuncta duobus
Proveniunt, quaecunque homines patiuntur aguntve.

Quippe omnes peccant, vel quod bona falſa ſequuntur,
Stultitia monſtrante viam: vel quod ſcelus illis
Immittit ſtimulos, quibus in facta impia aguntur.
Propterea rectè aut ſtultus dici, aut ſceleratus
Ille poteſt, quisquis peccat ratione relicta.
Verum, in parte animae quae concupit, ipſa recedit
Stultitia, atque illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia quae iraſcitur, eſt Scelus, armis
Terribile atque dolis, & letiferis aconitis.
Hi duo ſunt Reges magni, & magna agmina ducunt
A tergo, humanumque genus populatur uterque.
Ambo etenim veri expertes, falſoque creati
Judicio (ut dictum eſt) animas in carne ſepultas,
Naturaeque ſuae immemores, ac lucis egentes,
In tria ſtagna erebi & mortis ducuntque trahuntque:
Quorum unum fertur limoſum, illique Voluptas
Praeſidet: aſt aliud ſpinoſum dicitur, in quo
Regnat Avaritia, & lucrandi effraena cupido:
At reliquo eſt nomen fumoſo, cujus habet jus
Imperiumque tenet ſitibunda Superbia honoris.
In tribus his ſtagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, haec illis immenſa ruina eſt.
Nam quaecunque undis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitivorumque bonorum:
Nec ſe ultra agnoſcunt, coeliquc oblivia potant,

Uſque adeò, ut vitam, praeterquam corporis, ullam
Eſſe negent, ſeſeque aboleri in funere credant.
O viles craſſasque animas, & ab aethere prorſus
Averſas, nil egregium & ſublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantum aſpicientes!
Sunt & cauſae aliae, propter quas efficiuntur
Pravae animae, unde malis multis jure afficiuntur.
Namque ubi denſantur nubes, pluviaeque creantur,
Et venti horriſono concurſu fulgura gignunt;
Illic pravorum ſedes eſt daemoniorum,
Quorum opera fiunt peſtes, inſanaque bella,
Et tempeſtates terra pelagoque furentes:
Horum aſtu, ſuaſu, hortatu, impulſuque doloque
Turba ignara hominum ruit in turpiſſima quaeque
Flagitia: hinc recti, hinc obliviſcuntur honeſti.
Sed quoniam tentatores & daemonas iſtos
Perverſos paucis conceſſum eſt poſſe videre,
Pauci ideò credunt uſquam reperirier illos:
Immò aliud nihil eſſe putant quàm nomen inane
Plerique, ac veluti aegrotorum inſomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meisque
Crede, fidemque adhibe (nam ſunt veriſſima) dictis,
Utque ſcias melius nullas me fingere nugas,
Jam jam oculis ſaxo propriis tute omnia cernes.
Sed prius hic tentare opus eſt Thaumantida votis,

Quae mandata ſolet Junonis ferre per auras,
Diſſipet ut vento nubes, coelumque ſerenet,
Impediat ne te ſpectantem turbidus aër.
Ergo Irin ſupplex tali ſum voce precatus:
Iri, decus coeli, vario ſpectanda colore,
Quae nube ingentem roranti porrigis arcum,
Adverſoque ſinu radiantis lumina Phoebi
Excipis, abſorptaſque ad nubila convehis undas:
Iri, hominum ſtupor, & Junonis nuntia magnae,
Thaumantis verè proles miranda vetuſti,
Redde precor nobis pulſa caligine clarum
Aethera, & Aeolio imbriferos, pulcerrima, claude
Carcere, Diva, Notos, proque his permitte ſerenos
Stellati coeli Boream percurrere campos.
Continuò his dictis ſeptem de parte trionis
Emicuit Boreas, & ſiccis flatibus omnem
Aëra purgavit latè, purumque reliquit.
Poſt haec neſcio quo irrorans mea lumina ſucco.
Dux meus, aſpice, ait, jam mundi arcana videbis.
Pandite nunc veſtros fontes, veſtra antra, ſorores,
Quae juga lauriferi Parnaſi excelſa tenetis,
Et mihi (namque opus eſt) date centum in carmina linguas,
Ut poſſim aëreos reges, populoſque referre
Ludificatores hominum, ſcelerumque magiſtros,
Qui aſſiduè vexant mortalia cuncta, ſuisque

Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hic ubi puniceo conjux Tithonia curru
Oceano emergit primùm, primùmque niteſcit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi Regem, ingentique ſedentem
In ſolio, crines flammanti ſtemmate cinctum:
Pectus & os illi turgens, oculique micantes,
Alta ſupercilia, erectus ſimiliſque minanti
Vultus erat, latae nares, duo cornua lata,
Ipſe niger totus: quando nigra corpora pravis
Daemonibus natura dedit, turpesque figuras.
Dens tamen albus erat, ſannae albae utrinque patentes,
Alae humeris magnae, quales veſpertilionum,
Membranis contextae amplis, pes amplus uterque,
Sed qualem fluvialis anas, qualemve ſonorus
Anſer habere ſolet: referebat cauda leonem.
Nudus erat, longis ſed opertus corpora villis.
Multa illi adſtabat turba, innumeruſque ſatelles.
Circum aderant longè latèque, quot agmina Xerxem
Non habuiſſe puto, peteret quum Marte Pelasgos
Infelix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quisque ſuis uncum manibus, follemque tenebat:
Folle quidem, ut capita inflarent, ventoque replerent
Illorum, quibus aut magnas fortuna dediſſet
Divitias, vel quos doctrina, robore, forma,

Nobilitate, aliis multis praeſtare viderent:
Unco autem, ut quos impleſſent petulantibus auris
Jam ſatis atque ſuper, fumoſa in ſtagna tumentes
Pertraherent, praedam ranis colubriſque futuros,
Atque aliis, habitant illo quae gurgite, monſtris.
Regi huic (quem dixi) nomen fuit, eſtque Typhurgo:
Sic etenim ajebat declarans cuncta meus dux.
Poſt haec occiduas qua Titan vergit in undas,
Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, ſimilemque priori
Proſpexi Regem ſublimi in ſede locatum,
Apleſto cui nomen erat: populoſque regebat
Spirituum innumeros, Solis quoſcunque cadentis
Fert regio, atque plagis quicunque morantur in illis.
Dipſada quiſque manu daemon geſtabat & uncum.
Tunc Jovis atque Aretes natus, viden', inquit, ut ipſos
Quiſque ſuum irritent angues, digitiſque laceſſant,
Ut morſu graviore petant, graviore veneno
Inficiantur terrenorum hominum viliſſima corda?
Nam qui peſtiferi laeduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miſeri, & coeleſtia prorſus
Deſpiciunt, tantaque ſiti vexantur, ut unquam
Expleri nequeant, fruſtraque bibendo laborent,
Dumque ita nequicquam ſemper ſitiuntque bibuntque
Immemores mortis, ſortis, coelique, ſuique,

Ecce

Ecce adſunt diris armati daemones uncis,
Abripiuntque illos, & adhuc ſitientia figunt
Guttura, ſpinoſi ſtagni mergenda ſub undas.
Illic innumeris poenis plectuntur, & illic
Plurima monſtra latent, praeſertim plurima hirudo,
Morſibus aſſiduis quorum noctesque diesque
Intolerabiliter cruciati, denique reddunt
Quem vivendo aliis olim extraxere cruorem.
Nec tales minuunt longiſſima ſaecula poenas.
Ergo hic Rex facit, & punit quos fecit avaros.
His dictis converti oculos ad frigida mundi
Sidera, quà geminam noſter polus aſpicit arcton,
Et ſua ſemper agit circum ſarraca Bootes.
Illic Regem alium video, innumerasque malorum
Spirituum turbas Aquilonia regna colentes,
Geſtantesque hamos manibus. tunc dux meus inquit,
Rex hic, qui gelidis Boreae dominatur in oris,
Luxuriae atque gulae eſt princeps, idemque Philocreus
Nomen habet, non fraude aliis neque viribus impar:
O quantum noxae caecis mortalibus affert?
Namque hamis quos ipſe vides dulcem inſerit eſcam,
Infectam tamen occulto Stygioque veneno,
Hisque capi jubet inſulſos, ſtagnique lutoſi
In vada nigra trahi captos, & gurgite mergi:
Qui mox mutati in brutorum corpora fiunt

Porci, aſini, tauri, vulpes, urſique, lupique,
Atque alia, humanae quae ſunt expertia mentis.
Nec ſatis hoc: veſpis, crabronibus, & ſcarabeis
Torquentur miſeri aſſiduè, quae plurima in illis
Obvolitant ripis animalia, ibique morantur.
Talibus oblectant placantque Philocroa poenis,
Gaudia qui carnis, ſpreta virtute, ſequuntur.
Haec ait. aſt ego, quà vertex declivior Auſtrum,
Nubiferumque Notum gignit, genitumque per oras
Anguiferae Libyes ſpacia in contraria mittit,
Proſpiciens viſu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos paſſim conventus daemoniorum,
Hinc atque hinc nigris alis per inane volantum.
Rex erat in medio magnus, magnaque corona
Inſignis, qui torva acie, vultuque maligno
Vibrabat ſtridens linguam patulo ore triſulcam,
Vipereum in morem, & virus ſaniemque vomebat:
Qualem murenae coluber ſtimulatus amore,
Gaudia conjugii metuens temerare veneno,
Effundit ſummo in ſcopulo, effuſamque reponit
Cautibus in rigidis, mox ſaltu praecipitem ſe
Dejicit in medias ſinuoſi fluminis undas,
Sibilaque ingeminans charam veſtigat amicam:
Illa ſono audito confeſtim occurrit amanti,
Multiplicique ambo contingunt corpora nexu.

Aſt,

Aſt, ubi jam Veneris tandem eſt expleta voluptas,
Emergit laetus coluber, peſtemque relictam
In ſcopulo repetit prudens, ſuaque arma requirit:
Quae ſi amota videt, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, ut moerens, vitamque peroſus,
Terque quaterque caput ſaxis illidat acutis,
Donec morte animam & curas ſimul exuat omnes.
Iſte igitur Rex talis erat, talesque videbam
Eſſe ſuos populos. plerumque eſt Regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipſorum fallaci armata dolone,
Lividaque ora, atri dentes, ſpumoſaque labra:
Regem hunc invidiae eſſe patrem dominumque Timalphes
Ajebat referens, ipſumque Miaſtora dici,
Quo inſtigante ſui mortalia corda miniſtri
Tartareis implent ſpumis: tunc improba peſtis
Diffundens ſeſe totos contaminat artus,
Praeſertimque oculos angit, ne proſpera ferre
Alterius poſſint, intabeſcantque videndo.
Poſtremò, infixis per terga dolonibus, aegras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & manſas aconita in triſtia vertit:
Corpora ſcorpiones fiunt, & acumine caudae,
Quamvis blanda illis videantur brachia, laedunt.
Sed tu jam medias contemplare aëris oras,

Digitized by Google

Sarcotheumque vide, qui Rex eſt primus, & idem
Peſſimus: hunc alii Reges metuuntque coluntque:
Huic ſervit quicquid tenet orbis daemoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, ut radii ſolis de corpore manant.
Aſpexi hunc igitur, ſaevum horribilemque, ſuperbo
Extantem ſolio, ſcelerataque ſceptra tenentem.
Sanguineae criſtae huic ſurgunt, & cornua ſeptem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atque oculis lucent, & naribus ignes,
Oraque fumoſas evolvunt grandia flammas.
Heu! quot habet ſecum comites, quantasque phalanges
Inſtructas telis & bombiferis tormentis
Iſte tyrannus agit, tanquam perfringere coelum
Vellet, & aetherea ſuperos depellere ab aula!
Tunc mihi ductor ait: fuit hic pulcerrimus olim,
Supremoque Jovi chariſſimus: at mala mentis
Conditio, & laetis cognata ſuperbia rebus
Attulit exitium miſero. par namque volebat
Eſſe Deo, cupiens aequalem ſedis honorem.
Proinde relegari meruit, juſſusque Michaël
Conſtituit certos illi inter nubila fines.
Saepe tamen priſcae laudis, veterumque bonorum
Non oblitus adhuc, & ſpe deluſus inani,
Bella movet ſuperis, coelumque irrumpere tentat.

Hinc

Hinc fragor, hinc tonitrus, metuendaque fulmina fiunt;
Horrificique ignes nigranti nube coruſcant:
Terrentur pecudes, humanaque corda tremiſcunt;
Sed furit incaſſum, & vexat labor irritus illum,
Nec potis eſt ultra aethereos intrare penates:
Quique prius lucis lator, dicique ſolebat
Lucifer, eſt nunc noctis amans, gaudetque vagari
Per noctem, lemures ſecum & phantaſmata ducens;
Perque diem interdum, quoties committere quaerit
Armatas nebulonum acies, & ſternere caeſis
Corporibus campos, vel quum crudelia nautis
Fata parat, miſeraſque undis operire carinas,
Aut quum grande aliud tentat ſcelus: ille etenim tunc
In lucem prodit, ſed clam: mittitque latenter
Ad loca certa ſuos famulos, qui corda malorum
Inſtigant hominum, furiiſque audacibus implent,
Et taciti inſpirant mentem, non voce loquuntur.
Aſt ego, Quaeſo (inquam) mi dux, jam daemonas iſtos
Mittamus, reſque humanas tandem aſpiciamus.
Namque hac de ſpecula facile eſt terramque fretumque
Cernere: non leviter nos haec ſpectacla juvabunt.
Coepimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primùm vario diſtincta colore
Corpora. nam mediae gens eſt quae proxima Zonae
Nigra erat, & craſſis labris, criſpiſque capillis,

Et nuda, aut ſimae corio malè tecta capellae;
Quae verò gelidis Boreae reperitur in oris,
Vincebat candore nives, & frigora longis
Veſtibus ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illamque inter gentem quicunque morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atque minus, quanta eſt diſtantia ſolis.
Talia dum ſtultè admiror: quid frivola curas?
Quid vanos ſpectas humana in carne colores?
Dux meus inquit: erit melius perpendere mores,
Atque animorum habitus varios, operumque figuras;
Ex quibus agnoſces, meque oſtendente videbis,
Quae ſit vita hominum, & quantum chaos erret in illa.
Principiò tibi finge manum, quae pollice coelum
Aſpiciat, paſſis digitis: & pollice in ipſo
Pone hominum genus illorum, quibus optima mens eſt,
Qui res humanas ſpernunt, divinaque tantum
Mirantur, quibus in primis ſapientia cordi eſt,
Qui contemplari naturam atque aethera gaudent,
Innocui, mites, juſtumque piumque colentes,
Quos neque divitiae capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec tumidi ſplendor titillat honoris,
Coeleſtes homines, humano in corpore Divi,
Rari adeò: perfecta etenim ſunt omnia rara.
O utinam talem te Juppiter eſſe juberet!

Proximus huic digito eſt index, ubi ponere oportet
Prudentes homines: genus hoc eſt quippe ſecundum,
Eſtque bonum, tamen in terras declive, regendis
Urbibus ac populis aptum, rebusque gerendis,
Juſtitiam colit atque fidem, moresque pudicos,
Non tamen exutum eſt terreno prorſus amore.
Cui ſi quando Deus rerum permittit habenas,
Imperiique decus, tunc aurea ſecula fiunt,
Tunc floret virtus terrasque Aſtraea reviſit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Poſt ſequitur medius digitus, qui infamis habetur,
In qua ſede aliud genus eſt tibi conſtituendum,
Illorum, quibus eſt magnae ſolertia mentis,
Ingeniique vigor, nec non vis magna loquendi:
Sed pravi ſunt, injuſti, vitiisque referti,
In terras curvi, nunquam aethera ſuſpicientes,
Aſtuti in primis, falſoque in pectore vulpem
Geſtantes, turbamque ignaram decipientes.
Quumque odio virtutem habeant, quum numina temnant,
Se ſimulant juſtos tamen ac virtutis amantes,
Proque albis nigra, & pro nigris alba loquuntur.
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec niſi praeſentem vitam ſperantve timentve.
Hi ſunt qui ſemper prudentibus adverſantur,
Armatique dolis, confidentesque favori,

(Quem

(Quem ſibi ſervitio turpi vel munere blando
Conciliare ſolent) ſanctis conatibus obſtant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt:
Quae ſi non proſunt artes, tunc res agitur vi:
Utuntur ferro, flammis, atroque veneno:
Laedere ſi nequeunt furtim, graſſantur apertè.
Ergo his militibus ſeſe ac ſua regna tuetur
Ipſe malus daemon, tali ſe robore fulcit,
Tali praeſidio terram ſibi ſubjicit omnem.
Nam longè plures ſunt, & longè aſperiores
Aſtuti quàm prudentes, ideoque reportant
Palmam plerumque, & victa probitate triumphant.
Qui quum ſceptra tenent, & praeſunt urbibus, aetas
Ferrea regreditur, mavortia bella reſurgunt,
Juſtitiam & leges vincit furor, omnia demum
Bacchantur vitia impunè, & jacet obruta virtus.
Hoc hominum genere eſt nullum ſceleratius inter
Mortales, nec coelicolis odioſius ullum eſt.
Proxima ſtultorum eſt ſedes, quartoque locari
In digito debet. ſtultorum maxima turba eſt.
Quis neſcit? gaudet ſtultis natura creandis,
Ut malvis atque urticis & vilibus herbis.
Hi ſunt obtuſo ingenio, craſſoque cerebro,
Et nihili pendunt animi bona, ſolaque ventris
Et veneris, pecudum ritu, oblectamina quaerunt.

Quos bipedes aſinos ipſi mille artibus atque
Inſidiis capiunt aſtuti, plurima eiſdem
Perſuadere ſolent injuſta & falſa, ſuoque
Eloquio quocunque volunt ducuntque trahuntque,
Credula quandoquidem eſt ſtultorum, ceu puerorum,
Turba, ſed in vitium magis haeret opinio ſemper
Illis deterior, quibus eſt quoque deterior mens:
Hinc eſt quòd ſtulti aſtutorum quàm prudentum
Promtius auſcultant dictis, & credere malunt:
Quippe ferunt prava aſtuti, & plerunque doloſa
Conſilia, & vitium pulcro ſub cortice velant.
Sed licet in multis aſtuti ludificentur
Hos quos dixi aſinos, tamen una ſuperſtitionis
Eſt facilisque via, & cunctis jam cognita ſeclis,
Qua aſtuti in primis utuntur; namque Deorum
Addicunt ſeſe templis, ac ſacra miniſtrant:
Tunc implent urgentque metu inſulſiſſima corda
Stultorum, terrentque minis, niſi numina placent
Muneribus, redimantque datis ſua crimina nummis,
Quos ipſi mox accipiunt, quibus & ſua ſaepe
Scorta ſacerdotes caſti mulaſque ſaginant.
Nempe, ſacerdotum qualis ſit vita modusque
Fallendi ſtultos, quis non videt? attamen ipſis
Haec impunè licent. tanta eſt clementia Regum,
Duntaxat ludo, ventri, Venerique vacantum.

Haec quoque Dii faciles tolerant, parvique videntur
Pendere, qua ſua ſacra manu, quo pectore fiant,
Quo probro in terris, quove afficiantur honore.
Sed redeo ad ſtultos, quos quando extollit, & alto
Collocat in ſolio cupiens Fortuna jocari;
O quot ſtultitiis tunc omnia plena videbis!
Quas memorare nimis longum foret. improbitas tunc
Exultat, virtusque movet contemta cachinnum.
Tum choreis lautisque epulis, variisque vacatur
Ludis atque jocis, tum ſcurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur paſſim, tunc ſola voluptas
Turpis & inſipiens tota dominatur in orbe.
Qualis enim rex eſt, talis quoque ſubditus illi
Eſſe ſolet populus, ſtudiisque tenetur eiſdem.
Non eſt ſola tamen ſtultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum eſt animus, facilè excandeſcit, & audet
Omne ſcelus, quoties concepta bile tumeſcit.
Tunc ferri ſceleratus amor, rixaeque cruentae
Surgunt, & gelidae dant plurima corpora morti.
Ergo ferum genus hoc hominum eſt, valdèque cavendum.
Ultimus eſt digitus minimus, quo ſaepius aures
Scalpuntur, dicique ideo ſolet auricularis:
Hic locus eſt inſanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus eſt uſus rationis ademtus:

Quorum ſi nunquam ceſſet furor, expedit illos
Oppetere, & tantum moriendo relinquere morbum.
Ergo hominum duo ſunt genera, & non plura bonorum:
Caetera (nam mala ſunt) vitato ſedulus: aut, ſi
Non vitare potes, ſaltem irritare caveto:
Nam furit atque ferit ſaeviſſima bellua vulgus.
Poſtquam ſic fata eſt proles Areteïa, nunquid
A vitiis (inquam) poſſunt ad honeſta vocari
Officia aſtuti & ſtulti? an via nulla medendi eſt
Criminibus? vel ſi qua via eſt, ediſſere quae ſit.
Tali autem mihi tunc reſpondit voce Timalphes:
Natura, ut multos humano in corpore morbos
Ingenuit, ſic multa animo mala contulit aegro,
Atque ſuos parti utrique eſt largita labores.
Aſpice quanto hominum genus amplectatur amore,
Opportuna tamen medicamina multa creavit:
Quod niſi feciſſet, nimis iracunda fuiſſet.
Ergo eadem nocuit, quae profuit, utque nocendo
Ingenioſa fuit, fuit ingenioſa medendo:
Ut dubites mater ne, an ſit dicenda noverca.
Sed nunc mittamus morbos, & pharmaca, quae ſunt
Corporis: iſta patent jam multis edita libris.
Deque animo (ut melius quae me paulò ante rogaſti
Percipias,) quantum res poſtulat ipſa, loquamur.
Principiò, ut juſſu naturae ruſtica tellus,

Urticas tribuloſque & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adſit, multòque labore
Ingratas raſtris ac vomere diſſipet herbas:
Nec ſatis hoc: opus eſt etiam bona ſemina ibidem
Spargere, & aſſidua ſparſis inſiſtere cura;
Sic animus, dum corporeo ſtat carcere vinctus,
Horreſcit denſis vitiorum ſentibus, & fit
Penè ferus, niſi prudenti cultore juvetur,
Qui vitia expungat, virtuteſque inſerat aptè.
Sed quae ſit cultura animi, fortaſſe requiris.
Eſt ſophia, eſt inquam ſophia: hanc intellige, mores
Quae docet, atque probos homines facit, & vivendi
Rectè monſtrat iter mortalibus, ut pietatem
Juſtitiamque colant ſuadens, & crimina vitent.
Sola haec nimirum ſophia & ſapientia vera eſt,
Non ea, cui paſſim medici vafrique cuculli
Temporibus noſtris incumbunt nocte dieque,
Quaerentes rerum abſtruſas evolvere cauſas,
Naturaeque intus latitantis pandere clauſtra,
Materiam primam, vacuamque, ac mille Chimaeras
Inflatis buccis ructantes, ut videantur
Docti, & rugoſas diſtendant aere crumenas.
O bellam ſophiam, cujus ſtudioſa juventus
Aut inhiat lucro, aut ſterili ambitione tumeſcit,
Sed nil candidior, ſed nil moratior exit!

Non haec eſt cultrix animi, & ſapientia dici
Jure nequit, potiusque vocanda ſcientia, ſi non
Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, ſcit, non ſapit, atque ſcientis
Nomen habere poteſt forſan, ſed non ſapientis.
Haec duo ſunt etenim ſpatiis disjuncta reductis,
Suntque operum diverſorum. ſapientia fructum
Producit vitae, fert ipſa ſcientia florem.
Pródeſt illa, ſed haec ornat: conſiderat illa
Quae ſunt intra hominem, haec circa exteriora vagatur:
Illa pium ac juſtum, haec doctum facit atque diſertum.
Proinde animi cultrix ſola eſt ſapientia, mores
Quae docet, ut dixi. haec etenim vitia omnia vellit,
Virtutesque ſerit, quas coeleſti irrigat imbre.
O humani generis lux, ô via vera ſalutis,
Praeſidium, portus, ſolamen, regula vitae!
O pax & medicina animi, ô venerabile aſylum,
Suavior ac potior, ſapientia, nectare! quis te,
Quis te nunc amat aut ſequitur? tibi quis locus, aut quis
Eſt honor in terris? quondam regnare ſolebas
In templis, in porticibusque, & gymnaſiis &
Conſiliis, Regumque aulis: nunc cognita nulli es:
Sed pro te regnant nugae, & mera ſomnia vatum.
Quid nunc in ludis pueri, imprudensque juventus
Diſcit? fabellas turpes, vel prorſus inanes.

Ecce ſedens altè praeceptor, codice aperto
Excreat, & poſtquam circumſpectavit hiantes,
Arrectasque aures tironum, voce ſonanti
Aut tragicas larvas, aut comica ſcorta referre
Incipit, aut veterum inſanos effutit amores,
Aut quod monſtroſum & ſaevum & plorabile narrat.
O caput helleboro dignum! ſic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge ſaginas?
Hoc ſale conditur tenera ac petulantior aetas?
Non pudet his nugis abſumere turpiter aevum?
Hinc tot ubique vides pravos, tot ubique ſceleſtos:
Hinc & tanta ſeges vitiorum creſcit ubique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honeſta.
O corruptores, non cultores puerorum!
Diſcite vos prius, inde aliis oſtendite rectam
Vivendi formam, & ſanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu verò, Stellate, audi: te namque docebo,
Et paucis, qua animus tibi ſit ratione colendus.
In primis unum eſſe Deum meditare frequenter,
Immenſum, aeternum, ſummum, optimum, & omnipotentem,
Qui coelum, & toto fulgentia ſidera coelo,
Caeteraque aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu ſolo, ſine tempore fecit,
Factaque perpetuo ſtudio ſervatque regitque.

Hunc

Hunc venerare, time, cole, lauda, & ſaepe precare
Nocte dieque, oritur quum ſol, quumque occidit, & quum
Aequali ſpatio meta disjunctus utraque eſt.
Nam prima eſt virtus, prima eſt ſapientia, Regem
Coelicolùm patremque hominum cognoſcere, amare,
Sinceroque animo laudare, timere, precari.
Hoc ſine virtutes alias nihil eſſe putato:
Hoc verò ſolum penè eſt ſatis: ergò teneto
Corde ac mente Deum ſaepe, & ſaepe ore vocato:
Hac pietate poteſt tibi nil contingere majus.
Haec ad virtutes alias eſt janua, quippe
Divino nequeunt prorſus ſine numine haberi
Virtutes aliae, & nequeunt vitia ipſa caveri.
Praeterea cives coeli, angelicasque cohortes,
Et ſummi Regis famulos, ſanctosque miniſtros
Divinae majeſtatis juſſa efficientes,
Adſtantesque illi feliciter omne per aevum
Aetheris in campis puri ſemperque ſereni,
Saepe piis precibus ſupplexque orare memento,
Ut tibi praeſtò adſint, & ſaeva pericula pellant,
Dignenturque Deo te commendare; profectò
Poſſunt, atque ſolent multum prodeſſe roganti
Angelicae mentes, humanaque vota ſecundant.
Nec ſis tu è numero illorum (cave quaeſo) putant qui
Nil melius naturam homine, ac nil dignius uſquam

Finxiſſe. inſani, quum tot terraque marique
Vivere conſpiciant animalia, in aethere credunt
Stellarumque globis nullos habitare colonos,
Et deſerta poli cenſent ſpatia ampla beati.
O curvas animas, ô pectora plena tenebris!
Percipere humani ſenſus non omnia poſſunt:
Plurima ſunt quae oculos fallunt, ſed mente videntur,
Unde acies mentis potius ratioque ſequenda eſt,
Quae docet eſſe Deos, coelumque habitarier. ergo
Aut ſtellae Dii ſunt, aut lucida templa Deorum.
His fundamentis jactis, amplectere deinde
Juſtitiam, & per te nulli unquam injuria fiat;
Sed verbis aliisve modis fuge laedere quenquam:
Quodque tibi nolles aliis feciſſe caveto:
Quodque tibi velles, aliis praeſtare ſtudeto.
Haec eſt naturae lex optima: quam niſi ad unguem
Servabis, non ipſe Deo (mihi crede) placebis,
Poſtque obitum infelix non aurea ſidera adibis.
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
Invidia, aut ira, aut ſuadente cupidine, noli:
Immo juva, quos eſſe bonos intelligis, omni
Sedulitate: maliſque interdum gratificare,
Quò tibi vel nunquam noceant, vel parcius obſint.
Nec te à juſtitia retrahant mala munera, amorve,
Aut odium; namque haec tria ſunt quae lumina mentis

Praeſtringunt, rectoque homines à limite trudunt.
Sed memor eſto Dei ſemper, mortisque futurae.
Poſt haec illecebras omnes fuge corporis, atque
Frena voluptati duriſſima pone. voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert:
Nil magis adverſum eſt virtuti: tendere ſurſum
Nititur aſſiduè cognata ad ſidera virtus:
Contrà inimica polo ſemper petit ima voluptas,
Et pecudum in morem deſpectat cernua terram,
Suffocans animi vires & corporis: unde
Ignavos facit, & morbos inducit amaros.
Haec illa eſt Circe, haec Syren, hic hamus iniqui
Daemonis: hoc laqueo innumeros capit, & prohibet, ne
Poſt mortem patrii redeant ad limina coeli,
Callidus, & ſecum tenebris includit avernis.
Has ergo inſidias, hoc blandum & dulce venenum
Hoſtis tartarei, quantum potes, aufuge cautus:
Ne te poeniteat fruſtra, quum ſerior aetas
Sentiet ingenium, famam, rem, membra periſſe
Exiguo mellis guſtu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, ut multi, dices, ô tempora pulcrá
Quàm malè vos novi! quò fugiſtis? miſerum me!
Si mihi nunc reddat pueriles Juppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littera cornu,

Sit licet anguſtus limes, perque ardua ſurgat.
Eſt melius virtute nihil, quae permanet omni
Tempore, quae laudem tribuit, largitur honorem,
Cenſum auget, vitam ſervat, poſt funera durat.
At me infelicem decepit blanda voluptas,
Quae jam pridem abiit, meque inter damna reliquit.
Namque ego, dum juvenis meretricia luſtra frequento,
Dum ventri & ſomno, & ludo ſum deditus amens,
Diſcere nil volui, ſtudium libroſque peroſus,
Contemſique bonas artes: nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, ſine nummis, corpore fracto,
Mente hebeti, ſenſu obtuſo: vixi hactenus, ut qui
Dum ſtertit vigilare tamen ſe credit, & errat.
Talia ab ignavis jactari verba frequenter
Conſuerunt, ubi jam morti vicina ſenectus
Expendit ſero malè ductam examine vitam.
Maxima pars pecore amiſſo praeſepia claudit,
Tumque ſapit quum calva retrò fortuna receſſit,
Et medicum quaerit, quum ſpes eſt nulla ſalutis.
O miſeri, dum tempus adeſt, cognoſcite tempus:
Nam fugit hora levis, nec ſcit fugitiva reverti.
Nil lacrimae & gemitus defuncto corpore proſunt.
Utilis eſt medicina ſuo quae tempore venit.
Quare tunc opus eſt, quum florere incipit aetas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet

Vivendi

Vivendi callem, & ſtudiis incumbere honeſtis;
Tunc eſt utendum ratione, animusque regendus
Conſilio, dum mollis adhuc, ne fortè malarum
Melle voluptatum captus petat avia praeceps.
Qui ſapit, hic ſapiat citò: nam ſapientia ſera
Proxima ſtultitiae eſt, fertque importuna dolorem,
Deplorans fruſtra grave & irreparabile damnum:
Eſt tibi praeterea ſitis improba divitiarum
Omnino, & ſcelerata auri vitanda cupido:
Namque ubi avaritia eſt, habitant fermè omnia ibidem
Flagitia, impietas, perjuria, furta, rapinae,
Fraudes atque doli, inſidiaeque & proditiones,
Jurgia, & infandae caedes. quid ſingula narrem?
Denique ſordidius nil eſt, nil pejus avaro,
Qui totus terrae immerſus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoſcitve aliud, quàm munera terrae,
Propter quae ſolet omne ſcelus patrare, Deumque
Nullum alium, praeter nummum, veſanus adorat.
Nec videt infelix, quàm ſit fragiliſque breviſque,
Vita hominum, & quam mors contracto ſemper ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda ſagittas,
Nec juveni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunque caput nullo diſcrimine pulſet.
Saepe etiam propius tunc ſit, quum longius eſſe
Creditur, & ſubitos ferat improviſa tumultus.

At

Digitized by Google

At tu divitias terrenas, & bona caecae
Subjecta imperio ſortis, nec pendere magni,
Nec multum curare velis: nam propria cuiquam
Non ea ſunt, quae pro arbitrio largitur & aufert
Inſtabilis Fortuna ſuo: vel morte recedunt,
Diverſos dominos permutatura viciſſim.
Sunt alia inquirenda tibi bona, ſunt potiores
Divitiae cupiendae, omni quae tempore durant,
In quas nec morti, nec ſorti eſt ulla poteſtas.
Has cumulare tibi ſtudeas noctesque diesque:
Nam verè tunc dives eris, verèque beatus.
Caetera, quae vulgus demens miratur & optat,
Si tibi ſint; nummi, fundus, domus & pecus, illis
Utere, (quis prohibet?) juſtè tamen atque modeſtè:
Quumque potes, miſerere inopum, & ne deſpice egenos.
Hoc pacto acquires laudem, aeternamque ſalutem,
Et pro terrenis coeleſtia munera habebis.
Non homo, ſed lupus eſt, quem non clementia tangit,
Qui non alterius miſeranda ſorte movetur,
Qui negat auxilium ſocio praeſtare roganti.
At, ſi pauper eris, patienter ſuſtine, & aequo
Pectore pauperiem tolera. magis ille ſiniſtris
Caſibus afficitur, plus curarum atque laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit ſors,
Deprimiturque adeò rerum gravitate ſuarum,

Ut contemplari nunquam coeleſtia poſſit.
Eſſe levem & vacuum terrenae faecis oportet
Illum, qui aethereas animo vult tendere ad arces.
Nam quo quisque magis terram petit, hoc magis alto
Abſtrahitur coelo, ſuperaque à luce recedit.
Atque ubi quisque ſuos theſauros poſſidet, illic
Aſſiduè cor habet, ſemper convolvitur illic.
Eſt igitur multis paupertas utilis, illos
Exonerans, ut ad aſtra volent levioribus alis.
Sed tibi non minus eſt vitanda ſuperbia, mater
Rixae odiique, urbes ſtudia in contraria ſcindens,
Excidiumque ferens multis. hac peſte laborans
Olim Roma ruit, civili oppreſſa furore.
Hoc fuge tartareum monſtrum, ſi quaeris amicus
Eſſe Dei, & tandem coelo poſt fata potiri.
Nemo ſuperbus amat ſuperos, nec amatur ab illis;
Vult humiles Deus ac mites, habitatque libenter
Manſuetos animos procul ambitione remotos:
Inflatos verò ac ventoſos deprimit idem,
Nec patitur ſecum puro conſiſtere Olympo.
Ergo, utres tumidi, quid veſtra ſuperbia vobis?
Quid tituli illuſtres, praeclaraque nomina proſunt,
Quae citò mors rapit, & lethaeas mergit in undas?
Laudari à vulgo cupitis, vulgoque placere:
Dicite, judicii quid habet plebecula veri?

Vos putat eſſe Deos: quid tum? quum ſitis aſelli,
Humana exterius tantùm apparente figura,
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipſos
Coelicolas: immò his riſum ſtomachumque movetis;
Nam veſtros mores, occultaque crimina norunt.
Sed vos, ô caeci, Divos nihil eſſe putatis,
Nec ſupereſſe animas, extincto corpore, veſtras
Creditis, atque ideo praeſentis commoda vitae
Optatis tantùm, deridetisque futuram.
Quàm multae pecudes humano in corpore vivunt!
Hinc veſtri erroris cauſa eſt, veſtraeque ruinae,
Quòd nil craſſa acie niſi corpora craſſa videtis,
Nec veras res, ſed rerum cognoſcitis umbras.
Maxima pars fumo gaudet, fumoque repletur.
Stulti, quid fumo eſt levius? quid inanius? aut quid
Ridiculum magis eſſe poteſt quàm quaerere honorem
Immeritum, & cauſas veri contemnere honoris?
Aſpicimus pravos, indoctos, mentis egentes
Sublimi in ſolio poſitos, dominarier illis
Qui ſe ſunt longè meliores, & quibus ipſi
Deberent ſervire magis. nempe improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege ſine ulla
Omnia confundit, plerunque ad ſidera tollens
Ignavos ſervos, piſtrino & carcere dignos.
At ſi ſana foret, ſolis ſapientibus orbem,

Ut decet, ut par eſt, committeret ipſa regendum;
Cuncta etenim rectè fierent, legesque vigerent;
Sacraque tractarent puri innocuique miniſtri,
Et Dii ſe ſinerent mortali luce videri.
Sed perſonatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen iſta Deus ſummus, qui talia poſſet
Corrigere: & cur nos etiam non iſta feramus?
Quid prodeſt verum firma ratione tueri,
Et nil proficere, atque odium ſibi quaerere fruſtra?
Spernitur, ac damnum patitur ſapientia, cui non
Reſpondent vires, quam nulla potentia fulcit.
Unde tacere quidem praeſtat: tu deſpice laudes
Inſulſas vulgi, & fortunae munera caecae,
Atque Deo ſtudeas omni virtute placere.
Poſt cineres eſt verus honos, eſt gloria vera,
Quae datur aſtrifero in coelo juſtisque piisque.
Tunc mites humilesque ſuo laetantur honore.
Aſt Stygia maeſti lacrimant in valle ſuperbi.
Poſtremò compeſce iram: parit ira furorem,
Turpia verba furor, verbis ex turpibus exit
Rixa, ex hac oritur vulnus, de vulnere letum;
Ira adeò mentem confundit, ut, ebria bile
Ferventi, nequeat dignoſcere quid ſit agendum;
Judiciique expers plerunque per avia tendat.
Mox dolor atque pudor facta inconſulta ſequuntur.

Digitized by Google

Ergo cave hanc, animumque rege, & te vince, ferendo
Fortiter: egregia eſt etenim Patientia virtus:
Qua quicunque caret, careat probitate neceſſe eſt,
Sitque ferus, ſemper rixas & jurgia ſemper
Exercens: propria eſt nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & ſapiens quaerit ſuper omnia pacem,
Vultque minora pati, metuens graviora, cavetque
Ne parvo ex igni ſcelerata incendia ſurgant.
Qui nil ferre poteſt, hominum commercia vitet,
Et ſolus degat ſilvis aut montibus altis.
Qui verò humanos coetus urbesque frequentat,
Diſcat multa pati, frenisque coërceat iram,
Diſſimulans conceptam arcano in pectore bilem:
Nec facilè, atque levi de cauſa, abrumpere pacis
Vincla velit, quantumque poteſt ignoſcat amicis,
Ut poſſit quam aliis veniam dedit ipſe mereri.
Pauca haec de cultura animi dicenda putavi,
Sufficiuntque ſatis. potuiſſem his addere plura.
Sed cui ſunt haec pauca, illi non caetera deerunt:
Advenientque ultro quaecunque videntur omiſſa:
Nam comprenduntur tacitè, & clauduntur in iſtis.
Attamen interea ſapientum incumbere libris
Eſt operae pretium, & rerum perquirere cauſas,
Denique doctrinis variis componere mentem:

Quippe

Quippe animus ſine doctrina eſt ignavus hebesque.
Hoc igitur pacto (ut dictum eſt) floreſcere poſſunt
Virtute ac meritis ſtulti aſtutique, colentes
Seſe animumque ſuum, & coeleſti ſede potiri.
Talia dum memorat ductor meus, ecce Deorum
Nuntius, Atlantisque nepos, Jove miſſus ab ipſo,
Aſtitit, atque jubet ſupera ad convexa Timalphen
Ire citum. namque ajebat dudum eſſe vocatos
Coelicolas omnes Jovis ad tecta aurea ſummi,
Velleque de rebus gravibus nonnulla referre
Momum, utrum quoſdam monachos in colle manentes
Extrà urbem, cujus prope moenia labitur atque
Intrat in Adriacas piſcoſus Ariminus undas,
Divitiis deceat privari, & partibus illis,
Quas auferre ſolet criſtatis villica gallis,
Quum ſint laſcivi nimium, nimiumque ſuperbi,
Et ſpernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, ſenis exemplo, qui praeſidet illis.
Proh pudor, hos tolerare poteſt Eccleſia porcos
Duntaxat ventri, veneri, ſomnoque vacantes?
Quo audito confeſtim abiens Areteïus heros
Mercurio me commendat, qui ad tartara iturus,
Plutoni ſecreta patris mandata ferebat.
Hic comprenſum arctè tenuit me, & nubila vexit
Per media in terras, quo Thuſcus tempore Clemens,

Intra Felſineos habitans cum Caeſare muros;
Florentinam urbem longa obſidione premebat.
Ergo Atlantiades, quatiens talaribus auras,
Pervenit tandem ſancti ad praerupta Marini
Saxa, & ſtelliferum ferientes aethera rupes.
Inde, brevi lapſu, poſuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properavit ad oras.

Digitized by Google

SYNOPSIS LIBRI X.

Hoc libro culturam animae, quoad ſcientias & artes, pleniſſimè abſolvit autor. Sub principio autem vehementer ſatis & ironicè in Monachorum hypocriſiam & luxuriam invehitur. Deinde methodum ſtudendi proponit. Sapiens omnia ſua, quocunque tendit, facilè ſecum portat, dives agris non ita. Sophi veteres Deum precati lapidem philoſophorum acquiſiverunt, cujus parandi modum aenigmaticè deſcribit. Sapientem connubio adſtringi non decet: bellum, niſi pro aris & focis, omnino dedecet. Homines porro ad virtutis amorem excitat autor, Eremitae cujusdam exemplum proponens, cui hominum ſcelera nauſeam movebant. Spiritus Dei corda ſolus purificat; quo imbutus paucis ad vitam ſuſtentandam indiget. Vita duplex animi & corporis, hanc vulgus, illam ſapientes vivunt. Pravi animam mortalem eſſe credunt & optant, boni contrà. meditatio miſeriarum humanarum hominem ad Deum adducit, de quibus egregie perorat. Aulam Papalem ipſumque Papam Clementem per transennam lepidè perſtringit. Conſiderans tandem, quam impoſſible ſit in terris ad veram Sapientiam pervenire, huic libro finem imponit.

CAPRICORNUS.

SAlve, Atlantiade: Stygia de valle rediſti
Tam cito? dic, quaeſo, quidnam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingensque tumultus.
Cur hoc? Dicam equidem, quamquam feſtino reverti
Ad ſuperos, tanta eſt Turcarum, Chriſticolumque,
Ac Judaeorum turba illic, ut locus illam
Non capiat. vacui nihil eſt, ſunt omnia plena,
Veſtibulum plenum, plena atria, regia plena,
Templa, domus, plateae, fora, moenia, denique tota urbs,
Et campi, & colles, & frondiferae convalles,

Uſque adeo ut ſeſe impellant, trudantque viciſſim
Calcibus & pugnis & morſibus, aſpra gerentes
Praelia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas eſt illis iterum ſuccumbere morti.
Vix potui tranſire, & Ditis limina adire
Per denſas umbrarum acies, cuneosque coactos:
Fit via vi: irrumpens aditus, arctiſſima laxo
Agmina, disjiciens crebro hujus verbere virgae:
Tandem pervenio ad nigri penetralia Regis,
Quem video triſti efflantem ſuſpiria vultu.
Poſtquam ilii expoſui patris mandata jubentis
Solvi Antichriſtum è cavea, terrasque per omnes
Emitti, ut faciens miracula falſa, docensque
Jam ſummam adveniſſe diem, mundique ruinam;
Omnia perturbet, pecudes, hominesque, Deosque:
(Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo)
Quaeſo, inquam, Pluton, cur ſic es triſtis? at ille:
Nonne tibi indignum, injuſtum, infandumque videtur,
Vos adeò latum coelum immenſumque tenere,
Quum ſitis pauci, quumque illuc vix hominum tres,
Vel paulò plures, longo poſt tempore pergant:
Et me tam anguſto in regno & parvo eſſe locatum;
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes Judaei, Turcae omnes, non tamen omnes
Chriſticolae (fateor,) ſed certè portio major

Huc

Huc huc deſcendunt? haec ad vivaria currunt.
Cur ad noſtra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui poſſidet aethera, ſaltem
Presbyteros, fratres, monachos non accipit intra
Septa poli, ſedesque ſuas, & continet illic?
Non pudet, hos homines, qui in templis tam benè cantant
Quaque die, & ſacris in turribus aera fatigant,
Qui tot tura adolent, tot ſcortorum miſerentur,
Qui ſolvunt alios, ſua crimina ſolvere nolunt,
Qui veſpillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deûm ſtatuis, picturis, atque ſepulcris,
Mittere ad infernas ſedes, & plectere poenis,
Millia quot non fert ſitiens Apulia muſcas?
Pontifices etiam ſummos nihil ille veretur:
Immò jubet cunctis aliis pejora ſubire
Supplicia: unde Erebo miſeri clauduntur in imo,
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare, Cylleni, quum ſidera ſumma reviſes,
Dic fratri, dic, quaeſo, meo, me cuncta libenter
Facturum quaecunque jubet: ſed conſulat idem
Regno etiam noſtro, & noſtras non deſpiciat res,
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, Faciam, reſpondi, atque inde receſſi.
Nunc redeo ad ſuperos, & me properare neceſſe eſt.
I felix, noſtrique memor. tu, Muſa, memento

Verſiculos dictare mihi: nam charta parata eſt,
Et calamus, nec ſcribenti grata otia deſunt:
Incipe, meque doce, quali ſophus ordine fiat.
Principiò naſci fauſto ſub ſidere oportet
Illum, quicunque eſt ſapiens felixque futurus:
Diſtat enim multum, quali ſub imagine, quali
Sub facie coeli quisquam naſcatur: ut aiunt,
Qui aſtrorum motus, vires, & nomina norunt,
Et geneſes hominum obſervant, & fata recludunt.
O quàm magna, & quàm miranda potentia coeli eſt,
Quo ſine nil pareret tellus, nil gigneret aequor!
Coelum eſt Oceanus, rerum pater: aſtra, ſorores
Sunt nymphae: omne bonum in terras delabitur inde.
Eſſe igitur ſapiens & felix nemo poteſt, qui
Naſcitur adverſo coelo, ſtellisque ſiniſtris.
Permagni refert etiam, quos quisque parentes
Accipiat, quo ſit pacto nutritus, & à quo
Inſtructus. nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animisque tenaciter haerent,
Quaecunque à primis naſcentes hauſimus annis.
Ergò ſit probus & doctus prudensque magiſter,
Qui puerum inſtituat, cogatque aſſueſcere honeſtis.
Utque peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illuc
Indomitum, frenis ſimul & calcaribus utens:

Nec

Nec tantùm verbis moneat, ſed valdius ipſum
Exemplis moveat. quid enim benè dicere prodeſt,
Si malefacta aliud monſtrant, verbisque repugnant?
In primis ſtudeat laſcivis atque ſceleſtis
Arcere à ſociis: commercia turpia ſanctos
Corrumpunt mores. multi hoc periêre veneno.
Vis tu noſſe hominem qualis ſit? perſpice amicos
Illius: aſſociant ſimiles natura, Deusque:
Cum paribusque pares habitant, vivuntque libenter.
Valde igitur caveant cum praeceptore parentes,
Ne puer aut juvenis laſcivus & improbus illum,
Quem fore felicem ac ſapientem gnaviter optant,
Moribus obſcaenis contaminet: (heu facile omnes
Labimur in vitium, & facilè ad pejora movemur!)
Intereà puer hic, quem fingimus, ut ſapiens ſit,
Graecis incumbat libris, pariterque Latinis,
Et quantum potis eſt, evadat doctus, honeſtos
Perlegat auctores, & ſcripta inhoneſta refutet.
Indoctum rarò eſſe probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit.
Attamen à ſtudio nimio, nimioque labore
Abſtineat: ne, dum ſapientia quaeritur, amens
Fiat, vel morbum incurrat, ſeſeque trucidet.
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens, animumque relaxans,

Et vacet, & ludat. nempe interjecta vigorem
Fert requies, reparant tempeſtiva otia vires.
Sed quanquam dignae ſcitu pulcraeque bonaeque
Diſciplinae omnes videantur, ſunt tamen iſtae
Praecipuae, & quae naturam & quae ſidera pandit.
Hiſce igitur totis incumbat viribus, haſce
Perdiſcat ſophus hic noſter, jam grandior aevo,
Inque harum ſtudio graviores conterat annos,
Et ſimul (ut dictum eſt ſuprà libroque priori)
Culturam exercens animi, juſtusque piusque
Fiat, & exornet duplici ſua tempora lauro.
Quam pulcrum eſt hominem pariter doctum eſſe probumque
Et ſcire & ſapere! inſipiens doctrina timenda eſt.
Ut furioſus habens gladium; ſic doctus iniquus.
Verum non ſatis eſt animum curare, bonisque
Moribus & doctrina aequè componere, quando
Corporis eſt etiam ratio non ſegnis habenda.
Corpus enim malè ſi valeat, parêre nequibit
Praeceptis animi magna & praeclara jubentis.
Quare danda opera eſt, ut victus ſit bonus, unde
Gignatur ſanguis purus. nam noxius humor
Plerumque ex pravis epulis per membra creatur.
Ebrietas eſt vitanda, ingluviesque ciborum:
Quippe caput ſtomachumque gravant, fumisque cerebrum
Involvunt: ſtupor hinc ſequitur, ſomnusque diurnus.

Parcus edat, parcusque bibat vir doctus & aequus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, vireſque reducit.
Segnities robur frangit: longa otia nervos
Debilitant, ignava quies effeminat artus.
Praeterea calor immodicus, frigusque cavendum eſt,
Atque aër craſſus nimium, regioque paluſtris:
Praeſertim ſole aeſtivo, quum Sirius agros
Diffindit, viridique canunt ſub fronde cicadae.
Denique conandum pro viribus, ut bene ſanum
Sit corpus, praecepta animi ut bene cuncta faceſſat;
Quod facilè haud fieri poterit, ſi dura vetabit
Pauperies: opus eſt nummis vel morte relictis,
Vel ſorte inventis, vel quavis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit ubique;
Nec ſine divitiis fas cuiquam ducere vitam
Felicem. heu quàm ſaepe gemit rerum indiga virtus!
Quàm contemta jacet, ſi ſacra pecunia deſit!
Ille autem dives verè proprièque vocatur,
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia, & arte;
Atque ubicunque manet, victum ſibi quaerit honeſtum;
Et, quamvis loca multa petat, diverſaque longè,
Fert ſua quaeque tamen ſecum bona: nec ſibi deſunt
Commoda, quae poſſint laetam producere vitam:
Nec metuit fures, nec ſaevorum arma latronum:

Seque iterum veſtit citò, ſi quando exſpoliatur.
Vera etenim virtus fortunae cedere neſcit.
Quaelibet urbs, totusque orbis patria eſſe videtur
Egregio fortique viro, & benè vivit ubique.
At virtute carens, quamvis ampliſſima paſſim
Praedia poſſideat, quamvis exuberet auro,
Non tamen ire poteſt quo vult, terrasque per omnes
Currere, diverſos hominum perpendere mores,
Diverſos ſpectare locos, & vivere ubique.
Quippe domos, agrosque ſuos, & ſcrinia ſecum
Ferre nequit quocunque meat, ne fortè latronum
Haec rapiat manus, aut fallax voret omnia pontus,
Mox mendicus egens aliena cibaria quaerat.
Sedibus ergo iiſdem patriaque moratur eadem,
Semper ubi vinum & ſegetes ſua praedia reddunt.
Utque relegatus metuit tranſcendere fines,
Quos ſibi praeſcripſit ſua ſors, & inertia mentis:
Unde videre nequit vaſto quae plurima in orbe
Fiunt pulcra, ſuis latebris ut carcere clauſus.
Proinde ſophi veteres ſubtili indagine quendam
Commenti lapidem, ſibi fida viatica cunctis
Permanſura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras, diverſaque regna
Cernere, & à multis quamplurima diſcere poſſent.
Quondam igitur triſtes imploravere Deorum

Numina

Numina mactatis de more bidentibus antè:
Mercurium in primis, Solem, Lunamque precati,
Fuderunt tales puro de pectore voces:
O mundi decus, ó Divûm pulcerrime Titan,
O quae nocturnas Latonia disjicis umbras,
O Jovis & Majae inſtabilis fugitivaque proles,
Cui datur in varias ſe transformare figuras,
Adſitis placidi, & noſtras audite querelas.
En pauci, quorum mens eſt ſublimis, & altum
Ingenium, quibus aſſiduè ſapientia cordi eſt,
Dum cauſas rerum & naturae arcana videre
Nitimur, immenſumque animo metimur Olympum,
Pauperie premimur, patimurque incommoda multa,
Deficimusque fame; interea plebs vilis & amens
Cuncta ſibi rapit, & nummos ſibi congregat omnes:
Nec noſtri quenquam miſeret: ſi poſcimus ullam
Rem, digitum oſtendunt medium, & nos ludificantur;
Unde agros fodere, aut jumenta ſtrigare coacti,
Aut ſtabulis efferre fimum, vix quaerere victum
Poſſumus, & ſtultis miſeri ſervire jubemur.
Quare, vos Divi, ſaltem miſereſcite noſtri,
(Si qua coelitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monſtrate viam, qua vivere honeſtè,
Et veri latebras inveſtigare queamus.
Talibus auditis, Divi advenêre vocati,

Reſpon-

Reſponditque prior Phoebus: Veneranda propago
Semideum, coelo digni, ſuperumque favore,
Audite, atque animis mea dicta recondite veſtris:
Hunc juvenem Arcadium, infidum nimiumque fugacem
Prendite, & immerſum Stygiis occidite lymphis.
Poſt Hyales gremio impoſitum Deus excipiat, quem
Lemnia terra colit, ſublatumque in cruce figat:
Tunc ſepelite utero in calido & diſſolvite putrem:
Cujus ſtillantes artus de corpore noſtro
Spiritus egrediens penetrabit; & ordine miro
Paulatim extinctum nigris revocabit ab umbris,
Aurata indutum chlamyde, argentoque nitentem:
Projicite hunc demum in prunas, renovabitur alter
Ut phoenix: & quae tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturae leges & foedera vincens:
Mutabit ſpecies, paupertatemque fugabit.
Phoebus ab his tacuit. dictis Cyllenius ales
Annuit, atque eadem praeſens Diana probavit.
Mox abiêre omnes, coeli ad convexa volantes.
Tunc mentis divinae homines oracula caeca
Volventes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non parvis ſumptibus illam
Invenêre artem, qua non ars dignior ulla eſt,
Fingendi lapidem aethereum: quem ſcire profanis
Haudquaquam licet, & fruſtra plebs improba quaerit.

Quem

Quem qui habet, ille poteſt, ubi vult, habitare decenter;
Nec fortunae iram metuit, nec brachia furum.
Sed paucos tanto dignantur munere Divi.
Forſan & hoc aliquis roget, an deceat ſapientem
Connubio adſtringi, & generandae incumbere proli,
Atque maritali ſeſe vincire capiſtro.
Quanquam aliqui laudant, tamen hoc (me judice) ſanctis
Aethereisque viris non convenit. impedit uxor,
Natorumque effrenus amor, divina ſophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat uxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantùm terrena ſapit: crebrosque hymenaeos
Advocet. at ſapiens laetetur coelibe vita,
Sit caſtus, purusque & mente & corpore. nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni
Abſtinuit venere, orando aſſiduèque pièque,
Et contemplando, mentem ad coeleſtia tollens,
Ille Deûm crebro viſu & ſermone fruetur,
Et felix fiet, proſpectabitque futura.
Candida virginitas res eſt gratiſſima Divis:
Huic ſeſe oſtendunt, huic multa arcana recludunt:
Contrà luxuriam immundam, luſusque pudendos
Odere ac fugiunt, deteſtanturque ſalaces.
Nemo tamen virgo eſſe poteſt, niſi cui Deus adſit,
Auxiliumque ferat. donum hoc deſcendit Olympo,

Humanis

Humanis meritis, humanis viribus impar;
Quo ſine non poterit ſapiens perfectus haberi.
Pulcrum etiam ſcitu eſt, an conveniat ſapienti
Horrida Mavortis tractare ferociter arma,
Hoſtilique ſuam temerare in ſanguine dextram;
Et ſibi pugnando immortale acquirere nomen.
Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Major nulla quidem quàm bello parta videtur.
O caeci, ô miſeri, quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat.
Nam ratio & leges ſi ſemper ubique vigerent,
Nuſquam bella forent, pax inviolata maneret.
Jura ſilent bello, bello lex opprimitur vi.
Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis:
Tunc pravi tollunt criſtas, & cornua ſumunt,
Impunè occidunt, feriunt, rapiuntque, nec ulla
Judicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominem, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunque laborem
Odit iners & inops, qui vivere luxurioſè
Vult, quamvis nequeat, non reſpondente crumena.
Proinde animam vendit pretio, ſeſeque periclis
Objicit, ut raptis alienis victor ovansque
Ad proprios referat praedam & ſpolia ampla penates.

At quicunque domi eſt dives, vel ſufficienter
Arte poteſt aliqua ſeſe nutrire, ſuosque,
Militiam refugit, pacemque libentius optat,
Sit niſi mens inſana illi, inſulſumque cerebrum.
At dices, etiam magni Regesque Ducesque
Saepe armis delectantur, Martemque ſequuntur.
Quid tum? nonne etiam magni Regesque Ducesque
Delirant ſaepe, & vitiorum peſte laborant,
Stultitiisque ſuis ſaepe urbes exitio dant?
Et quum multa habeant, cupiunt plura? omnis avarus,
Et ſi poſſideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper, inops & egens tamen eſt. hoc ergo furore
Reges atque Duces dira impelluntur in arma,
Imperiumque ſibi miſerorum caede lucrantur.
Sed quanquam bellum turpe, exitiale, nefandum eſt,
Non tamen utilitatis habet nihil. omnia vafri
Fallacesque homines, uſurae & fraudibus apti,
Agglomerant cumulantque ſibi, quo tempore pax eſt;
At quum bella fremunt, miles malè parta rapit vi.
Tunc meritò vulpes ulciſcitur ira luporum.
Praemia tunc fortes aſtutis digna rependunt,
Parque pari referunt. variat ſic omnia tempus.
Praeterea Reges mille artibus atque rapinis,
Quum pax eſt, ſpoliant populos, atque undique nummos
Corradunt: unde omne aurum argentumque voraret
Fiſcus;

Fiſcus, ni bellum erueret quod pace latebat,
Diſtribuens multis quantum congeſſerat unus.
Poſtremò eſt hominum turba haud mediocris, habetque
Nec rem, nec doctrinam, artemve, fugitque laborem,
Dedita nequitiae, prona in ſcelus, impia & audax.
Tales ergo homines, immò umbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos.
Sic genus humanum purgat: multosque per annos
Qui remanent, vivunt hilares, hac peſte remota:
Donec ſuccreſcant iterum mala gramina, rurſus
Evellenda acri bello, gladioque ſecanda.
Tunc iterum immundas deſpumat Juppiter ollas;
Tunc iterum immiſſis furiis purgamina verrit.
Hic eſt perpetuus mundi ordo ab origine prima:
Has olim ſtatuêre vices fata ipſa, Prometheus
Quum ferula aethereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tòt millia naſci
De lapidum jactu Pyrrha cum conjuge fecit.
Ergo decet ſapientem uti ratione, & amare
In primis pacem, pacem complectier omni
Conatu ac ſtudio: niſi fortè aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro ſeque ſuisque tuendis:
Tunc venia eſt dignus, tunc fit ſine crimine bellum:
Nam jus fasque ſinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito penſare decorum eſt.

Quae-

Digitized by Google

Quaerendum ulterius, ſapiens an debeat ullam
Exercere artem, ſibi qua ſuccurrere egenti
Poſſit, ſi quando infelix patrimonia caſus
Abſtulerit, ſi quando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademtis,
Ne mendicus eat, patiens frigusque famemque.
Nimirum eſt aliquid, fieri quod poſſit honeſtè
A ſapiente, juvet quo ſe, ſi cogat egeſtas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morbosque fugabit.
Hanc olim Phoebus coluit, Phoebeïus atque
Filius: hac ſeſe immortali nomine dignos
Effecere: hanc & didicit Chironis alumnus,
Quamvis Aeacidae, quamvis Nereide natus:
Hac fuit illuſtris Paeon, clarusque Machaon,
Hippocratesque ſibi aeternum quaeſivit honorem.
Quid memorem cunctos, quibus haec ars contulit olim
Et lucrum & laudem, & demum poſt funera famam?
Egregius medicus mendicus non erit unquam.
Adde huc quòd plena eſt occultae cognitionis.
Haec florum, herbarum, lapidum ſecreta recludit:
Et, quicquid tellus intra ſua viſcera celat,
Perſpicit ac vires natura provida pandit,
Corporis humani partes conſiderat omnes,
Et revocat multos regnum ad Plutonis ituros.

Ergo quid hac potius ſapientem ſcire decebit?
Ut non ſolùm animos poſſit ſanare monendo,
Verumetiam membris aegris prodeſſe medendo:
Sic utramque hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum ſapiens ſervabit ad unguem.
Aſt ubi jam ſeros Lacheſis nere incipit annos,
Et jam canicies foedat barbamque comamque,
Tunc ipſum decet in primis requieſcere, & uſquam
Siſtere, nec varias ultra percurrere terras,
Sed certam ſedem, certos habitare penates,
Atque ibi degendae vitae opportuna parare,
Ne deſint alimenta ſibi veniente ſenecta.
Interea tamen à turba ſecedere paucis
Contentus ſociis debet, ſolusque frequenter
Nocte dieque Deum purgata mente precari,
Et penitus ſeſe divinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas.
Tunc aderunt Divi ſecreta in valle moranti,
Aut colle, aut nemore umbroſo, aut in vertice montis
Exiguas aedes deſertaque tecta colenti.
Non adeo tutum eſt cum multis vivere, & urbes
Stultorum plenas habitare, interque latrones
Sacrilegos, cupidos, rixoſos, ambitioſos
Verſari: fugiat ſapiens commercia vulgi.
Quandoquidem inviſa eſt vulgo ſapientia, propter

 Diſſi-

Diſſimiles nimium mores: contraria ſemper
Se oppugnant ſemperque ſibi adverſantur & obſtant;
Hinc periere ſophi complures, quod voluere,
Quando aliquid fieri pravè injuſtèque videbant,
Carpere ſtultorum mores, ac dicere verum:
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,
Afflicti à ſtultis interfectique fuere.
Quare ne videat ſapiens tot turpia, neve
Diſcrimen ſubeat, dum vera & honeſta tuetur;
Secernat ſeſe à vulgo, ſtudeatque latere,
Et ſocios habeat paucos doctosque probosque:
Quanquam illi raro deerit praeſentia Divum.
Nam ſapiente ſolent ſuperi gaudere, & ab illo
Permittunt ſeſe audiri cernique libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Felix in terris ſapiens, & in aethere felix.
Ite ergo, ô caeci mortales, ite, & avaras
Cogite divitias, loculos diſtendite nummis
Per fas atque nefas, digitos onerate lapillis,
Aureaque indigno glomerate monilia collo,
Et Serum veſtes paſſim oſtentate ſuperbas,
Perque forum medium tumidis incedite buccis.
Ite, inquam, ô caeci mortales, ſceptra, coronas,
Imperia, & demum quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna poteſt, nunc pectore toto

Affectate: brevi tamen haec tam pulcra recedent:
Somnia ſunt cuncta haec durantia tempore parvo,
Quae citò vel vobis ſors auferet, aut rapiet mors:
Quae facilè ut fumus, fugiunt, nequeuntque reverti.
Ite, ite, ô miſeri, nebulasque capeſſite inanes:
Quum poſtrema dies, atque hora noviſſima vitae
Adveniet, tunc tunc veſtrarum ſtultitiarum
Nequicquam memores, vos deliraſſe ſcietis
Et neſciſſe viam rectam, fruſtraque pigebit.
Heu dum tempus adeſt, errorem agnoſcite veſtrum:
O curvas nimirum animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terram tantum aſpicitis? cur
Nunquam oculos ad ſidereas extollitis arces?
Ille ille eſt verus mundus: vera omnibus illic
Vita datur, quicunque Deum metuuntque coluntque:
Illic nec ſorti, nec morti eſt ulla poteſtas:
Divitiae verae ſunt illic, deliciaeque,
Quas pater omnipotens ſolis ſapientibus affert,
Quas non ulla poteſt ſeries abolere dierum.
Huc igitur veſtros animos intendite, donec
Fata ſinunt, dum veſtra trahunt ſubtemina Parcae.
Nonne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nonne perire brevi mortalia cuncta videtis;
Ac veluti fumus tenues vaneſcere in auras?
Quo nunc tot Reges auro gemmisque ſuperbi?

Quò

Quò tot Pontifices ſummi, qui ſe eſſe putabant
Aequales ſuperis, abiere? in foeda ſepulcris
Oſſa jacent, forſanque animas ſtyx atra coërcet,
Expulſas procul à felici ſede piorum:
Atqui ibi dant poenas faſtus, ſcelerumque ſuorum.
Quàm vellent nunc, ſi poſſent, ſua corpora rurſus
Induere, atque novis iterum ſe includere membris,
Ut poſtergatis opibus, regnoque relicto,
Vitam agerent puram & ſanctam ſub paupere tecto,
Juſtitiaque ſua coeli ſibi numen amicum
Efficerent, aç morte obita fruerentur Olympo!
Sed qui ſerò ſapit, fruſtra ſapit. ocyus ergo
Pro ſe quisque Deo ſtudeat virtute placere,
Terreniſque bonis ſpretis coeleſtia quaerat.
Denique ab exemplo ſapientis diſcite, qui res
Humanas parvi faciens, & commoda vitae
Praeſentis fugitura brevi, bona vera futurae
Sperat, & agnoſcit Diis oſtendentibus ipſis.
Talis Apollineo Soractis vertice montis
Vivebat ſapiens, paucis contentus amicis,
Tempeſtate mea, macer & barbatus in aede
Exigua, & ferrugineo veſtitus amictu,
Praeſtantis vir doctrinae, vultusque verendi,
Semotam & cinctam ſilvis habitabat eremum.
Enthea mens cujus, venturi praeſcia fati,

Vera nimis quoties vellet reſponſa canebat,
Reſponſa antiquis nunquam cedentia Delphis.
Hujus ego impulſus fama per longa viarum
Perrexi ſpatia ad ſacri faſtigia montis,
Convenique ſenem ſub aprica rupe ſedentem:
Qui, poſtquam acceptam mihi reddidit ore ſalutem,
Suadet ut aſſideam. aſſedi, & ſimul iſta rogavi,
Cur ſibi tale genus vitae delegerit, & quo
Ipſe modo poſſit dura inter ſepta manere,
Plurima ubi deſunt humanis uſibus apta.
Tunc mihi vir ſanctus reſpondens, talibus infit:
Intra urbes olim placuit mihi vivere, quando
Junior ac rerum ignarus nihil eſſe putabam
Optandum, niſi divitias & commoda vitae
Praeſentis, vulgi exempla erroremque ſecutus.
Tunc ego gaudebam turba coetuque virorum;
Cumque aliis praeceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falſa ſpecie verique bonique.
Sed poſtquam ſubiit gravior labentibus annis
Aetas, acceſſitque mihi prudentia major,
Coepi hominum mores (divino numine credo
Impulſus) mecum perpendere, & acta notare,
Vivendique modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & ſcelerata videbam,
Juſtitiae ſupereſſe nihil niſi nomen inane,

Puniri

Puniri inſontes, ſontes impunè vagari,
Virtutem in vitio, vitium in virtute latêre,
Pauperiemque premi, & meritis plus poſſe favorem,
Jus venale, fidem extinctam, amiſſumque pudorem,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes,
Latrones quoque cauponas conducere, ut illic
Sopitos melius peregrinos perdere poſſint.
Contemplabar item, multos furtoque doloque
Ditatos, licet obſcoenos, dignosque capiſtro,
Laudari tamen atque coli, multumque timeri;
Imperia indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus eſt hominis duntaxat imago:
Denique avaritia labefactam relligionem,
Atque ſacerdotes tantùm Venerique gulaeque
Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quaerere, & aſtutè vulgi exhaurire crumenas,
Dum pretio coelum reſerant, & tartara claudunt,
Dum jactant ſe poſſe animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere Divos.
His igitur cauſis ſeceſſi, atque oppida liqui,
Tutius eſſe ratus deſerta habitare, & in iſto
Quod reliquum foret aetatis mihi degere monte,
Monte, ubi Sylveſtri eſt venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.
Quae loca ſint quamvis ſalebroſa & inhoſpita, ſanctis

Sunt tamen apta viris, pacem cupientibus, & quos
Delectat ſervire Deo, mentique vacare,
Qui ſeſe aethereis conjungere civibus optant:
Sed tibi difficile ac mirum fortaſſe videtur,
Me poſſe has inter rupes & ſaxa manere,
Quò pauci & rari veniunt, ubi plurima ad uſum,
Quae faciunt hominis vitaeque aptiſſima, deſunt:
Non tamen eſt ita difficile aut mirabile, ſi quem
Spiritus afflavit, coeli demiſſus ab arce,
Spiritus ille Dei ſanctus, qui pectora purgat,
Sublimatque animas moribunda in carne ſepultas,
Ceu ſublimatur ſubjecti viribus ignis
Mercurius, niveumque capit purgando colorem.
Spiritus hic mentem illuſtrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, coeleſtem inducit amorem,
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre poteſt. levis eſt labor omnis amanti,
Praeſertim ſpem aliquam magnae mercedis habenti.
Spes & amor duo ſunt calcaria fortia, quae nos
Audaces faciunt, contemtoresque laboris.
Propterea aſſiduis votis precibusque petendum eſt,
Ut delabi in nos dignetur ſpiritus iſte,
Qui cum ſpe ingenti ingentem producat amorem,
Quo mens accenſa aſcendat ſublimis Olympum,
Deſpiciens terras & gaudia corporis hujus

Frivola, ſeque Deo quantum pote jungere tentet.
Non adeò mirum eſt igitur, ſi adjutus ab iſto
Flamine divino poſſum hic perſiſtere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam,
Quanquam nec victus, nec cultus defuit unquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus. paucis nempe haec ſervantur ad unguem,
Paucaque ſufficiunt homini virtutis amanti,
Qui ſibi quod ſatis eſt optans, nil caetera curat,
Qui mavult animi quam carnis vivere vitam.
Nam vita eſt duplex, (ne tu ſis neſcius,) una
Corporis, hanc ſequitur ſtultorum maxima turba,
Vulgus iners, plebs inſipiens, quae nil ſapit altum,
Egregiumque ignava colens pro numine ventrem.
Haec pecudum propria eſt, propria eſt haec vita ferarum.
Altera verò animi Diis convenit atque Deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia poſſunt
Verè homines, & ſemidei heroesque vocari.
Tales conſuevit rarenter gignere tellus,
Tellus injuſtis mater, juſtisque noverca.
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quaedam de hac animi vita non vilia dicam,
Quae debent cuicunque bono intellecta placere.
Principiò eſſe hominem non ſolo ex corpore conſtat,
Verum etiam ex anima: haec vitam viventibus affert,

Haec motum ſenſumque humana in viſcera mittit,
Haec tribuit nobis mentem: qua dignius eſt nil,
Per quam multa homines miranda operantur in orbe.
Sed multi dubitant an ſit mortalis, & unà
Cum membris anima haec pereat, letine ſit expers;
Et maneat ſemper nullum interitura per aevum.
Nimirum pars deterior, quae dedita carni eſt
Ac vitiis, Divum contemptrix, credit & optat
Mortalem eſſe animam, ſcelerum quia digna ſuorum
Supplicia heu! metuunt, propter quod tartara nollent
Ulla dari, aut manes uſquam reperirier ullos.
Sic malefactorum cupiunt evadere poenas.
Altera pars hominum melior, qui foeda peroſi
Crimina virtutis pulcro ſtimulantur amore,
Eſſe putant aeternam animam nec morte reſolvi,
Utque putant, vellent, quòd praemia digna bonorum
Expectant operum, & ſperant poſt fata ſalutem,
Et promiſſa ſibi melioris munera vitae.
Utra igitur potior ſententia? nonne bonorum?
Nimirum in dubiis ea ſemper opinio debet
Praeferri, quaecunque placet melioribus, & quam
Egregii ſanctique viri plerumque ſequuntur.
Tutius eſt haerere bonis quàm credere iniquis.
Non quot, ſed quales aliquid dixere, notandum eſt.
Quare cum paucis juſtis te credere praeſtat

Morte

Morte carere animas, quàm multorum injuſtorum
Judicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis ut credas, etiam hac ratione docebo
Eſſe immortales animas. nam ſi Deus id quod
Eſt melius, ſemper facit (ut ſapientia dictat,
Utque fateri omnes debent juſtique piique)
Haud dubiè aeternas animas feciſſe putandum eſt.
Quandoquidem longè eſt melius has vivere ſemper,
Quàm cum carne unà extingui, in nihilumque reverti.
Quod ſic oſtendo: ſi mors animas quoque delet,
Si non vita datur nobis niſi corpore in iſto,
Cenſeri injuſtus poterit Deus, atque vocari
Improbus: innumeros etenim florere videmus
Divitiis opibusque & honoribus imperiisque
Ignavos homines, indoctos atque ſceleſtos,
Qui peccant impunè, ac laeta ſorte fruuntur.
Contrà ſaepe bonos adverſis caſibus, atque
Paupertate premi, & contemtam ducere vitam.
Aut igitur Deus eſt injuſtus, talia qui fert,
Aut ſua poſt obitum partitur munera cuique,
Aut quid agant homines in terris ſcire recuſat.
Praeterea quae & quanta Dei clementia poſſit,
Quae bonitas dici, ſi ſolam hanc ipſe dediſſet
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam,
Cujus dimidium dormitur? caetera curis

Innumeris variiſque laboribus atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velociùs undis.
Ergo agite, ô miſeri mortales, grandia templa
Conſtruite, egregiis onerate altaria donis,
Feſtivam ſacris foribus ſuſpendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Tura adolete, Dei nares diſtendite fumis:
Haec facite, atque alios etiam ſuperaddite honores;
Ut vitam hanc vobis tam bellam praebeat, in qua
Vos cruciat nunc frigus iners, nunc fervidus aeſtus,
Nunc peſtis, nunc dira fames, nunc Martius horror,
Nunc morbus, caſusve aliquis, nunc triſtis egeſtas,
Nunc muſca atque culex, nunc & cum cimice pulex.
Exultate, inquam, quòd mille laboribus aevum
Ducitis; & victum multo ſudore paratis,
Et breve poſt ſpatium mortem toleratis amaram,
In tumulo jacituri, & vermibus eſca futuri.
O vitam egregiam, ô pulcerrima dona Deorum!
Natus homo in mundo hoc, inter pecudesque ferasque;
Inter tot ſtultos & iniquos vivit, ubi imber,
Nix, glacies, coenum, pulvis, nox, noxius aër,
Et nebulae & nubes, ventique, atraeque procellae,
Et dolor, & luctus regnant, ubi denique mors eſt.
Haec felix patria, haec ſtatio ſedesque beata,
Propter quam tantos Divis debemus honores?

Propter quam precibus fas eſt obtundere Divos?
Quòd ſi non aliam vitam quàm corporis hujus
Tam fragilis tamque immundi poſt funera habemus;
Non video, cur tanta Deo praeconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miſeros miſera ac in ſede creavit,
Tot mala paſſuros, & in aeternum perituros.
Ergo ne injuſtus Deus & crudelis haberi
Ac dici merito poſſit, fateare neceſſe eſt,
Non aboleri animas leto, ſed vivere ſemper,
Non ſecus ac Divi in coelo vel in aëre vivunt,
Corporis expertes, nec non ſomnique cibique.
Et fateare opus eſt, etiam ſua quemque manere
Praemia poſt mortem, aut meritas perſolvere poenas;
Sed ſatis haec ratio tibi ſit: namque iſta malignis,
Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omninò, certumque teneto,
(Namque hoc principium eſt, fundamentumque ſalutis)
Aeternam eſſe animi naturam, & prorſus ab omni
Parcarum imperio exemtam nil fata timere.
His ita praemiſſis, compertisque incipiamus
De vita tractare animi, quae coelicolarum
Nos ſimiles reddit, per quam affectamus Olympum;
Sed quoniam apparent meliùs contraria, quando
In conſpectu ambo adſiſtunt, & juncta cohaerent;

Proinde

Proinde operae pretium eſt de vita corporis antè
Dicere, quae in terram nos detrahit aethere ab alto;
Brutorumque facit ſimiles, contraria menti.
Hanc igitur vitam vivit, quicunque ſuperbos,
Sit quanquam virtutis inops, venatur honores,
Et laudes captare ſtudet ventoſus inanes,
Tantùm oculis hominum cupiens utcunque placere:
Et qui divitiis virtute aut fraude parandis
Invigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta ſemper tellure ſepultus,
Aſpiciens nunquam ſublato lumine coelum,
Et qui luxuriae atque gulae devinctus amore,
Illecebras carnis ſequitur, ſpretoque pudore
In Venerem praeceps fertur, ventremque ſaginat
Demens, ut vermes majori funere paſcat.
Omnes hi turpes, & vero nomine poſſunt
Carnales homines à carnis amore vocari,
Quorum vita parum à brutorum ſorte recedit.
Contrà qui humanas laudes, terrenaque prorſus
Gaudia contemnit, vivens caſtèque pièque,
Spiritualis homo fertur: nam ſpiritus ejus,
Corpore jam domito victaque libidine, liber
Imperat, & ſumma capitis dominatur in arce.
Ergo vita animi eſt, in primis ponere turpi
Frena voluptati, & ventrem Veneremque domare,

Subdere

Subdere ſpiritui carnem, contemnere quicquid
Naſcitur in terris, ſolique inſiſtere coelo,
Coelum optare, & amare omni conamine coelum;
Illic ſpirituum patria eſt, ſedesque bonorum,
Illuc contendunt animae poſt funera juſtae:
Illuſtres animae, illuſtri virtute nitentes,
Aeterna in luce aeterna mercede fruentes.
Praecipuè mentem ſtudiis exerceat, illos
Perlegat & libros avidè, qui vel de anima, vel
De Diis, de miſera vitae hujus conditione
Tractant, de morte, aut aliis de rebus honeſtis.
Spiritualis homo & ſapiens his nocte dieque
Sedulus incumbat ſcriptis, & talia ſaepe
Gaudeat audire atque loqui, ſecumque volutet.
Autores verò turpes, & turpia vitet
Colloquia. heu quantum bona mens corrumpitur iſtis!
Lectio nimirum eſca animi eſt, quae ſi bona prodeſt,
Si mala ſit, non parva ſolet dare damna legenti.
Non ſecus atque malus cibus eſt damnoſus edenti.
Quae ſervanda licet ſint omnia, nil tamen eſt quod
Plus hominem à vili carnis ſecernat amore,
Plusque Deo admoveat, quàm non rarò meditari
Vitae hujus miſeram ſortem, quae tam brevis, & tot
Plena malis quum ſit, mihi mors, non vita videtur,
Immò aliquid pejus morte. & quis non videt? ecquis
Non

Non adeò ſentit quantum ſit fellis ubique?
Singula ſi excutias, ſincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum.
Plurima habent geminas facies: foris alba, ſed intus
Nigra, ſuo fallunt oculos ſpectata colore.
Si tamen eſt quicquam in vita hac pulcrumque bonumque
Fumi inſtar, nebulaeque fugit: revolubile tempus
Nil ſinit eſſe diu in terris, vana omnia reddit
Atropos, & faſtus hominum conculcat inanes.
Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia curſu!
Quàm fluxa atque fugax humana eſt gloria, bullae
Perſimilis, quae olim ſumma turgeſcit in unda,
Mox perit, & vento exiguo diſpulſa fatiſcit!
Hora brevis bona cuncta rapit, tunc fabula reſtat:
Hic fuit, hic fecit, pugnavit, vicit, amavit,
Regnavit, gentes domuit, populoſque ſubegit,
Compoſuit libros. at nunc ubi talia? nuſquam.
Ipſe ubi nunc? nuſquam. quid nunc? nihil. aut abiit quò?
In ventos. Heu heu nugae, & mera ſomnia ſunt haec,
Quaecunque in terris pulcra & miranda videntur!
Quid mihi cum Fuit, aut Fecit? nempe Eſt valet unum
Plus quàm mille Fuit. verùm hoc Eſt utitur alis,
Transvolat, & ſecum noſtros abducit honores.
Haec igitur meditari, & pertractare frequenter
Qui ſolet, ille hujus mundi deponit amorem,

Et

Et facilè exoſus terram, ſuſpirat Olympum:
Praeſertim ſi etiam ſecum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm ſit miſerabilis, & quàm
Sordida conditio, fragili quod carne coactum,
Contextum duris ex oſſibus & cute tectum,
Faecibus immundis plenum eſt, & ſanguine foedo,
Semper ſordeſcens, niſi ſemper proluat ipſum
Abſtergatque frequens cura, inſtaurando nitorem.
O vas, hoſpitiumque animi illaetabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus!
O veſtis gravis, ó carcer, vivumque ſepulcrum,
Suffocans mentem ac ſenſum, involvensque tenebris!
Unde hominum generi tanta ignorantia adhaeret!
O terra in terram citius reditura, brevique
Vermibus aptam eſcam in tumulo gratamque datura!
Quàm miſer eſt, quicunque tui ſeductus amore,
Veram animi vitam & coeleſtia dona relinquit,
Dum tibi plus aequo indulgens tua commoda tantùm
Sectatur, curatque parum juſtumque piumque,
Nec putat eſſe aliam quàm hoc vili in corpore vitam,
Demens atque ſui oblitus, patriaeque prioris:
Unde has in tenebras & triſtia regna receſſit,
Ut carne incluſus miſera miſer efficeretur.
Omnis enim qui corporeo ſtat carcere clauſus
Spiritus, & membris terrenis conſociatur,

Eſt miſer haud dubiè: donec ſolvatur ab illa
Compede, & aethereas redeat jam liber ad oras:
Ni fortè impediat vitiorum pondus euntem,
Et teneat preſſum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur puriſſimus aether,
Nec pravi aut ſtulti coeleſtia limina tangunt.
Haec dum vir ſanctus loqueretur, finierat ſol
Penè diem laſſo jam curſu, & juxta aderat nox,
Paulatim inficiens atro velamine mundum.
Diſcedo, & Romam verſus veſtigia duco.
Dumque iter inceptum perago, jam Cynthia pleno
Orbe micans claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur ſolus, meditans audita. ſed ecce
Tres comites haeſere mihi, quos fortè repertos
Affatus blandè, quo vellent ire rogavi.
Romam, dixere. interea me conſpicit unus,
Nomine me appellans: unde is nunc? inquit. ab illo,
Reſpondi, ſapiente, manet qui in vertice ſummo
Rupis Apollineae. ſubriſit protinus ille,
Atque ait, O demens, reperiri qui ſapientem
Poſſe putas quemquam in terris. ſapere ille videtur,
Qui minus eſt aliis ſtultus, licet inſipiens ſit.
Convenit haud dubiè ſolis ſapientia Divis:
Quorum de numero ſumus hic tres. namque ego dicor
Sarracilus, verùm hic Sathiel, hic Jana vocatur.

Quamvis

Quamvis humanam videamur habere figuram,
Dii ſumus, & lunae contermina regna tenemus.
Namque illic habitat Divûm ingens turba minorum,
Eſt quibus imperium telluris & aequoris alti:
Talibus auditis ſtupui, coepique timere:
Me tamen audacem oſtendens, tectoque timore,
Cur Romam peterent, quaeſivi. tunc ait ille,
Eſt ſocius nobis illic qui dicitur Ammon,
Hunc ſibi ſervitio adſtrictum, magicaque coactum
Arte tenet juvenis quidam, cui Narnia tellus
Eſt patria, Urſinique colit qui praeſulis aulam.
O quanta eſt hominum generi conceſſa poteſtas?
Coguntur Divi: vobis hinc ſcire licebit
Divinas animas veſtras, & morte carere.
Nam ſi nil veſtri ſupereſſet, ſi moreretur
Veſtra anima, ut corpus moritur, quid juris haberet
In ſuperos tam vile animal, tam frivola imago?
Si foret in vobis nil ſanctum, quomodo Divi
Tanti hominem facere, aut homini ſuccumbere poſſent?
Ipſe etiam quandoque fui ſervire coactus
Germano cuidam, Cryſtalli in corpore clauſus:
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupientes ſolvere duro
Servitio ſocium, ſi qua eſt via: deinde ut ad Orcum

Romanos quoſdam proceres hac nocte trahamus.
Haec dicente illo, flavit levis aura repentè.
Tunc Sathiel ait: O ſocii, jam noſter ab urbe
Remiſſes remeat: praecedens indicat aura.
Non vanus fuit hic ſermo: namque ilicet illic
Egregius juvenis Remiſſes adſtitit. omnes
Adveniſſe illum gaudent, laetique ſalutant,
Atque rogant, quidnam Romana ageretur in urbe.
Cuncti luxuriae, atque gulae, furtisque dolisque
Certatim incumbunt, noſterque eſt ſexus uterque,
Reſpondit: ſed nunc ſummus parat arma ſacerdos
Clemens Martinum cupiens abolere Lutherum:
Atque ideo Hiſpanas retinet nutritque cohortes:
Non diſceptando, aut ſubtilibus argumentis
Vincere, ſed ferro mavult ſua jura tueri:
Concilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella juvant, ſunt caetera nugae:
Nec praecepta patrum, nec Chriſti dogmata curant.
Jactant ſe dominos rerum, & ſibi cuncta licere.
Cui vis eſt, jus non metuit, jus obruitur vi.
Sed nos hinc ſocii lucrum ſperamus, & inter
Tot caedes multorum animas ad averna feremus.
Sic ait. & mox inter ſe nonnulla locuti,
Decedunt, & me ſolum triſtemque relinquunt.
Namque ubi Sarracilus nullum dixit reperiri

In terris ſapientem, exemplò pectora triſtis
Invaſit cura, & coepi ſic volvere mecum:
Ergo nequicquam petitur ſapientia nobis?
Laudatur fruſtra, fruſtra ſperatur, & ipſis
Coelicolis tantùm conceditur? ergo neceſſe eſt
Hac miſera in vita mortales deſipere, & omnes
Ridiculosque eſſe, & ſpectacula tradere Divis?
O humanum genus infelix, ô effrena parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido!
Quid tandem facitis? ſtultos miſerosque creatis.
Mas puer eſt natus: laeti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas feſtivis addite menſis.
Sed mox ille puer fiet ſtultusque miſerque,
Aut cito pallentes moriens migrabit ad umbras.
O mens caeca hominum, & venturae neſcia ſortis!
Mortales miſeri laetantur ſaepe dolendis.
Haec igitur mecum meditabar, triſtitiaque
Plenus paulatim hoſpitium requiemque petebam.
Namque oculos jam ſomnus iners & crura gravabat.
Haec ſint de ſapiente ſatis. deponere feſſam
Muſa chelyn par eſt, & raucis parcere chordis.
Interea mundi autorem dominumque precemur,
Ut nos clementer permittat, quae duo reſtant
Sidera Zodiaci cantando abſolvere noſtri.
Sunt majora etenim dictis dicenda, timetque

Mens mea tam tenuis myſteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noſter ſcrutabitur omnem.
At labor extremus Divûm penetralia pandet.

SYNOPSIS LIBRI XI.

Hic liber praecepta aſtronomica tradit. Omnes mundi circulos & ordinem motumque planetarum, ſecundum ſyſtema Ptolemaicum, recenſens. Deinde non ſolum Zodiaci, ſed & omnia coeli ſigna eorumque ſtellas exactè enumerat, ſingulorumque ortus & occaſus deſignat. His abſolutis, de materia & forma diſputat. Aether ſummus adamante durior eſt. Eclipſis à Luna interpoſita oritur. Coelum rotando ſonum non edit. Aſtra mutant, reguntque omnia, & cum Sole moventur. Planetae quare non ſcintillent. Coelum primum mobile: atque eodem modo, quo illud, omnes orbes, immutabili ordine a creatore poſito, indeſinenter circumrotantur. Formae dant eſſe rebus. Aether ſuos cives ſine cibo & potu viventes habet. Unde Lunae maculae. An materia ſit aeterna; Phyſicè adfirmat, Theologicè negat. Tandem de elementis & meteoris, ſub finem hujus libri, ſecundum philoſophiam breviter agit, ſuamque ſententiam exponit.

AQUARIUS.

NAturae omniparentis amor, cauſaſque vivendi &
Occultas rerum nobis innata cupido
Aonios iterum fontes haurire, jugisque
Parnaſi umbriferis iterum conſiſtere ſuadet.
Muſa redi, citharamque refer: nunc divite vena,

Nunc

Nunc opus ingenio eſt, & doctae munere vocis.
Non levia hic tractanda. libet ſpecularier omnem
Naturae faciem, totumque evolvere mundum.
Principio quicquid fuit, aut eſt, aut erit unquam,
Dicitur ens. quippe hoc complectitur omnia nomen.
Sed rerum, quaſcunque Dei ſapientia finxit,
Quaedam funguntur vita ſine corpore: quaedam
Aut ſunt expertes vitae, aut in corpore vivunt.
De primis liber iſte nihil, ſed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea Muſa canamus.
Mundanae molis loca ſumma, atque extima coelum
Immenſis ambit ſpatiis, motuque perenni
Circuiens intra ſeſe facta omnia claudit.
Quinque ſecant ipſum Zonae: ſed quaelibet harum
Eſt habitata ſuis nihilo prohibente colonis.
Nam neque Diis frigus, neque torrens officit aeſtus.
Talia conveniunt terris. ſacer aether ab omni
Semper abeſt glacie, nulloque incenditur igni,
Qui licet aſſiduè circumvolvatur, ibidem
Permanet, & nunquam prima de ſede recedit.
Namque duos inter ſtabiles fixoſque locatus
Divina ratione polos, retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet ſemper, & ambas
Aſpicit, oceanoque procul circumvehit arctos:
Alter ſub terris adverſa in parte moratur,

 Antipo-

Antipodumque oculis nocturna luce videtur.
Hanc verò aethereain molem dicuntur ab ortu
Occaſum verſus parili diſtinguere tractu
Tot cycli quot ſunt Zonae. qui proximus Arcto eſt
Arcticus eſt dictus: poſt hunc eſt circulus ille,
Qui medium Cancrum ſecat, & decedere ſolem
Paulatim à nobis cogit, retroque reverti.
Hunc alius ſequitur, medium qui dividit orbem,
Atque dies nitidos obſcuris noctibus aequat.
Non procul hinc alius medium ſcindit Capricornum,
Ultra quem prodire nequit, rurſusque redire
Incipit ad noſtras paulatim Cynthius oras.
Poſtremus verò cyclus, qui proximus auſtro eſt,
Ut polus oppoſitus noſtro, ſic ipſe vocatur.
Ultra haec ſegmenta obliquus quoque circulus alto
Signatur coelo, per quem pulcerrimus it Sol,
Biſſenis complens obeuntem menſibus annum.
Lacteus eſt etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua ſecat, caudamque Nepae, tropicos quoque binos,
Obliquamque viam ſolis, medium ſimul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, Aquilamque,
Nec non Aurigam, Cycnumque, & Perſea tangit,
Suntque paralleli cycli: ſic nomine dicunt
Hos Graeci: motuque ſuo Sol efficit unum,
Quaque die occaſum repetens, ortumque relinquens.

Inſuper eſſe duos Coluros dicitur: alter
Solſtitia oſtendens Cancrum ſecat & Capricornum,
Percurrens utrumque polum: ſed dividit alter
Phryxaeam pecudem & Chelas. hic tempora monſtrat,
Sunt quibus aequales & luci & noctibus orae.
Ultra hos ſunt cycli multi variique ſecantes
Hinc atque hinc utrumque polum: mediaeque diei
Nomen habent, noſtrumque caput ſuper ingrediuntur.
Circulus eſt etiam quidam, qui fertur Horizon:
Dividit hic ſphaeram mediam, noſtrumque videre
Terminat: unde vocant hoc illum nomine Graii.
Praeterea in multos coelum diſtinguitur orbes,
Suntque novem: quorum ſummus, quod mobile primum
Dicitur, extremis volvens decedit ab Indis,
Hiſpanos Maurosque petens, ſpatioque diurno
Complet iter, nec non rapidus coeleſtia ſecum
Corpora cuncta trahit, nullo ſpectabilis aſtro.
At reliqui oppoſitis volvuntur motibus orbes,
Et Gangem verſus currunt à Gadibus. horum
Maximus innumeris ſtellis eſt lucidus, atque
Curriculo annorum centum vix perficit unum
Ipſe gradum. juxta hunc Saturni ſphaera locatur
Inferius, triginta annis haec tota movetur.
Juppiter huic ſubſtat, totusque revolvitur annis
Biſſex. hunc ſequitur Mavors, annisque duobus

Vertitur in gyrum. poſt hunc Sol ipſe trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,
Adde his ſex horas, totum pertranſit olympum.
Poſt Solem inferius Veneris rota volvitur, & ſe
Circumfert, quam Sol ſeptemque decemque diebus
Ocyus. aſt huic Mercurii ſubvolvitur aſtrum:
Quod Venerem ſuperat curſu, citiusque movetur
Quam Venus ipſa novem (ſi vera eſt fama) diebus.
Ultimus eſt orbis Lunae, ſpatioque dierum
Viginti atque novem, nec non bis quatuor horis
Finit iter, remeatque illuc, prius unde receſſit.
Sidera ſunt ſeptem, quae Graeci errantia dicunt
Voce ſua, quorum ſummus Saturnus habere
Pro domibus fertur puerum Jovis & Capricornum.
Juppiter ipſe domos etiam tenet aethere binas,
Piſces atque arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxaeusque Aries, ſtolidi ſunt tecta Gradivi:
Dat propriam ſedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytheraea quieſcit:
Mercurius Geminis, & pulcra Virgine gaudet:
Carcinus hoſpitium praebet tibi, Luna, benignum.
Dicere de ſignis coeleſtibus aggrediamur.
Zodiaco, qua ſol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manent: Borealia ſunt ſex,
Adverſo totidem ſumpſerunt nomen ab Auſtro.

A capite auratae pecudis, finem usque puellae
Erigones, ſeptem dicuntur ſigna trionis.
Aſt à principio Librae, finem usque duorum
De grege Neptuni, quodcunque eſt, ſpectat ad auſtrum.
Nomina ſignorum jam nunc mea carmina pandent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornusque, Hydrochoosque,
Et duo coeleſti radiantes lumine Piſces.
Septima quaeque ſibi opponuntur: quum venit illud,
Conditur hoc. Aries ad nos quum ſurgit ab ortu,
Libra cadit: Tauro ſic Scorpius Europaeo
Objicitur: naſcente illo, hic deſcendit in undas.
A Cancri capite ad Centauri extrema vocantur
Directa: à prima Aegocerotis parte gemellos
Usque ad Tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet eſt ſignum. terreſtria ſunt, Capricornus,
Taurus & Erigone: ſunt aëris haec tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini. naturam ſervat aquarum
Piſcibus & Cancro ſimilis Nepa. quae tria reſtant,
Ignea ſunt, Aries, Chiron, Leo. maſcula ſunt haec
Cum tribus aëreis, & fortunata vocantur.
Caetera femineo dicuntur nomine, ſuntque
Infortunata, ut perhibent qui ſidera norunt.
Mobilia haec, Aries, Cancer, Libra, & Capricornus;

Fixa,

Fixa, Leo, Taurus, Nepa cum Ganymede vocantur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron; communia, Piſcesque.
Ultra haec, triginta ſunt & tria ſigna beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluvius ſibi caetera vendicat auſter.
Haec ſunt quae ſpectant ad ſeptem ſigna triones:
Binae Urſae, quarum eſt Helice majoribus aſtris
Splendidior, Cynoſura minor Phoenicibus eſt dux,
Inter quas medius ſerpit Draco fluminis inſtar.
Hic micat & Cepheus, hîc Caſſiopeia, Coronae
Proxima Gnoſiacae. niveo vicinus Olori eſt
Engonaſis, dulcemque Lyram miratur & audit.
Nec non Arctophylax monſtrat ſua ſidera ibidem.
Perſeus hac etiam coeli in regione locatur,
Ora Meduſaeo geſtans rorantia tabo.
Hoc eodem coelo nitet Auriga Anguitenensque,
Illius & ſerpens, cumque hoc Serpente Sagitta.
Adde Aquilam, aethereoque mari Delphina natantem.
Hic & equus ſplendet, qui Pegaſus appellatur.
Andromede ſequitur: poſtremum Delta vocatur.
Signa tria atque decem adverſo retinentur ab auſtro:
Cetus Perſaea vix tandem falce peremptus.
Hac etiam parte armatum Oriona videbis,
Multiplicemque vadis Nilum, Leporemque fugacem,
Hunc Canis haud unus ſequitur, majorque minorque.

Inter

Inter & auſtrales Argo micat inclita flammas.
Hic Aram, magnumque potes Cratera videre,
Nec non Phoebeum fulgenti ſidere Corvum,
Centaurumque trucem, domitamque laboribus Hydram
Herculeis, peſtem Lernae, mirabile monſtrum.
Hac eadem Piſcis quidam regione videtur.
Quae ſint ſigna poli patefeci verſibus. at nunc
Singula quot ſtellas habeant quoque verſibus edam:
Aſtra Helice ſeptena tenet: quae dicitur urſa
Major, quòd coelo majori lumine fulget.
At Cynoſura minor fertur, quòd luce minori
Apparet: quamvis viginti unamque favillam
Corpore contineat. vigilem quindena Draconem
Sidera conficiunt, geminas qui dividit arctos.
Cepheus ipſe decem atque novem complectitur aſtra,
Caſſiopeia decem atque tribus ſtat lucida flammis.
Ipſa novem ſtellis ſolita eſt ſplendere Corona.
Dant tria dena modum Ledaeo ſidera Cycno.
Ignibus Engonaſis lucet bis quinque novemque:
Quattuor atque decem deſignant aſtra Booten;
In cujus Zona Arcturus ſtans clarius ardet.
Ipſe decem ſeptemque faces tenet aethere Perſeus:
Heniochus ſeptem: aſt, humero quae clara ſiniſtro eſt,
Fertur Capra: duas alias quas laeva manus fert
Hoedi dicuntur, nautis ſaepe anxius horror.

Septenis

Septenis deniſque nitet flammis Ophiuchus:
Ipſius ac Serpens viginti eſt clara duabus.
Eſt Lyra luminibus fulgens Orphea novenis.
Quattuor aetheream deſignant aſtra Sagittam:
Quadruplicique nitet raptor Ganymedius igne.
Delphin ipſe polo fulget bis quinque favillis.
Octo decemque micat nocturnis Pegaſus aſtris.
Ignibus Andromede bis denis ardet Olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat ſidera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerum aggrediar comprendere verſu.
Eſt Aries primus: tenet hic aſtra octo decemque.
Taurus habet ſtellas viginti, unamque: ſed harum
Septem, quae ipſius poſtrema in parte reſident,
Virgiliae, nec non Atlantides appellantur:
Sunt totidem in capite, atque Hyades dicuntur ab imbri,
Tyndaridae fratres denis octoque favillis
Splendeſcunt: alter denas, alter tenet octo:
Biſque novem flammis coeleſtis Carcinus ardet:
Binae inſunt dorſo, quae Aſini & Praeſepe vocantur.
At Leo bis denas ſtellas retinet minus una.
Virgo tenens ſpicam micat aſtris octo decemque.
Chelae ignes utrinque duos, libramque figurant.
Quindenas reliquo flammas Nepa corpore monſtrat:
Quindenis etiam facibus ſplendere videtur

Arcitenens: quandamque pedes tenet ante coronam,
Septenis quae ſideribus conſtare putatur.
Viginti Aegoceros ſtellis nitet atque duabus.
Iliacus puer eſt bis ſeptem lucidus aſtris.
Octo novemque faces Piſcis tenet alter: at alter
Huic junctus bis ſex ſplendeſcit in aethere taedis.
Nunc quot habent ſtellas auſtralia ſigna docebo:
Quamvis ſint procul, atque oculis malè cognita noſtris,
Lumina terribilis triadena habet aethere Priſtis.
Sunt totidem Nilo. Leporem ſex aſtra perurunt.
Sideribus ſeptem atque decem praefulget Orion.
Octo atque undenis incendit Sirius orbem
Ignibus. at Procyon triplici micat aethere flamma.
Viginti atque tribus decorata eſt Argo favillis.
Unam plus Chiron retinet: ſed Victima, geſtat
Quam manibus, reſupina, decemque unamque recepit.
Luminibus verè ſpecioſa eſt Ara quaternis.
Sex & viginti facibus ſpectabilis Hydra eſt,
Longa trium ſpatio ſignorum, corpore Cancrum
Occupat, Erigonemque ſimul, tumidumque Leonem,
Septem aſtris Corvus, Crater ſpectabilis octo eſt.
Biſſeno at Notius decoratur lumine Piſcis.
Occaſus nunc ſignorum dicamus & ortus.
Signorum eſt ortus triplex, occaſus eorum
Eſt etiam triplex. namque ortus Coſmicus, atque

Occaſus

Occaſus fertur quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod ſignum quoque ſurgit eoa
De regione ſimul, vel quum mane occidit undis.
Dicitur at Chronicus, quoties ſurgitve caditve
Signum aliquod, quum primum alto ſe gurgite condens
Jam patitur ſtellas alias ſplendeſcere Titan.
Heliacus vero eſt ortus, quum ſole propinquo
Jampridem occultum ſignum, poſtquam ille receſſit,
Ingrediens aliud, poſſe incipit orbe videri.
Occaſus contrà Heliacus tunc dicitur eſſe,
Quando aliquod ſignum, per quod tunc ingreditur Sol,
Obtenebrat ſplendore ſuo, prohibetque videri.
Nunc quo quaeque modo exoriantur ſigna, cadantque,
Verſibus expediam: tribuant modò carmina nobis
Pegaſides, vatemque ſuum non ſpernat Apollo.
Quando Aries oritur, conſurgit pars quoque laeva
Andromedae, Perſeique caput, media tenus alvo.
Oppoſita tunc parte poli pars occidit Arae.
Averſo Taurus per coelum corpore fertur:
Ipſo aſcendente, aſcendit totus quoque Perſeus,
Heniochi conſurgit item pars maxima, nec non
Priſtis cauda, etiam penitus tunc occidit Ara.
Ipſe autem Arctophylax tunc primum abſconditur undis
Cum Geminis totus Cetus, parteſque priores
Eridani ſurgunt, cumque his armatus Orion.

Angui-

Digitized by Google

Anguitenens utrumque pedem tunc aequore mergit.
Carcinus exoriens partem apparere Coronae
Dimidiam vetat, & caudam Ceti, Notiumque
Piſcem, atque Engonaſis caput, alvum dimidiamque
Ejusdem: à genibus ſcapulis tenus Anguitenentem,
Ipſiusque Anguem, excepta cervice: Booten
Totum penè. oritur ſed contrà Orionis uſque
Ad zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Haec cum magnanimo naſcuntur ſigna Leone.
Tota Aquila atque Lepus,Procyon quoque primaque crur
Majoris Canis, exurgit caput inſuper Hydrae.
At contra Arctophylax totus, totusque Ophiuchus
Cum capite & cervice ſui quem continet Anguis,
Quaeque ſuperfuerat nitidae pars illa Coronae,
Engonaſis ſimul ipſe, genu tamen ac pede laevo
Exceptis, tunc heſperias merguntur in undas.
Virginis exortu totus Canis Hydraque ſurgit
Uſque ad Cratera. apparet quoque Theſſala puppis
Quatenus erecto dependent carbaſa malo.
Oppoſita ſed parte latent haec ſidera, Delphin,
Totus Olor, cauda excepta, ſimul ipſa ſagitta,
Atque Chelys, Nilique prior pars. Pegaſus autem
Cum capite abſcondit collum, pars caetera fulget.
Tota Argo cum Libra oritur, totusque Bootes.
Extremam praeter caudam tota Hydra videtur,

Engonaſis dextrumque genu, dextram quoque ſuram;
Tunc & Centauri caudam ſplendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris ſpectare Coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, poſtremaque Cycni
Celantur, nec non cervicem Cetus adusque
Deſcendit totus: tunc & caput occulit undis
Andromede: tunc & deſcendere Cephea cernes,
Ipſius Andromedae patrem, manibusque humeriſque
Et capite extremas ponti fluitantis in undas.
Scorpius exoriens haec ſecum ſidera ducit,
Caudam Hydrae, Chironis equum, reliquamque Coronam:
Quamque manu geſtat Chiron tunc Hoſtia ſurgit:
Surgit item caput Anguis, item caput Anguitenentis;
Andromedae reliquum corpus tunc occidit, atque
Cepheus à capite ad Zonam, flexuraque duplex
Eridani: reſupina cadit quoque Caſſiopeia.
Tunc etiam abſcondi Canis incipit atque Orion:
Arcitenens quum oritur, jubet apparere Ophiuchum;
Ipſiusque Anguem totum, caput atque ſiniſtram
Engonaſis, totamque Lyram, pectusque caputque
Aethiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et Lepus, & major Canis occidit, Heniochusque;
Exceptis capite ac pedibus. tunc Perſeus unà
Tendit in occaſum totus, dextro pede nec non
Crure manet. puppi excepta tota occidit Argo.

Aego-

Aegoceros quum ſurgit, Olor, ſimul atque Sagitta,
Ara quoque atque Aquila aſcendunt, ſed caetera puppis
Deſcendit, Procyonque mari ſua ſidera condit.
It quoque ſub terras toto tunc corpore Perſeus,
Sidera quum pulcri apparent Ganimedis ab ortu.
Prima Meduſaei conſurgunt membra caballi.
Tunc contrà caput & cervix deſcendit Echidnae,
Occultatur item poſtremo corpore Chiron.
Quum gemini ſuperum tolluntur in aethera Piſces,
Andromedae dextrum corpus quoque ſurgit, & ille
Qui Notius fertur Piſcis: tnnc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Haec de ortu atque obitu ſignorum dicta putamus
Eſſe ſatis; nunc ad reliqua incunctanter eamus.
Sed prius Uranien libet huc ad noſtra vocare
Carmina, ut auxilium tribuat, ſecretaque pandat.
Uranie, cui nota alti penetralia coeli,
Quae ſuperum ſedes gemmataque templa frequentas,
Uranie formoſa, adſis, arcanaque Divum
Tecta aperi, vatemque juva tua regna canentem:
Aethereos da mente lares, animoque tueri
Moenia ſtelliferi circumlabentia mundi.
Et primum mihi, Diva, aperi, num corpore duro
Ac ſolido conſtet coelum, an fluxo tenuique,
Non ſecus atque aër, facili quem ſcindimus ictu.

Poſt hoc, me nonnulla etiam quaerenda docebis;
Sunt duo naturae primordia prima, vocantur
Materia & forma: ex his corpora cuncta creantur,
Ex his eſt tellus, unda, aër, ignis, & aether.
Unde errant, qui materiam coeleſtibus ullam
Corporibus non eſſe putant. contraria in illis
Quippe forent, & ab his corrupta aliquando perirent;
Sic aiunt: verùm haec ratio, me judice, peccat.
Nam neque materiae culpa eſt, ſi corpora ſolvit
Longa dies: neque corrumpunt contraria per ſe,
Si aequales habeant vires, niſi fortius unum
Sit reliquo. quia quum vis aequa eſt atque poteſtas;
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens aeternum condere coelum,
Optima materiae primae ac puriſſima legit,
Temperiemque illis talem addidit, ut nihil unquam
Se laedant, ſemperque habeant contraria pacem:
Sic coelum aeternum eſt, ſic nullo abſumitur aevo.
Sed quoniam quae dura magis, diuturna magis ſunt,
Laeduntur que minus, proinde eſt duriſſimus aether
Plus adamante, adeò ut ferrum contemnat & ignem,
Vimque omnem, praeter Domini, à quo conditus ipſe eſt.
Eſt alia id monſtrans ratio: nam mobile primum
Intra ſe poſitas ſphaeras rapit, ac violenter
Occaſum verſus ſecum trahit, atque diurno

Motu (obſtent quamvis) ſpatia in contraria verſat:
Quod fieri nequeat, ſolido niſi corpore conſtent.
Adde huc quòd lunae pars illa ſimillima coelo eſt,
Quam ſol non ſpectat, fraternaque lumina tangunt.
Sic etiam ſtellae manifeſta in luce diei
Conſimilem coelo creduntur habere colorem.
Luna tamen ſtellaeque ipſae ſunt corpora dura,
Sunt & opaca. hoc eclipſis declarat apertè.
Nam radios Phoebi Luna interjecta repellit,
Nec ſinit in terras claram deſcendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur Olympo?
Nempe aliter nunquam ſua ſidera fixa teneret,
Sed paſſim errarent, nec certa in ſede manerent.
Non tamen eſt coeli, ut ſtellarum, corpus opacum:
In terris etenim poſiti ſumma aſtra videmus,
Et penetrat noſter ſuprema ad ſidera viſus.
Quum verò ſint (ut dixi) duriſſima coeli
Corpora, ſintque eadem puriſſima, forſitan illis
Eſt etiam ſonus: & quum ſe tangantque rotentque,
Concentum faciunt aliquem coeleſtibus aptum,
Ut quidam ſcripſere olim doctique probique:
Hunc tu Muſa etiam nodum mihi ſolve roganti.
Dura & plura licet ſacri ſint corpora coeli,
Perviaque humanis oculis, tamen illa ſonorem
Efficiunt nullum; neque enim pulſantur ab ullo,

Nec ſi pulſentur reſonant, craſſiſſima quum ſint,
Cumque illic aër nullus ſit, quo ſine fruſtra
Speratur ſonus, atque ideo ſine murmure currunt,
Praeterea ſphaerae bis quattuor inferiores
Auroram verſus omnes vertuntur eodem
Progreſſu; nec ſe collidunt concutiuntque
Occurrendo ſibi, ſed certa lege modoque
Una eademque via leni vertigine pergunt,
Et choreae in morem placidè tacitèque feruntur.
Mobile duntaxat primùm adverſatur eundo,
Orbibus (ut dixi) reliquis: tamen haud ſtrepit unquam
Nilque ſonat prorſus: quippe illic deficit aër,
Quippe ſuperficies multo eſt leviſſima ſphaeris:
Unde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et ſua contactu molli confinia lambunt:
Propter quod motum faciunt ſine voce ſilentem.
Non igitur rectè veteres ſenſere, putantes
Sphaerarum motu harmoniam conflarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur, quae decidit altis
Rupibus, unda propè: at longè fragor editur ingens:
Nugantur certè, & ratio haec eſt prorſus inanis.
Nam ſi nemo unquam audivit, cur fingere debent
In coelo eſſe ſonum? turpe eſt ea dicere quae non
Oſtendi poſſunt, quae poſſunt jure negari.

Non nova ſunt fingenda, niſi haec vera eſſe probentur:
Nullam verba fidem amota ratione merentur.
Sed nunquid coelum eſt (ut fertur,) Muſa, rotundum?
Sphaerica nimirum perfectior eſſe figura
Cenſetur cunctis aliis, quòd non habet in ſe
Principium finemque, capax quòd ſit magis, atque
Simplex & formoſa magis, magis apta moveri:
Praeſertim circa medium, ceu vertitur aether
Circa ipſam terram, in medio quae condita mundo eſt.
Convenit haec igitur coelo tam digna figura,
Convenit haec eadem Soli, Lunae, omnibus aſtris,
Quamquam aliter pictorum audax inſcitia fingit.
Stellae autem ſunt ne (ut fertur) pars denſior orbis?
Non ita: quippè ſuam ſortita eſt quaelibet harum
Diverſam à coelo ſpeciem, diſcrimine magno:
Ipſae etiam inter ſe diſtant: ceu ſorbus ab ulmo,
Ceu pyrus à ceraſo differt, foetu atque figura.
Indicat id color haud unus, diverſaque earum
Virtus & ſplendor. ſtellae eſt ſua cuique poteſtas:
Quandoquidem natura etiam ſua cuique tributa eſt.
Coelum ergo eſt ſedes tantùm opportuna, locusque
Stellarum, non materia aut ſubſtantia earum.
Quid virtutis habet coelum? eſt vis omnis in aſtris.
Aſtra regunt orbem terrarum, atque omnia mutant:
Aſtra creant cuncta in terris, & cuncta gubernant.

Hoc docet aſtronomus, communis opinio fert hoc.
Quare non ſolum raro denſoque putandum eſt
Diſtingui à ſtellis coelum, diverſa ſed ipſis
Natura eſt etiam, & diſpar faciesque vigorque.
Quanta etiam ſint aſtra, & num ſine fine rotentur,
Quo ſunt fixa loco, ut viſum eſt aliquando Platoni:
An ſint deſerta, an quisquam verſetur in illis,
Muſa, velim ſcire: unde precor mihi ſingula pande.
Non ſunt aſtra quidem magna aequè. namque minora
Plurima ſunt numero, ut poſſit comprendere nemo.
Sunt aliquot majora etiam, ſed pauca: ſereno
Quae paſſim coelo veneranda luce refulgent.
Ex quibus aſtronomi varias fecere figuras,
Et pinxêre amplum diverſis aethera ſignis:
Ex his ergo aſtris majoribus (ut perhibent, qui
Aſtra ſciunt, utque eclipſis Phoebeïa monſtrat,
In qua Luna patet quanto ſit corpore, fratris
Dum ſubjecta ſui ſpecioſum lumen opacat)
Quaedam ſunt tanta, ut totam terraeque marisque
Excedant molem, ac ſpatio majore niteſcant:
Quamvis parva adeò videantur, propterea quòd
Tam longo diſtant à nobis intervallo.
Quippe aliquid, quanto eſt longinquius, eſſe videtur
Tantò etiam minus, & ſpectantum lumina fallit.
Stellae autem fixae (veluti Plato maximus inquit)

Quaeque

Quaeque ſuum circa centrum volvuntur ibidem
Semper: & haec ratio eſt cur ſcintillare videntur:
Non ea, quam fingunt quidam, quia longius abſunt,
Proinde illas tremulum nobis oſtendere lumen.
Nimirum haec ratio vana & puerilis habenda eſt.
Non etenim quicquam ſcintillat, quòd procul abſit
A noſtro viſu: minus, atque obſcurius illud
Sed tunc apparet, nec ſcintillatio motu
Ulla carere poteſt, quare fixa aſtra moventur,
Cum Sole unà, illo motu quem diximus antè.
At non Saturnus talem, nec Juppiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Lunae Mercuriive
Aut Veneris ſidus: verùm haec gaudent epicyclis.
Cur non ſcintillat Saturnus; Juppiter, & Mars,
Ut Sol? quum tamen à nobis longè altius abſint,
Nec magno à ſtellis fixis diſcrimine diſtent?
Nimirum, quoniam non ſic volvuntur uti Sol,
Sed ſua permittunt epicyclis corpora ferri.
Fortè aliquis ſolem non ſcintillare putabit.
At ſi hunc perſpiciet ſummo quum mane reſurgit,
Vel quum deſcendit brumali tempore in undas,
Quando acies illum melius tolerare valebit,
Tunc circumvolvi, tunc ſcintillare videbit.
Nec quiſquam hoc adeò magnum ac mirabile dicat,
Singula ſi tali volvuntur ſidera motu:

Nonne magis mirum eſt, tam immenſi corpora coeli
Tam celeri ſemper ferri vertigine, ut omnes
Praevertant volucres, ventoſque & fulmina vincant?
Unde nota: Ille pater rerum, mundique creator,
Omnia quae fecit, diſtinxit in haec duo, motum
Atque quietem. atqui in terris, centroque locata eſt
Ipſa quies propriè: poſſedit caetera motus.
Unda fluit, ſemperque aër agitatur & ignis,
Praecipuè tamen in coelo eſt vis maxima motus:
Et quo quaeque magis ſphaera eſt ſublimis, in illa
Fortior eſt motus, mundumque rapacius ambit.
Quare illud coelum, quod primum mobile fertur,
Maximum habet motum: ſed motus maximus ille eſt,
Tempore qui minimo ſpatia & loca maxima tranſit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obſtarent illi ſphaerae, quas continet in ſe,
Frenantes curſum illius, ne protinus omnem
Volvendo raperet ſecum terram, Oceanumque.
Quippe animal nullum poſſet tunc vivere in illis.
O rem mirandam in primis! quis non ſtupeat, quum
Secum agitat, tantam tam parvo tempore molem,
Tam longas tranſire vias, iterumque reverti,
Nec ceſſare unquam, & nullum ſentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à Diis totum aethera volvi,
Aſſignantque ſuum motorem cuilibet orbi:

Qui, quaſi piſtrino addictus, non deſinat unquam
Tam vaſtam verſare molem noctesque diesque,
Nec, quamvis cupiat, minimum requieſcere poſſit,
Felix ſervitio tali Deus ille profecto.
Sed nugae ſunt haec, commentaque inania eorum,
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot moroſophos tellus parit, & philodoxos!
Quare non tutum eſt facilè omnia credere cuivis,
Ille licet magni ſit nominis, innumerasque
Scribendo implerit nigra loligine chartas.
Magni ſaepè viri mendacia magna loquuntur,
Et nemo eſt adeò prudens, quin ſaepius erret.
Eſt igitur ratio in primis quaerenda, fidesque
Major in ambiguis rationi eſt ſemper habenda,
Quàm dictis hominum: namque haec ſunt falſa frequenter.
Quid ratio oſtendit? coelum ſtellasque moveri
A Diis, an per ſe, naturalique vigore?
Qualis honor, vel quale lucrum, vel quanta voluptas
Eſſe poteſt Divis, verſantibus aethera ſemper,
Ut ſtultorum hominum vitae opportuna miniſtrent,
Utque feras pecudes, volucres, piſcesque gubernent?
Sicne decet dominos ſervis ſervire? Deosque
Servitio aeterno damnari, ut pabula brutis,
Ut ſtultis pravisque ferant mortalibus eſcam?
Nonne decet potius libertas maxima Divos,

Ut

Ut quocunque velint faciles accedere poſſint?
Ne tanquam dura devincti compede, nuſquam
Ire queant, ſemperque loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli inſtantes operique rotaeque,
Nunquam decedant ſcamno, nunquam otia captent?
Eſtne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille poteſt Divis nunquam eſſe moleſtus?
O ſapientum hominum ſententia digna notatu!
Sed ratio obſiſtit, ratio manifeſta reclamat:
Nil etenim per ſe aeternum eſt, niſi conditor orbis:
Poſt ipſum aeterna eſt rerum natura ſuarum,
Quas ipſe ex nihilo, ſtabili ſed lege creavit,
Ut non eſſe queant aliter quàm juſſerat olim,
Quum primùm immenſi jaceret fundamina mundi.
Sic aqua ſemper erit mollis, ſic ignis adurens,
Sic ſtabilis tellus, ſic ſemper mobilis aër,
Sic & circumagi coelum ſine fine neceſſe eſt:
Sic forma & virtus herbis ſua cuique tributa eſt,
Nec non arboribus, nec non animalibus ipſis,
Ut nullo poſſint mutari prorſus ab aevo.
Uſque adeò ipſius naturae immobilis ordo eſt,
Uſque adeò eſt eadem ſemper divina voluntas.
Quare ſi motus coeli eſt aeternus, oportet
Naturalem eſſe, ut gravium leviumque videmus.
Nam quod naturae eſt proprium, non deficit unquam.

Si verò eſt alius motor, quandoque quieſcit.
Nil etenim aeterno violentum tempore durat.
An gravium & levium natura potentior eſt quàm
Aſtrorum & coeli, ut poſſint per ſe illa moveri,
Haec vero nequeant, niſi Diis agitentur ab ipſis?
Terra ergò atque ignis ſunt aethere nobiliores,
Saltem ex hoc quod non motoris egent alieni,
Sed per ſe à centro aut ad centrum tendere poſſunt;
Credendum eſt igitur, coeleſtia corpora per ſe
Atque ſuis formis, ut terra ignisque, moveri.
Natura eſt ſiquidem motore potentior omni.
Naturam vincit ſolus Deus: & nihil (ipſo
Excepto) eſt melius natura & majus in orbe.
Naturam vero appello, legem omnipotentis
Supremique patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis impoſuit rebus, juſſitque teneri
Inviolabiliter, dum mundi ſecla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: unde
Quum rebus dant eſſe, Dei mandata libenter
Efficiunt formae, & nequeunt hanc fallere legem.
Nempe ſuis res à formis tales generantur,
Quales praecepit qui formas condidit ipſas.
Haec verè ac propriè natura eſt, & melius quàm
Forma aut materia, ut quidam poſuere. etenim ſunt
Haec duo cunctarum potiùs primordia rerum,

Vel

Vel cauſae primae, vel componentia prima;
Non autem natura: placent ſi nomina vera,
Et niſi malimus dare falſa vocabula rebus.
Sed de hoc jam ſatis. ad reliqua accedamus, & utrum
Sint deſerta poli pulcerrima regna beati,
An quisquam ſedes illas teneatque colatque,
Praeſens hora monet ſolito nos dicere verſu.
Quum coelum ſit tam immenſum, tantique decoris,
Conſpicuum tot ſideribus, tam nobile corpus,
Deſertum & vacuum & ſolum incultumque manebit?
Terra autem innumeris gaudebit, & unda colonis?
An mare vel tellus locus eſt jucundior atque
Pulcrior & melior, vel toto major Olympo?
Propter quod potius, quam aether, mereantur habere
Tot cives, & tam variis animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mirè ſpecioſam intusque forisque,
Nolle tamen (ſtabulo excepto) permittere quemquam
Tam pulcras habitare aedes, vacuasque tenere?
Nempe eſt totius mundi ſtabulum terra, in qua
Sunt omnes ſordes, pulvis, coenumque fimumque;
Oſſa, putres carnes, varia excrementa animantum.
Quis memorare unquam tot foeda immundaque poſſet,
Quae tellus & pontus habent, ac ſemper habebunt?

Quis

Quis neſcit pluvias, nebulas, nubesque, nivesque,
Praelia ventorum, tempeſtatumque furores,
Quae mare perturbant, quatiunt terram, aëra verſant?
Terra tamen pontusque tenent animalia multa:
At coelum vacuum, vacuum coelum eſſe putatur?
O vacuae potius mentes, quae creditis iſtud!
Quippe ſuos etiam cives habet aether: & aſtra
Singula, ſunt urbes coeli, ſedesque Deorum.
Illic & reges, populi inveniuntur & illic:
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non, velut hic, umbrae ſimulacraque inania rerum,
Quas citò mors rapit, & tempus terit, inquinat, aufert;
Illic felices, immortales, ſapientes:
Hic habitant miſeri, mortales, inſipientes:
Illic pax & lux regnant, & ſumma voluptas:
Hîc bellum aſſiduum & tenebrae, & genus omne doloris.
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imò aude, ô demens, ſtabulum hoc praeponere coelo.
Verùm aliquis dubitare poteſt, ſi durior aether
Eſt adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo Dii poterunt illic habitare, vel illac
Pergere, nimirum hoc fieri non poſſe videtur.
Praeterea quum coelum ipſum non poſſit arari
Atque fodi, quonam pacto Bacchusque Ceresque
Naſcentur, frugesque aliae, quarum indiget uſus?

Frivola

Frivola ſunt haec, & rúgoſo digna cachinno;
Namque ſit ipſe licet multo ſolidiſſimus aether,
Pervius eſt tamen, & cedens cultoribus, & nil
Obſtat, quin facilè huc poſſint ſe ferre vel illuc,
Et quacunque libet nihil impediente moveri.
Coelicolis etenim tenuiſſima corpora cunctis
Ille autor mundi dedit, atque leviſſima: quare
Ipſis non opus eſt foribus, patulisve feneſtris.
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Uſque adeò eſt illis tenuis natura, potensque.
Quis, niſi vidiſſet, piſces habitare ſub undis,
Sub limo ramas, ſalamandras vivere in igne,
Aëre chameleonta, & paſci rore cicadas,
Crederet? at vera haec tamen & mira eſſe fatemur;
Plurima ſunt, quae cùm fieri non poſſe putemus,
Saepe tamen fieri poſſunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Coelicolas, qui per coelùm facile ire valerent,
Nulliusque cibi vel potus prorſus egerent?
Si potuit, certè voluit: nam turpe fuiſſet,
Tam pulcras ſedes, tamque amplas linquere inanes.
Atqui coelicolis non eſt opus, ut vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta juvantia vitam:
Quandoquidem non ſunt illis mortalia membra,
Quae inſtaurare ſolet ſenſim labantia victus:

Nec

Nec ſitiunt unquam Divi, eſuriuntve beati.
Denique nulla illos penitus contriſtat egeſtas:
Quippe ultra fines Lunae illaetabile nil eſt.
Cuncta mala in terris poſuit Deus, illaque clauſit
In medio, & vetuit ſacrum contingere coelum.
Ergo felices vivunt, nectarque bibentes
Ambroſiae viridi paſcuntur gramine, cujus
Copia magna oritur paſſim coeleſtibus arvis.
Coelicolûm verò illorum felicior atque
Nobilior vita eſt, loca qui magis alta frequentant.
Nam quanto aethereis locus eſt ſublimior oris,
Tanto etiam melior, tantoque beatior idem eſt.
Sed quid ſunt maculae illae atrae, quae in corpore lunae
Adparent? nam de his homines diverſa loquuntur.
Nil per ſe in coelo lucet, niſi Phoebus: ab illo
Accipiunt lucem ſtellae omnes, ipſaque Luna:
Quae, quia cunctarum ſtellarum eſt ultima, & imam
Sortita eſt coeli ſedem terriſque propinquam,
Ut ſit opaca magis, minus & ſincera, neceſſe eſt.
Unde, ejus partes quum non aequaliter omnes
Sint albae, & denſae, & leves, luciſque capaces,
Hinc non tota nitet luna, & maculoſa videtur:
Nam partes albae & denſae, leveſque receptant
Nocturnum ſolem, reliquis ſine luce relictis.
Nocte igitur lucet, ſed tempore luna diurno

In faciem nubis maculoſae albeſcit Olympo:
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes;
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium oſtendunt amota fraude colorem.
Namque dies vera oſtendit, nox fraudibus apta eſt.
An vero aeternum ſit coelum, an coeperit olim,
Expectetque ſuum poſt plurima ſecula finem,
Pulcrum etiam ſcitu eſt: unde hoc diverſa ſophorum
Scripta extant: ait hic, negat ille, & opinio diſcors
Autorum rem difficilem valde ambiguamque
Arguit, & verum tenebroſa in ſede latêre.
Sunt qui principium credant habuiſſe, putentque
Mundum ex materia aeterna quandoque creatum
A ſummi virtute Dei, quum non prius eſſet:
Atque duo haec aeterna aiunt, ſemperque fuiſſe,
Materiam, ſummumque Deum, à quibus omnia manant.
Contendunt quidam ex nihilo mundum eſſe creatum,
Materiamque negant ullam antè omnino fuiſſe,
Sed verbo juſſuque Dei facta omnia cenſent.
Aſt alii affirmant, freti rationibus, ipſum
Omni principio, ſimul omni fine carere.
Harum autem quaenam propior ſententia vero eſt?
Ipſe quidem, niſi relligio prohiberet, & omnes
Chriſtologi obſtarent, tutantes dogmata Moſis,
Credere non aliud poſſem, quàm ſemper ab aevo,

Ut

Ut nunc eſt, mundum mundique elementa fuiſſe,
Principiique expertum eſſe, ac ſine fine futurum.
Nam cur non ſemper mundus fuit? an quia ſemper
Non potuit Deus, aut neſcivit condere, ſed poſt
Doctior evadens didicit, demumque peregit?
An ſemper ſcivit, potuitque, at noluit? unde hoc?
Cur potius voluit poſt, quam prius? aut ratio quae
Mutavit mentem illius? ſi non erat aequum
Utileque hunc fieri mundum, cur conditus unquam eſt?
At ſi conveniens erat illum, atque utile condi,
Quare tam ſerò fecit Deus? & quare aetas
Tam brevis eſt mundi? nam, ſi fas credere cuncta
Chriſtologis, nondum annorum bis quattuor implet
Millia, ab antiquo bene ſi numerentur Adamo.
Praeterea quae cauſa fuit qua condere vellet
Hunc mundum Deus? an quia mundi ipſe hujus egebat?
Si ſic: debebat prius ipſum condere, ne ſe
Torqueret talis tam longo tempore egeſtas.
Si non: cur fecit? fruſtra ne? an non decet ipſum
Fruſtra aliquid facere? hic etenim inſipientibus eſt mos:
Cauſa aliqua ergo fuit. ſed quae? nempe illius ingens
Haud dubiè bonitas, nec non immenſa poteſtas,
Ne fruſtra intra ſe ſemper concluſa maneret
Utraque, ſed potius cunctis effuſa pateret.
Fruſtra etenim bonus atque potens is dicitur, à quo

Nil unquam fieri magnum egregiumque videtur.
Si Deus ergo fuit ſemper bonus atque potens, cur
Non voluit ſemper tam pulcrum condere mundum?
Cur in tam ſeros tantam rem diſtulit annos?
Nulla quidem ratio eſſe poteſt, niſi fingere quisquam
Aſtutus velit, & nugas praeponere vero.
Quare, ſi humanae rationi credere par eſt,
Aeternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorſus, prorſus quoque fine carere.
At ſi aliter quondam dixit Deus, & ſua Moſi
Facta revelavit, debemus credere Moſi.
Succumbat ratio fidei, & captiva quieſcat.
Namque Deus nunquam fallit, nec fallitur ipſe,
Si modò dignatur quicquam mortalibus unquam
Dicere, ſi cuiquam apparens arcana recludit.
At, qui materiam aeternam poſuère, chaosque,
Nugantur. nam cur Deus hanc liquiſſet inanem,
Tamque diu informem, potuit ſi condere mundum
Confeſtim, & primo momento cuncta creare?
Fruſtra differtur diverſa in tempora quicquid
Una eademque poteſt fieri perniciter hora.
Sunt vero quidam, aeternum mundum eſſe putantes,
A nullo factum tamen, à nulloque creatum;
Sed per ſe ut nunc eſt ante omnia ſecla fuiſſe,
Et per ſe ut nunc eſt poſt omnia ſecla futurum.

Quod certè falſum eſt: ratio quippe ipſa repugnat.
Eſſe etenim nunquam duo perfectiſſima poſſunt;
Nam diſſentirent forſan, bellumque cierent.
Eſto, quòd ſemper concordi pace manerent,
Fruſtra ponuntur duo maxima. ſufficit unum,
Quod ſaltem natura aliis prius eſſe neceſſe eſt.
Si prius eſt aliis, ergo eſt quoque cauſa aliorum:
Namque prius cauſa efficiens eſt poſteriorum.
Quocirca haud dubiè mundum hunc Deus ipſe creavit
Ex nihilo aeternum. ſed quomodo? ſi libet, audi.
Eſt bonitas aeterna Dei, eſt aeterna poteſtas:
Nonne ejus potuit ſimul eſſe aeterna voluntas
Gignendi mundum? quae ſi fuit, ut ratio vult,
Nil obſtat quin aeterno ſit conditus aevo
Mundus ab artifice immenſo, compagine mira.
Ut ſi quis ſolem aeternum conceſſerit, idem
Aeternam ſolis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus ſolis, ſol cauſa vocatur.
Sed decedentes jam coelo, elementa gradatim
Scrutemur, deque his quaedam haud indigna loquamur.
Quidam ſub coelo eſſe ignem dixere, propinquum
Contiguumque orbi lunae, ſed luce carentem,
Urentem tamen in primis, mirèque calentem.
Quod verum eſſe docet ratio. nam nocte videmus
Per ſudum volitare faces, flammasque vagari

Aëra per liquidum, & delabi ſidera coelo.
Quae proinde veniunt, tenues quòd in aëra fumi
Altius aſcendunt, ſuperoque cremantur ab igni.
Namque vapor duplex, alter levis, aridus, aptus
Incendi, unde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, graviorque & craſſior, ex quo
Gignuntur nebulae, pluviae, nubesque, nivesque,
Fulgura cum ventis, tonitru, ros, grando, pruina.
Quòd niſi ſub coelo foret ignis, non vapor illic
Accendi poſſet, noctisque volare per umbram.
Praeterea quum ignis levitate ipſum aëra vincat,
Altior haud dubiè locus illi convenit: ergo
Sub coelo eſt ejus ſedes, & proxima lunae.
Infra ignem verò eſt aër, qui parte ſuprema
Accipit aethereum vicino ex igne calorem.
Pars media ipſius multo eſt gelidiſſima, & illic
Concreſcunt nubes, conflantur fulmina vaſto
Cum tonitru, variisque agitantes nubila venti.
Infima pars calida eſt, atque humida. nam vapor ipſam
Humectat liquidis exhalans jugiter undis,
Et calet ob ſolis radios tellure reflexos.
Hîc nebulae, hîc pluviae, hîc tenui cum rore pruinae,
Atque nives, varia ventorum ſorte creantur.
Quippe data eſt ventis hujus non parva poteſtas
Aëris: hi poſſunt aeſtivo tempore frigus

Gignere,

Gignere, & hibernis diffundere menſibus aeſtum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges;
Hi nobis inferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Libycis venit Auſter ab oris.
Spirat ab occaſu Zephyrus, Borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidaque oriuntur ab arcto.
Inter quos alii quoque ſunt, quibus omnibus aër
Inferior ſervit, cumque aëre terra fretumque.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipſis
Nubibus emanant imbres, floccique nivales,
Fulmen, ros, grando, matutinaeque pruinae:
Tempore ſed vario, varia ratione modoque,
Et variis etiam perflantibus aëra ventis.
Quorum qui mediae veniunt de parte diei,
Nubesque & nimbos pariunt, coelique calorem.
Qui verò ex Scythicis regionibus, horrida gignunt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atque pruina,
Tempore brumali: ſed coelum aeſtate ſerenant.
Fert Zephyrus flores, terramque virentibus herbis
Veſtit, dans avibus cantum, ſilvisque decorem.
Eurus plerunque eſt bonus: at quandoque procellas
Concitat ingentes, terris pelagoque timendas.
Hos ventos vel Dii aërei, vel ſidera mittunt.
Saepe etenim, quum theſauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel conſecrare libellum,

Vel magico ritu quenquam ſibi ſubdere Divûm,
Audivi exortum ventum, ſubitamque procellam
Aut ſata ſtraviſſe, aut haerentes viribus uvas.
Materiam ventis praebet vapor ortus ab undis.
Cauſa movens ipſos Dii ſunt, quibus aëris eſt jus.
Verùm haec non ſapiunt vulgo, neque talia vulgus
Credere vult. quid tum? gemmas ne apponite porcis:
Credite vos docti, quibus eſt mens altior, eſſe
Non ſolùm in coelo, ſed in aëre plurima Divûm
Millia, qui ventos tempeſtateſque ciere,
Et tonitru facere, & detrudere fulmina poſſunt.
Non tamen eſſe nego cauſas alias quoque, naſci
Quae faciunt ventos: veluti ſol, lunaque & aſtra,
Praeſertim ſeptem quae vulgò errantia dicunt:
Quorum opera exhalans vapor ad diverſa movetur.
Vidi ego, dum Romae, Decimo regnante Leone,
Eſſem, opus à figulo factum, juveniſque figuram,
Efflantem anguſto validum ventum oris hiatu:
Quippe cavo infuſam retinebat pectore lympham,
Quae ſubjecto igni reſoluta exibat ab ore,
In faciem venti validi, longèque furebat.
Ergo etiam ventus reſoluta emittitur unda,
Dum vapor exhalàns fugit impellente calore.
Namque fugare ſolent ſeſe contraria ſemper.
Hac in parte etiam, quam diximus, aëris ima,

Apparere ſolent, regalia fata, cometae,
Apparere ſolet variata coloribus Iris.
Hanc radii ſolis roranti in nube figurant:
Illos ſtella facit de ſeptem errantibus una,
Dum ſibi ſubjecto radios impreſſa vapori,
Aſſimulat caudam, lumenque in nube relinquit.
Haud aliter quàm quum circumnitet area lunam,
Area venturi (ut perhibent) praenuncia venti:
Aut cùm tres ſoles lucere aliquando videntur,
Nec ſunt tres tamen, at ſubjectae in corpore nubis,
Ceu quodam in ſpeculo, ſolis formatur imago.
Sub regione autem craſſa imaque aëris, unda eſt:
Unda inquam Oceani, quae terram circuit omnem,
Anguſtoque freto Herculeas ingreſſa columnas,
Diffundit ſeſe, longè latèque pererrans.
Hinc varium nomen ſortitur, & hinc mare fertur
Aegaeum, Jonium, Tyrrhenumque, Adriacumque,
Et mare Erythraeum, & quod Perſidis alluit oras.
Haec terrae occultas perlabitur unda cavernas,
Et fluit ac refluit ſemper, variumque ſaporem
Accipit: ut varia eſt tellus, per viſcera cujus
Tranſit, ſulfureumque à ſulfure mittit odorem.
Hinc eſt aeterno quòd tempore flumina currunt:
Quippe ſuos repetunt fontes, iterumque marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura viciſſim.

Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Aſſiduè, vegetantque, ut ſanguis corpora, terram:
Haec eadem facit unda lacus, craſſasque paludes,
Nec non perſpicuos fontes, puteosque perennes.
Denique ab Oceano emanat vis omnis aquarum,
Quascunque orbis habet. lymphas hic edidit omnes,
Partim ſub terra, partim ſupra ingredientes,
Partim etiam nigris de nubibus egredientes.
Sed cur eſt adeò ſalſum mare? nunquid ab ipſa
Natura iſtud habet? non arbitror. at ſapor omnis
Undarum à terra cauſam trahit, inveniuntur
In terra ſiquidem montes ſalis, hoc tegit aequor,
Exugitque ſalem, liquidasque reſolvit in undas.
Ergo ſal, non Sol, cauſa eſt ſalſedinis hujus.
Nam cur Sol non ſtagna etiam ſalſa efficit idem?
Nempe illam terrae partem, quae non erat apta
Uſibus humanis, nimia ſalſedine abundans,
Natura Oceano ſubſtravit provida: at illam
Quae fuerat melior, quae dignior, uberiorque,
Detexit nobis, nobisque reliquit apertam:
In qua ſunt montes, colles, clivi, tumulique,
Convalles, campi, rupes, fauces, juga, rura,
Silvae, ſtagna, lacus, fontes, fluvii, atque paludes,
Oppida parva, urbes magnae, pagi, villae, arces,
Saxa, metalla, hominum vitae opportuna tuendae.

Huic terrae, illiusque opibus natura Deusque
Praepoſuere hominem, & regem fecere animantum,
Quotquot pontus habet, quotquot tellure morantur:
Ingeniumque illi ac mentem tribuêre: quibus ſe
Praeponat cunctis, terrarumque imperet orbi:
Atque Deum agnoſcens, illum metuatque colatque.
In medio terrae eſt centrum, quod ſuſtinet ipſam.
Nam Deus ad centrum juſſit gravia omnia ferri:
Nec naturali motu decedere ab ipſo
Poſſunt. atque ideo terra eſt immobilis, & ſe
Suſtinet in medio, ac propria gravitate tenetur.
Undique enim ad centrum concurrit prona, globumque
Efficit immenſum, & denſum, ſolidumque & opacum:
Circa quem roſeis noctesque diesque quadrigis
Sol vehitur: ſed nox adverſa in parte creatur:
Quippe aliud non eſt quam terrae atque aequoris umbra.
Quae ſi fortè ferit nocturnae corpora lunae,
Eclipſin facit, & populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine divam.
Umbra haec tunc noctes majores efficit, eſt quum
Diſtans à nobis ſol longius: at breviores,
Quum redit, & Cancri borealia ſigna reviſit.
Cauſa hujus tumor eſt terrae, montesque ſuperbi,
Quos interpoſuit prudens natura, ſuis ut
Verticibus noctes mutato ſidere mutent.

Nam

Digitized by Google

Nam quanto magis accedit ſol pronus ad auſtrum;
Tanto majores veniunt à montibus umbrae,
Umbrae,quae abſcondunt lucem, auroramque morantur,
Et ſpatio breviore diem procedere cogunt.
Tunc ſpargit glacialis hiems ſua frigora nobis,
Tunc aeſtas regna Antipodum declivia torret.
Quum verò ſol ad Cancri loca ſumma recurrit,
Tunc nox fit brevior nobis, redeuntque calores.
At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.
Sic vario curſu variat Sol tempora, & annum
Quattuor in partes totum diſcriminat aequas:
Circuiensque orbem terrarum ſervit utriſque
Gentibus, & quae ſub terra verſantur, & illis,
Quae ſupra, atque pari moderamine temperat omnes.
Nam ſub terra homines etiam ſunt, non mare tantum
Aut ſilvae. neque enim Solem natura diemque
Juſſiſſet radios illic diffundere inanes,
Et ſolùm ſervire feris, generique natantum.
Nimirum tellus habitatur tota, nec ullus
Eſt locus, aut zona ulla, in qua non vivere poſſint
Mortales, aptasque ſibi componere ſedes,
Sit licet immodicum frigus, vel maximus aeſtus
Illic aſſiduè. natura ubi triſtia fixit,
Laeta adhibet, miſcetque ſagax adverſa ſecundis:
Atque ubi fert morbos, medicamina debita gignit.

Ergo

Ergo ubicunque calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flamina deſunt,
Non ſilvae umbriferae, & multis cum fontibus amnes;
Quae valeant homines tanto defendere ab aeſtu.
Praeterea eſt illic ſemper nox aequa diei,
Quae ſolis radios aequato frigore frenat.
Unde fit, ut zonam mediam non eſſe putemus
Deſertam omnino: multos ſed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturae munere tutos.
Zonae etiam extremae, quas non habitarier ajunt,
Aſſiduis nivibus preſſas, glacieque perenni,
Poſſunt nempe coli, ut ratio non frivola ſuadet.
Maxima namque locis lignorum copia in illis
Naſcitur, & fiunt illic hypocauſta, gravesque
Veſtes, ex variis animantum pellibus, unde
Calfaciunt ſe mortales, hiemique reſiſtunt,
Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec deſunt illis alimenta: ciboſque
Indigenas partim, partim illuc undique vectos
Accipiunt largè, & dapibus veſcuntur opimis.
Non igitur verum eſt, quod quidam Graeculus inquit,
Unius tantùm zonae partem, exiguamque
Naturam humano generi tribuiſſe colendam;
At reliquum terrae deſertum prorſus ab ipſis
Piſcibus atque feris duntaxat ſemper haberi.

Ah

Ah foret indignum certè hoc, natura minoris
Feciſſet nos quàm bruta, imperiumque dediſſet
In terris majus quàm homini & ſpacioſius illis.
Quare, ſi qua fides adhibenda eſt vera loquenti,
Haud dubiè tellus tota eſt habitabilis, & nil
Obſtat, quin poſſint mortales vivere ubique.
Naturae auxilium in rebus non deficit ullis.
Ingeniumque hominis duriſſima quaeque refringit.
Poſtremò, quoniam ad finem properamus, & hora
Jam dudum monet aethereos invadere Piſces,
Propterea exponam paucis, cur terra tremiſcat,
Quae vis tanta illam quatiat, cogatque moveri.
Scire igitur licet, innumeras vaſtasque cavernas
Sub terris eſſe, atque illic quandoque creari
Ingentes ventos: qui, dum crudelia miſcent
Praelia, concutiunt terram, nimioque furore
Congreſſi evertunt totas cum moenibus urbes:
Donec parte aliqua erumpant facto agmine, & auras
Diffuſi in vacuas non longa pace quieſcant.
Gignuntur verò hi venti telluris in alvo
Ex fumis, quos vicina trahit ignis ab unda.
Quippe ignes in ſe multos magnosque perenni
Tempore nutrit humus (dictu mirabile:) ſed non
Falſa tamen refero. credet qui viderit Aetnam,
Qui ſcatebras calidarum uſquam ſpectarit aquarum,

Digitized by Google

Et qui vitiferi benè noverit acta Veſevi.
Hos agitant ventos qui ſubterranea regna
Dii mânes habitant, caecisque morantur in antris;
Non etenim nugae prorſus, nec inania verba
Sunt, quae de Stygii rebus memorantur Averni.
Nempe locus nullus fruſtra eſt; habitatur ubique
Sub terris, ſupra terras, inque aëre & igni,
In coelo & ſupra coelum, eſt ubi regia ſummi
Induperatoris, mundum qui poſſidet omnem.
Muſa vale: interea extremum meditare laborem;

SYNOPSIS LIBRI XII.

Summus aether rerum terminus non eſt; ſed extra coelum eſt immenſa lux ſine corpore. Veterum ſomnia de triplici coelo, ſuis habitatoribus culto, huc referuntur; lucemque ſine corpore eſſe poſſe, probare Poëta adnititur: quia ſcilicet forma dat eſſe rebus. Quae lux ideo corporeis oculis cerni nequit. Mira hic quoque de formis ſine materia occurrunt. Millia innumera Divûm aetherem lucemque praedictam inhabitant: quorum dignitatem vitamque deſcribit. Aeternam Atheis ruinam minatur. Juſtos pioſque ad rerum terrenarum deſpectum coeleſtiumque amorem excitat, & ſpe vitae aeternae ſolatur. Mali daemones facile ab hominibus ad colloquium evocantur, boni verò non adeo: quod tamen à ritè purificatis quandoque impetratur. Quae omnia ab aliis perperam negari adſerit. Gratiis tandem Deo actis, totius operis finem facit.

P I S C E S.

SUmme Deus, rex omnipotens, pater optime, cujus
Tam pulcrum tamque immenſum ſapientia mundum
Condidit ex nihilo, & regit, aſſiduèque tuetur;
Principium & finis rerum, cui omnia parent;
Quo majus, melius, ſpecioſius, altius eſt nil;
Qui ſupra omne habitas coelum, ſine fine beatus;
Mens mea, nunc ad te cupiens conſcendere, Muſis
Non eget, aut Phoebo, aut Parnaſo, aut fontibus illis,
Vaniloqui quoscunque ſolent haurire poëtae,
Magnifica inſano ſcripturi ſomnia vulgo.

Quippe

Quippe alio auxilio nobis, alioque favore
Eſt opus, atque alias ſitientes quaerimus undas.
Te voco, te imploro, te poſco, te precor unum,
Ut coepto jam pridem operi, extremoque labori
Aſpires, tribuasque optatum attingere finem.
Mitte tuum, quaeſo, Deus, in mea pectora numen,
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & ſpectata aliis expromere poſſim,
Carminibusque meis aeternum acquirere honorem.
Sunt qui extra coelum credant nihil eſſe, putentque
Aetheris in ſummo dorſo conſiſtere fines
Rerum, quos ultra natura extendere vires
Non queat ipſa ſuas, ac debilitate quieſcat.
Quod falſum ratione mihi ſuadente videtur.
Nam ſi illic finis rerum eſt, ubi deſinit aether,
Cur nil ulterius fecit Deus? an quia ſcivit
Nil facere ulterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? ſed jure negatur utrumque:
Quippe Dei nullis eſt clauſa ſcientia metis,
Et nullum patitur divina potentia finem.
Non etenim res ulla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec ſeipſe coërcuit ultro.
Magna loquor: tamen haec ratio quoque magna probabit.
Si res ulla Deum finit vel terminat, ergo
Fortior eſt res illa Deo: nam quomodo poſſet

Efficere id, ſi non ipſum ſuperaret agendo,
Quem finire cupit, quem circumſcribere quaerit?
At res nulla Deum ſuperat, neque fortior ipſo eſt.
Quare nec finire poteſt, nec ſe Deus ultro
Limitibus cinxit. quis enim ſibi ponere finem
Vellet, quum poſſet liberrimus eſſe, ſuaſque
Quantumcunque ſibi libeat diffundere vires?
Nemo eſt qui cupiat ſeſe feciſſe minorem:
Immò omnes quaerunt majora capeſſere ſemper,
Atque aliquid ſemper jam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num Deus ergo volet, quum poſſit maximus eſſe,
Ac ſine fine potens, proprium cohibere vigorem
Sponte ſua, anguſtaſque ſibi circundare metas?
Non decet hoc certè. quare nec credere fas eſt;
Eſſe Deo finem, ſi non accepit ab ullo,
Nec dedit ipſe ſibi: ut ratio jam noſtra probavit.
His ita praepoſitis, concludimus, infinitum
Eſſe Dei omnipotentis opus, ne vana poteſtas
Illius dici, & ne vana ſcientia poſſit.
Nam ſi extra coelum ſcivit potuitque creare
Plura quoque & majora Deus, ſed noluit: ergo
Scire ac poſſe ſuum fruſtra eſt, & prorſus inane.
Si ſciret quiſquam, & ſi poſſet gnaviter artem
Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil unquam

Efficeret, fruſtra artificis ſibi nomen haberet,
Et fruſtra propriam verbis extolleret artem,
Quae non ars, immo deberet inertia dici.
Verùm in divina natura credere par eſt
Eſſe nihil fruſtra aut vanum, pulcerrima quum ſit.
Quaecumque ergo Deus potuit, fecit quoque, virtus
Ne ſua vana foret, ne ſemper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum eſt
Feciſſe infinita, omnemque expleſſe vigorem,
Nec ſervaſſe in ſe vanum vel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus poſſe eſſe negavit
Doctus Ariſtoteles. ego in hoc aſſentior illi.
Quippe extra coeli fines non ponimus ullum
Corpus: ſed puram, immenſam, & ſine corpore lucem:
Lucem, qua noſtri Solis longè minor eſt lux:
Lucem, quam terreni oculi non cernere poſſent:
Lucem, quam ex ſeſe effundit Deus infinitam:
In qua habitant cum Rege ſuo Dii nobiliores:
Caetera turba minor verſatur in aethere ſemper.
Ergo triplex regnum eſt, ac mundi portio triplex,
Coeleſtis, ſubcoeleſtis, quarum utraque fine
Clauſa ſuo eſt: reliquam non ullus terminus ambit,
Quae ſupra coelum ſplendeſcit lumine miro.
Fortè aliquis dicet, nullam ſine corpore lucem
Poſſe dari, unde extra coelum lucem eſſe negabit:

Sed fruſtra oblatrat nobis fruſtraque reſiſtit.
Nam ratio mea dicta probat, verumque tuetur.
Dic quaeſo, cur Sol lucet? num quòd ſua per ſe eſt
Lucida materia? an potius ſua forma dat illi
Hanc lucem, quae tam vaſtum complectitur orbem?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus eſſe,
Ut perhibent phyſici: quibus & nos adſtipulamur.
Forma igitur ſolis cauſa eſt ut luceat: & non
Materia. à forma vis & decor effluit omnis.
Quòd ſi corporeis formis lux tanta tributa eſt,
Cur in corporeis lucem poſſe eſſe negamus?
Praeſertim quum ſint purae magis, & tenues, &
Participes multò uberius pulcrique bonique?
Ergo Deûm formae lucent vehementer: at illa
Lux non eſt oculis mortalibus apta videri:
Immò inter Divos quo quisque potentior eſt &
Dignior, hoc etiam majori lumine fulget.
Non aurum, non gemmae illis, non purpura honorem
Affert, ut nobis: lux eſt ſua gloria Divis.
Utque inter ſtellas multo nitidiſſimus eſt ſol:
Sic inter divos lucet Rex ille Deorum:
Non tamen obſcurat reliquos, quin perficit illos;
Tanta ejus bonitas eſt, & ſapientia tanta.
Fortè etiam objiciet, ſubjectum eſſe aëra lucis,
Ac fundamentum: proinde aër eſt ubi nullus,

Extra oras coeli ſummi, lucem eſſe negabit.
Sed pariter nunc à vero decedit, ut antè.
Non etenim eſt aër ſubjectum luminis, & non
Eſt (ut perversè arbitratur) in aëre lumen:
Immò aër contrà eſt in lumine, ſi benè cernat,
Non quid Ariſtoteles, ſed quid ratio afferat ipſa.
Nam ſi adſtans foribus clauſis accenſa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in aedes
Obſcuras, quatiatque aliquis tunc aëra, juxta
Luminis immiſſi radium, tranſire per ipſum
Aër cogetur radium, nil lumine moto.
Si vero ipſe aër ſubjectum luminis eſſet,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër,
Cumque ſuo haud dubiè ſubjecto lumen abiret.
Praeterea ſi quis nocturno tempore taedam
Accenſam properans geſtet, lux illa movetur
Aſſiduè, mutatque locum illuſtratque tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipſe quieſcit,
Immotusque manet, taeda currente per ipſum.
Quòd ſi aër eſſet ſubjectum lucis, abiret
Progrediens cum luce ſimul, numero unus & idem.
Hoc autem non fit: ſed lux ſtante aëre pergit,
Libera per ſeſe, & taedam comitatur euntem.
Unde patet, quòd lux non indiget aëre, tanquam
Subjecto: ſed ſtare poteſt abſque aëris uſu.

Praeſertim lux illa Dei pulcerrima, cujus
Particula impreſſa eſt in noſtri corpore ſolis,
Atque illic tanquam in ſpeculo comprenſa tenetur.
Nam veluti in propria ſphaera non cernitur ignis
Sub luna poſitus, ſed ſi accendatur in ipſo
Materia, apparent tunc aſtra cadentia coelo;
Ignitaeque trabes aeſtiva nocte micantes,
Atque alia id genus humanas turbantia mentes:
Sic lux illa Dei per ſe nequit ipſa videri
Corporeis oculis: at fixa in Sole niteſcit,
Propter materiam ſolis, quae aptiſſima luci eſt.
Quippe ipſam talem fecit Deus, ut ſua poſſet
Illic lux recipi, & toto fulgeſcere in orbe,
Allatura diem, & vitam, & bona plurima rebus.
Illa etiam lux divina eſt impreſſa aliorum
Divorum formis: quanvis non omnibus aequè:
Ut non ſtellae omnes aequali lumine lucent,
Sed magis una alia, quanto haec perfectior illa eſt.
Utque poteſt candela alias accendere plures,
Non tamen ipſa ſuum amittit minuitve nitorem;
Haud ſecus illa Dei lux inviolata, nihilque
Decreſcens, alios impertit lumine Divos.
Verùm aliquis nunc me dubitans fortaſſe rogabit,
An praeter lucem, quam diximus infinitam,
Quicquam aliud quoque ſit, magni extra moenia mundi?

Sit licet indignum, atque impar mortalibus auſis,
Ire tamen tentabo viam, qua nulla priorum
Hactenus apparent nobis veſtigia vatum,
Theſaurosque Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipſe volet, ſolitoque favore juvabit.
Principiò patrem rerum, autoremque fatendum eſt
Eſſe Deum, atque ipſo omne bonum pulcrumque creari.
Quin ſummum pulcrum atque bonum verè ipſe vocatur.
Ergo ubicunque manet Deus, illic gloria ſecum
Stat ſua, & omne bonum ac pulcrum reperitur ibidem.
Quocirca quicquid tellus & pontus & aether
Pulcri habet, atque boni, totum illud cernitur extra
Coeleſtes orbes, ubi ſummi eſt regia patris.
Et quanquam rebus non ulla in talibus inſit
Materia, haud ideo tamen entia falſa putato.
Nam ſunt vera magis, magis & perfecta magisque
Pulcra his, materiae quibus eſt data portio, rebus.
Forma etenim quaecunque ipſam ſe ſuſtinet, abſque
Materiae auxilio, longè eſt perfectior illa,
Quae ſine materia per ſe conſiſtere non quit.
Ergo illic formae rerum ſine materia ſunt
Perfectae ac purae, quas nec longaeva vetuſtas
Laedere, nec vis ulla poteſt diſſolvere fati.
Plurima ſunt illic etiam pulcerrima, quae non
Corporeo in mundo omnipotens natura creavit:

Digitized by Google

Ex quibus emanant felicia gaudia Divis:
Gaudia quae nequeunt humana voce referri:
Gaudia quae nullo poſſunt amittier aevo.
Has formas incorporeas divina Platonis
Mens olim agnovit: quanvis turba invida tanti
Scripta viri carpat, riſuque illudat amaro.
Sed cunctis non noſſe datum eſt myſteria Divûm.
Pauci haec percipiunt, mundi quibus annuit autor,
Datque ſuum, ut poſſint ſpeculari talia, lumen.
Poſtremò Divûm ſunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas,
Vel piſces Nereus, vel ſtellas maximus aether:
Immò horum numerus numero non clauditur ullo.
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos
Si potuit facere? ut ſua gloria latior eſſet?
Praeſertim quum ſit prorſus ſine limite mundus,
Ut ſuprà oſtenſum, & ſtabili ratione probatum eſt.
Verùm incorporei quum ſint, omnique carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non ſenio aegreſcunt, & nil patiuntur amari:
Non ſomno aut eſca utuntur, nullumque laborem
Norunt: perpetua eſt illis & laeta juventus,
Summaque libertas: nulli ſervitur ab ullo:
Nec quisquam cogit, nec quisquam cogitur: unum
Duntaxat Dominum agnoſcunt, Regemque Patremque

Com-

Communem cunctis: illum venerantur amantque,
Ultro illi adſiſtunt, parent ultrò, atque miniſtrant,
Gaudentes, ejus laudes & facta canentes.
Quiſque illi ſtudet obſequio ac pietate placere.
Bella abſunt: odio nullo invidiave laborant.
Pax aeterna viget: concordia maxima, amorque
Mutuus eſt illis ſemper: nulla inſidiarum
Suſpicio, nullusve dolus ſentitur ab illis.
Denique totius pars illa eſt optima mundi:
Quaeque illic vivunt, ſunt longè nobiliores,
Quam qui habitant coelum, & ſacris verſantur in aſtris.
Nam quanto inferior, terraeque propinquior orbis
Quilibet eſt, tanto Divos tenet ille minores,
Atque minora bona, & tanto eſt quoque vilior idem.
Unde ut qui ſupra coeli faſtigia vivunt,
Sunt ſummè pulcri atque boni ſummèque beati:
Sic qui obſcura habitant telluris viſcera, ſummè
Turpes & pravi & miſeri inveniuntur, & illic
Non temere eſſe olim finxerunt Tartara vates:
Tartara, ubi ſcelerum mortales digna ſuorum
Praemia poſt mortem accipiunt, clauſique tenebris
Aeternis fruſtra requiem pacemque requirunt.
Sed quid ego in ventos effundo haec verba, laborans
Incaſſum, & caecis cupiens oſtendere lucem?
Usque adeò genus humanum delirat, ut eſſe

Nequaquam credat ſuperos, infernaque regna.
Maxima pars ridet, ſi quis poſt funera dicat
Humanas ſupereſſe animas, & vivere ſemper.
Hinc eſt quod ſolis inhiant noctesque dieſque
Divitiis: haec eſt illorum maxima cura,
Ut fiant prae aliis auro gemmiſque potentes.
Aurum omnes ut cumque volunt: ſpes omnis in auro eſt.
Hinc currit furioſa audax in praelia miles:
Hinc natis, uxore, domo, patriaque relictis
Mercator maris undiſoni per caerula vectus
Velivola pinu, extremas procedit ad oras.
Quiſque dolis ſtudet ac furtis, ut congerat aurum.
Aurum omnes cupiunt & amant: placet omnibus aurum:
Nec poenas metuunt ullas, ubi vita receſſit.
O prorſus terreni homines, ſolaque figura
Diſcreti à brutis! ſolum cognoſcitis aurum,
Per quod nil differt à ſtulto vir ſapiens, &
Quod plerunque malis ſors improba donat abunde?
Diſcite nonnulla eſſe auro longè meliora,
Quae ſtultis praviſque Deus concedere non vult.
Hae ſunt virtutes, pietas, prudentia, nec non
Juſtitia, & cunctis potior ſapientia rebus.
Haec bona quiſquis habet, deus eſt mortalis, & idem
Immortalis homo, felix poſt fata futurus.
At qui non habet, & vitiis ſeſe inquinat atris,

Morte

Morte obita in tenebras praeceps rapietur avernas.
Haec non ſunt nugae, aut fabellae, aut ſomnia: ſed ſunt
Vera quidem, immo etiam veriſſima. credite caeci,
Credite: vae vobis, ſi non credetis! abibit
Nam citò vita, & me verum dixiſſe ſcietis
Tunc demum, quum vos Plutonia regna tenebunt.
Ridetis nunc: ſed riſus vertetur amaras
In lacrimas, triſteſque ferent haec gaudia poenas.
Tempus erit quum nudi, inopes, miſerique jacebunt,
Auxiliumque humili ac lacrimoſa voce rogabunt
Multi, qui nunc divitiis regnoque ſuperbi,
Prae ſe deſpiciunt cunctos homineſque Deoſque:
Unde ô vos, quibus eſt cordi juſtumque piumque,
Sortiti meliorem animam, divina propago,
Haec terrena inſtar nebulae fugientia, quae ſors
Improba largiri ſtultis ſolet atque ſceleſtis,
Et quae poſt paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & ſpem ne ponite in illis.
Quaerite duntaxat quantum vitae exigit uſus.
Exiguum ſat erit: contenti vivite parvo.
Sed ſit veſter amor coelum: coeleſtia totis
Viribus appetite: huc omnes intendite ſenſus:
In coelo ſunt vera bona & durantia ſemper,
Quae nemò ſtultus, nemo ſceleratus habebit.
In terris quaecunque placent ſunt omnia nugae,

Quas ſtulti & terreni homines, pecudumque ſodales
Optant in primis, atque haec bona maxima cenſent:
Propter quae ſubeunt diſcrimina mille, cientque
Praelia, & opponunt ſtultiſſima pectora morti.
His ſeſe extollunt. ſcarabei ſtercore gaudent:
Vilia delectant viles, & turpia turpes.
Terrenis igitur terrena haec linquite: porci
Laetentur coeno: placeant coeleſtia vobis.
Magna decent magnos: ſunt fortia fortibus apta.
Terra breve hoſpitium eſt: patriam Deus aethere veſtram
Conſtituit: patrias optate reviſere ſedes.
Ut quum corporeo egreſſi de carcere edendos
Liqueritis canibus veſtros, aut vermibus artus,
Illic poſſitis felices vivere ſemper,
Exemti à carne immunda, membriſque caducis:
In quibus incluſi, multos fortaſſe labores,
Et multos morbos, & triſtia multa tuliſtis,
In mortis regno, & lacrimarum valle manentes.
Nomine enim tali digna eſt haec terra vocari,
Quae mundi ſtabulum,& genitrix,altrixque malorum eſt:
Regnat ubi inſanus daemon, ſcelerum pater & rex.
Proptereà memores mortis vos eſſe frequenter
Convenit, & verſare animo quàm proxima ſit mors
Semper, & immineat, teloque minetur adunco,
Quàm de improviſo invadat, quàm ſaepe juventam

Occupet,

Occupet, & pulcros importuna auferat annos.
O fragilis nimium, innumeriſque obnoxia vita
Caſibus, ô nimium brevis atque incerta, recedens
Fumi inſtar? nunc hic moritur, nunc ille: hodie tu,
Cras ego: ſic demum paulatim extinguimur omnes,
Non ſecus ac pecudes, lanius quas ſervat ovili
Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias, poſt cras alias: ſic denique cunctas
Dilaniat: donec caulae reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnite, cujus
Principium eſt fletus, medium labor & dolor, at mors
Finis. quis talem vitam niſi ſtultus amabit?
Vitam aliam ſperate, aliam affectate, ubi nullus
Eſt fletus, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nempe haec vos manet: haec dabitur poſt funera vobis,
Qui vitia odiſtis, ſanctèque Deum coluiſtis,
Nec veſtram in rebus terrenis ſpem poſuiſtis:
Sed caſti, innocui, veri, purique fuiſtis.
Fortè aliqui ex his, qui credunt intra aethera & extra
Eſſe Deos, vellent artem quoque diſcere (ſi qua eſt)
Per quam illos poſſent affari, illoſque videre.
O quàm ſublime hoc, & quàm mirabile donum eſt!
Quo nihil in terris homini contingere majus
Poſſe puto: at pauci tanto dignantur honore.
Nam cum daemonibus multi fortaſſe loquuntur:

Quos

Quos facile alliciunt precibus, ſacriſque peractis,
Quum procul à terris non ſint, & in aëre vivant,
Atque hominum coetus videant adeantque frequenter;
Immo ultro apparent multis, ultroque miniſtrant:
Et juvenum magno interdum capiuntur amore.
Dii verò aetherei terras odere, hominumque
Res dedignantur cognoſcere, & impia facta
Ipſorum deteſtantur, renuuntque videre:
Quippe quibus bene compertum eſt quam ſtulta & iniqua
Sit natura hominum, quam fallax, perfida, & audax,
Contemtrix, ſpretrix, blaſphematrixque Deorum.
Quare compellare ipſos, & cernere coram,
Difficilis nimium labor eſt, & gratia rara:
Quandoquidem occludunt humanis vocibus aures,
Avertuntque oculos ab eorum muneribus, qui
Poſtquam ſe furtis ditarunt atque rapinis,
Particulam exiguam rerum non jure ſuarum
Addicunt templis, coelum venale putantes.
O bipedes aſini, Divos cenſetis avaros?
Et gemmas cupere, & fulvo laetarier auro?
Aut veſtri auxilii, veſtrique favoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant,
Quum ſint felices, atque omni ex parte beati.
Quum ſua ſint quaecunque tenent, tellus, mare, & aether,

Quo-

Quomodo quae ſua ſunt Divis donare poteſtis?
Nonne ipſi potius donant haec omnia vobis?
Ergo quum precibus flecti donisque recuſent,
Ardua res nimis eſt illis praeſentibus uti.
Ardua ſed quanquam res eſt, tamen aggrediemur:
Et quid in hoc valeant vires noſtrae experiemur.
Principiò cauſas, quibus ipſis gratificari
Poſſimus ſuperis, inveſtigare neceſſe eſt;
Nam neque divitiis, neque nobilitate moventur,
Non regno, imperiove ullo, clarisve triumphis:
Nec curant, ſi quis forma vel robore praeſtet.
Talia contemnunt prorſus: nec talia propter
Audire, aut ſaltem dignantur cernere quenquam.
Unde alia eſt quaerenda via, ut mereamur eorum
Conſpectu alloquioque frui. mea carmina forſan
Hanc monſtrare viam poterunt, artemque docere:
Si modò tam pulcris aſpirant numina coeptis.
Prima eſt mundicies animique & corporis, ob quam
Diis homo fit gratus, Divumque meretur amorem:
Quippe omne immundum odere, & vehementer abhorrent:
Uſque adeò ipſorum pulcerrima & optima vita eſt.
Quare danda opera in primis, ut ſimus ad unguem
Purgati, nitidi, puri, & ſine ſordibus ullis,
Veſte atra exuti, & niveo candore decori.
Candida conveniunt ſuperis, at manibus atra.

Difficile hoc fateor: nam quis ſine crimine vitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuique ſuum impreſſit vitium natura, nihilque eſt
Tam pulcrum in terris, aliqua quin labe notetur.
Sunt quaedam peccata tamen, tam frivola, tamque
Exigua, ut prope nil offendant lumina Divûm:
Unde his non indignantur. nam talia non ſunt
Ulcera, ſed tanquam ſpecioſo in corpore naevi,
Queis facile indulgent veniam pia numina, quando
Norunt quam infirma & fragilis natura hominum ſit.
At noxis gravibus valde offenduntur, & omnes
Oderunt, ſpernunt, deteſtanturque ſceleſtos:
Nec tales audire volunt, niſi ſe prius ipſi
Mundarint multis lacrimis, peccata lavantes,
Abſtulerintque atras maculas candore reducto,
Et veniam precibusque piis animique dolore
Quaeſierint, iterum virtutis calle reperto,
Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas ſolet exuvias deponere ſerpens,
Qui renovatus abit, ſpolio inter ſaxa relicto,
Et caput in coelum attollens, animoque ſuperbus
Ingeminat trifidis horrentia ſibila linguis.
Sic Dii placantur: ſic ſe, quum ritè vocantur,
Oſtendunt, & ſic nobis oracula dantur.
Eſt aliud tamen addendum, niveoque colori

Jun-

Jungendus roſeus. facies pulcerrima tunc eſt,
Quum porphyriaco variantur candida rubro.
Quid color hic roſeus ſibi vult? deſignat amorem:
Quippe amor eſt igni ſimilis, flammasque rubentes
Ignis habere ſolet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus eſt, praeter jam dicta, ut numina amemus
Vaementer: nam quisquis amat, fit dignus amari.
Quisquis amat ſuperos, & purè vivit, ab illis
Non poterit ſperni, & fructu potietur amoris;
Quodque petet tandem accipiet, fietque beatus.
Sed quis amat ſuperos? an qui deſiderat hujus
Corporis illecebras, & turpia gaudia quaerit?
An qui in deliciis volucres habet, & canibus rem
Inſanus patriam, vel equis oblimat alendis?
An qui omni ſtudio fumoſos ambit honores,
Hiſtrio fortunae, & reſidens in culmine bubo?
An qui in divitiis cor fixit, & omnibus illas
Artibus agglomerat, quas numinis inſtar adorat?
Credite: qui terrena volunt, coeleſtia nolunt.
Nemo poteſt dominis rectè ſervire duobus.
Candida quisquis amat, contemnat nigra neceſſe eſt.
Triſtatur tenebris qui ſolis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro:
Qui ad terram accedit, coelum fugit: aethera amare
Nemo poteſt, niſi ſit terreno exutus amore.

Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere poſſunt
Haec terrena, aliſque animi ſe attollere coelo.
Cur? quia difficile eſt. fateor: ſed praemia magna
Efficiunt facilem atque levem quemcumque laborem.
Quid majus quàm praeſentes agnoſcere Divos,
Cernere & affari? nempe haec eſt maxima merces,
Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignavi vellent lucrari, & ſcalpere ventrem.
Difficile eſt virtutis iter: tamen impiger illam
Aſſequitur, nec non, pretium virtutis, honorem.
Strenuus accipiet ſpecioſa epinicia miles.
Ignavus verò ac timidus ſine laude jacebit.
Ergo laborandum eſt totis conatibus, ut nos
Aſpiciant & ament ſuperi: tunc omnia nobis
Proſpera ſuccedent vivis, ac morte ſolutis.
Quid tanti facimus terram, quam linquere oportet
Momento exiguo? caeci fugitiva putamus
Aeternis potiora bonis: quae inſania noſtra eſt?
Poſtremò reliquum eſt ut crebris ſupplicibusque
Inſiſtat precibus qui vult commercia Divûm.
Non ſatis eſt petiiſſe ſemel: multumque diuque
Orandum eſt, donec longo poſt tempore victor
Ac voti compos divina luce fruatur.
Non annoſa uno quercus deciditur ictu:
Non ſtilla una cavat marmor: neque protinus uno eſt

Condita Roma die. ſegetes, animalia, ſilvae
Paulatim fiunt, longoque augentur ab aevo.
Tu tantum tamque inſigne ac mirabile credis
Poſſe opus extemplò fieri, minimoque labore?
Non ſic ad magnos facile eſt accedere Reges,
Et compellare, & coram auſcultare viciſſim.
Nonne Deos longe meliores Regibus eſſe
Cenſes? cur igitur venient, niſi ſaepè vocentur;
Et niſi ſuppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis terque quaterque
Quaque die ingeminare preces, ſuperosque rogare;
Ut ſe dignentur quandoque oſtendere nobis,
Alloquioque ſuo nos multa arcana docere.
Hoc ſi fecerimus, venient, mihi credite, tandem,
Nosque ſuo adventu miſera hac in carne beabunt,
Et mox in coelo ſecum ſine fine tenebunt,
Eſt ubi vera ſalus, & feliciſſima vita.
Tunc ire ad mundum archetypum ſaepe, atque redire;
Cunctarumque patrem rerum ſpectare licebit,
Quo melius nihil eſſe poteſt, neque pulcrius uſquam;
Qui cujusque boni ac pulcri fons, autor, origo eſt.
Multi autem non poſſe putant contingere, ut ulli
In terris poſito Divi apparere, loquive
Dignentur: meque arbitrantur fingere nugas.
His facile ignoſco. neque enim dedit omnibus unum

Natura ingenium: quidam coeleſtia ſemper
Mente agitant, ſemperque aliquid ſublime revolvunt;
Nonnulli tantùm quae ſunt mediocria curant,
Nec procul à terris multum ſe attollere gaudent.
Innumeri tellure jacent, nec ſurgere poſſunt
Omnino, totoque animo tellure morantur:
Non ſecus ac volucres ſpatiantur in aëre quaedam
Sublimi, & levibus pennis altiſſima tranant:
Nonnullae medias percurrunt aëris oras,
Nec multum ſublime volant: pars caetera ini mo
Verſatur ſpatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum eſt ſi noſtris credere dictis
Turba nequit: ſiquidem turbae craſſiſſima mens eſt.
Vera tamen ſunt quae dixi: nam quomodo quisquam
Montibus in rigidis inter deſerta manere
Solus ſponte ſua, & tam duram ducere vitam,
Poſſet? nempe brevi rueret, niſi quis Deus illum
Conſolans blandè, tanto maerore levaret.
Credite, qui loca ſola colit, deſertaque, vitans
Humanos coetus, aut prorſus deſipit, aut eſt
Plus homine, & crebro fruitur ſermone Deorum.
Hoc pacto priſcos olim vixiſſe prophetas
Fama refert: multos etiam poſt funera Chriſti,
Quos ſanctos dixêre, patres: & tempore noſtro
Complures tali funguntur munere vitae.

Hos

Hos tu homines, cùm prudenter ſcitèque loquantur,
Cùm faciant miranda, & cùm ventura recludant,
Deliros, hebetes, contemnendosque putabis?
An magis afflatos divino numine credes?
Praeterea multos Eccleſia ſancta fuiſſe
Affirmat, qui ſaepe Deos vidêre beatos.
Credere cur nolim, cùm ſancta Eccleſia dicat?
Non ſunt nugae igitur, ſed conſentanea vero,
Poſſe hominem affari Divos coram, atque videre:
Quod reor eſſe bonum ſummum, finemque bonorum
Cunctorum quaecunque homini contingere poſſunt,
Donec praeſentis vitae freta turbida ſulcat,
Cùm vere elapſus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens ſecum haec tria, quae ſibi ſemper
Sunt propria, mentem, ſenſum, motum, aetheris oras
Exultans petet, & felix perfectè erit illic:
Quippe habitans cum Diis, Deus efficietur & ipſe.
O coelum immenſum! ô pulcerrima regia Divûm!
Quàm pura es, quam perſpicua & mirabilis, & quot
Undique ſideribus variis ornata renides,
Regia cunctarum pleniſſima deliciarum!
Nam ſi tot pulcris & gratis rebus abundat
Terra, hominum locus ac pecudum, viliſſima mundi
Portio; quid de te cenſendum, ſtant ubi ſancti
Coeliçolae, rerum domini, regesque beati?

O utinam, poſtquam mea triſtia fila ſorores
Lanifica implerint, liceat mihi, corporis hujus
Exemto latebris, illuc accedere, & illic
Deliciis tam mirandis ſine fine potiri?
Jamque ego Zodiaci, divino munere, noſtri
Sidera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo ſtudio longoque labore
Confectum tandem, atque extremo limite clauſum.
Quas tibi agam grates, ô mundi maxime Princeps,
Qui me juſſiſti tam pulcra & grandia coepta
Audere, audentique animum vireſque dediſti?
Gloria lausque tua eſt. ſi quid mea pagina pulcri
Continet atque boni: pulcrum namque omne bonumque
Ex te oritur: tu principium finisque fuiſti
Tanti operis, tu rexiſti mentemque manumque.
Gratulor ergo tibi ſoli: tuus eſt honor omnis.
Si qua tamen mihi debetur mercedula, poſco
Te, Deus, hoc, ut (quando aderit meta ultima vitae,
Vitae, quam noctis per inania ſomnia duco,
Quam redeunte die varius labor urget & angit,
Vitae, quam nemo ſapiens non novit amaram)
Parcere digneris miſero mihi, crimina delens
Omnia quae admiſi heu! mentis caligine caeca;
Atque animam patiare meam requieſcere coelo.
Tu liber interea diverſa per oppida curre,

Invidiam ſubiture gravem: nam multus ubique
Oblatrator erit, cujus lacerabere morſu.
Non deerunt certè, qui, cùm nil edere poſſint
Dignum laude, tamen gaudent maledicere ſemper,
Carpendisque aliis famam venantur inanem.
Hos tu lividulos catulos, orisque maligni,
Exoſus refuge, & doctos inquire bonosque,
Qui pauci ſunt: ſed paucis potes eſſe beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
Hos reverenter adi, & merces his exere noſtras:
Quas ſi laudarint, ſatis eſt. quid caetera dicat
Turba, parum cura, & vulgi convicia ride.
Judicium vulgi inſulſum, imbecillaque mens eſt.
Stulta placent ſtultis: obſonia quisque palato
Digna ſuo quaerit. non omnibus una voluptas.
Sed docti atque boni quae ſunt pia, vera & honeſta,
Auſcultant, avidèque legunt, diſcuntque libenter.
Hic cibus illorum eſt, haec conſolatio mentis.
Talibus ergo viris (niſi me praeſagia fallunt)
Gratus eris, vultuque hilari ſpectabere ab illis.
Vade igitur felix liber, & longiſſima vive
Tempora: quumque meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diverſaque regna ſuperſtes
Quaere, ſtudeque meum latè diffundere nomen.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX
RERUM AC VERBORUM
toto hoc opere memorabilium.

ACanthis. Pag. 48
Acheloi cornu ab Hercule fractum. 54
Achilles medicus. 321. *Achillis nobilitas.* 152.
aconita ex Cerberi ſpumis. 54 & 283
adamante durior. 71
ab Adamo quot annorum mundi aetas. 371
adverſis agitata quaedam niteſcunt. 262
adulatores pro amicis. 94
Ἀδυνάτε formula. 169
Aeacus. 272
Aegoceros, vide *Capricornus.*
aegrotanti quae obſervanda. 135, 136
aeluri aviculae inſidiantis deſcriptio. 275
Aequinoct. circulus. 344
Aër an vacuus. 189. *ſedes deorum.* 195. *an lucis ſubjectum.* 388, 389. *ens & corpus.* 189. *infra ignem.* 374. *deque eo multa. in lumine, non contrà.* 390. *morborum cauſa.* 133. *aëris corpus fluxum.* 355. *tenuitas penetrabilis.* 212, 213. *aërem daemonibus eſſe refertum.* 233. *aëre nil ſubtilius.* 189. *ſenſus verti.* 190. *animalia an etiam corporea.* 196. *an moriantur.* 197. *quali ſint ſpecie.* ibid.
Aeſchyli mors. 237
aeſtas unde. 380. *aeſtatis incommoda.* 168.
aeternum per ſe praeter Deum nihil. 364
aether adamante durior. 356. 367. *an rerum finis.* 385. *nihil immundi patitur.* 338. *aetheris decora.* 180. *aethera neque igne, neque glacie infeſtari.* 343. *aetherei incolae immortales.* 197.
Aethiopum deſcriptio. 285
Aethnae aeſtus. 5. 382

Affectus in homine menti contrarius. 241. *mentis lumen obſcurant.* 203. *morborum cauſae.* 133. *mentis ſtimuli* 56. *quare dati, ut rationi reluctentur.* ibid. *affectuum principiis obſiſtendum.* 242, 243. *affectuum ebrietas.* 169. 243. *ſedes cor.* 208. *vis in animum.* 217. *affectibus quomodo recte utendum.* 57. *affectus in oculis apparere.* 210. *quomodo prodat anima.* 208.
Aganippe. 2. 140
agentem finis movet. 107
agricultura ob voluptatem. 40. *agriculturae laus.* 118
Alcinoi pomaria. 16
alcumiſtica ars. 316
Alexandri regis ebrietas. 61. *ejuſdem interitus.* 143. *ſolvendus nodus.* 235
amanti levis labor omnis. 328. *amantibus metuenda invidia.* 82
Amaracus. 48
Amaranthus. 48
amare eſt bonum velle. 87. *amari volenti quae obſervanda.* 93. 98.
in ambiguis rationi credendum. 363
ambitio. 241. *cavenda.* 164. *multis ad virtutem calcar.* 164. *Romanorum in petendis magiſtratibus.* ibid.
Ambroſia. 369
amicitia & lis an rerum primordia. 202. *inter paucos firmior.* 95.
amicus ita amandus ut qui hoſtis fieri poſſit. 82. *amici in rebus adverſis.* 87. *amicorum uſus tam in adverſis quam proſperis.* ibid.
Amygdala. 48
Ammon. 339
amor adverſantibus fatis qualis. 83. *civilis & communis qualis.* 96. *durabilis quis.* 91. 95. *igni ſimilis.* 401. *in plures diviſus, debilior.* 95. *naturalisne, an qui virtute conſtat, durabilior.* 95. *occultandus.* 82. *pacem gignit.* 85. *quomodo fiat.* 208. *paratur obſequio.* 91.

res divina. 83. *voluntatis motus.* 87. *amoris calcar.* 328. *amori omnia obnoxia.* 83. *amorem verbis quam rebus quaerere, tutius ac levius.* 92. *amore mundum & quae in mundo ſunt omnia ſervari.* 84. *pacem conſtare.* 85. *in amore quanta vis fati.* 72. *amore ſincero nihil in hac vita melius, aut dulcius.* 83. 86. *amores fato jungi ac ſolvi.* 80.

Amphion. 51

Anacreontis mors. 237

Anaxagoras divitiarum contemtor. 31

Ancilia. 49

Andromedae ſidus. 348. 350. *ejus ortus.* 355. *occaſus.* 354.

angelos invocatos multum apud Deum poſſe. 295

Anguitenens ſidus. 348

anima quid. 214. *an unà cum corpore interire credenda.* 214. 218. *an rectè harmonia dicta.* 219. *an una tantum in orbe.* 220. *fortunae non obnoxia.* 249. *eſt divina & immortalis.* 101. 216. 335. 339. *individua.* 214. *quomodo aeterna & divino ſemine nata deprehendatur.* 221. *animae cum corpore certamen.* 274. *in vitia ruentis gradus.* 275. &c. *cur ita paucae aſtra petant.* 273. *vires.* 210. *quot.* 213. *ac munera.* 330. *ejus immortalitas etiam à Philoſophis aſſerta.* 200. *immortalitatem credere ſalutis fundamentum.* 333. *ſol, mens: ſenſus autem ſidera.* 213. *animam mortalem eſſe quibus rationibus quidam aſtruere conentur.* 219, 220. *anima quomodo à Spiritu Sancto ſublimetur.* 328. *non ſponte malas eſſe animas, neque per ſe in vitia labi.* 274. *animam moveri.* 208. *animas defunctorum ad lunae regionem deferri.* 273. *poſt fata non vivere, Epicuri dogma.* 43. &c.

animalia perfecta & imperfecta. 209. *animalium creatio.* 14. *animalibus motus cauſa quae.* 202.

animus à corpore ſolutus perfectior. 218. *corpore dignior.* 88. *divinae naturae ſimilis, ideoque immortalis & incorruptibilis.* 216. *qua ratione colendus.* 294. *animi à ſenſibus revocatio.* 217. *animi bona.* 87. 257. *virtutes.* 90. 257.

an verè beatos reddant. 106. *an etiam ex fato.* 235. *jucunda & honeſta.* 90. *habitus quomodo, & unde mutentur.* 203. *index ſermo.* 91. *cultura quae.* 294, 295. *illi incumbendum.* 312. *morbus qualis.* 257. *vulnera, & vitia.* ibid. 208. *munera quanto corporeis praeſtantiora.* 32. *vim corpore debilitato creſcere.* 216. *animus ſine doctrina ignavus & hebes.* 305. *animi à ſtudiis remittendi ratio.* 312. *motus.* 207. *naturam cognoſcere difficile.* 201. *animi quam corporis voluptates ſinceriores.* 89. *vita qualis.* 213. 329. *animo & corpori communes eſſe motus.* 209. *animum non parentes ſed naturam dare.* 153. *turbant ſenſus.* 217.

anni quatuor partes ex ſolis curſu. 389. *annum producere ſegetes, non cultum, proverbium.* 153.

Antarcticus circulus & polus. 343. 344

Antenoris urbs. 160

Antaeus. 54

Antichriſti ſolutio. 308

Anticyra. 169. 232.

Antilochus. 175.

Antiphates. 53

Antipodes. 15. 37, 38

Apelleae tabulae. 89

Apleſtus daemonum rex ejusque deſcriptio. 280

Apollo Cirrhaeus vates. 260. *Delphicus.* 67. *medicus.* 321

Apollinis numen. 2. *metamorphoſes ex amore.* 79.

Apuliae muſcae. 309

aqua morborum cauſa. 133. *aquae elementum ſub aëre & quomodo & quale.* 377. *ſapor à terra.* ibid. *calidae ſcaturientes unde.* 382. *aquarum vis omnis ab oceano.* 378

Aquarii ſigni ſtellae quot. 351. *ejusdem ortus.* 355.

Aquila Jovis armiger. 58. 269

Aquila ſidus. 348. 350. *ejuſdem ortus.* 353.

aquilo. 180. 188

Ara ſidus. 351. *ejus ortus.* 355. *occaſus.* 352.

Arabs mollis. 47. 101

Arabum deſerta. 27. *opes,* 102.
aranea quomodo muſcis inſidietur. 55
arbitrium an & quando liberum. 235. 240. *&c. pauci habent.* ibid. *quid, & an in omnibus aequè & ſemper.* 238. *fato obnoxium.* 244. *rationi conjunctum.* 239. 243.
arborum diverſa ſors. 246. *omnis generis catalogus.* 47.
Arcades an προσέληνοι. 270. *arcadia olim plana & ſine montibus.* ibid.
arcana nemini revelanda. 82
Arcticus circulus & polus. 344
Arctophylax. 348
Arcturus. 349
Arete dea. 52. 56. 64. 69. 147. 269
Aretes filius Timalphes. 75
arietis ſigni ſtellae quot. 350. *ejusdem ortus.* 352.
Arimaſpes. 101
Ariminus fluvius. 305
Arion citharoedus. 50
Ariſtaei armenta. 16
Ariſtoteles lumen mundi. 88. *doctus.* 387. *ejus ſententia non curanda, ſi à vero, vel ratione receſſerit.* 389. 228.
armorum deteſtatio. 241
ars omnis ex uſu. 130
artis vis. 98. *artes unde.* 112. *utilitate & honoribus ali.* 41
arviſia. 21
Aſia mollis. 100
aſſuetudine quandoque frangi naturae vim. 157
Aſini ſidus. 350
aſini bipedes. 289. 398
Aſtraea. 287
aſtrum quodlibet terra & mari majus. 194. *aſtra ſingula, coeli urbes.* 367. *aſtrorum imagines variae ab aſtronomis fictae.* 360. *magnitudo.* ibid. *vis.* ibid.
Aſtronomia diſciplinarum pulcerrima. 312
aſtuti plures quam prudentes. 289. *aſtutorum imperium ferreum ſeculum.* ibid.

Digitized by Google

Atlas. 47. 76. *coelifer.* 140. *onere levatus ab Hercule.* 54
Atlantides. 350
atomi, animaene an corpora. 214
Atropos. 76. 336
Atys in pinum converſus. 47
avaritia cavenda. 299. *peſtis & erinnys.* 33. *avaritiae ſtagnum.* 276. *ex avaritia quae mala naſcantur.* 33. *avarus omnis ſceleratus.* 259. *avari deſcriptio.* 17. *impietas.* 35. *avaritia acherontis filia, vitiorum omnium radix.* 33. 299. *bellorum cauſa.* ibid. *avaro nihil pejus.* 299. *avarorum daemon Apleſtus.* 281.
autoritas magnorum virorum, quantum ſaepe judicio obſtet. 228.
audaces faciunt ſpes & amor. 328
auditus animae vis. 211
aulicae vitae deteſtatio. 120
auricularis digitus. 290
Auriga ſidus. 348
aurora. 37. *aurorae deſcriptio.* 253. *periphraſis.* 66.
aurum unde. 149. *igne precioſius fieri.* 262. *auri cupiditas.* 394. *aureum ſeculum Saturno rege.* 47. 85. *auri vis quam legum & juris major.* 122. *auratus piſcis.* 21.
auſter nubifer. 180
auſtralia ſigna. 346. *&c. quot ſtellas habeant.* 351.
autumnus. 231

B.

Bacchus Tartari & Maegerae filius, non Deus. 62. *Bacchi currum tigres trahunt.* 99. *donum Midae.* 20.
balena homini paret. 14
barbae gratia. 70
beatus quis. 32. 114. *vocandus quis.* 113. 165. *in terris nemo.* 104. *an qui dives.* 16. *ut phoenix, rarus.* 115. *beatum animus, non res efficit.* 29.
Belides. 43

belli uſus. 320. *bellorum cauſae regibus quae.* 319. *noſtri temporis deteſtatio.* 85, 86. *bellum quatenus licitum.* 318, 319. *bello nihil turpius & homine indignius.* 318. *bellorum ſtudioſi qui.* ibid.

beneficus Deo *ſimilis.* 92. *bene mereri etiam de ingratis non ceſſandum bono viro.* ibid.

beſtiae quatenus nobis inferiores. 112. *quorum ſenſuum uſu gaudeant maximè.* 89.

bilis irae materia. 207

blandè vincere prudentis. 99

blandiri perniciosiſſimum pueris. 132

bombardae periphraſis. 14. 15

bonus fruſtra quis. 371. *&c. plurimi faciendus, qui probitatem eruditioni conjunxerit.* 10. 11. *bonorum exempla proponenda.* 31. *bonus nemo ſponte.* 157. *diis amicus.* 261. *vir & mente & animo ſanus ſit oportet.* 261. *phoenix* 92. *ſua ipſius conſcientia contentus.* 164. *&c. bonum virum, etiam indoctum, pluris faciendum eſſe, quam malum, quamlibet eruditum.* 10, 11. *boni pauci.* 407. *pluribus malis obnoxii.* 158. *bonorum & doctorum voluptas.* 407. *bonis omnia cedere in bonum, etiam mala.* 262. *bonorum plerunque adverſa fortuna & unde.* 218. 256.

bonum duplex. 257. *motus cauſa.* 202. *item boni cognitio.* 206. *bonum ſummum aliis aliud.* 105. *homini quodnam.* 114. *Deus.* 113. *qui & omnis boni autor.* 182. *ſummum finis.* 107. *Deorum converſatio.* 405. *boni ſummi cognitio vera ſapientia.* 39. *boni ſummi ſummum & perfectum gaudium.* 108. *bona corporis.* 87. 105. *animi.* 88. *corporis & externa, quatenus bona.* 105. *bona per ſe.* ibid. *per aliud.* ibid. *bona quorum bonus uſus eſt.* 260. *bonum brevi durans non bonum.* 115. *bona corporis ac fortunae quare pluris fiant bonis animi.* 227. *externa nugae.* 395. *duplicia.* 257. *vera quaenam.* 31. *bonorum tria genera.* 87. *fons prima cauſa.* 251.

Bootes. 281. 349. *bootis occaſus.* 352. *ortus.* ibid.

boreas ſerenifer. 278. *borealia ſigna.* 346.

Briareus. 242
Britanni. 101
buxus pallida. 47

C.

CAcus. 54
Caeſaris ſtirps extincta. 153
Calanus. 178
Calliope Orphei mater. 145
calor an motus cauſa corporibus. 202. *calor nativus.* 207. *calore alia ſolvi, alia indurari.* 262, 263.
Cancri ſigni ſtellae quot. 350. *ejuſdem ortus.* 353.
canicularium dierum periphraſis. 22. 222. 313.
Canis majoris ortus. 353. *occaſus.* 354. *duo ſid.* 348.
canicies praecox ex moerore. 136
Caphareus. 18
Capricornus. 351
Capra ſidus. 349
Capua. 49
carnis adverſus mentem pugna. 244
Caſſiopeiae ſidus. 348. *&c. ejuſdem occaſus.* 355.
Caſtaliae rura. 1. *Caſtalius fons.* 67.
caſtè vivere, ſalvis inguinibus, quorumnam. 78. *caſtos haberi qui ſunt cauti.* ibid.
caſus quid. 228. *in nobis eſt, non in rebus.* 231. *in orbe nihil juris habet.* 232. *incertitudo.* 229. *caſune an fato omnia contingant.* 224. 228. *caſuum diverſitas, quibus homines ſunt obnoxii.* 170.
Cato. 31. *Catonis nobilitas.* 154.
cauſa ab effectu ſuo diverſa. 224. *effectu prior.* 181. *perfecta parem effectum gignit.* 41. *ſine cauſa nihil eſſe.* 224. *prima, bonorum fons, ut malorum poſtrema.* 251. *cauſae primae effectus unus & qualis.* 226. *&c. cauſarum aliae viliores, aliae nobiliores.* 240. *nexus & ordo perpetuus.* 225. *plurium concurſus.* 228. *ex cauſis conſtare mundum,*

dum, & omnia. 227. *cauſa ultima, longiſſimèque à prima diſtans terrae hujus gubernatrix.* 250. *ut quaeque prior, ita dignior.* 225. 227.
cenſus mediocris commendatio. 118
centrum. 214. *mundi terra.* 188. *terrae.* 379.
Centauri ſidus. 349
Cephei ſidus. 349
Cetus ſidus. 348
Chamaeleonta paſci aëre. 368
chaos. 372
Charybdis. 53
Chimaera. 140
chiragra ex ebrietate. 62. *chiragrae periphraſis.* 22.
Chiron medicus. 321
chirurgi quam clinici ars certior. 134
Chriſti praecepta. 175
chronicus ortus ſeu occaſus. 353
cibi uſus quis. 31. *craſſioris & ſubtilioris diverſa mutatio.* 186. 187. *voluptas pecudum propria.* 89. *ciborum luxus.* 21.
cicadae rore paſcuntur. 368
Ciceronis nobilitas. 154
Cilices. 101
Circe. 140. *Ulyſſis ſocios in porcos mutavit.* 55.
Cirrhaea rupes. 222
Citrus. 48
clementiae expers, non homo ſed lupus. 300
Clementis Papae apparatus ad tollendum Lutherum. 340. *ejusdem cum Caeſare conventus.* 306.
coelibatus an conjugio melior. 121. *culpatur.* 77. *ſapientem decet.* 317.
Coelum an aeternum, an caeperit olim. 370. *&c. aeternum eſſe* 356. *an colonis vacuum.* 195. 296. 366. *an rotundum.* 350. *bonorum ſedes.* 335. *Dei regia.* 383. *Deorum ſedes.* 105. *durone & ſolido corpore conſtet.* 367. *&c. oceanus rerum pater.* 310. *omnium quae hic*

hic ſunt cauſa. 219. *quid.* 359. *coeli à ſtellis diverſitas.* 360. *ambitus.* 343. *corpus, non opacum.* 357. *imagines, ab aſtronomis fictae.* 360. *coeli in terris ſpecula, ſolis Diis conceſſa.* 99, 100, 101. *coeli regiae deſcriptio.* 59. *laus.* 405. *motus à diis, an per ſe.* 363. *quatenus aeternus.* 364. *potentia in res naſcentes.* 310. *extra coelum an aliquid.* 385. *lux infinita.* 387. *Dei regia.* 391. *optima mundi pars.* 395. *ſub coelo an ignis.* 374. *coelo quo quidque propius, eo nobilius.* 189. *ad coelum omni ſtudio contendendum.* 395. *in coelum paucos venire.* 308, 309. *coelum petere terrenis rebus gravato non licere.* 321.

coeleſtes orbes quinque. 343. *&c. coeleſtia corpora an materia conſtent etiam.* 356. *coeleſtium corporum admiranda celeritas.* 362. *orbium an concentus aliquis.* 357. *&c. ſphaerarum motus primo mobili contrarius.* 345. *&c.*

Coelicolûm corpora tenuiſſima. 368.

cognitio etiam cauſa eſt motus. 206

cognoſcendi vis animae maxima. 210, 211

colloquia turpia vitanda. 335

Cometae ubi appareant, & qua de cauſa. 377

commercia prava bonos mores corrumpunt. 311. 131. *peſtis.* ibid.

comoediarum uſus. 10

Compater obſervandus ei qui ſuſpectam habet uxorem. 126

conceptionis vis: & talem quemque eſſe qualis in utero concipitur. 129

concordia tantum inter ſimiles. 111

conditio aliis felix, aliis adverſa, an & fato contingat. 245

conjugium vide *matrimonium. conjugium an coelibatu melius.* 121. *natura inſtitutum.* ib. *conjugii commoda.* ibid. *moleſtiae.* ibid.

conſcius ſibi bene, nihil timet. 5. *contrà, qui malè.* ibid.

conſuetudo amoris cauſa. 80. *naturam parit.* 129. *prava in filiis cavenda.* 131.

Conſules Romani olim ab aratro deſignati. 30

contagio. 133
contentum non re, ſed voluntate reddi. 29
contraria contrariis curari. 134. *inter ſe melius apparere.* 333. *ſemper pugnare.* 323. *ſeſe mutuo fugare.* 376. *ſe non corrumpere.* 356.
Copia dea. 21. 33.
Corinthi aera. 89
Coronae ſidus. 349
corpus an poſſit eſſe infinitum. 387. *animae carcer.* 275. *vas, hoſpitium, veſtis, ſepulcrum.* 337. *corpus tantum locum occupat.* 196. *mutantia.* 203. *omne, quantum & quale.* 184. *compoſitum.* ibid. *materia & forma conſtans.* ibid. *finitum.* 185. *per ſe quieſcere.* 202. *vitiorum cauſa animae.* 274. *corporis exercitatio qualis eſſe debeat.* 135, 136. 312, 313. *bona.* 87. *humani miſera conditio.* 337. *illecebrae fugiendae.* 297. *vita qualis.* 334. *qualis habenda ratio.* 312. *corpori & animo communes motus.* 209. *corpore debilitato creſcere vim animi.* 216. *corpora cuncta ex materia & forma.* 356. *viventia quomodo grandeſcant.* 206.
Corvus ſidus. 349
Coſmicus ortus & occaſus. 351. 352.
crapula vitanda. 312. *illam comitantes morbi.* 22.
Crater ſidus. 349
credendum non cuivis. 363
credulos facile decipi. 42
cryſtallo daemonem includi arte magica. 339
culturae vis. 130
Cupido. 13. *Veneris filius.* 79. *omnium domitor.* ibid. *non Bacchi filius, ſed fati.* 80. *voluptatis comes.* 50. *ejus deſcriptio.* ibid.
Cupreſſus Phoebaea. 47
Curius. 31
Cybeles currus à leonibus tractus. 99
Cyclopes. 140
Cyllenes gygas in montem. 270. &c.

Cynoſura. 348
Cyrrha. 1
Cytheron. 62

D.

D*Aedalus.* 6
Daemon malus coelo ejectus, inter lunam & terras. 253. *quare ſublimiori mente praeditis infenſior.* 252. *ſapit.* 235. *terris praeſidens.* 250. 252. *daemones arte magica ab hominibus cogi.* 339. *in cryſtallo claudi.* ibid. *lunae regionem incolentes.* ibid. *mali an ſint.* 277. *mali nigri.* 279. *daemoniorum malorum ſedes ubi.* 277. *daemonum cum hominibus converſatio.* 397. *in aëre deſcriptio.* 278. *eorum unci & ſolles.* 279.
Danaë. 80
debilia paſſim robuſtiorum libidini obnoxia. 158
Delphi. 326
Delphin ſidus. 348. *quod etiam Deltoton.* 350.
Democritus opum contemtor. 31
Demoſthenes fabri filius. 23. *Demoſthenis nobilitas.* 154.
dentium peſtis ebrietas. 62
deſidia dulce malum. 119. *deſidiae nullam dari lauream.* 14.
Deucalion. 320
Deus an aliquid imperfectum efficiat. 226. *incorporeus.* 184. *infinitus.* ibid. *an malorum cauſa.* 249. *eodem autore nil mali fieri.* 274. *bonorum omnium cauſa.* 254. *cunctarum rerum & autor & finis.* 109. *fati autor.* 245. *per ſe aeternus.* 364. *omnipotens.* 84. *quare corpora corrumpi ſinat.* *non ſpecies.* ibid. *rerum principium & autor.* 391. *& pater, dominantiumque dominus.* 249. *propter ſe omnia fecit.* 109. *ſolus beatus.* 113. *ſummum bonum.* 108. 113. & 182. 391. *per ſe.* 183. *totum.* ibid. *ſimplex.* 184. *principio, medio, & fine caret.* 109. *impaſſibilis.* 255. *mentis arcana perſpicit.* 261. *non pretio, ſed amore colendus.* 126. *omnis boni & pulcri fons. &c.* 403. *ſemper bonus ac potens.* 371. 373.

Dei arcana nemini cognita. 200. *&* 248. *conſilio omnia fieri.* 232. *&* 235. *nihil verò in caſſum.* 232. *in omnes res amor aeternus.* 84. *invocatio.* 267. *ejuſdem mira deſcriptio.* ibid. *&* 384. *potentia infinita.* 386. *lux.* 387. *non obliviſcendum.* 297. *opus infinitum.* 385. *&c. ſcientia infin.* ibid. *ſummi inter reliquos ſplendor.* 388. *Deo donari nil poſſe, cujus ſunt omnia.* 399. *Deum habere quis poſſit.* 113. *Deo placere ſtudendum.* 325. *& qua ratione.* 399. *ut quidque ſimilius, ita diuturnius.* 216. *de Deo quid meditandum.* 294, 295. *Deum colere virtus prima.* ibid. *non offendi.* 354. *&c. nec laedi.* ibid. *noſſe omnia, etiam peſſima.* 230. *nullum eſſe malum.* 234. *Dii extra coelum infiniti.* 392. *incorporei.* ibid. *eorundem conditio.* ibid. *inconſpicui.* 195. *an in terris appareant hominibus.* 405. *maximè liberi.* 362. *quorum munera reſpuant.* 398, 399. *ſaepe invocandi.* 400. *&c. Deorum cibus & potus.* 369. *vita & voluptas quae.* 161. *&c. formae.* 388. *nullus ſexus.* 232. *corpora ex puro aethere.* 101. *tenuiſſima.* 368. *non mortalia.* ibid. *Ethnicorum flagitia à poëtis celebrari ſolita.* 6. *Deos eſſe utilitas facit.* 126. *affari & videre paucis conceſſum.* 397. *& quibus.* 234. 405. *non ſolum in coelo, ſed & in aëre complures.* 376. *placandi ratio.* 299. *&c.*

Dialectica vincula. 135

difficilium rerum tradendarum ordo debitus quis. 201

digitus medius infamis. 287. *minimus auricularis.* 290

Dionyſii tyranni celebre factum. 20

dipſados venenum ſitiferum. 280

diſciplinarum praecipuae quae. 312. *iis ſtrenuè incumbendum.* ibid.

diſcordia inter diſſimiles. 111. *diſcordiae noſtri temporis deteſtatio.* 85.

diſſimulare qui neſcit, vivere neſcit. 93

Divina voluntas duplex. 244. *ſemper eadem.* 364.

Divinum auxilium ante omnia implorandum. 266

Dives quis ſit. 174. *eſſe & bonus & malus poteſt.* 102. *quanto plus valeat paupere.* 25, 26. *divites vitiis deditos*

ditos ſuae familiae ridiculos eſſe. 23. *voluptatem ſequi, labores fugere.* 8. *divitum curae.* 17, 18. *luxus.* 21, 22. *pericula.* 19. *&c. divitibus nimio luxu quoque voluptatem perire.* 29. *divitiae comparandis diſciplinis impendendae.* 25. *livori & odio obnoxiae.* 20. *malorum cauſae.* 31. *moderatae jucundiſſimae, & quaenam.* 118, 119. *non ſunt noſtrae, ſed earum tantum diſpenſatores ſumus.* 35. *verae in coelis.* 324. *divitiarum extremum malum, medium ſalubre.* 116. *ſtudium pleriſque ſolum.* 394. *divitis virtute carentis deſcriptio.* 314. *diviti malo an bonae divitiae.* 259. *divite avaro & ſtulto nihil intolerabilius.* ibid. *an ſummum bonum.* 32. *ob quid petendae.* 25. *quales ſui cultores reddant.* 31. *quomodo acquirendae.* 313. *ſpernendae.* 300. *verae quae.* ibid. *abuſus.* 259. *noſtro ſeculo.* 35. *vanitas.* 18, 19. *uſus quis eſſe debeat.* 33, 34. *abſque divitiis felicem vitam agere difficile.* 313.

doctrina animi bonum. 88. 90. *inſipiens timenda.* 312. *improbi, inſani gladio ſimilis.* 258. 312. *doctrinae uſus & pretium.* 10, 11. *ſedulo incumbendum.* 304. *doctrinam ex fato contingere.* 237. *doctus iniquus, ut furioſus habens gladium.* 312. *docti & aequi victus qualis eſſe debeat.* ibid. *re pauci, nomine multi.* 159. *doctorum crebra converſatio.* 28. *docto evaſuro, labore ac ſtudio opus.* 160. *doctumne an bonum eſſe praeſtet.* 10, 11. *doctum pariter probumque eſſe, egregium.* 11. 312. *doctorum & bonorum voluptas quae.* 407. *doctis nunquam deeſſe neceſſaria.* 27.

dolor ad mentem revocat. 262. *nullus, ubi judicium nullum.* 205. *voluptatis comes.* 58.

Dominis duobus ſervire nemo poteſt. 401

dormientium motus qualis. 204

Dorophonus. 271

Doxa, ejusque ex Jove filii. ibid.

Dryades. 47

Dyſpepſia. 161

E.

Ebrietas quantum menti obſit. 243. *viſum turbat.* 190. *vitanda.* 312. *ebrietatis deteſtatio.* 61. *ebrius bellua vilior.* ibid. *ebrietatem qui morbi conſequantur.* ibid.
Eccleſiae ſanctae aſſertioni credendum. 405
Echinus. 209
Echo. 141. 190. 270
eclipſeos lunaris ratio. 379. *eclipſeos ratio.* 357.
edendum ut vivas, non vivendum ut edas. 62
educatio magni momenti. 310
effectus à cauſa quid differat. 224. *effectus, perfectum.* 181. *effectus nobis certiores ſunt cauſis.* 201.
electri vis attractiva. 202. 247
elleboro neminem non indigere. 169
eloquentiae vis ac pretium. 24
Elyſii campi. 130
Enceladus. 76. 155
Engonaſis. 349. *Engonaſis occaſus.* 353
Enipeus. 79
Ennoſigaeus. ibid.
Ens primum cauſa, non effectus. 225. *ens quid.* 343. *entia vera an corporea.* 222. *incorporea, praeter Deum, & alia multa.* 186.
Epicuri deſcriptio. 38. *philoſophia, ſeu diſputatio de ſummo bono.* 39. *&c.* *Epicuro anima mortalis.* 43.
Epicycli planetarum. 361
Equi ſidus. 348
Erebi tria ſtagna. 276
Eridani ſideris ortus. 352. *occaſus.* 354.
Erinnys Acherontis filia. 33
Errantia ſidera. 377
error facile imitabilis. 228. *errorum ſcatebrae unde.* 240. *eruditio, an probitas, praeſtantior.* 10. *eruditorum nugae.* 363.

Erymanthus gigas in montem. 270
exemplis magis quam verbis docendi pueri. 311. *exemplorum vis.* 228. *exemplis rudes melius doceri.* 40.
Eſt, bonum dicitur. 336. *eſſe, per ſe nec amandum, nec fugiendum.* 178.
Eſtenſis familia. 2
Evandri luctus. 175
Euripidis mater ignoratur. 154
Europa fertilis & bellicoſa. 100
Eurydice. 51

F.

Fabricius. 31
fabula non omnis ſpernenda. 9. *fabulae poëticae.* 139, 140.
faces in aëre ardentes unde. 373, 374
facies pulcerrima quae. 401
facundia abſque conſilio. 140
fama fami cognata. 238. *famae inane ſtudium.* 163, 164. *praemia poſt obitum.* 44. *ſpes ad virtutem impellit.* 2.
Fati in amore & omnibus rebus vis. 72. *vis contra conatus noſtros.* 83. *munera meritis noſtris non reſpondere.* 246. *fato amores jungi & ſolvi.* 80. *fatum cauſarum ſeries.* 225. *fati autor Deus.* 245. *fato cuncta obnoxia.* ibid. *fatone an caſu omnia fiant.* 224. *fatorum ordo certus.* 229. *fatis omnia regi.* 80.
favoris conciliandi ratio. 313, 314
febris ex ebrietate. 62
fel irae ſedes. 207
felix in terris nemo. 104. *quis.* 105. 137. *verè quis.* 114. *rarus, ut phoenix.* 115. *felix futurus quo ordine uti debeat.* 310, 311.
felle carentia animalia non iraſci. 207
femina nihil mendacius. 74
ferreum ſeculum, ubi aſtuti regnant. 288
fidelis nemo. 124
fidendum nemini. 82. *paucis, ac raro aliis.* 124.

fides paucorum tantum. 96. *fidei ſuccumbat ratio.* 372. *fides etiam inter conjunctiſſimos rara.* 171. *verbis citra rationem non adhibenda.* 359.
Figulinum opus Romae. 376
filii aetate adhuc tenera bene inſtituendi. 129. 130. *parentum plerumque ſimiles.* 124. *filiorum corrigendorum ratio.* 131. *morbus, & mors quomodo ferenda.* 128. *vitia parentibus imputanda.* 129.
finis agentem movet 107. *bonus.* 40. *finis non omnis opus.* 108. *optimus, qui ultimus.* 107. *idem ſummum bonum.* ibid. *ſpecie prior, & facto poſterior.* 39. *ob finem omne opus ſuſcipi.* 39.
Florentiae obſidio. 306
fluminum perpetuus curſus unde. 371. *eorundem uſus.* 372.
fontes unde. ibid.
forma 87. *forma abſque materia conſiſtens, perfectior.* 391. *forma & materia naturae principia.* 356. 365. *forma rebus eſſe tribuit.* 388. *formae gratia fugitiva, & infida.* 72. *formae incorporeae extra coelum.* 391. *qua lege res generent.* 365.
forti viro ubique patria. 313, 314. *fortis tacet.* 98. *fortitudo.* 14.
Fortuna caeca. 302. *inſtabilis.* ibid. *ejus arbitrio an omnia in mundo fiant.* 223. *&c. incertitudo.* 153. *inconſtantia.* 248. 68. *ejus in rebus humanis luſus.* 302. *ludibrium.* 149. *proles, voluptas.* 8. *an regat mortalia.* 232. *quae & Platon.* 233. 251. *rerum domina & opum donatrix.* 119. *veteribus Dea habita, & qualis Dea.* 232, 233. *fortunae bona nulli propria aut certa.* 303. *ideoque ſpernenda.* ibid. *ſomnia & fumus.* 324. *comes, libido.* 157. *jocus, ſtultorum imperium.* 290. *modeſtae commendatio.* 118. *poteſtas in terram & terreſtria* 247. *non in animas noſtras.* 248. *&c. rete.* 236. *ſola reſiſtit virtus.* 27.
Fortunatae inſulae. 195
Fraus Plut. ancilla. 45. *Veneri gratiſſima.* 125. *fraudem fraude repellere etiam jure licet.* 320.

frugalitas veterum. 31
fulgura unde. 374
fulmina à daemonibus cieri. 285. *fulmina unde.* 374.
fumo, hoc eſt, vana gloria nihil levius. 302
Furiae. 171. 173
furioſos etiam verum dicere. 200
furor poëticus. ibid.

G.

GAdes. 345
Gallorum in Italia bellum. 263
Ganges. 345
Gangetica tellus. 3
Ganymedes, qui & Aquarius. 355
Ganymedis forma. 23
garrulitas levitatis indicium. 97
gaudia eò dulciora, quò rariora. 28
Gemini ſigni ſtellae quot. 350. *eorum ortus.* 352.
gemmae quare aliis lapidibus nitidiores. 187
Getae. 27. *Getuli.* 101.
Gigantes in Arcadia olim & à Menarcho domiti. 270. &c.
Gigantes terrigenae. 76.
gigantomachia. 15. 140. 155. *gigantomachiae allegoria.* 242.
gloriam ſtertentes fugere. 63. *gloria vera poſt cineres.* 303. *gloriae humanae vanitas.* 163. *vanum ſtudium.* 336.
Gorgones. 140
Graeci nugaces. 76. *Graeciae 7 ſapientes.* 169. *Graecia mendax.* 115. 140.
grando unde. 374
gravia levibus viliora. 186, 187. *ad centrum ferri.* 379.
Gula cavenda. 312. *nequitiae nutrimentum.* 78. *voluptatis ſatelles.* 17. 60. *Gulae daemon qualis.* 281. *& Laboris filius Somnus.* 63. *nihil indignius homine.* 60. *Gula perire plures quam gladio.* 62.
guſtus animae vis. 211. *cunctis animantibus ineſt.* 213. *quomodo fiat.* ib. *guſtu tactuque ſolùm beſtias gaudere.* 89.
Gyges. 242
Gymnoſophiſtae. 178

H.

Haeretici qui. 111
harmonia, & an rectè de anima dicatur. 219
Hectoris nobilitas. 152
Heliacus ortus & occaſus. 352
Heliadum lacrimae. 202
Helice. 349
Herculanus nodus. 235
Herculeae columnae. 377
Hercules Ferrariae dux. 2
Herculis armenta Geryoni abrepta. 16. *Hercules quoque voluptati ſuccubuit.* 54. *geſta.* 53, 54. *Herculis nobilitas.* 152. *Herculem bene merendo coelum ſibi acquiſiviſſe.* 92.
Hermes Triſmegiſtus. 251
Hermus aurifer. 137
Heroës qui. 329
Heſperethuſae pomaria. 16
Hippocrates medicus. 321
Hippocrene. 140
hiſtoriarum uſus. 9
Hoedi ſidus. 349
Homerus. 154. *mors.* 237.
Homo animal prae aliis miſerum. 192. *Deorum ſimia & riſus quando.* 146. 165. *homini juvando natura creatus.* 34. *homini maximè formidanda fera.* 170. *inter Deos & bruta medius.* 218. *quando felix.* 114. *qua ratione Diis gratus fiat.* 401. *ſermone tantum, & manibus beſtiis praeſtat.* 112. *ſpiritualis quis.* 334. *animalibus coeteris quò praeſtet.* 14. 60. *homo quid.* 111, 112. *virtutibus praeditus, mortalis Deus.* 393. 286. *terrae & animantibus regendis à Deo praefectus.* 379. *hominis inventa.* 14. *ſubſtantia virtus.* 227. *miſera nativitas.* 166. *infantia, pueritia, juventus, aetas gravior, & ſenecta.* ibid. *philautia ac ſcientiae perſuaſio.* 146. *homini tactus & guſtus quam caeteris animantibus perfectior.* 213. *hominem Deos aſſari coram poſſe, atque videre.* 404. *&c. veterem quomodo exuere* opor-

oporteat. 400. *homines verè qui.* 329. *ad homines virtutum ſtudioſos exhortatio.* 395. *quot caſibus obnoxii.* 110. 168. *hominum diverſa genera.* 286-291. *fortuna nulla perpetua.* 153. *& Dei quanta diſtantia.* 111. *nemo non vitiis obnoxius.* 109, 110. *diverſi colores.* 285. *ignorantia & error.* 272. *pertinax caecitas.* 14. *ſimulacra tantum, non homines cerni.* 39. *hominum vita fabula.* 103. 165. *militia.* 157.
honor alit artes, & virtutem. 40, 41. *homini ſufficiens quis.* 165. *qui confertur indigno, non honor.* ibid. *ſomnium.* ib. *virtutis praemium.* 90. 402. *honores nec corpori nec animo prodeſſe.* 165. *honor verus poſt cineres.* 303.
Horatii nobilitas. 154
hortorum uſus. 118, 119
humanae vitae conſideratio. 286. *humani generis calamitas & miſeria.* 165. *humanum genus ſolum omnium animalium ſpecies referre.* 148. *utri ſimile.* 147. *humano in corpore multae pecudes.* 302.
humiles à Deo amari. 301
Hyades. 350
Hyale. 316
Hydrae ſidus. 349. &c.
Hydrochous. 342. 347
hyems. 231. *unde.* 380.
hypocrita. 261

I.

JAna daemon. 338
Japetus. 242
Icarus. 6. *ejus caſus.* 268. *temeritas.* 162.
ignavia vires hebetat. 313. *ignavorum querela in ſenectute.* 297. &c.
ignis aëre levior. 373. *animantia vivificans.* 206. *ignes in terra gigni multos.* 382. *per aëra volantes unde.* 373.
Ignorantia Pluti filia. 45. *errorum cauſa.* 252. *& mater.* 311. *veri & boni, prima animae contagio.* 275. *hinc ſtultitiam & ſcelus naſci.* ibid. *leges ridet.* 12.

immedica nocent. 311
imperia prudentibus commiſſa optimè habere. 287
improbis perpetuus comes metus. 5
Indi. 47. 100
indoctus rarò probus. 311
indulgentiarum merx. 289
inertia. 387
infamia voluptatis comes. 58
infantiae mala. 166
infelix quis. 32
inferi ſubterranei. 383. *poëtarum figmentum.* 42. *ſacerdotum lucra.* 43. *an in terrae centro.* 272. *revera inter homines.* 171. *inferorum deſcriptio.* 173. *apud inferos quid agatur.* 307. *inferos plerique nullos credunt.* 395. *ad inferos quavis etiam hora innumeros tendere.* 307, 308.
infinitum an ex finitis partibus. 185. *nullum corpus.* 387.
ingenium ex fato contingere. 237. *ingenio hominis duriſſima quaeque refringi.* 382. *quoſdam natura, non arte donari.* 12. *ingeniorum diverſitas.* 403, 404. *ingenio vires cedunt.* 99.
injuria quomodo vindicanda. 99. *abſtinendum.* 296.
inſani quale hominum genus. 290
inſidiarum humanarum varii modi. 171
inſtitutio, quanti momenti. 310
inſula quid. 195. *inſulae fortunatae.* ibid.
invidia amantibus metuenda. 82. *maximè oculos infeſtat.* 283. *invidiae deteſtatio.* 82. *pater ac rex daemon qualis.* 283.
Jovis & Doxae filii. 271. *planetae domus.* 346. *amores.* 79. *ſphaera & motus.* 345. *Jovem Latinis Deum ac ſummum bonum dici.* 182, 183.
ira frenanda. 304. *ſtultis cognata.* 290. *irae vis, gradus, cauſa, ſedes, materia.* 207, 208. *iram coërcet ſapiens.* 98.
Iris Junonis nuncia. 278. *unde, & ubi appareat.* 377. *Iridis invocatio & deſcriptio.* 278.

Digitized by Google

Italiae loca à ſtudioſis maximè frequentari ſolita. 160. *bellum.* 263.
Ithylus. 48
jucundum natura omnes quaerere. 42
Judaeus bruciphagus. 216
judicio carentia etiam ſenſu carere. 205
Juno. 52
Juris nodoſa ſcientia. 15. *jura ſilent bello.* 318. *jus vi opprimi.* 340
Juſtitiae ſtudium. 287. *à juſtitia quae potiſſimum abſtrahant.* 296. *juſtos malum non pati.* 262. *juſtos quare Deus interdum malis exerceat.* ibid.
juventae commodis, dum licet, utendum. 72. *juventus ad malum prona.* 131. *luxuriae dedita.* ibid. *juvenibus mala commercia in primis cavenda.* ibid. *juventae malè transactae deploratio.* 297, 298. *juvenum ſtudia.* 160.
Ixion avari typus. 18

L.

LAboris & Gulae filius Somnus. 63. *vis laboris.* 131. *laborem citra nihil egregium fieri.* 131. *contemni ſpe & amore.* 328. *labore cur membra langueſcant.* 204.
Lacheſis. 3. 245
Lacteus circulus. 344
lacus unde. 378
laetitia nimia morborum & mortis etiam cauſa. 133. *laetitiae uſus.* 136
Lampyrides. 370
lapis philoſophorum qualis, & quomodo inventus. 314. *lapidis philoſophorum virtutes.* 316.
largiendi hoc tempore abuſus. 35
Latini à Graecis nugari didicere. 140. *Graecorum exemplo quoque delirarunt.* 115.
laudanti coram non fidendum eſt. 93, 94. *laudari omnes cupere.* 12. *laudis ſtudium inane.* 163. *& ſomnium.* 165.

lectio animi eſca. 335. *lectionis autorum ratio.* 97.
leges ab imperitis maximè negligi. 12. *aranearum telae ſimiles.* 159, 160. *bello opprimi.* 318. *paſſim nummis ſuccumbere.* 159.
Leo ſidus. 350. *ejus ortus.* 353. *Leonis ſignum penetrans ſol calidiſſimus.* 22.
Leo decimus Papa. 376
Lepus ſidus. 348. *&c.*
Lethe. 63. *Lethaeus fluv.* 141.
Leucothea. 172
liber an ſit, qui uxorem duxit. 121. 127. *nemo.* 167. *qui habendus.* 239, 240.
libertas coelibatus periculoſa. 127. *omni pretio pretioſior.* 117. *pernitioſa res pueris.* 130. *libertatem vendere turpiſſimum.* 120. *ſine libertate nil laudabile* ibid. *libertate nil magis generoſos decet.* ibid.
liberum arbitrium. vide *arbitrium.*
libido fortunae comes. 157. *libidine omnia plena.* 177.
Librae ſigni ſtellae quot, & ejuſdem ortus. 350. 353
libri quales ſapienti legendi. 335
Libya ferox. 100
licentia. 127
linguae munere beſtiis praeſtamus. 111
lippitudo ex ebrietate. 62
lis & amicitia an rerum primordia. 202
livor. vide *invidia.*
loci & temporis habenda ratio. 93
locum nullum eſſe fruſtra, ſed omnia inhabitari. 383. *praeter corpus nil occupat.* 196.
locuſtarum prodigium. 264
Lopadis & Uranii filia Venus. 76
Lothos Priapi amica. 47
lucelli ſpes. 17
Luciferi daemonum principis deſcriptio. 284
Lucretia. 124
lucri ſtudium. 91. *faciendi rationes honeſtiores quae.* 118. 119.

Digitized by Google

luctum mora manſueſcere. 128
ad Lutherum tollendum Clementis Papae apparatus. 340
Lunae area venti praenuntia. 377. *color interdiu.* 369. *invocatio.* 315. *regna daemones incolere.* 339. *pars, quam Sol non ſpectat, coelo ſimilis.* 357. *corpus durum.* 356. *domus.* 346. *eclipſis unde.* 379. *maculae quidnam.* 369. *magnitudo unde pateat.* 360. *regia.* 269. *arx.* 271. *ultima ſphaera, terriſque proxima.* 369. *ejuſque motus.* 346. *Lunam ſupra, bona & felicia omnia: infra, mala.* 233.
Luniculorum cum gigantibus bellum. 270
lux an aliqua ſine corpore. 387. *ſolis effectus.* 373. *lucis divinae particula ſoli impreſſa.* 389, 390. *ſubjectum ac fundamentum an aër.* ibid. *lucem etiam abſque aëre conſtare.* ibid.
Luxuria Pluti filia. 45. *Luxuriae daemon qualis.* 281. *deteſtatio.* 317. *luxus divitum deſcriptio.* 21.
Libya anguifera. 282
Lycaeus gigas in montem. 270. &c.
Lycaon. 49
Lyncei viſus. 240. 269
Lyrae ſidus ejuſque occaſus & ortus. 348. 353, 354.

M.

MAchaon medicus. 321
Maeandri olores. 169
Maenalus Gigas in montem converſus. 270, 271
Magica ars. 339. 375. *illa cogi daemones bonos & malos.* 234.
magnes ferrum attrahit. 202. 247
mala corporis & fortunae quibus mala. 263. *cum multis communia leviora.* 128. *cuncta in terris clauſa.* 369. *quatenus à Deo.* 254. *quomodo Deus permittat fieri.* 249. *ſemper bonis plura.* 227. *unde proveniant.* 250. 253. *malorum cognitio non mala.* 230. *noſtrorum cauſa, & fons.* 250, 251. &c. *malum omne infra lunam.* 233.

malorum

malorum nullum non aliquando prodeſt. 105, 106. *tria genera.* 87. *malum duplex.* 257. *malus omnis aeger.* 257. *quis non.* 157. *ſponte nemo.* 234, 235. *malorum converſatione abſtinendum.* 96. *malos ſemper aeſtuare metu.* 5. *mali lucem oderunt.* 252. *malorum hominum ſucceſſus.* 218. *malis hominibus boni nihil contingere poſſe.* 257. *quare interdum gratificandum.* 296.
manſuetudini ſtudendum. 98, 99
Marcellus à Calliope lauro coronatus. 179
marmora quare aliis lapidibus nitidiora. 187
mare cur ſalſum. 378. *maris diverſa nomina.* 377.
Marini rupes. 306
Marius quando nobilis. 149
Martis domus. 345. &c.
materia an aeterna fuerit. 370. & *forma, naturae principia.* 356. 365. *prima qualis à Deo facta.* 356.
matrimonium à Deo inſtitutum. 77. *matrimoniumne an virginitas praeſtet.* 78.
maxima duo ſimul eſſe non poſſe. 373
Medicina. 15. *certum ſapienti viaticum.* 321. *niſi perfecta periculoſa ars.* 135. *medicinae commendatio.* 321. *medicus egregius nunquam mendicus.* ibid. *medici carnifices.* 135. *conſulendi ratio.* 134. *ſophiae & dialecticae ſtudioſi.* 135. *medicorum impoſturae, ignorantia, faſtus.* ibid. *noſtra aetate ſophia.* 292. *medicis ſe committere non tutum, ſed quibus.* 135.
mediocritas in rebus dulciſſima. 118, 119
meditantes quare oculos claudant. 217
Meduſae caput. 348
Megaera. 54
Melſis. 263
Melicerta. 172
Mellinae encomium ruſticum. 73
membra cur labore defatigentur. 204. *membrorum tremor ex ebrietate.* 62.
Menarchus Lunicolarum Rex, & de eo plura. 270

Mens. 88. *ejusque proprium noſcere verum.* ibid. *effecta ebria.* 243. *animae Sol.* 213. *remittenda interdum & quatenus.* 58. *ſenſu praeſtantior.* 198. *in nobis divina.* 241. *mentis acies.* 191. *affectus diverſis ex cauſis.* 169. *bona.* 88. *dignitas.* 330. *& carnis pugna.* 244. *oculus, ratio.* 240. *ſedes in capite.* 241. *proprius orbis.* 198. *eique conſimilis.* ibid.
Mercurius Deorum nuncius. 305. *Mercurius ſublimatus.* 328. *Mercurii domus.* 346. *ſphaera & motus.* ibid. *Mercurii invocatio.* 315.
Meridianae plagae deſcriptio. 282
meridionalis populus quali forma. 285. *meridiei periphraſis.* 49. *meridionales circuli.* 345.
metallorum purgatio. 186. *&c.* *uſus.* 378.
metus perpetuus improbis comes. 5
Miaſtor daemon, ejuſque deſcriptio. 283
Michaël Archangelus Sarcotheum aethere depulit. 284
Midae ſtultitia. 20. *auriculae aſininae.* ibid.
militia ob voluptatem. 39
minari, eſt timidi animi. 98
ad Minervae ſacraria durum iter. 161
Minos. 272. *ejus urna.* 32.
miſer quis. 116
mites à Deo amari. 301
mobile primum, ſupremus coeli orbis. 345
modeſtia. 88
modus in rebus omnibus optimus. 133
Molorchaeus leo. 22
Momi quaeſtio de monachis quibusdam. 305
Monachi porci. 305. *monachorum coelibatus.* 77. *deſcriptio.* 125, 126, 309. *libido.* 177. *in monachorum quorundam libidinem.* 305. *Monachorum Sophia.* 292. *Monachi plerique ad inferos deſcendunt.* 309.
monſtra quoque non caſu fieri, & cur ita dicta. 231
montium uſus. 379
moralis vita quam difficilis. 156, 157

morbo in tempore occurrendum & quomodo. 132. *morborum cauſae.* ibid. *natura.* ibid. *parentes.* ib. *item aliae plures.* ibid. *turba, quibus hominum vita infeſtatur.* 168, 169.

moroſophi. 363

mors ex ebrietate. 62. *inferos felicibus aequat.* 63. *forti non metuenda.* 128. *nemini parcit.* 299. *non metuenda, ſed quibus.* 174. 178. *non omnia delet.* 218. *perpetuus ſomnus.* 63. *quid.* 128. 172. *ſomno quantò melior.* 171. *ultima malorum meta.* 128. *mortis commendatio.* 172. *conſolatio.* 128. *deſcriptio.* 142. *ejuſdem proſopopaeia.* ibid. *germanus ſomnus.* 63. *omnium genus, & hora fatalis.* 128. 237. *memor eſto.* 297. *praedictiones.* 237. *mortem à nemine non metui.* 145. *ultro accerſere, divinae leges prohibent.* 178. *nunquam ſero venire.* 86. *& proinde non laceſſendam.* ibid. *mortui non deplorandi.* 128. *morte nihil & certius & incertius.* 237.

mores à teneris receptos durare etiam in adultis. 310. *animi bonum.* 88. 90. *an ex fato.* 238. *boni corrumpuntur pravo commercio.* 131. *cujusque quomodò deprehendi.* 90. *eorum, quibus placere velis, obſervandi.* ibid. *voluntatis eſſe.* 87. *noſtro ſeculo prorſus extincti.* 4. *qui à teneris hauriuntur, etiam ſenibus ineſſe.* 129. *morum honeſtas.* 5. *humanorum conſideratio.* 286. 326. *corruptio.* 327. *ſimilitudo amicitiae fomes.* 94. *tractatio, optima & muſis digniſſima.* 4. *moribus integris nihil gratius, & amabilius.* 94. *moribus decorantur homines, non veſtitu.* 23.

Moſi credendum. 372

motiva animae vis quomodo voluntati pareat. 203

motus animi. 207. *caloris cauſa.* 136. *ejusque uſus.* ibid. *in dormientibus qualis.* 204. *maximus quis.* 362. *plurium, an unius principii.* 180. *ſphaerarum primo mobili contrarius.* 345. *cauſa an calor.* 202. *voluntas.* ibid. *bonum.* ibid. *boni cognitio.* 206. *vis in omnibus elemen-*

mentis, at in coelo maxima. 362. *vitae praecipuum indicium.* 202. *cauſa, corporibus vita.* 189. *motu & quiete res omnes diſtinctae.* 362.
mundus eſt ſcena. 165. *hoſpitium animantium.* 175. *malorum congeries.* 251. *ſcelerum cavea & ferarum ſtabulum.* 178. 192. *ſcelerum patria.* 158. *tyrannis.* 159. *ſpelunca latronum.* 177. *ſtultorum cavea.* 39. *ditis regia.* 193. *ex materia, an è nihilo creatus.* 370. *&c. ex nihilo.* 373. *& quomodo.* ibid. *infinitus.* 386. *ſenſibilis à mentali archetypo.* 199. *archetypus.* 198. *verus in aethere.* 197. *cujus hic tantum imago.* 198. *an aeternus.* 372, 373. *&c. an propter homines creatus.* 109. *an propter ſolum hominem conditus.* 194. *an ratione regatur.* 223. *an alius adhuc ſupra coelum.* 198. *mundi aetas.* 371. *condendi quae cauſa fuerit Deo.* ib. *diviſio à ſummo creatore facta.* 164. *princeps Chriſto & Paulo quis dictus.* 233. *hujus princeps Fortuna, Pluton, Sarcotheus.* ibid. &c. 251. *mundi malitia.* 176, 177. *triplex portio.* 387. *mundum & quae in eo ſunt amore conſervari.* 84, 85. *fugientes monachi immundum ſequuntur.* 78.
muneribus Deos non corrumpi. 398. *&c.*
murenae cum ſerpente conjugium. 282
Muſarum fons. 139. *invocatio.* ibid.
mutari omnia. 000

N.

Nablia. 212
Napaeae. 13
Narniae ruina. 263
Narnia. 339.
natalium ſplendore gloriari ſtultum. 152
Naturâ divina lex cunctis rebus ab initio impoſita. 365. *&c. natura materne an noverca dicenda.* 291. *minimis contenta.* 21. 329. *morborum quorundam cauſa.* 132.

natura non multo potentior uſu. 131. *&c. naturae in jungendis contrariis ſagacitas.* 379, 380. *lex.* 296. *luſus in monſtris ac informibus foetibus edendis.* 231. *ordo quomodo immobilis.* 364. *duo principia, forma & materia.* 365. *vim aſſuetudine quandoque frangi.* 157. *totius conſideratio.* 343. *naturam frenari quidem, non autem vinci poſſe.* 130. *nihil facere incaſſum.* 232. *ſolus Deus vincit.* 365. *naturâ, praeter Deum, nihil in orbe melius.* ibid. *natura ſine arte nil perfectum profert.* 130.
navigatio ob voluptatem. 39
navium uſus. 15
nebulae unde. 374
Nectar. 369
Nemrothi turris. 270
Nepa ſidus. 350
Neptuni amores. 79
nequitiae nutrimenta, gula & otium. 78
Neſtoris luctus. 175
Nili fragor. 358. *Nili ſeptem oſtia.* 100.
Nili ſidus. 351. *ejusdem ortus.* 353. *occaſus.* ibid.
nimium omne amarum. 28. *nocet.* 116.
Niſus rex in avem converſus. 65
nives unde. 374
nobilis nemo naſcitur. 154. *an qui dives.* 149. *appellatio.* 155. *verè quis.* 150. *in nobiles nomine tenus, ſed re nebulones.* 151. 156. *nobilitas animi, non corporis, decor & qualis.* 150. *generis quid.* 152, 153. *&c. omni pretio dignior.* 150. *vera eſt virtus.* 152. *nobilitatem per teſtamenta non relinqui.* 152, 153. *nobilitatis ſtulta aeſtimatio.* 148, 149. *origo & natura.* 149, 150.
nodus Herculanus. 235
Nomades agiles. 101
nox quid. 379. *noctes longiores aut breviores, quando & qua ratione.* ibid.
nubes unde. 374
numina amanda. 401. *&c.*

O.

OBſequio paratur amor. 91
occaſus deſcriptio. 280. ſignorum triplex. 351.
Oceanus pro coelo. 310. quare nympharum pater. 378.
ocium tempeſtivum vires reparat. 312. nequitiae nutrimentum. 78. vitiorum fomes. 124. ocia vires debilitant. 313.
oculi animi ſpeculum. 210. oculorum ratio. ibid. oculos quare claudamus meditantes aliquid. 217
odoratus animae vis. 210. quomodo fiat. 212.
Ogygia. 5
Oloris ſidus. 348. ejuſdem ortus. 355. occaſus. 354.
omnia interire. 43
operatio fine vilior. 107
Ophthalmia. 161
opinio lunam imitatur. 191. multorum, ut ratio paucorum. 148. nobis propria, ut Divis ratio. 226. vulgi rectrix. 191.
oppoſita oppoſitis curari. 134.
optima in terris Deus pauca eſſe voluit. 407.
opus omne ob finem ſuſcipi. 40. opus, operatio, operans. 106.
ordo rerum pulcerrimus. 225. &c.
Oreſtis furor. 61. & Pyladae amicitia. 95.
Orgia. 62.
Orientis deſcriptio. 278.
Orion navigantibus infidus. 36. Orion ſidus. 348. ejuſdem ortus. 351. occaſus. ibid.
Orpheus. 51
ortus ſignorum triplex. 351
Oſſa mons. 155
Oſtrea Cyſicena. 21
Othonis lex de theatri ordinibus. 253
Ovidii metamorphoſis. 6

P.

PActolus aurifer. 16
Padus. 100. 162
paedagogus qualis eſſe debeat. 310, 311
Paeon medicus. 321
paludes unde. 378
Pamphagus Uranii filius triguttur. 76
Panchaea tura. 47
panis qui levior melior. 186
pannoſos, quamvis eruditos, negligi. 23
paralleli cycli. 344
paralyſis ex ebrietate. 62
parentes morborum cauſa. 132. quantum in filiis, quales evaſuri ſint, referant. 310. parentum nobilitas quanti momenti. 155.
pares cum paribus, proverbium. 311
Paris. 113
Parnaſi colles. 1
parſimoniae laus. 31
Parthenope. 160. 263. Parthi. 101.
Paſquillus. 156
paſtorum contentio elegans. 69. &c.
Patavium. 160
patientiae commendatio. 304. patientia vinci omnia. 67.
patria bonorum in coelis. 396
Patrûm ſanctorum vita. 404, 405
D. Pauli de praedeſtinatione locus translatus. 248
pauper quanto ſecurior divite. 30. pauperes minus expoſiti periculis, quam divites. 300. non deſpiciendi. ib. pauperi quoque ſua gaudia. 26. ſed quomodo non minora divitis. 29. pauperum neglectus. 25. paupertas aequo animo ferenda. 300. multis utilis. 301. quantum ſtudia literarum impediat. 25. paupertatis miſeria. ib. laus. 30. pauperiem rectè curando corpori obſtare. 313.
Pax ex amore. 85. hominem maximè decet. 318. pacis incommodum. 319. laus. 85. pacis ſtudium maximè homines decet. 304.

peccare an liceat impune, quia Deus non offenditur. 256. *peccatis hominum Deum non offendi.* 254. *levioribus non offendi ſuperos.* 400.
pecudes carere arbitrio. 240. *pecudum ſors miſera.* 246. *voluptates quae.* 89.
pecuniae vires. 25. 313. vide *divitiae.*
Pegaſus. 140.
Pegaſi ſidus. 348. 350
Pelion. 155
pellex uxore quanto deterior ac incommodior. 123. *pellicis concubitu maximè uxores offendi.* 127
perfectiſſima duo eſſe ſimul non poſſe. 373. *perfecta omnia rara.* 286. *perfectum unum tantum.* 181. *imperfecto prius & fortius.* ibid.
Pergama. 5
peritus raro peccat. 12
Permeſſus. 265
Perſarum gazae. 27
Perſephone. 141
Perſeus. 140
Perſei ſidus. 348
Peruſium. 160
peſtis cauſa. 133
Phaëton. 162
Phantaſia. 205
Philocreus daemon, ejusque deſcriptio. 281
Philomela. 48
Philorthus. 271
Philoſophiae moralis difficultas. 156. *philoſophorum lapis.* 314. *ejus virtutes.* ibid.
Philodoxi. 363
Phlegeton. 42. 54
Phlaegra. 155
Phoenicis raritas Graecorum figmentum. 115
Pholoë gygas in montem verſus. 270
Phyſica virtutis quam difficilis. 160. *Phyſicus, medicus, & clinicus.* 134. *Phyſiologia diſciplinarum pulcerrima.* 312.

pictorum audax inſcitia. 359
pietas reliquarum virtutum janua. 295. *pietate erga Deum nihil majus.* ibid.
pilae luſus. 18
Piſcis ſidus. 349. 351
Piſcium ſigni ſtellae quot. 351
Planetae, eorumque ratio & domus. 345, 346. *etiam ventorum cauſae.* 376. *planetarum epicycli.* 361.
Plato. 8. *Socratis diſcipulus.* 154. *mundi lumen.* 88. *Platonis ideae.* 392. *ſententia de aſtris fixis.* 361.
Plotinus divinus. 201
Pluto. 233. *terrae princeps, qui & Fortuna.* ibid. & 251.
Plutus. 33. *ejus ancillae ſors, fraus, uſura.* 45. *filiae, luxuria, ſuperbia, ignorantia.* ibid. *regia.* ibid.
pluviae unde. 374
podagra ex ebrietate. 62. *ejus deſcriptio.* 22.
poenitentia ſera. 298
Poetarum an fabulari tantum. 139. *aſſentationes.* 6. *fabulationes.* ibid. *contemtus.* 35. *figmenta ad delectandum.* 42. *fontes.* 384. *fingendi licentia.* 200. *mendacia.* 130. 272. *furor.* 200. *ſcribendi temeritas.* 6. *petulantia.* ibid. *obſcoenitas.* 8. *nugas verae ſapientiae praeponi.* 293. *poëtas fuiſſe tales, qualia ſunt quae ſcriptis prodiderunt.* 9. *poëticae fabulae.* 139, 140. *poëma quale eſſe debeat.* 7. *qualia poëmata pueris legenda.* 10.
Poli duo. 343
Polyphemi armenta. 16. *Polyphemi oculus.* 240.
Pompeji extincta ſtirps. 153
Pontifices an dulcius vivant caeteris mortalibus. 116. *bellicoſi, Chriſti dogma num ſecuti.* 340. *Pontificum rapina.* 177. *Pontifices plerique ad inferos deſcendunt.* 308. 309.
porrigo ex ebrietate. 62
portenta unde dicta. 231
poſſeſſa res poſſeſſore minor. 113
potens fruſtra quis. 371

Praeſepe ſidus. 350
precum aſſiduitate vincendi Superi. 402
primordia ſive principia rerum an lis & amicitia. 202
primum mobile. 345. *ejus motus.* ibid. *ac vis.* 358. 362.
principium rerum unicum tantum. 180. *perfectum, purum & ſimplex.* 182. *vivens, ſapiens, bonum.* ibid. *per ſe.* 183. *totum.* ibid. *an corporeum.* 184. *principia eſſe perſpicua debere.* 201. *naturae duo, materia & forma.* 356. 365.
Princeps mundi quis Chriſto & Paulo dictus. 233
Principis imago vulgus. 283. *principum noſtri temporis ſtudia.* 177. *in ferendis ſacerdotum flagitiis oſcitantia.* 289. 264.
probitas exulat. 158. *eruditioni conjuncta maximè laudanda.* 11. *probitasne an ſcientia praeſtantior.* 10. *probitate nihil amabilius.* 94. *probum pariter doctumque eſſe, egregium.* 312.
prodigalitas cavenda. 34
prodigia, bello Italiam vexante, viſa. 264
Progne. 48
Prometheus. 140. 157. 240. *ejus donum ignis.* 320.
Prophetarum vaticinandi vis, unde. 221. *vita.* 404.
proſpera in adverſis ſpernenda. 68
Proteus. 209. 229
prudentia. 88. 158. *omnium victrix.* 98. *ad quid homini conveniat & conferat.* 162. *prudens.* 138. *prudentis eſt diſſimulare.* 98. *prudentis officium.* 162. *prudentibus commiſſum imperium optimè habere.* 287.
pruina unde. 374
Pſittacus. 48
pueri qualis debeat eſſe ad philoſophiam inſtitutio. 310. *creduli.* 289. *pueris qualia ſtudia eſſe debeant.* 311. *eorum corruptio ex obſcoenis poëtarum ſcriptis.* 8, 9. *pueris pernicioſa libertas.* 128. *puerorum turpis amor.* 24. *pueris blandiri pernicioſiſſimum.* 132. *pro vera ſapientia, poëtarum nugas praelegi.* 294. *puerilis aetas educationi*

cationi ac diſciplinae maximè idonea. 129. 130. *pueritia quomodo à magiſtris coërceatur.* 160. *ejus mala.* 166.
Purgatorii opinio. 173
putei unde. 378
Pyladis & Oreſtis amicitia. 95
Pyracmon. 5
Pyrois, ſolis equus. 67
Pyrrha. 320
Pythagoras. 200. *Pythagorae litera.* 297.

Q.

Quercus uno ictu non cadit. 402
quies animum reficit ac vigorem revocat. 222.
quiete & motu res omnes diſtinctae. 362.

R.

Rana bovem aequare volens rupta. 162
Ratio. 57. *quare ab affectibus oppugnetur.* 56. *Divis propria, ut nobis opinio.* 226. *fidei ſuccumbat.* 372. *ſol.* 191. *rationis judicium, quam ſenſuum, certius, ac proinde ſequendum.* ibid. *ejus ſedes in capite.* 241. *rationi arbitrium conjunctum.* 239. *rationem ducem quare pauci ſequantur.* 203. 363. *ratione nos Diis eſſe ſimiles.* 31. *à brutis diſtare.* 191. *an ratione tantum homines beſtiis praeſtantiores.* 111, 112. *ratio dux fida ſophorum.* 229. *prudentum rectrix.* 191. *lumen ac vis animi, oculus mentis.* 240. *paucorum, ut opinio multorum.* 148. *quomodo affectibus ſuccumbat.* 243. *rationis cum affectibus certamen.* 244. *rationi credendum in ambiguis.* 363. *ratione quinam regantur.* 192. *ſana pauciſſimos uti.* 169.
regni ſumma poteſtas non patitur plures. 225
Religio aucupium facta. 264 *religionis ſpecie decipientium aſtus.* 289. *religione frenandum vulgus.* 215. *religionis uſus.* ibid.

Remiſſes daemon. 340
requies interjecta vigorem reſtituit. 312
rerum uſuram, non res ipſas, mortalibus à natura traditas. 175
res eaedem diverſis diverſae. 262, 263. *rerum animatae aliae, aliae inanimes.* 107. *creatio è nihilo.* 364. *crebra mutatio.* 100. *natura quatenus aeterna.* 364. *omnium certus eventus.* 229. *ordo immutabilis.* 250.
rete Rhamnuſiae. 236
Rex qualis, talis populus. 290. *Regum bellandi furor.* 100. *bellorum quae cauſa.* 319. *Regum ſtultitia ſaepe magnarum urbium exitium.* ibid. *Regis imago vulgus.* 283. *Reges an caeteris mortalibus dulcius vivant.* 116. *Regum perpetuus comes metus.* 117. *rapina.* 319.
Rhadamantus. 272
Rhamnuſia. 236
riſus nimius ſignum ſtultitiae. 99
rixa ferarum propria. 303, 304
Roma. 160. *à Gallis direpta.* 263. *Romae luxuria & gula, reliquaque flagitia.* 340. *Romani imperii ruina ex ſuperbia.* 301. *populi adhuc pauperis plures victoriae.* 31. *Romanorum ambitio.* 164. *ſpectacula.* 253. *nobilitas virtute parta, vitiiſque rurſus amiſſa.* 151, 152. *virtus.* 152.
ros, unde. 374
rotundum corpus omnibus aliis majus & melius. 184
rubri maris gemmae. 102. *opes.* 120. 137.
ruſticae opes. 70

S.

Sacerdotum aſtus religionis ſpecie ſtultos decipientium. 289. *coelibatus.* 77. *deſcriptio.* 125, 126. *libido.* 177. *luxus, & impoſturae.* 326, 327. *rapinae.* 289. & 251. *lucra, inferorum figmenta.* 43. *pleroſque ad inferos deſcendere.* 309.

Sagitta ſidus. 348. &c.
Sagittarii ſigni ſtellae quot. 350
Salamandras in igne vivere. 368
ſalis montes in mari. 378
Salmonis. 79
Sancti patres, eorumque vita ſolitaria. 404
ſanguis calfactus an motus cauſa. 202
ſanis omnia ſana. 263
ſanitatis curandae ratio. 133. &c.
ſapere Deorum proprium. 162. *ſapere & ſcire pulcrum.* 312. *ſapit fruſtra, qui ſero ſapit.* 325.
Sapiens Diis amicus. 137. 323. *quantùm reliquos mortales excellat.* 137. *qui minus aliis ſtultus.* 338. *rationem, non ſenſus, ſequitur.* 240. *ſolus liber.* 239. *ſapientis exemplum & imago.* 325. *ſapientem an etiam bella gerere deceat.* 318. *in ſenecta quid deceat.* 322. *in terris nullum reperiri.* 338. *quae ars potiſſimum deceat.* 321. *ſapientibus tantum orbis imperium committendum.* 302. *ſapiens an affectuum expers eſſe debeat.* 57. *affectibus imperat.* ibid. *eſt ubique felix.* 323. *quomodo quis fiat.* 138. *& quo ordine.* 310. &c. *non minor eſt Jove.* 138. *ſapienti an ducenda uxor.* 317. *commercia vulgi fugienda.* 322. *paci ſtudere debet ſapiens.* 304. 320. *ſapientum libris incumbendum.* 304. *multorum meritus hominum converſatio.* 323. *ſapientia hominum dux.* 16. *non idem eſt quod ſcientia.* 293. *quare tam paucis conceſſa.* 102. *quid ſit.* 138. *eiuſdem parandae gradus.* ibid. *Diis ſimiles reddit mortales.* 136. *foedum pectus non inhabitat.* 138. *peccati expers.* 234. *ſera, ſtultitiae proxima.* 289. *ſola animi cultrix.* 293. *ſolis Divis convenit.* 341. *triſtitiam curasque gignit.* 193. *vera quae.* 293. *quae non.* ibid. *virtutum princeps.* 137. *vulgo inviſa.* 322. *ſapientiae laus.* 293.
Sarcotheus mundi princeps, daemonum princeps, rex. 252. 284.
Sardanapalus. 51

Digitized by Google

Sarracilus daemon. 338. *Sathiel daemon.* ibid.
Saturnii gramen. 271
Saturni ſphaera & motus. 345. *Saturno rege aureum ſaeculum.* 47.
Satyri petulci. 13. 47
Sauromatae. 101
ſcabies ex ebrietate. 62
Scarabaei ſtercore gaudent. 396
ſceleris in homine ſedes ubi. 276. *origo.* 275. *ſoror ſtultitia.* 244.
ſcientia. vide *doctrina*, *ſapientia.*
Scipionis Africani ſtirps extincta. 153
ſcire Deorum proprium. 161
ſcoria. 186
Scorpionis ſigni ſtellae quot. 350
Scorpiones unde. 283
Scylla. 18. 53. 65
Scythae. 47
Sebethides undae. 263
Sectarum diverſitas ex veri cognitionis difficultate. 226
ſeculi noſtri mores exſecrandi. 35
Semele. 62
ſenecta mala. 168. *quare juventa prudentior.* 216.
*ſenes loquaces.*38. *qua ratione decreſcant, & incurvi fiant.*206.
ſenſus à ratione quid differat. 57. *gaudia quatenus licita.* 58. *nobis cum beſtiis communia.* 89. *ſenſu carere, quae carent judicio.* 205. *ſenſus animum turbant.* 217. *quinque perfectis tantum animantibus dati.* 209. *verti aëre.* 190. *ſenſuum judicium fallax.* ibid. *voluptates.* 41. *ſenſus mentis ſidera.* 213. *rationis miniſtri.* 241.
ſermo animi index. 9
Serpens ſidus. 348
ſerpentinae caudae abſciſſae motus. 205
ſerpentis veneno depoſito muraenam amicam petentis, ſeque poſtea conficientis, deſcriptio. 282. *veterem pellem exuentis deſcriptio.* 400

ſervus quis, & quam miſerum ſervire. 119
Sibyllae furor. 200. *Sibyllarum caſtitas.* 78
ſidera directa & obliqua quae. 347. *errantia.* 346. *quo quaeque modo oriantur aut occidant.* 351, 352. *ſiderum lapſus.* 374. *vis in naſcentes.* 310. *ſingula, an orbes.* 199. *quot ſtellas habeant.* 349. *terreſtria quae.* 347. *aërea, aquatica, ignea, maſcula, fortunata, feminea, & infortunata, mobilia, fixa, communia.* 348.
Sinon. 5
Sirius. 22. 40. 75. 313. *ejuſdem ſtellae quot.* 351.
ſiſtra Peluſiaca. 212
Siſyphi ſaxum. 17. 43
ſobrietatis commendatio. 243
ſocietas prava vitanda. 311
Socrates. 8. *ejuſdem nobilitas.* 154.
Sol an igneus, & an mergatur oceano. 37. *rerum parens.* 66. *mundi oculus.* ibid. *Solis invocatio.* ibid. & 315. *Sol cur luceat.* 388. *lucis cauſa.* 373. *mundi archetypi Deus ſummus.* 198. *quare praeter caeteros planetas ſcintillare videatur.* 361. *Solis circulus obliquus.* 344. *domus.* 346. *curſu variari tempora.* 380. *materia luci aptiſſima.* 390. *motus à reliquis ſex planetis diverſus.* 361. *ortus deſcr.* 37. *ſphaera & motus.* 346. *Soli impreſſa divinae lucis particula.* 390. *Solem in coelo lucere ſolum, ab eoque reliqua omnia aſtra lumen accipere.* 369. *quotidie parallelum unum facere.* 344. *Soles tres apparentes quid.* 377. *Solis eclipſeos ratio.* 357.
ſolatia quò rariora, eò dulciora. 28
ſolitaria vita, aut inſana, aut divina. 404
ſolitudo ſapientem quando deceat. 322
Somnus quid. 172. *Laboris & Gulae filius.* 63. *miſeros felicibus aequat.* 17. *ſomni uſus quis.* 32. 63. 136. 171. *abuſus & damna.* 63. *mortis imago.* 171. 219. *pacem mortalibus affert ſolus.* 171. *ſomni quietem quibus infeſtari natura voluerit.* ibid.
ſonus nullus ſine aëre. 357, 358. *ſoni cauſa.* 211.

Digitized by Google

Sophia. 173. *animi cultura.* 292. *vera quae.* ibid. *quae non.* ibid. *Sophus quo ordine quis fiat.* 310. *&c.*
Soractis incola ſapiens. 325
Sors Pluti ancilla. 45
ſpes, pharmacum nobis naturae conſilio datum. 193. *ſpei calcar.* 321.
ſphaerarum octo motus primo mobili contrarii. 358. *ſuperficies leviſſima.* ibid. *ſphaerica figura omnium perfectiſſima.* 359.
ſpiritualis homo quis. 334
Spiritus Sanctus aſſiduè petendus. 328. *ejusdem in ſublimandis animis vis.* ibid.
ſpiritus motus intra viſcera animae miniſter. 205
ſtagna Erebi tria, limoſum, ſpinoſum, fumoſum. 276
Stellae aut Deorum templa, aut Dii. 296. *dura corpora & opaca.* 357. *pro inſulis.* 195. *ſua cuique vis.* 359. *ſtellarum delapſus.* 374. *diverſa à coelo ſpecies.* 360. *item virtus & ſplendor.* 361. *fixarum motus.* 360, 361. *quare ſcintillare videantur.* ibid. *motus à Diisne, an per ſe.* 363
ſtomachi morbus ex ebrietate. 62
Strongylus. 5
ſtudia litterarum ob voluptatem. 41
ſtudioſis literarum facultatibus opus. 25
ſtulti contentioſi. 85. *creduli.* 289. *quare veritatem fugiant.* 56. *ſtultorum amicitia non diuturna.* 95. *ſtultis cognata vitia, & quae.* ibid. *ſtulti magiſtratus, fortunae jocus.* 290. *quale hominum genus.* 288. *ſtultorum maxima turba.* 288. 192. *ſtultis creandis natura gaudet.* 288. *ſtultitia hominum undè.* 289. *humani generis mater ac nutrix.* 169. *pharmacum nobili naturae conſilio datum.* 193. *ſtultitiae fons undè.* 163. *& origo.* 276.
ſtupor ex crapula. 312
ſubſtantiae ſedes coelum. 227. *ſubſtantiam in terris cerni nullam poſſe.* 226

ſuperbia. 157. *bellorum cauſa.* 86. *Diis inviſa.* 72. *Pluti filia.* 45. *rebus ſecundis cognata.* 284. *ſuperbiae ſtagnum.* 276. *ſuperbos non amari.* 98.
Superi amandi. 400. *& à quibus amentur.* ibid.
ſuperſtitio unde. 126. *ejuſdem deſcriptio.* 289.
D. Sylveſtri templum in Soracte. 327
Symplegades. 18
Syren, voluptas. 297. *Syrenes.* 140.
Syrtes. 53

T.

TActus animae vis. 211. *cunctis animantibus ineſt.* 213. *quomodo fiat.* ibid. *tactu guſtuque ſolum gaudere beſtias.* 89.
Tagus aurifer. 16. 102. 137. 319
Tantalus cruciatur. 43. 140. *avari typus.* 21. 259.
Tarteſſi littus. 76. *Tarteſſiacus pontus.* 3. 15.
Teleſcopus. 271
tellus rotunda & in aëre pendens. 99
Tempe Theſſaliae. 130
temperantia. 33. 198. *vitae productrix.* 22.
tempeſtates fluctuum undè. 212
tempus cognoſcendum. 298. *omnia fert ac rapit.* 153. *temporis & loci habenda ratio.* 93. *fugacitas.* 298. *tempore dolorem & curas manſueſcere.* 128. *omnia conſumi.* 43, 44. 336. *tempora ſolis curſu variantur.* 380.
terra Diis & bonis infenſa. 64. *breve hoſpitium.* 396. *elementorum viliſſima.* 187. *& quaſi infima.* 195. *reliquis elementis infirmior.* 188. *& mare punctum tantùm reliquo mundo collata.* 194. *terrâ & mari aſtrum quodlibet majus.* ibid. *lacrimarum vallis.* 396. *mundi ſtabulum, malorum parens.* ibid. *viliſſima mundi portio.* 405. *mater & noverca.* 329. *mundi centrum.* 188. *in medio mundi.* 359. *immota quomodo ſua in gravitate ſuſtineatur.* 379. *opacum ſidus.* 199. *quare*

infimo loco poſita. 187. *quare denſata.* ibid. *immota & gravis.* 188. *&c.* *ſine homine nihil eſſet.* 14. *terrae centrum.* 379. *globum aſſiduè ſol circuit.* 379. 380. *pars qualis oceano tecta, nobisque relicta.* 378. *praefectus à Superis homo.* 379. *quo quidque plus habet, eo eſſe vilius.* 186, 187. *tumor.* 379. *terram totam habitari undique.* 380. *ſub terrâ quoque homines.* ibid. *terrarum crebra mutatio.* 100. *praeſes daemon malus.* 248, 249. *in terris nihil puri, ſed omnia mixta.* 227. *terrae motus cauſa.* 382.

terrena contemnere difficile. 402. *qui volunt, coeleſtia nolunt.* 401. *omnia nugae.* 395.

Thaumantias, ejusque laus. 64. 278

Thebae Oedipodioniae. 51

Theorea ſcopulus. 266

ubi Theſaurus, ibi cor eſt. 301

Thraces. 101

Ticini ruina. 263

tigris. 49. *tigride ſaevior.* 71.

Timalphes Aretes filius. 75. 147. *ejusque colloquium.* 269.

timor vilis animi argumentum. 145

Tiſiphone. 42

Tityus. 140

titulorum & nominum vanitas. 301. *noſtra aetate arrogantia.* 156.

tonitru undè. 374. *à daemonibus cietur.* 285.

trabes ignitae in aëre. 390

triſtitia cavenda. 136

Tropicus Cancri. 344

Triton. 36

turba à turbando dicta. 96

Typhones. 36

Typhoeus. 76

Typhurgus daemonum rex, ejusque deſcriptio. 279, 280

V.

Vacuum in natura nullum. 229
valetudo. 87. 90. omni cenſu praeſtantior. 132.
vapor duplex. 374
vaticiniorum certitudo unde. 230
venenum quatenus bonum. 106
Veneris ſphaera & motus. 346
ventus ex reſoluta aqua. 376. venti cardinales, qui & quot. 375. venti entia. 189. unde. 374. ventorum in aëre poteſtas quanta. 375. eorum vires. ibid. materia. ib. cauſa movens. ibid. & 376. officium à Deo injunctum. 188. ventos aut Dii vel ſidera mittunt. 375.
Venus è ſpuma maris nata. 76. fraudibus gaudet. 125. legitima nullae culpae obnoxia. 78. 121. Paedogeni nupta. 76. quare inſtituta. 77. voluptatis comes. 50. Uranii & Lopadis filia. 76. Veneris immodicae damna. 78, 79. papillae. 73. voluptas. 42. pecudum propria. 89. ad Venerem omnia animalia compelli naturae imperio. 121. in Venere nemo fidelis. 125.
ver non una dies nec hirundo reducit. 115. veris periphraſis. 13.
Veritas, aureus ramus. 146. mentis perfectio. 141. ſtultis inviſa. 56. ut & ejus lumen. 148. veri cognitio difficilis. 226. verum cognoſcere, Deorum proprium. 161. defendere interdum nocet. 93. dicere, multis interitus cauſa. 323. fruſtra defendere, ridiculum. 302. ratione, non ſenſu deprehendi. 191.
Vertumnus. 229
Veſevi incendium. 383
Veſper. 65
Veſtales. 78
veſtium uſus quis. 31. luxus. 22. ſplendor autoritatem parit. ibid. & gratiam. 23.
Victima ſidus. 351
victus habenda ratio. 135. 311, 312, 313

vigilando non ſtertendo gloriam parari. 63. *vigiliis nimiis corpus & mentem corrumpi.* 136.
vigorem requie interjecta reſtitui. 312.
vini immodicus uſus. 22. *vino ingenia obtundi.* 60. *vina amantes divina negligunt.* ibid.
vir bonus pacis ſtudioſus. 304.
Virgiliae. 350
Virgilius. 23. *ejus Aeneïs.* 5. *nobilitas.* 154.
Virgo ſignum. 350
virginitas à quibus ſervetur. 78. *an matrimonium praeſtet.* ibid. *vera Diis gratiſſima.* 317. *ſed cui conceſſa.* ibid.
Virtus adverſis agitata niteſcit. 262. *preſſa celſior exit.* 68. *aeterna.* 27. *florente aetate amplectenda.* 298. *fortunae ſola reſiſtit.* 27. 314. *hominis ſubſtantia.* 227. *in medio vitiorum.* 99. *invicta.* 1. 14. *malis odioſa.* 252. *prima eſt, Deum colere.* 295. *propter ſe, non propter honorem, petenda.* 164. *quando utilis & honeſta putanda.* 90. *fato quoque obnoxia.* 72. *ſine cenſu languet.* 164 313. *ſola non facit beatum.* 114. *vulgo inviſa.* 215. *virtutem amanti pauca ſufficiunt.* 329. *ejus fundamina rectum judicium, rectaque voluntas.* 260. *virtutis in coelo ſedes, ejusque deſcriptio.* 130, 131. *iter.* ibid. *anguſtum.* 26. 298. *difficile.* 157. 192. 402. *noſtro tempore neglectus.* 122. *pars moralis amara & difficilis.* 157. *poſſeſſio vera felicitas.* 165. *pretium.* 5. *honor.* 90. 164. *virtuti comparandae omnia impendenda.* 26, 27. *nihil magis adverſum, quam voluptas.* 297. *tutiſſimum ubique viaticum.* 27. 313. *ubique patria.* 314. *virtutem citra praemia negligi.* 8. *etiam mali laudare coguntur.* 90. *etiam vulgo ſuſpici.* 24. *fortunae non cedere.* 314. *per teſtamenta non relinqui.* 152. *praeter eam nil durabile.* 27. *utilitate & honoribus ali.* 41. *claros & generoſos homines reddi.* 23. *nil melius.* 298. *virtutes auro longè meliores.* 394. *virtutum praecepta.* 295. &c.
vis unita potentior. 95. *vim vi repellere jure licitum.* 320.

vires ingenio ſuperandae. 98. *virium abſque probitate noxa.* 260.

viſus animi hoſpitium. 210. *ebrietate turbatur.* 190. *quo pacto fiat.* 210. 213. 219. *ſenſuum praeſtantiſſimus.* 210. *ejusque uſus.* 211.

Vita an ſubſtantia. 185. *corporea qualis.* 334. *corporibus movendi cauſa.* 189. *dum adeſt fruendum.* 44. *duplex, corporis & animi.* 329. *eſt militia.* 157. *exilium.* 52. *fabula.* 165. 103. 224. *eſt fragilis, ideoque alia petenda.* 397. *moralis, quam difficilis.* 156. *morte pejor.* 335. *ſomnium.* 336. *nil pretioſius.* 189. *niſi bona, non vita.* 178. *vitae brevitas.* 32. 324. 332. 335. *incertitudo.* 86. 397. *miſeria.* 144. 192, 193. *hujus calamitas ſaepe meditanda.* 336. *&c. vita hominum chaos.* 286. *dimidium dormitur, reliqua curis & miſeriis obnoxia.* 332.

vitium animi morbus. 257. *in vitium naturâ ferri omnia.* 130. *in vitium omnes eſſe pronos.* 131. 157. 311. *vitiorum caterva in terris unde.* 250. *vitiorum gradus.* 158. *via lubrica & ampla.* 192. *omnium origo hominibus quae.* 273, 274. *principiis obſiſtendum.* 242. *quibus mundus ſcatet, catalogus.* 177. *vitiis nil odioſius.* 94. *quomodo renitendum.* 157. *nemo ſine vitiis, ſed ſua quisque habet.* 24.

viventis corpus quomodo grandeſcat. 206

Ulyſſes Polyphemi oculum extinxit. 240. *ejus ſocii in porcos mutati.* 55.

vocis cauſa. 212. *emiſſa ſemel vox irrevocabilis.* 97.

voluntas aliis alia unde. 293. *an motus cauſa.* 202. *animi virtus.* 88. *bonum appetitus.* 235. *caeca eſt per ſe.* 206. *divina duplex.* 244. *an fatum in nobis pariat.* 238. *voluntatis bona.* 88. *voluntatum diverſitas.* 90, 91.

voluptas aliis alia. 41. *blandum venenum.* 297. *Erinnys.* 53. *fortunae proles.* 8. *Epicuro ſummum bonum.* 40, 41, 42. *fugienda.* 53. 297. *jucundior, quò rarior.* 28. *quaenam*

dignior,

dignior, divitis an pauperis. 29. *quid ſit.* 39. *ſerva magis, quam Regina vocanda.* 55. *incerta ac brevis.* 52. *ſolum non facit beatum.* 114. *ſtultis cognata.* 290. *ſtultos pravosque reddit.* 262. *ſua quemque trahit.* 244. *ejus deſcriptio.* 53. *vita, ejus expers, miſera.* 25. *ejus inſidiae.* 55. *origo.* 40. *voluptatis Reginae comitatus.* 50. *dolor & infamia.* 58. *Venus & Gula.* 50, 51. 60. *&c.* *ejus Regia.* 46 - 49. *ad eam iter.* 45. *ejus ſtagnum.* 276. *voluptati fortiſſima quaeque ſuccumbunt.* 53, 54. *frena imponenda.* 297. *ad voluptatem omnia hominum facta tendere.* 39, 40. *eâ nil perniciosius.* 28. *nec virtuti magis adverſum.* 297. *ſolâ frui Superos.* 41.

votum caſtitatis quale. 77, 78

Uraniae invocatio. 355

Uranus. 76. *ejus novem capita.* ibid.

Uſura Pluti ancilla. 45

uſus naturam parturit. 130. *uſu nil fortius.* 243. *res omnes commendari.* 72.

utile omnes ſequi ſpreta virtute. 122. *quid.* 87. 90. *utilia mediatè & immediatè.* 88. *utilitas fovet virtutem, & artes.* 40, 41. *utilium quae praeſtantiora.* 88. *utilitas facit Deos.* 126.

uxoria fides. 123. *uxor an ducenda ſapienti.* 317. *ducenda, & qualis.* 123, 124. *in adulterio deprehenſa quomodo punienda.* 127. *moleſta quomodo emendanda.* 125. *ſuſpecti pudoris quomodo obſervanda.* ibid. *uxoris cum pellice collatio.* 123. *impedimenta.* 317. *uxori quomodo acquieſcendum.* 121. *uxorem habens, an liber.* 121. 127. *nulla re magis dolere, quam pellice.* 127. *uxore carere quibus liceat.* 77, 78.

Vulcanus. 12. 361

vulgus bellua. 291. *plerunque Regis ſui aut Principis imago.* 283. 290. *religione frenandum.* 215. *vulgi amor.* 96. *commercia ſapienti fugienda.* 322, 323. *comes diſcordia.* 96. *convicia ridenda.* 407. *craſſa mens.* ibid.

error

error & opinio ex ſenſuum judicio. 191. furor. 127. judicio non accedendum. 27. laudes ſpernendae bono viro. 165. vulgo inviſa ſapientia. 322.

X.

Xerxis agmina. 279

Z.

Zephyrus. 180. 188. 375
Zodiacus. 345, 346. *ejus* 12 *ſigna, eorumque nomina & latitudo.* ibid. *Zodiaci ſigna ſingula quot ſtellas habeant.* 350.
Zoili aliorum induſtriae inſultantes. 407
Zona media non prorſus deſerta. 381. *Zonae mediae proxima gens qualis.* 285. *Zona non una tantum hominibus habitabilis, contra Graecorum opinionem.* 381. *Zonae terram nullam eſſe inhabitabilem.* 380. *extremae non penitus deſertae.* 381.

ERRATA.

Pag. 43. *verſ.* 140. cruciantur. *l.* cruciatur.
82. *verſ.* 409. & jam. *l.* etiam.
321. *verſ.* 358. natura. *l.* naturae.
346. *verſ.* 97. Phrynaeusque. *l.* Phryxeusque.
368. *verſ.* 642. ramas. *l.* ranas.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

dm/

Digitized by Google